UNIVERSITÄTS
BIBLIOTHEK
WUPPERTAL

BERGISCHE
UNIVERSITÄT
WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Codicis Dn. Ivstiniani Sacratissimi Principis P.P. Avg. Repetitæ prælectionis Libri XII

Justinian <I., Byzantinisches Reich, Kaiser>

Francofurti ad Moenum, M D LXXXVII.

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1733

Visual Library

CODICIS DOMINI IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PERPETVI AVGVSTI, REPETITÆ prælectionis,

LIBER SECVNDVS.

DE EDENDO[a].

TITVLVS PRIMVS.

Editio rationum, quam actor petit, an facienda ſit iudex æſtimabit.

1. Imp. *Antoninus Pius* A. Æmilio.

IPSE diſpice, quemadmodum [b] pecuniam, quam te depoſuiſſe dicis, deberi tibi probes [c]. Nam quod deſideras, vt rationes ſuas aduerſaria [d] tua exhibeat: id ex [e] cauſa ad [f] iudicis officium pertinere ſolet. P. P. IIII. Kalend. Octobris. Sabin. 2. & Seuero Conſſ. 156.

2. Impp. *Seuerus & Antoninus* A A. Fauſto.

IS, apud quem res agitur, acta publica [g] tam ciuilia quàm criminalia [h] exhiberi [i] inſpicienda [k] ad inueſtigandam veritatis fidem iubebit. P P. Non. Iulij, Seuero A. & Albino Coſſ. 195.

3. Iidem A A. Valenti.

EDita actio ſpeciem [l] futuræ [m] litis demonſtrat: quã emendari [n], vel mutari licet, prout edicti [o] perpetui monet auctoritas, vel [a] ius reddentis decernit æquitas. Dat. 2. Kal. Septemb. Seuero 3. & Antonino AA. Coſſ. 203.

Reus non tenetur actori edere propria inſtrumenta.

4. Imp. *Antoninus* A. Epaphrodito.

QVi accuſare [b] volunt, probationes habere debent: cùm neque iuris, neque æquitatis ratio permittat, vt alienorum [c] inſtrumentorum inſpiciendorum poteſtas fieri debeat. Actore enim non [d] probante, qui conuenitur, etſi nihil ipſe præſtat, obtinebit. PP. 5. Id. Mart. duobus & Aſpris Coſſ. 213.

5. Imp. *Alexand.* A. Valentinianæ.

NOn eſt nouum, eum, à [e] quo petitur pecunia, implorare rationes creditoris, vt fides veri conſtare poſſit. PP. 7. Id. Mar. Maximo 2. & Æliano Coſſ. 224.

6. Idem A. Vranio.

IVſtum eſt deſiderium eius, a quo pecunia petitur, licet [f] nomine publico, vt rationibus publicis exhibitis conſtet, quantum ‖ ſub ‖ nomine ſuo ſolutum ſit. PP. 16. Kalend. Dec. Maximo 2. & Æliano Coſſ. 224.

7. Idem A. Valenti.

PRocurator priuatæ rationis, inſtrumentorum, quæ communia [g] tibi eſſe cum fiſco dicis, deſcribendorum [h] facultatem ſecundum morem fieri iubebit. & ſi quando res exegerit, ad fidem petitionis tuæ apud aliũ iudicem probandum aliquod [i] coram proferri: deſiderante eo, qui conuenitur, ‖ vt id fiat, præcipiet. ‖ P P. 10. Kal. Mart. Fuſco & Dextro Conſſ. 226.

Non creditur exemplo, niſi producatur originale, vel aliter appareat veritas.

Auth. ex Nou. 119. *c.* 3.

SI quis in aliquo documento mentionem faciat alterius documenti: nulla ex hac memoria fiat exactio, niſi [k] *aliud documentum, cuius memoria in ſecundo*

[a] 2. *ff.* 13. περὶ ἐκδόσεων 7. *Eclog.* 18. De libello oblato 2. *extrà* 3: i. de editione actionis. Quid ſit edere v. *l.* 3. j. *eod.* [b] .i. quo genere probationum, alio tamen ab editione rationum. [c] Deponenti, depoſiti incumbit probatio. [d] .i. pars tibi aduerſa. Aduerſariũ ſuũ ad albũ producere in *l.* 1. §. 1. ſ. *eod.* non id ſignificat rationes tumultuariè confectas in mundum redigere, vt ibidem notaui Alciatum ſentire. Poſſumus domi, abſente & ignorante aduerſario, id facere, nec tamen ei edere. Non omnis rationum tranſcriptio eſt editio. Producere ad album, eſt ἐπιδεῖξαι ἀπὸ τοῦ χάρτου (quidam legunt χαρτίου) τὴν ἀγωγὴν 7. *Ecl.* 18. *c.* 1. i. digito demonſtrare ex albo prætorio, qua actione ſis vſurus. [e] Reus non ſine cauſa ad editionem rationum cogendus eſt. Cauſæ ex æquo & bono petuntur à iudice. [f] Editio ſit aduerſario iudicis officio nobili, non iure actionis. Qua de re vide Bellonum 2. *ſupput.* 11. [g] confecta apud publicas perſonas, quales ſunt ipſi iudices, actuarij, notarij. [h] nedum apud ſe edita in alio iudicio, vt vult Zoanetus: ſed etiam apud iudicem primæ inſtantiæ. [i] Cui? reo: qualiacumque etiam ſint inſtrumenta v. Clarum 5. *ſent.* §. *vlt. quæſt.* 49. vbi tractat de publicatione proceſſus criminalis. & ipſi actori etiam criminalia: ſed ab actuario, notario, & ſimilibus perſonis, non ab ipſo reo. Reus enim actori non tenetur edere acta, ſiue ſint ciuilia, ſiue criminalia. Ciuilia non *l.* 4. j. *eo.* niſi iuſta cauſa ſit *l.* 1. ſ. *eod.* Criminalia non, ne alioquin cogatur cum poeta dicere, Heu patior telis vulnera facta meis. At enim dices, delatorem cogi aduerſario petente mandatorem, edere *l.* 2. §. 5: *l.* 24. *ff. de iure fiſci.* & meritò. Nam delator partes accuſatoris ſuſtinet: ideoque ea lex reo edi, non actori, iubet. [k] nudis enim actuarij, aut notarij *l.* 40. *ff. de teſtam. milit.* verbis non eſt credendum. Scriptura inſtrumenti præterea requiritur, aut ſit nihil v. *Paponem* 3. *Notar.* 2. *c. la partie principale de tout notoire, eſt l' eſcrit.* [l] ſpem *Hal.* & malè. Species id eſt, genus actionis. *l. vn.* j. *de lit. conteſt.* [m] Editio, litis indicium eſt, vt conteſtatio eiuſdem initium. De ordine iudiciorum dicam j. *de litis conteſtatione.* Hic tantum dicam, Editionem extraiudicialem, vocationem in ius antecedere *l.* 13. *ff. de ſeruitut. vrban.* iudicialem ſubſequi. Eſt enim inciuile & animi ad lites propenſi indicium, ignorantem in ius vocare: qui alioquin (edita ei actione) potuiſſet ſponte actori ſatisfacere. Et ita regulariter ab apparitoribus reo dici ſolet, Solue, aut diem dico, aut duco in ius. Præſenti in iudicio reo iterum editur actio. In ciuilibus cauſis libelli continent ſummarias cauſas petendi. Quod ita verum eſſe Cepola notat *cautela* 84. vt reus (eo ordine neglecto) in iudicio vltro debitum confeſſus, ad expenſas non poſſit condemnari. [n] Libellus emendari, aut mutari poteſt ab actore §. 34. *Inſtit. de actionib.* Emendatio eius, ad partem: mutatio, ad totum refertur. Fit emendatio adijciendo vel detrahendo. hinc illa clauſula libellis inſeri ſolita, Saluo iure addendi. An alterutrum actori, reo inuito, licet impunè? Non licet *l.* 78. *ff. de iudicijs. l.* 3. §. 1. *ff. de accuſat.* qua de re vide apud Ferrarienſem *titul. de Forma libelli in actione reali* 2. *num.* 29. *ibi, Saluo iure addendi.* aliàs ſi ineptus ſit libellus, reo iuſta exceptio competit: de qua vide Oldendorpium *in titul. de exceptionib. c.* 21. *& in tractatu de Formula libelli.* [o] id eſt, quemadmodum edictis prætorum licet.

[a] Vbi ius ſcriptum deeſt, iudex ex æquo ſupplere ſolet. [b] vel agere. Nedum accuſatori, ſed actori ꝓbatio incumbit *l.* 8. j. *de probationib.* [c] .i. eorũ, qui ad id ſpeciali iure non coguntur. Quilibet fiſco edere tenetur *l.* 3. *ff. eod.* Argentarij priuato etiã coguntur edere *l.* 10. §. 1. *ff. eo.* Quin reus cogitur exhibere, reſpondere & interdum iurare, & ita cauſam aduerſario edere *l.* 3. j. *de rebus cred.* In criminalib' etiam cauſis, reus in quæſtione cogitur verum euulgare j. *de quæſt.* Magna diſcordia, Reum non cogi inſtrumenta aduerſario prodere: & tamen compelli reſpondere, exhibere, iurare, verùm fateri, & quod eo occultiùs eſt, animi ſecreta in ſeipſum euulgare: qua de re alibi dicam. [d] *l.* 9. j. *de oblig. l.* 2. j. *de probationib. l.* 9. j. *de exceptionib.* [e] Actor ſuas rationes edere reo tenetur. Expunctarum enim rationum qualitas à reo petitur iniuſtè. nihil itaque reo nocet amiſſio ſecuritatis, cùm illationis fides ei ſeruari poſſit ex creditorum rationibus. cùm dico creditorem, fiſcum etiam intellige *vide l.* 6. *infrà eodem.* [f] *l.* 4. j. *de fide inſtrumentorum: l.* 2. j. *de collat. æris: adde Nouell.* 128. *cap.* 4. [g] Inſtrumenta earum rerum quas cum fiſco communes habemus, apud fiſcum eſſe debent: vt & regulariter apud digniorem, putà maioris partis hæredem *leg.* 4. *in fin. ff. familiæ: leg. vltim. ff. de fide inſtrument.* penes hæredem non fideicommiſſarium *leg.* 24. *infrà de fideicommiſſ.* penes hæredem venditorem, non emptorem *l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.* penes eum quem digniorem creditores dixerint *l.* 15. *ff. de rebus auctor. iud.* [h] vt ſcil. priuatus habeat exemplum authentici *d. l.* 4. *in fine.* [i] authenticum ſcil. & originale *l.* 24. *infrà de fideicommiſſ. l.* 43. *ff. de act. pignorat: l.* 49. *in fin. ff. de act. empt.* vide in hunc locum elegans Arreſtum Pariſienſe apud Lucium 9. *placitorum* 1. *numer.* 1. [k] non creditur exemplo inſtrumenti, ſed authentico. Cur ita? vel ideo quòd in ijs tantum notario creditur, quibus rogatus eſt, vt & in ijs ſolis quæ geſta ſunt tempore inſtrumenti. Ad hæc, quæ ad aliud referuntur, ex eo ad quod referuntur ſunt probanda. Poteſt etiam falſum argui & ex ipſius authentici ſcriptura & ſignis. Quid ſi originale ſit amiſſum? vtique exemplo credi poteſt *leg.* 37. §. 5. *ff. de legat.* 3. & ita, chirographo debitorum pupilli amiſſo, creditores ex inuentario poſſunt conueniri *l.* 57. *ff. de adminiſt. tut.*

facta eſt, proferatur, aut alia ſecundum leges quantitatis debita probatio exhibeatur: quia & quantitas, cuius memoria facta eſt, pro veritate debeatur. Hoc enim & in veteribus legibus inuenitur.

8. Idem Augu. Floro.

ET quæ à diuo Antonino patre meo, & quæ à me reſcripta ſunt, cum iuris & æquitatis rationibus congruunt. nec enim diuerſa ſunt vel diſcrepantia: quòd multum intereſit: an ex parte eius, qui aliquid petit quique doli exceptione ſubmoueri ab intentione petitionis ſuæ poteſt, rationes promi reus[a] deſideret, quibus ſe poſſe inſtruere[b] contendit, quod vtique ipſa rei æquitas ſuadet: an verò ab eo, à quo aliquid petitur, actor deſideret rationes exhiberi: quando hoc caſu non oportet originem petitionis ex inſtrumentis eius, qui[c] conuenitur, fundari. PP. Kalend. Octob. Fuſco & Dextro Conſſ. 226.

DE [d] IN IVS VOCANDO[e], Tit. II.

1. Imp. *Alexander* A. Trophinio.

SICVT bonis moribus conuenit, reuerentiam[f] manumiſſoris vxori[g] præberi: ita re exigente, in ius eam ſine permiſſu prætoris vocari, prohibitum eſt. PP. IIII. Kal. Aprilis, Agricola & Clementino Conſſ. 231.

Ad quemcunque tranſit ius patronatus, tranſit & reuerentia. Item, In delictis quæ naturali ratione prohibentur non excuſat ruſticitas.

2. Imp. *Gordianus* A. Nocturno.

VEnia[h] edicti non[i] petita, patronum, ſeu patronam, eorumque parentes, & liberos, hæredes inſuper, etſi extranei ſint, à libertis ſeu liberis[k] eorum non debere in ius vocari, ius certiſſimum eſt, nec in[l] ea re ruſticitati venia præbeatur, cùm naturali ratione honor huiuſmodi perſonis debeatur. Cùm igitur confitearis patroni tui filium ſine permiſſu præſidis te in ius vocaſſe: pœnam edicto perpetuo præſtitutam, reſcripto[m] tibi concedi, temere deſideras. PP. VIII. Id. Nouemb. Gordiano A. & Auiola Conſſ. 240.

3. Impp. *Dioclet. & Maximia.* AA. Roſanæ.

QVi in poteſtate patrum agunt, aduerſus eos[n] experiri non poſſunt. Si igitur emancipata es: venia[o] edicti petita, hoc facere non prohiberis. quod & in matris[p] perſona obſeruandum eſt. PP. VIII. Id. Nou. Diocletiano II. & Maximiano AA. Conſſ. 287.

[a] Reus iuſtè deſiderat, vt actor (quem mox doli exceptione ſubmoturus eſt) rationes edat *l. 6. ͂ſ. eod:* vt craſſius loquar, Originē exceptionis ſuæ, reus in inſtrumentis actoris fundare pōt. in quib. cauſis libellus neceſſariò non requiratur. vide Oldendorpium *in tract. de formula libelli.* [b] *v. l. 1. ff. de fide inſtrum.* [c] Actor, originē petitionis ex inſtrumētis rei fundare non debet *l. 1. 4. ͂ſ. eo.* [d] *2. ff. 4: §. 3. Inſtit. de pæna temerè litig.* i. de his qui in ius vocari poſſunt *7. Eclog.* 8. *v. Cuiac.* 10. *obſ.* 10. Sed liceat nūc illud ſcire, Citatio in quocunque actu neceſſaria ſit, necne. Mynſinger[e] ex communi ſententia doctorum 2. *obſ.* 91. negat quenquā cogi ad eum citandū qui ſit præſens, cui nulla cōpetat defenſio, qui dolosè latitet, abſentē quidem ſed qui actum impedire non poſſet ſi præſens eſſet, vbi de tributis, collectis & functionibus fiſcalibus agitur. Vbi quis ſuſpectus eſt de fuga, ſi periculum in mora, ſi pro abſente pronuncietur in cauſa criminali, in omnib. actibus in quibus figura iudicij non requiritur, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis in cauſa principali, qui ſolo iudici concludunt, aut expediuntur ſecundū ſolam conſcientiam, ſi pactum ſit de capiendo debitore, eiúsve bonis. in relatione agrimenſorum, in iuramento deferendo ſuper taxatione vel liquidatione rerū vi raptarum, ſi de abſfuturis teſtibus interrogandis agitur, ſi prodigo interdicitur bonorum adminiſtratione, ſi actus alium tangit per nudam conſequentiam non principaliter. ideoque negant citandum fideiuſſorem, ſi ferenda eſt ſententia aduerſus principalem. De citationibus adde Antonium Gayllium 1. *obſ.* 48. *ad fin.* 60. de requiſitis libelli v. eundem *ibidem obſeruat.* 61. *ad fin.* 69. [e] Grauius eſt in ius vocare, quàm actionem edere. hoc extra iudicium: illud, in iudicio fit. [f] è contrario, Maritus iniuriam patitur, vxore iniurijs affecta §. 2. *Inſtit. de iniurijs.* [g] *l. 4. §. 1. ff. eodem:* ergo nec maritus patronæ, vocari poterit ſine venia? non poterit, vt quem patronus colit, colat etiam libertus ac reuereatur. Accurſius aliud eſſe putat ex lege 6. *͂J. de oper. libert.* quæ de operis loquitur, non de honore *v. Cuiacium* 10. *obſ.* 10. [h] gratia edicti *Hal. adde l. 3. ͂J. eod: l.* 10. §. 4. *l. vlt. ff. eod.* Macrobius 7. *Saturnal.* 5. Gratiam edicti facit, qui id permittit quod edictum vetat. [i] aliud ſi impetratur. [k] Filius liberti, patrono paterno acceptam ferre ingenuitatem debet *l. vlt. infrà de libert: v. Nouell.* 22. [l] alias ruſticitati ſolet ignoſci. [m] Ius alteri, putà patrono, adquiſitum, reſcripto principis remitti non poteſt. ideoque malè hinc colligunt, Principem generaliter poſſe remittere omnes pœnas *v. Papon.* 2. *Notar.* 7. *fol.* 464. 465: *Clar.* 5. *ſent. §. vlt. quæſt.* 59. [n] *l. 4. ff. eodem. §. 3. Inſtit. de pœna temerè.* [o] *v. l. 2. ͂ſ. eod.* [p] & meritò. nec enim ex iure poteſtatis, quod iure ciuili introductum eſt, hoc ius deſcendit: ſed ex iure naturali & reuerentia, quæ debetur parentibus ex æquo, *adde Cuiacium* 10. *obſ.* 10.

IIII[a].

QVi[b] ſemel in ius vocauit aliquem in regia vrbe vel in prouincijs: poſt libellum ei oblatum, ampliùs eundem reum ex ſcripto, vel ſine ſcripto, ne peragat, hoc eſt, ne iudicem ſine ſcripto aduerſus eundem adeat, ſed apud[c] primum iudicem permaneat. 1 ¶ Qui libellū accepit, etiam ſi in aliud officium translatus ſit, miles fortè vel clericus factus, reſpondeat omnino in primo foro, quod ſecundum primam eius conditionem cenſetur competens, nullam habens fori præſcriptionem. 2 ¶ Qui ſemel in ius vocauit, ſi poſt admonitionem reo oblatam eum ad alium iudicem ob eaſdē cauſas vocauerit: & eum indemnem[d] præſtet, & cauſa cadat, etſi iuſtam habuit actionem.

DE PACTIS[e], Tit. III.

Pactum ſuper conditione fideicommiſſi ea pendente interpoſitum valet.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Philino.

CONDITIONIS[f] incertum[g], inter fratres non iniquis rationibus conuētione finitum eſt. Cùm igitur verbis fideicommiſſi petitum à patre tuo[h] profitearis, vt, ſi vita ſine liberis decederet, hæreditatem Licinio Frontoni reſtitueret: pactū eo tempore de ſextante[i] ‖ Licinio ‖ Frontoni dando, cùm[k] liberos Philinus[l] nō ſuſtulerit, interpoſitum, non idcirco poteſt iniquum videri[m]: quòd facta (ſicut placuit) diuiſione diem ſuum, te[n] filio eius ſuperſtite, functus eſſet. PP. VII. Kal. Decem. Seuero A. & Victorino Conſſ. 204.

Tacitum pactum etiam tertio prodeſt, cuius intereſt illud interueniſſe.

2. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Claudio.

POſt venditionem hæreditatis à te factam, ſi creditores contra emptores[o] actiones ſuas mouiſſe probare poteris, eosque eas ſpontanea[p] voluntate ſuſcepiſſe: exceptione[q] taciti pacti[r] non inutiliter defenderis[ſ]. PP. Prid. Id. Feb. Seuero III. & Antonino AA. Coſſ. 203.

3. Iidem AA. Reſtituto.

SEruus creditoris meliorem[t] cauſam domini facere poteſt: in deterius autem reformare nouo pacto non poteſt obligationem rectè conſtitutam. PP. VIII. Kal. April. Seuero III. & Antonino AA. Conſſ. 203.

[a] Hāc legem reſtituit Cuiacius 13. *obſ.* 11. eius etiam facit mētionem 10. *obſ.* 10. *in f.* [b] Latina interpretatio. [c] quia poſt litis conteſtationē iudex recuſari non debet. *Nouel.* 53. *c.* 3. [d] *d. Nouell.* 53. *c.* 1. [e] 2. *ff.* 13: 1. *Paul. ſent.* 1: 11. *Eclog.* 1. §. 3. *Inſtit. de exceptionibus.* 1. *extrà* 35: 1. *Sext.* 18. 1. *Harmenop.* 9: v. in hunc titulū doctiſſimos Hotomani & Donelli cōmētarios. [f] Condicio ea fuit, Si ſine liberis deceſſeris, hęreditatē fratri reſtituito ͂J. [g] eſt. n. valde incertū, aliquos liberos quis ſit habiturus necne. [h] Fingamus auum meum à patre meo petijſſe, vt ſi ſine liberis decederet, Titio patruo meo hæreditatem reſtitueret. nec enim hìc agitur de mutua & precaria ſubſtitutione inter fratres. [i] .i. duabus vncijs, perinde ac ſi grauatus fideicommiſſario dixiſſet, Si morior ſine liberis, cogor quidem ex teſtamento paterno hæreditatem tibi reſtituere: ſin minus, non cogor. quin, vt conditio eueniat, poſſum vſque ad quadrantis quantitatem retinere, vel alienare. At ſi futuræ illi ſpei renunciare volueris, duas vncias ex ſupra dicta hæreditate repræſentabo, vt ea lege in reliquis portionibus mihi ſit libera alienandi facultas, vtcunque ſine liberis moriar. De hoc inter fratres conuenit. Philinus, filius Philini, patre mortuo, pactum reſcindi poſtulans non auditur. [k] .i. vtcunque. [l] parens meus ſc. cuius nomen itidem fero. [m] mihi ſc. i. Conuentionem ſuperiorem factam à patre cum meo patruo, non poſſum improbare. [n] hinc dubitandi ratio ſumitur. Nam & antiquo iure, rogati inuicem ſibi, ſi ſine liberis deceſſiſſent, hæreditatem reſtituere: altero decedente ſine liberis, hæreditas ad eum perueniebat, qui ſuperuixiſſet, nec ex eo paciſci poterant contra voluntatem teſtatoris *Paul. 4. ſent.* 1. §. 13. Idem in hac ſpecie dicendum videbatur. Præterea, videtur Licinius Fronto paciſci cum fratre viuente de eius ſucceſſione. quod eſt prohibitum *l. vlt. ͂J. eod.* [o] Creditor hæreditatis, ea vendita, in eius emptorem experiri poteſt *l. 2. §. 9. ff. de hæredit. vend.* Quæritur, an ſi, neglecto venditore, in emptorem egerit, tacitè videatur hæredi pactum feciſſe de non petendo? [p] hinc ſumitur ratio decidendi, & ex lege 14. §. 9. *ff. de ædilitio.* [q] An ipſo iure? qui noſtro nomine iudicium excipit, nos liberat, quemadmodum is qui noſtro nomine ſoluit *l. 5. ͂J. eod?* non ipſo iure. Nec enim emptor hæreditatis actiones creditoris excipit venditoris nomine, ſed proprio *v. Donellum hic.* [r] atqui nullum pactum interceſſit? dic tacitum interueniſſe. vnde colligitur? ex ipſa actione mota in emptorem hæreditatis, neglecto eius venditore: in qua nec ipſe emptor auctorem ſuum laudauit, nec creditor vllam in agēdo venditoris mentionem fecit. Sponte creditor actiones ſuas mouerat in emptorem: emptor ſponte eas ſuſcepit: vtique ſcire debuit venditorem teneri. ſi id neglexit, facilitati ſuæ acceptum ferre debet. Demus pactum, negari tamen poſſe videtur pacto creditoris & emptoris exceptionem venditori adquiri *l. 1. inf. ͂J. per quas perſonas.* [ſ] etiam ſi emptores non ſint ſoluendo. Atqui tacita minus nocent quàm expreſſa? ſi ignoranti creditori facta fuiſſet expreſſa delegatio, delegato debitore non ſoluendo, in debitorem priorem daretur ei regreſſus *arg. l. 41. §. 3. ff. de iure dot.* Ergo & hoc caſu multò magis, cùm creditor erraſſe deprehendatur. [t] *v. quæ notaui ad l. 133. ff. de reg. iur.*

4. Iidem A A. Valeriæ.

POſtquam liti de prædio motæ [a] renunciaſti [b], cauſam finitam inſtaurari ‖ poſſe ‖ nulla ratio permittit. PP. IIII. Id. Feb. Albino & Æmiliano Conſſ. 207.

Cui damus actionem ei multo magis competit exceptio.

5. Imp. *Antoninus* A. Demagoræ.

CReditori tuo ſi partem pecuniæ exoluiſti, de parte verò non petenda inter te & eum conuenit ob cauſas negotiaque eius tuo patrocinio fideque defenſa: ea obligatione partim ciuili iure [c], partim honorario [d] liberatus es. Nam exceptio perpetua [e] pacti conuenti [f] vel doli [g], reſidui petitionem repellit: cùm & ſolutum per ignorantiam, repeti potuiſſet. PP. VIII. Kal. Aug. Romæ, Ant. A. IIII. & Balbino Coſſ. 214.

6. Idem A. Baſiliæ.

PActa [h], quæ contra [i] leges conſtitutionesq;, vel contra bonos [k] mores fiunt, nullam vim habere, indubitati iuris eſt. PP. Kal. Auguſt. hiſdem Conſ. 214.

Si creditor debitori hæres exſtitit, obligatio confunditur. Bald.

7. Idem *Auguſtus* Iulio Maximo.

DEbitori tuo ſi [l] hæres extitiſti: actio, quam contra eum habuiſti, adita hæreditate confuſa eſt. Sed ſi eam hæreditatem. poſteaquam in iudicio obtinuiſti, ei [m] tradidiſti, quem ſententia ſuperaueras, ea conditione pactoque, vt tam cæteris creditoribus [n], quàm tibi [o] in eo, quod tibi deberetur, ſi [p] eam hæreditatem non adiſſes, ſatisfaceret: pacti conuentionisque fides ſeruanda eſt: quæ ſi non ſeruatur, ex ſtipulatu [q], ſi modò pacto ſubiecta eſt, dabitur actio: ‖ vel præſcriptis verbis, ſi ſtipulatio non interuenit. ‖ PP. III. Kalend. Aug. Antonino A. IIII. & Balbino Conſſ. 214.

8. Idem A. Mucatraulio [r].

SI paſcenda [s] pecora partiaria [t] (id eſt, vt fœtus eorum portionibus, quibus placuit, inter dominum & paſtorem diuidantur) Apollinarem ſuſcepiſſe probabitur: fidem pacto præſtare per iudicem compelletur [u]. PP. IIII. Kal. Oct. Alexandro A. II. & Marcello Conſſ. 227.

9. Imp. *Alexand.* A. Dionyſio.

CVm, poſteaquam aduerſarius matris tuæ victus eſſet [x], matrem tuam circumuenerit [y], vt ei caueret nullam ſe controuerſiam de ſeruis moturam: id pactum mala fide factum, irritum eſt: & cùm ex ea conuentione cum [z] matre tua agi cœperit, iudex eam liberabit. PP. Prid. Id. Sept. Alexandro II. & Marcello Coſſ. 227.

10. Idem A. Nicæ.

LEgem [a], quam dixiſti, cùm dotem pro alumna dares, ſeruari oportet. nec obeſſe tibi poterit, quod dici ſolet, ex pacto actionem non naſci. tunc [b] .n. hoc iure vtimur, cùm pactũ nudum eſt. alioquin cùm pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit: vtilis eſt cõdictio. PP. III. Kal. Mar. Albino & Maximo Coſſ. 228.

11. Idem A. Capitoni.

EX [c] conuentione quidem: qua pactam nouercam tuam cum patre tuo dicis, cùm fundum in dotem daret [a], vt creditoribus, quibus fuerant prædia obligata, vſuras ſolueret [b]: actio tibi aduerſus eam competere non poteſt, etſi pactum in ſtipulationem deductum probetur. Sed ſi fundus æſtimatus (ita vt pars inſtrumenti ſignificat) in dotem datus eſt: ex vendito [c] actio, vt placitis ſtetur, competit. [d] PP. Non. Decemb. ipſo A. III. & Dione II. Conſſ. 230.

Pacta nouiſſima ſeruantur & prioribus derogant.

12. Idem A. Flacillæ.

PActa [e] nouiſſima [f] ſeruari oportere, tam iuris, quàm ipſius rei æquitas poſtulat. Quapropter ſi conuétione, quę pręceſſit, diuerſa pars vſuram ſe non eſſe conſenſit, & maximè [g] ſi (vt proponis) id etiam apud acta præſidis adſeuerauit: actionem, quæ ſuper prima conuentione fuerat, exercere non prohiberis. PP. III. Kal. Martij, Agricola & Clement. Conſſ. 231.

13. Imp. *Maximinus* A. Mario.

IN bonæ fidei contractibus [h] ita demum ex pacto actio [i] competit [k], ſi incontinenti [l] fiat. nam quod poſtea [m] placuit, id non petitionem, ſed exceptionem parit. PP. V. Id. Ian. Maximino A. & Africano Conſſ. 237.

Si pacto pœnali ſtipulatio ſubiecta eſt, aut pœnam, aut comprehenſum pacto act. ex ſtipulato conſequemur.

14. Imp. *Gordianus* A. Cælio militi.

SI pacto [n], quo pœnam aduerſarium tuum promiſiſſe proponis, ſi placito non ſtetiſſet, ſtipulatio ſubiecta [o] eſt: ex ſtipulatu agens: vel [p] id, quod in conuentionẽ deuenerat, vt fiat, conſequêris: vel pœnam ſtipulatione comprehenſam more [q] iudiciorum exiges. nam bona [r] aduerſarij tui in te transferri citra [s] ſolemnem ordinem fruſtra deprecaris. PP. Kal. April. Gordiano A. II. & Pompeiano Conſſ. 242.

[a] Lis nulla eſt, niſi mota ſit: mota cenſetur, etiamſi ſolus actor egerit: conteſtatur ex actoris intentione, & rei depulſione. Quid, liti cõteſtatæ poteſtne renunciari? Aliud eſt enim liti renunciare, & rei in litẽ deductæ ſeu cauſæ. Cauſa à lite ſeiuncta eſt. [b] expreſſo vel tacito pacto. vt ſit ſenſus, Nedum re iudicata, iureiurando & tranſactione litem finiri *l. 1. in fin. ff. ad Tertull.* ſed & pacto. Huiuſmodi renunciationes fiebant apud acta *l. 3. j. de repudiãda: l. 18. j. de donat. l. 11. j. de falſis.* [c] quia partẽ pecunię re ipſa ſoluiſti. [d] quia pactũ tibi factũ eſt de non petenda altera parte. Pactũ autem iure honorario .i. à Prætore defenditur *l. 7. §. 7. ff. eod.* [e] Perpetua exceptio perpetuam tollit actionem. [f] de non petendo. [g] q pacti ſubſidiaria eſt. [h] & ſtipulationes *l. 4. j. de inutilib.* [i] *l. 7. §. 7. ff. eo. Paul. 1. ſent. 1. §. 4.* [k] *d. §. 4. l. 4. j. de inutilib. ſtipul. l. 1. §. 7. ff. depoſiti: l. 14. §. 1. ff. ſoluto: l. 26. ff. de verbor. oblig.* [l] *l. 5. j. de hæred. act. v. l. 95. §. 2. ff. de ſolutionib.* [m] .i. tertio alicui. puta hæredi defuncti ab inteſtato, & legitimo: qui fortè teſtm̃ iniuſtum, aut falſum, aut inofficioſum dicebat. [n] hæreditarijs ſc. [o] qui eiuſdẽ hæreditatis eras creditor. [p] .i. perinde ac ſi. Sit hæc hypotheſis. Solue quod ex hæreditate Titij defuncti mihi debetur: Actio. Si q̃ tibi actio cõpetit, ea ſublata eſt. ſiquidem, ſemel defuncto ſucceſſiſti ex eius teſtamento: aditione eiuſmodi tuũ debitum ſublatũ eſt *l. 95. §. 2. ff. de ſolut.* Exceptio, Hoc ita eſt ſed eandem hæreditatem tibi reſtitui ea lege, vt mihi ſatisfaceres: Replicatio. Pacti fides ſeruanda: Deciſio. Quæ actio eo nomine actori competet? dic *vt j. eo.* [q] *l. 14. j. eod.* [r] Mucatraulo *Cuiac. adde l. 4. j. de iure fiſci.* [s] *l. 13. §. 1. ff. de præſcript.* [t] Pecora partiaria ſunt, de quorum fœtu inter dominũ & paſtorem certis portionibus diuidendo conuenit *l. 25. §. 6. ff. locati.* Sed Hotomanus hic legit *Partiariò*, aduerbialiter. [u] Ratio dubitandi hinc orta eſt, ꝙ ſaltem non ex locatione teneretur, cùm eius merces regulariter in pecunia numerata fiat *l. 1. §. 9. ff. depoſiti. l. 5. §. 2. ff. de præſcrip.* non ex ſocietate, quia nulla hic pecoris ſocietas ratione dominij *l. 13. §. 1. ff. de præſcript.* non ex pacto, ꝙ nullam pariat actionẽ *l. 27. j. locati.* Quid iuris? Donellus hic nudũ eſſe pactum negat, cùm ſit adiunctum traditioni. Ait hanc conuentionem eſſe ſocietatis. Hotomanus præſcriptis verbis actionẽ dari putat *hic.* [x] idq; ipſe ſciret. [y] ei perſuadens nondũ in eius fauorem rem iudicatã fuiſſe. [z] hic præſupponendum eſt, ſeruos (de quibus agebatur) fuiſſe in poteſtate mulieris. [a] ſenſus eſt, Rebus certa lege datis, ex ea lege actionem dari *v. Cuiac. 11. obſ. 17. infr.* [b] *l. 7. §. 4. ff. e: l. 27. inf. j. de locato: l. 1. j. de pactis conuen. l. 5. j. de contrah. ſtipul. Paul. 2. ſent. 14. inf.* [c] hæc lex extat in l. 1. j. ſine cenſu.

[a] tuo patri ſcilicet. [b] ipſa Nouerca ſc. ſit hæc hypotheſis, Meus pater, idemq; tuus maritus, vſuras à te debitas, multis annis tuis creditoribus ſoluit, refunde, Actio. fundũ ei dotalẽ dedi obſtrictũ ſupradictis vſuris. Ad eum fructus eius fundi pertinuerũt: onus itaque eius ſuſtinere debuit *l. 13. ff. de impenſis.* Exceptio. Fundum dediſti quidẽ, ſed æſtimatũ. Quę dantur æſtimata dominium transferunt in accipientem: æſtimatio enim locum venditionis obtinet *l. 3. ff. locati: l. 10. ff. de iure dot.* Quod cùm ita ſit, ſi quos fructus ex eo percepit, eius fuerunt, non tui. Ex re. n. ſua nõ tua percepit. Itaq; cũ vſuras tuis creditoribus ſoluerit, tuum negotiũ geſſit, quo nomine teneri te æquum eſt. idq; eò magis, ꝙ cùm dictum fundũ patri meo venderes, ita conuentum eſt, vt debiti tui vſuræ ſoluerentur. nam vẽditor id præſtare debet quod in venditione ſe præſtaturum promiſit *l. 2. l. 6. §. penult. l. 11. ff. de act. emp.* Replicatio. Notum eſt iã quid iudicari debeat. [c] *l. 13. §. 19. ff. de act. empt.* [d] non competit *l. 1. in fin. j. ſine cenſu:* & malè: [e] vt & legata *l. 6. §. 2. inf. ff. de iure codicill: l. 12. §. 3. ff. de legat.* 1: fideicommiſſa *l. 19. j. de fideicom.* hæredum inſtitutiones *l. 16. ff. de vulgar:* conſtitutiones principum *l. vlt. ff. de conſtit. princ.* leges. vnde illud 12. tabularũ, Vt quodcumque poſtremũ populus iuſſiſſet, id ius ratumq; eſſet *Liuius 7. & 9. v. hic Hotom.* [f] .i. vltima *adde l. 3. ff. de reſcind.* [g] Quòd apud acta fit, violentius obligat quàm quod priuatim. Hinc colligunt, Teſtamẽtum, quod aliàs requirit ſeptem teſtes, donationẽ cauſa mortis, quæ alias quinq; teſtes requirit, valere coram duob. apud iudicẽ, ſi apud acta inſinuetur. Præſumitur. n. omnis metus & dolus abeſſe, vbi iudex ſuum decretũ interpoſuit. *v. VVurmſerũ 1. pract. 1. obſer. 11.* [h] de quib. *v. §. 28. Inſtit. de actio.* An idem eſt in ſtricti iuris iudicijs? Accurſius ait *arg. l. 27. 28. j. eo. l. 40. verſ. dicebam ff. de reb. cred.* Idem confirmat Cuiacius 10. *obſ.* 34. Donellus verò negat pacta ſtricti iuris iudicijs (puta ſtipulationi & mutuo) adiecta parere actionem, ſiue ante, ſiue poſt, ſiue incontinenti, ſeu in ipſa traditione facta ſint. Mouetur, ꝙ ſupra quam datũ ſit, re cõtrahi obligatio non poſſit *l. 17. ff. eo.* quòd pro omiſſo ſit habendũ quidquid verbis expreſſum non eſt in ſtipulatione *l. 99. ff. de verb. obl.* Hinc ſequi, pacta ex ſui natura contractus ſtricti juris nõ ingredi, multo minùs eos pacto informari. Si ius ſpectamus, poſteriorem hanc ſententiã veram puto: ſin vſum, ſublata vtpote hodie differentia contractuũ ſtricti iuris: prior vera dici poteſt. [i] Non propria: ſed actio empti, ſi iunctum eſt pactũ emptioni: locati, ſi locationi: & idem in ſimilib. [k] i. Pactum incontinenti adiectum format actionem *l. 7. §. 5. ff. eod.* [l] ex continenti *l. 7. §. 5. ff. eo.* ſeu tempore cõtractus *l. penult. j. de pact. inter empt.* ſtatim *l. 27. j. eo.* in ingreſſu contractus d. §. 5. ἐν ἀρχῇ 11. *Eclog. 1. c. 5.* initio contractus *l. 5. j. de pactis inter empt.* i. antequam contractus perficeretur, i. nondum contractu perfecto, non poſt contractum iam perfectũ, cùm nondum lex contractui data eſſet. [m] Pacta ex interuallo pariunt exceptionem. Ex interuallo fieri, eſt contractum ſubſequi: fieri μετὰ χρόνον *Eclog. d. loco:* re iam contracta, poſt contractum iam perfectũ. [n] Pacto pœna promitti poteſt, at peti non poteſt, niſi ſtipulatio ſit ſubiecta. [o] Stipulatione pacto ſubſecta, non ex pacto quod anteceſſit ſtipulationem, ſed ex ſtipulatione quæ ſubſecuta eſt agitur *l. 27. j. eo.* [p] Et res debita, & pœna eius loco, ſimul peti non poteſt. [q] id ita interpretor, recepto in ipſis iudicijs, nec improbato legibus. [r] Quo iure nitebatur actor ad id poſtulandum? puto ex conuentione pœnali, de qua hic agitur: vt meritò hinc colligere poſſis, neque pacto, neque ſtipulatione fieri poſſe vt creditor propria authoritate bona debitoris in ſe transferat citra ſolemnem iuris obſeruationem idq; ea de cauſa conſtitutum, ne via fœneratoribus pateret. In hac quæſtione tota hæc lex verè occupata eſt. [s] .i. non ſeruato iuris ordine, cùm nulla ſententia præceſſerit *l. 58. ff. de re iudicata.*

Non

Non valet pactum quo libertas teſtandi aufertur.

15. Impp. *Valentinian.* & *Gallien.* AA. & *Valerianus* nobiliſ. Cæſ. Pactumeio.

PActum: quod dotali inſtrumento [a] comprehenſum eſt, vt ſi pater vita fungeretur, ex æqua [b] portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patris ſui eſſet: neque † vllam obligationem contrahere, neq; libertatem [c] teſtamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. PP. X. Kalend. Martij, Æmiliano & Baſſo Conſſ. 267.

16. Impp. *Dioclet.* & *Maximian.* AA. Diaphanto.

CVm proponas, filios teſtamento ſcriptos hæredes rogatos eſſe, vt, qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hæreditatis reſtitueret: quoniam precariam [d] ſubſtitutionem fratrum conſenſu [e] remiſſam adſeris, fideicommiſſi perſecutio ceſſat. PP. IIII. Id. Feb. Maximo II. & Aquiliano Conſſ. 286.

17. Ijdem AA. Deximacho.

PActum, quod bona fide interpoſitum docebitur, etſi ſcriptura [f] non exiſtente, tamen, ſi alijs probationibus rei geſtæ veritas comprobari poteſt, præſes prouinciæ ſecundum ius cuſtodiri efficiet. PP. IX. Kalen. Iul. hiſdem Conſſ. quibus ſuprà. 286.

18. Ijdem AA. Iulio & Æmilio.

SI creditores veſtros ex parte debiti admiſiſſe quemquam veſtrum pro [g] ſua perſona ſoluentem probaueritis: aditus rector prouinciæ, pro ſua grauitate, ne alter pro altero exigatur, prouidebit. PP. VII. Id. Ian. Diocletiano III. & Maximiano AA. Conſſ. 287.

Pactum futuræ ſucceſſionis inter milites valet, inter alios non.

19. Ijdem AA. Victoriano militi.

LIcet inter priuatos [h] huiuſmodi ſcriptum, quo comprehenditur, vt is, qui ſuperuixerit, alterius rebus potiatur, ne donationis quidem mortis cauſa geſtæ efficaciter ſpeciem oſtendat: tamen cum voluntas militum, quæ ſuper vltimo vitæ ſpiritu, deq; familiaris rei decreto, quoquo modo contemplatione mortis in ſcripturam deducitur, vim poſtremi iudicij obtineat: propoſe naſque te ac fratrem tuum ad diſcrimen prælij pergentes, ob communem mortis fortunam inuicem eſſe pactos, vt ad eum, qui ſuperſtes fuiſſet, res eius, cui caſus finem vitæ attuliſſet, pertinerent: exiſtente conditione intelligitur ex fratris tui iudicio, (quod principalium conſtitutionum prompto fauore firmatur) etiam rerum eius compendium ad te delatum eſſe. PP. XV. Kal. Decemb. Sirmij, ipſis XV. & III. AA. Conſſ.*

20. Ijdem AA. & CC. Martiali.

TRaditionibus [a] & vſucapionibus [b] dominia [c] rerum, non nudis [d] pactis transferuntur [e]. PP. Kal. Ian. ipſis V. & IIII. AA. CC. Conſſ. 293.

Ex pacto diuiſionis non datur actio ſed exceptio poßidenti: quæ tollitur replicatione non ſeruatæ fidei Sal.

21. Ijdem AA. & CC. Euſebio.

CVm proponas, inter vos ſine [f] ſcriptura placuiſſe, fratrum tuorum ſucceſſiones æquis ex partibus diuidi, & tranſactionis cauſa probari poſſit hanc interceſſiſſe conuentionẽ: exceptione [g] te tueri potes, ſi poſſides. Quòd ſi aduerſarius tuus teneat [h]: ex hoc placito nullam actionẽ natam eſſe, ſi tibi ſtipulatione nõ proſpexiſti, debes intelligere: nec aduerſario tuo tranſactione vti [i] concedendum eſt, niſi [k] ea, quæ placita ſunt, adimplere paratus ſit. PP. Kal. Maij, Fauſto II. & Gallo Conſſ. 298.

22. Ijdem AA. & CC. Archelao.

PActum curatoris [l] recipere minorem quantitatem paciſcentis, adultæ ætatis ſuffragium, ne noceat, efficiet. tutores [m] enim & curatores exigentes pupillis & adultis debitum, non etiam remittentes [n] præſtant obligationis liberationem. PP. XVIII. Kal. Decemb. Sirmij, ipſis VII. & VI. AA. 299.

23. Ijdem AA. & CC. Honorato.

[a] Pactum, hoc veſtitum eſt literis. [b] huc res redit, An quis hæreditatem ſuam contractu inter viuos puta donationis, ſocietatis omnium bonorum, in aliquem, præſertim in liberos, deferre poſſit? vel ita, An ſucceſſiones pactis vel ſtipulationibus poſſint obſtringi; Negatur, *vt hic:* & *leg. 5.* ʒ. *de pactis conuentis: l. 4. inſr. de inutilib. ſtipu.* Contrarium extat in lege vltima. ʒ. *eod. ibi, niſi ipſe fortè.* Idem quoque negat Leonis conſtitutio 59. & praxis, teſte Maſuerio, & ita iudicatum fuiſſe in Senatu Tholozano & Pariſienſi Papo refert 20. *Arreſt* 2. *Arreſt.* 1. Atqui ſi id admittitur, licita erit bonorum omnium donatio. Ea conceſſa, libertas teſtamenti præripietur, quod eſſe non debet ʒ. *eod.* Reſpondeo, libertatem non tolli, ſed reſtringi, vt mox dicam. † hoc non ſeruatur, vt ſuprà dixi. [c] hinc colligunt, Donationem omnium bonorum non valere. id ne ita eſt? eſt omnino. non idem ſi donauit bona ſua, omnia bona ſua, omnia bona ſua mobilia & immobilia. his enim caſibus libertatem ſibi non abſtulit teſtandi de bonis futuris, quæ tacitè videtur excepiſſe: quemadmodum ſi expreſſim reſeruauit ſibi futura, aut quædam bona. At non idem ſi hæreditatem donauit, aut ſi vſumfructum ita ſibi reſeruauit vt de eo non poſſet teſtari. Ad hoc. n. vt donatio omnium bonorũ valeat, oportet vt illud quod donator ſibi reſeruat, ſit eius conditionis, vt de eo teſtari poſſit, de quo Clarus 4. *ſent.* §. *Donatio quæſt.* 19. Et hæc regula ita vera eſt, vt donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum non poſſit confirmari iuramento *Rol. à Vall.* 1. *conſ.* 39. *n.* 1. 2. [d] Precaria ſubſtitutio mutuo conſenſu remitti poteſt *l.* 11. ʒ. *eo.* poteſt et remitti nõ mutua *l.* 1. ʒ. *eo.* & breuiter. Spes futuræ ſucceſſionis, fideicõmiſſum ſub cõditione relictũ, pendente cõditione, pacto remitti pôt ſi cauſa ſubſit. [e] ſolemni tñ. Nuſquã enim reperietur in libris iuriſconſultorum vlla renunciatio hæreditatis, niſi formalibus & diſertis verbis expreſſa, *vt hic* & *l.* 2. 3. ʒ. *de tranſac.* *v. Hotom. conſil.* 8. [f] Pactum non requirit ſcripturam vt hic: vt & diuiſio hæreditatis *l.* 21. ʒ. *eo. l.* 5. ʒ. *de tranſact.* *v. l.* 9. ʒ. *de fide inſtru.* pignus *v. l.* 4. ʒ. *de inſtrum.* venditio *l.* 10. ʒ. *de fide inſtrument. l.* 3. ʒ. *de fide* & *iure haſtæ:* locatio *l.* 14. ʒ. *de locato:* nuptiæ *l.* 19. ʒ. *de nuptijs:* emancipatio *l.* 11. ʒ. *de fide inſtr.* & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur *Nouell.* 73. *c.* 8. Eos tamen excipe in quibus ſcriptura de ſolennitate aut partium conuentione neceſſario requiritur, vt in teſtamento nõ nuncupatiuo *l.* 21. ʒ. *de teſtamentis:* emphyteuſi: *l.* 1. ʒ. *de iure emphyteutico:* literarum obligatione, ſententia definitiua *l.* 2. ʒ. *de ſent. ex breuiculo:* in legitimandis liberis in concubinatu ſuſceptis, per matrimonium *l.* 10. 11. ʒ. *de natural. lib.* v. Speculatorem *tit. de inſtr. edit.* §. *reſtat autem verſ. Azo verò:* Ferrarienſem *in forma productionis teſtamenti* 13. *in verbo coram.* [g] Si vni ex correis debendi fiat pro ſua perſona liberatio, tacitè videtur creditor cum eo pactus, ne pro ſuorum correorum perſonis conueniatur. aliàs, ſi non ea formula liberatus eſſet, ob reliquos poſſet conueniri *l.* 23. ʒ. *de duobus reis.* [h] puta paganos, non milites. [i] Non valet conuentio inter duos facta de mutua ſucceſſione, (eã Græci vocant ἀλληλοκληρονομίαν) *v. Harmeno.* 9. *c.* περὶ ἀλληλοκληρονομίας: niſi inter cõmilitiones *vt hic:* & *l.* 4. ʒ. *de inutilib. ſtipul.* in ipſo procinctu ἐπὶ παράταξιν ἐξιόντας 11. *Eclog.* 1. *capit.* 60. *Harmenop. d. loco:* non valet inter virum & vxorem *v. Cuia.* 16. *obſeruat.* 39. & *ad l.* 26. *ff. de verb. obligat.* Valebit ergo huiuſmodi conuentio inter ſolos milites? Papo 20. *Arreſt.* 2. *arreſt.* 1. ait vſu hodie receptum eſſe in Gallia, præſertim inter nobiles, vt in ſocietate omniũ bonorum alter alterum hæredem poſſit inſtituere. Hotomanus cõcilio 1. ſcribit, Huiuſmodi donationes inter viuos reciprocè factas valere, præſertim vt familiæ conſeruētur, & ſi fiant inter cognatos & agnatos *fol.* 7. & *fol.* 48: & *ſeq.* Idem ex communi opinione refert, hanc legem ad paganos extendi communi omnium gentium vſu. Huiuſmodi confraternitatem in Germania initam anno 1373. inter ducem Saxoniæ & Landgrauium Haſſiæ: & aliam diuerſo tempore inter ducem Saxoniæ & Marchionem Brandenburgenſem: & in Gallia quoq; talem donationem initam inter dominos d' Alegre: in Italia inter dominos de Molza. [a] *l.* 2. ʒ. *ſtellionatus l.* 7. *in f. ff. pro emptore* 11. *Eclog.* 1. *ca.* 61. i. traditione, eaq; non nuda. Nuda non eſt quæ cauſam habet ac titulum: non quemuis, ſed alienationis cauſam continentem *l.* 31. *ff. de acquir. rer.* E contrario, ſolus titulus dominium non transfert, niſi ſequatur traditio *l.* 15. ʒ. *de rei vindicat.* Ad hæc, Traditio non fit cuiuſuis rei *l.* 70. *ff. de contrah. empt. l.* 83. *ff. de verb. obligat. l.* 182. *ff. de regul.* §. 8. *Inſtit. de rer. diuiſ.* a quauis perſona *l.* 1. *ff. de fundo dotali: l.* 22. ʒ. *de adminiſt. tut. Nouell. de non alienandis reb. Eccleſiaſt.* 7. *ca.* 1. & 120. *cap.* 7. *adde caſum legis* 3. *ſupr. eodem:* aut quauis forma, de qua dicam *ad l.* 2. ʒ. *de acquir. poſſ.* Effectus traditionis eſt, In adquirendo dominio tempus traditionis magis conſiderari, quàm tituli: qua de re dicam *ad l.* 15. ʒ. *de rei vindic.* Illud interim adijciendum, quibuſdam caſibus dominium transferri & ad nos redire ſine traditione: qua de re dicam *ad l.* 11. ʒ. *quando dies leg.* [b] *v. l.* 3. *ff. de vſucapionibus,* de quibus dicam *inſr. de vſucapion. transformanda.* [c] Dominium, eſt ius de re corporali perfectè diſponendi, niſi lex obſtet. eſtque vnicum numero & ſubſtantia *leg.* 14. §. 2. *ff. de exceptio. rei:* habet tamen qualitates diuerſas. hinc directum, vtile, vel quaſi dominium. Vtile interdum concurrit cum directo (vt in Emphyteuta) aut ei repugnat. *Vide Ferrarienſem in forma libelli actionis realis,* 2. *in verbo iure dominij vel quaſi,* 9. [d] Nuda pacta hic intellige, quæ traditione deſtituuntur: nuda, *vt in leg.* 1. *ff. de pignorat. actio.* §. 44. *Inſtitu. de rer. diuiſ. leg.* 8. *inſr. de actio. empti.* Pacta an obligationes dixeris, nihil intereſt *leg.* 3. *ff. de obligationibus.* [e] Transferuntur etiam alijs modis à traditione. Sunt enim alij modi transferendi dominij, quàm traditio & vſucapio *v. leg. vltim. inſr. quando dies legat.* [f] *Vide leg.* 18. *ſupr. eodem. leg.* 9. *inſr. de fide inſtrument.* fit interdum diuiſio inſtrumentis interpoſitis *leg.* 35. *ff. eodem.* [g] Poſſidenti ex cauſa tranſactionis, iuſta competit exceptio. [h] *leg.* 15. *inſr. familiæ.* [i] Cur ita? *Vide leg.* 45. *ff. eodem.* [k] cum effectu ſcilicet *leg.* 28. *inſr. de tranſactionibus.* Nemo mihi imputare poteſt, ſibi promiſſum non ſeruari, quando primus ipſe non ſeruat. Aduerſario non cogimur ſeruare contractum, qui illum non obſeruauit: fides frangenti non ſeruatur, ſed nec iuramentum, (cui ineſt tacita conditio, ſi ipſe fidem ſeruaueris) quia pœna non committitur ei, qui hac de cauſa recuſauit contractum ſeruare. quod magis eſt ad pœnam contra aduerſarium poteſt agere. Plura vide apud Rolandum à Valle 1. *conſil.* 57. *numero decimo nono, ad vigeſimum quartum.* [l] Idem in patre, qui in filij præiudicium non poteſt renuntiare ſucceſſioni & hæreditati 1200. aureorum pro ſumma mille aureorum *leg.* 11. *inſr. de iure fiſci: leg.* 26. *inſr. de fideicommiſſ. leg.* 10. *ff. de tranſactionibus,* *Vide Hotoman. conſilio octauo.* [m] Tutoribus pupilli debitum exigere conceſſum eſt: at non remittere *leg.* 28. §. 1. *ff. eodem.* donare, deminuendi cauſa tranſigere *leg.* 46. *in f. ff. de adminiſtrat. tutor.* pupillum ſpoliare *leg.* 7. §. 3. *ff. pro emptore:* deteriorem eius conditionem facere *leg.* 15. 28. §. 1. *ff. hoc titul.* [n] Imò remittere poſſunt: ſunt enim domini vice *leg.* 56. §. 4. *ff. de furtis* & *leg.* 157. *ff. de regulis iuris.* Solue, Sunt domini loco, cum pupillum non ſpoliant. dicta lex 56. agit de tranſactione litis dubiæ, cuius euentus dubius ac incertus pupillo oneri eſſe poterat.

FIlius [a], paciſcendo [b], aut debitum accipiendo: nihil detrahit patris obligationi. PP. XVII. Kal. Decembr. Sirmij, ipſis VII. & VI. AA. Conſſ. 299.

Pactum de non petendo cum quibuſdam hæredibus factum, alijs non prodeſt.

24. Ijdem AA. & CC. Dominæ.

SI actionem legati vel fideicommiſſi, quam aduerſus hæredes mariti [c] quondam tui habuiſti, te adfectione [d] hæredum alijs remiſiſſe probetur: exceptionem pacti contra debitores [e] inſtituenti, actiones nocere tibi minimè poſſe intelligis [f]. PP. XVII. Kal. Ianua. Sirmij, CC. III. Conſſ. 300.

25. Ijdem AA. & CC. Euhemero.

DEbitorum pactionibus [g], creditorum petitio nec tolli nec mutari poteſt. S. IIII. Kalen. Maij, Sirmij, CC. III. Conſſ. 300.

Creditor non tenetur pactis hæredum debitoris; ſed ipſi inuicem tenentur.

26. Ijdem AA. & CC. Corneliæ.

PActo ſucceſſorum debitoris, ex lege [h] duodecim tabularum æs alienum hæreditarium pro portionibus quæſitis ſingulis ipſo iure diuiſum, in ſolidum vnum obligare creditori non poteſt. quod & in honorario ſuccedentibus iure, locum habet. De chirographis itaq; cõmunibus exhibendis cohæredem vel non perfectis in diuiſione placitis, conuenire, quanti tua intereſt, potes. PP. III. Id. Octob. Variani, CC. Conſſ.*

27. Ijdem AA. & CC. Aurelio Chreſimo.

PEtens ex ſtipulatione, quæ placiti ſeruandi cauſa ſecuta [i] eſt: ſeu anteceſſit [k] pactum, ſeu poſt ſtatim interpoſitum ſit, rectè ſecundum ſe ferri ſententiam poſtulat. S. VI. Id. Nouemb. Heracleæ, CC. Conſſ.*

28. Ijdem AA. & CC. Leontio.

SI certis [l] annis, quod nudo pacto conuenerat, datum fuerit: ad præſtandum in poſterum indebitum ſolutum obligare non potuit eum, qui pactum fecit, niſi placitis ſtipulatio interceſſerit. S. III. Non. Decem. Burtodixi, ipſis VIII. & VII. AA. Conſſ. 303.

Priuilegio fori à Principe indulto poteſt renunciari.

29. Imp. *Iuſtinianus* A. Ioanni PP.

SI quis in conſcribendo inſtrumento ſeſe confeſſus fuerit non vſurum fori [a] præſcriptione propter cingulum militiæ ſuæ, vel dignitatis, vel etiam ſacerdotij [b] prærogatiuam, licet antea dubitabatur: ſi [c] oporteret eandem ſcripturam tenere: & eum, qui hoc pactus eſt, nõ debere aduerſus ſuam conuentionem venire: vel licentiam ei præſtare, diſcedere quidem ab ſcriptura, ſuo autem iure vti: ſancimus, nemini licere aduerſus pacta ſua venire, & contrahentes decipere. Si enim & ipſo prætoris edicto pacta conuenta, quæ neq; contra leges, neque dolo malo inita ſunt, omnimodo obſeruanda ſunt: quare & in hac [d] cauſa pacta non [e] valeant: cùm alia ſit regula iuris antiqui, omnes [f] licentiam habere, his, quæ pro ſe introducta ſunt, renunciare? Omnes [g] itaque iudices noſtri hoc in litibus obſeruent: & huiuſmodi obſeruatio & ad pedaneos iudices, & ad compromiſſarios, & arbitros electos perueniat: ſcituri, quod, ſi neglexerint, etiam litem ſuam facere intelligantur. Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. 531.

Pactum de hæreditate viuentis non valet niſi ille conſenſerit, & in eo conſenſu ad mortem vſq; perſeuerauerit.

30. Idem A. Ioanni præf. præt.

DE quæſtione tali à Cæſarienſi [h] aduocatione interrogati ſumus: Duabus vel pluribus perſonis ſpes alienę hęreditatis fuerat ex cognatione forte ad eos deuoluendæ. pactaque inter eos inita ſunt pro [i] aduentura hæreditate quibus ſpecialiter declarabatur, ſi ille mortuus fuerit, & hæreditas ad eos peruenerit, certos modos in eadẽ hęreditate obſeruari: vel, ſi fortè ad quoſdam ex his hæreditatis commodum peruenerit, certas pactiones euenire. Et dubitabatur, ſi [k] huiuſmodi pacta ſeruari oporteret. Faciebat autem eis quæſtionem: quia adhuc ſuperſtite eo, de cuius hæreditate ſperabatur, huiuſmodi pactio proceſſit: & quia non ſunt ita confecta, quaſi omnimodo hæreditate ad eos peruentura, ſed ſub duabus conditionibus compoſita ſunt, *ſi ille mortuus fuerit, & ſi ad hæreditatem vocentur hi, qui huiuſmodi pactionem fecerunt*. Sed nobis omnes huiuſmodi pactiones odioſæ eſſe videntur, & plenæ triſtiſſimi & periculoſi euẽtus. Quare enim, quodam viuente [l] & ignorante, de rebus eius quidam paciſcentes conueniunt? Secundùm veteres itaque regulas ſancimus, omnimodo huiuſmodi pacta, quæ cõtra bonos [m] mores inita ſunt, repelli, & nihil ex his pactionibus obſeruari: niſi ipſe fortè, de cuius hæreditate pactum eſt, voluntatem [n] ſuam eis accommodauerit, & in ea vſq; ad extremum vitæ ſuæ ſpacium perſeuerauerit. tunc etenim ſublata acerbiſſima ſpe licebit eis illo ſciente [o] & iubente huiuſmodi pactiones ſeruare. quod etiam anterioribus ‖legibus &‖ conſtitutionibus [p] non eſt incognitum, licet a nobis clarius eſt introdctum. Iubemus etenim, neq; donationes talium rerum, neq; hypothecas penitus eſſe admittendas, neq; alium quemquam contractum: cum in alienis [p] rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel paciſci, ſecta temporum noſtrorum non patiatur. Dat. Kal. Nouemb. Conſtantinopoli, poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. 531.

DE TRANSACTIONIBVS [r], Tit. IIII.

1. Imp. *Antoninus* A. Celerio.

[a] *l. 30. ff. eod. l. 22. ff. de ſolutionib.* Idem in affini vel quaſi, ſine mandato v. *Bald. hîc.*

[b] i. pactum de non petẽdo. Quid ſi alimentorum aut valetudinis cauſa, aut vt ſtudijs liberalib. erudiretur, vt legatione fungeretur, mutuũ accepit, an non pater obligabitur? vtique: quod ex pietate paterna colligimus v. *l. 5. ȷ. ad Macedonianum*: & ipſa neceſſitate. Nemo. n. vento viuere potuiſſe intelligitur *l. 2. in f. ff. de alimentis pupill.*

[c] Maritus vxori legare & fideicommittere poteſt. [d] i. ſi probaueris te legata remiſiſſe alijs quam veris hæredibus, vel ſi cum tibi ea mens fuiſſet legata remittendi veris hæredibus, tu opinatis ac falſis remiſeris: tale pactum veris hæredibus non proderit. Cur ita? quia ſpeciali quadam priorum affectione potuiſti legatum remittere, veris hæredibus tibi ignotis, nullaq; affectione tibi coniunctis aut fortè inimicis. [e] i. contra veros hæredes. [f] vnde? ſuperius dixi. [g] Quantumuis debitores inter ſe paciſcantur, creditori nihil deperit *l. 39. ff. de negotijs.* [h] ſenſus eſt, Lege XII. tabularum ſinguli hæredes pro portionibus, quæ eis ſunt quæſitæ v. *l. 1. in f. ȷ. ſi cert. petat.* tenentur. At fortè eorum vni reliqui cohæredes onus æris alieni diſſoluendi poſſunt iniungere, ea lege vt viciſſim nomina hæreditaria (chirographis ei traditis) exigat? poſſunt certè ita paciſci. At non in præiudicium creditorum. Quid ſi ille hæres non ſoluit? cohæredes in eum agent, partim de chirographis communibus exhibendis, partim in id quod ſua intereſt. [i] hic agitur de ſtipulatione pactum ſubſequente. ideoque malè hinc colligunt, pactum ex continenti adiectum ſtipulationi ineſſe ex parte actoris. Hotomanus tamen hîc legit, *facta.* [k] i. ſi in inſtrumento (pactum enim hîc ſumi oportet pro inſtrumento pactum continente) pacti narratio ſtipulationem ſubſequitur, vel pactum. Quod vt intelligatur, ſciendum eſt eam eſſe naturam ſtipulationis & pacti, vt pactum ſtipulationem inutiliter ſubſequatur. Stipulatio pacto adiecta obligat, at non è conuerſo. At ſi ſcripturæ ſeu inſtrumenti ordinem intuemur, pacti narratio & antecedere & ſubſequi ſtipulationis narrationem poteſt. Natura igitur pactum ſtipulationem non poteſt ſubſequi, ſed ſcriptura v. Donellum hîc: & Cuiacium 10. *obſer.* 34. In eo ſunt diuerſi quemadmodum & Hotomanus. Cuiacius *d. loco in medio & fine*, pactum ſtipulationi adijci poſſe incontinenti tantum ait: idque in ſolam vtilitatem rei non actoris. Hotomanus *quæſtio. Illuſt.* 34. *fol.* 243. ſcribit, pactum confeſtim adpoſitum contractui ſtricti iuris, ineſſe ex parte actoris: ex interuallo ex parte rei. Donellus verò, vtrouis modo adijci inutiliter ſcribit *ad l. 13. ſupr. eod. numer.* 33. [l] Non ſi quis quòd præſtat ſæpius, ideo conſentire intelligitur, ſeq; in id obligare, vt idem in perpetuum præſtet deinceps *Donell.* vel ita, Onus perpetuæ præſtationis, pacto veſtito etiam aliquot annorum præſtatione, adquiri non poteſt, ſed ſtipulatione *l. 7. infr. de vſuris. leg. 31. ff. de oper. libert.* vel ita, Rei indebitæ per aliquot annos præſtatio non obligat ad perpetuam præſtationem, niſi præſtatio vniformiter continuata eſt, vt debita (quod hîc ceſſat) & tempore immemoriali: quo caſu nõ eſt neceſſe allegare vel probare aliam cauſam: quia tanti temporis obſeruatio habet vim conſtituti. Conſtituto de præſtatione cauſali, ſufficiunt decem continuorum annorum præſtationes, & ita intellige legem *6. ff. de vſuris.* ne alioquin cum hac diſſideat: *adde l. 19. infr. de agricolis:* v. Molinæum *in tract. de vſuris quæſtion.* 19. *num.* 200. *infr. quæſt.* 20. *num.* 205. Triennij tamen tempus in caſu legis 1. ȷ. *de fideicommiſſis*, ſufficit: vt & in reliquis præſtationibus quæ cauſam euidentem habent.

[a] Quiſque in ſuo foro conueniẽdus. Forum peculiare ſortimur ratione militiæ, dignitatis, ſacerdotij. Si alio loco conuenimur, cõpetit nobis exceptio. De exceptionib. declinatorijs aduerſus iuriſdictionem vide Oldendorpium *c. 6. Enchiridij except. 7.*

[b] *l. 51. ſ. de epiſcopis.*

[c] Græca locutio, *Si*, pro *An*.

[d] Foro poſſumus renunciare.

[e] Imò, cur nõ valere debẽt? valent præſertim re integra *l. 18. ff. de iuriſdict.* Solue, Dicta lex 18. negat pactũ nudum ſufficere ad fori renunciationem. aliud in pacto veſtito cohęrẽtia cõtractus v. *hîc.*

[f] *l. 7. §. 14. l. 31. l. 43. l. 46. inf. ff. eod. l. 4. §. 4. ff. ſi quis cautionib. l. 41. ff. de minorib. l. 24. §. 8. ff. de dãno: l. 23. 27. ff. de reg. iur.*

[g] Nota genera iudicum q ſequuntur, Pedanei, cõpromiſſarij. arbitri electi.

[h] ne dicas Cęſaris aduocatum cum Accurſio, ſed vrbis Cæſareæ Palęſtinæ, vnde Palæſtini aduocati dicuntur *l. pen. ȷ. de fideiuſſ.* [i] Coruina conuentio eſt, paciſci de viuentis hæreditate eo ignorante. [k] i. an, vt lege 29. *ſ. eo.* [l] Viuentis nõ eſt hæreditas. Ideoq; ſi quis ita emerit pro ſe ſuiſq; filijs & hæredib. vel ſi quis ita cõceſſerit mihi, & filijs, & hæredib. vel ita hæredẽ inſtituerit me, liberos meos, & hæredes, liberi mecũ non cõcurrunt, quia me viuo hæredes nõ ſunt. Aliud erit ſi qs me & filios meos hæredes inſtituerit. v. *Graſſ. lib. ſent. §. hæred. q.* 4. [m] *l. 6. ſ. eo.* [n] *d. l. 46. ff. de hær. inſt.* [o] Eo, de cui9 ſucceſſione agitur, ſciente, iubente, adde & ne quidẽ in mortis articulo reuocante, de ei9 hæreditate, licet viuentis, paciſci poſſumus. Imo nõ poſſumus, eo ẽt permittente. cõfirmatur. n. ſpes paciſcẽtium q nihil non auſuri ſunt in eum, ex cui9 morte ſperant aliquid. Ad hæc, Is de cui9 ſucceſſione paciſcitur, de ſua hæreditate trãsferenda paciſcens nõ obligatur *l. 35. ſ. eo. l. 5. ȷ. de pact. cõuent. l. 4. ȷ. de inutil.* ergo nec paciſcentib. cõſentire. Solue, hoc noſtro caſu q cõſentit, hæreditatẽ ſuã non pmittit abſolutè, cùm ante mortẽ ſuã voluntatẽ mutare poſſit. [p] *l. 2. C. Theo. fa. erciſ.* [q] *l. 2. ff. de pign. l. 38. §. 4. ff. de ver. obl.* Rem alterius donare non poſſumus. [r] 2. *ff.* 15: 2. *Co. Theod.* 9. περὶ διαλύσεων 11. *Ecl.* 2. 1. *Harmen.* 10: 1. *extra* 36. Trãſigere, eſt cauſam ſeu litem *l. 16. ȷ. eod.* rem *l. 1. ff. eod.* controuerſiam *l. 14. ff. eod.* vel futuram *l. 2. ȷ. eod.* vel pendentem, aut motam l. *vltima* ȷ. *eod.* dubiam tamen *l. 12. ȷ. eo.* incertam, nondum finitam *d. l. 1.* conſenſu *l. 13. l. 41. ȷ. eod.* certa conditione *l. 25. ȷ. eod.* certa lege *l. 14. ff. eod.* id eſt, aliquo dato. *l. 6. l. 37. ȷ. eod.*

NEQVE

NEQVE pactio neq; tranſactio cũ quibuſdam ex curatorib[9] ſiue tutoribus facta, auxilio cæteris eſt in his, quæ ſeparatim communiterve geſſerunt, vel gerere debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cum duobus [a] ex his tranſegeris: tertium conuenire non prohiberis. Dat. Kalen. Maij, Gentiano & Baſſo Conſſ. 212.

2. Idem A. Luctatio.

CVm te proponas cũ ſorore tua de hæreditate tranſegiſſe, & ideo certam pecuniam ei te debere cauiſſe: etſi [b] nulla fuiſſet quæſtio hæreditatis: tamen, propter timorem [c] litis tranſactione interpoſita, pecunia [d] rectè cauta intelligitur, ex qua cauſa ſi fiſco ſoluiſſes [e], repetere [f] non poſſes: &, ſi non [g] ſoluiſſes, tamen iure cõuenireris. PP. 3. Id. Aug. Ant. A. IIII. & Balbino Conſſ. 214.

Specialis tranſactio ſpecialem operatur effectum Bart.

3. Imp. *Alexand.* A. Tulliæ.

AGe cum Geminiano [h], quod pater eius curator tibi datus negotia tua geſſerit. & ſi apud iudicem negabit ſe hac actione teneri, quoniam tranſactio & Aquiliana ſtipulatio [i] interpoſita eſt: iudex contemplatione iudicij, quod bonæ [k] fidei eſt, quæret, de quanta pecunia nominatim tranſactum ſit. & ſi apparuerit de minore tranſactum [l]: quantam pecuniam reliquam ex adminiſtratione curæ deberi probatum fuerit, ſoluere eum iubebit [m], quod non in ſtipulationem Aquilianam obligationis iure tantum deductum eſt, quanta erat quantitas pecuniȩ, quȩ debebatur. Dat. Prid. Id. Auguſt. Maximo II. & Æliano Conſſ. 224.

4. Idem A. Numidio.

ACtione adminiſtratæ curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos compleuit, in Aquilianam ſtipulationem deducta, & per [n] acceptilationem extincta nullam aliam ſupereſſe, niſi de dolo intra cõceſſa tempora [o], non ambigitur: niſi ſpecialiter [p] etiã de dolo tranſactum ſit. PP. II. Non. Martij, Alexandro A. II. & Marcello Conſſ. 227.

5. Idem A. Euocato.

CVm te tranſegiſſe cum hærede [q] quondam tutoris tui profitearis: ſi id poſt legitimam [r] ætatem feciſti, fruſtra deſideras, vt à placitis recedatur. licet enim (vt proponis) nullum [f] inſtrumentum interceſſerit: tamen: ſi de fide contractus confeſſione [t] tua conſtet: ſcriptura, quæ [u] probationem rei geſtæ cõtinere ſolet, neceſſaria non eſt. PP. Kal. Mar. Albino & Æmiliano Conſſ. *

Querela inofficioſi tranſactione ſopita, nõ poteſt inſtaurari.

6. Idem A. Pomponijs.

CVm mota inofficioſi querela matrem veſtram cum diuerſa parte tranſegiſſe ita [x], vt partem bonorum ſuſciperet, & à lite diſcederet, proponatis: inſtaurari quidem ſemel omiſſam [y] querelam per [z] vos, qui matri hæredes extitiſtis, iuris ratio non ſinit. Verùm ſi fides placitis præſtita non eſt: in [a] id, quod intereſt, diuerſam partem rectè conuenietis. Aut [b] enim ſtipulatio conuentioni ſubdita eſt: & ex ſtipulatu actio competit. aut, ſi omiſſa verborum obligatio eſt, vtilis actio, quæ præſcriptis verbis rem [c] geſtam demonſtrat, danda eſt. PP. VIII. Id. Ian. Agricola & Clemente Conſſ. 231.

7. Imp. *Gord.* A. Iunio militi.

TRãſactionis placitum ab eo interpoſitum, cui cauſæ actionem [a], nõ deciſionem litis mandaſti, nihil petitioni tuæ derogauit. PP. XIIII. Kal. Ian. Gordiano A. & Auiola Conſſ. 240.

8. Idem A. Licinio.

DE alimentis [b] præteritis [c], ſi quæſtio deferatur, trãſigi poteſt. De futuris autem ſine [d] prætore ſeu præſide interpoſita tranſactio, nulla auctoritate iuris cenſetur. PP. X. Kal. Ian. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

Tranſactio parit exceptionem, etiam cõtra realẽ actionem.

9. Idem A. Agrippino.

SI ſuper [e] poſſeſſione, quæ tibi quæſita eſt, cum quæſtionem patereris à fratre vxoris tuæ, pactum conuentũ, & ſtipulatio inter vos (vt allegas) interpoſita eſt, vt, ſi [f] intra diem certum idẽ aduerſarius tuus decem aureos tibi numeraſſet, poſſeſſione ei cederes, vel [g], ſi eam inferre quantitatẽ non curaſſet, vlterius quæſtionẽ non patereris: & is, qui ita ſpopondit, ꝓmiſſo ſatis non fecit: conſequens eſt, te, ad quẽ res pertinet, vim [h] ab eo pati non debere. Cui[9] rei gratia vir clariſſimus præſes [i] prouinciæ interpellatus vim ‖fieri‖ prohibebit: præcipuè cum, etiam ſi in rem diuerſæ parti actio cõpeteret, huiuſmodi pactione propter vtilem exceptionẽ poſſet ſubmoueri. PP. VI. Id. April. Gordiano Aug. II. & Pompeiano Conſſ. 242.

10. Imp. *Philippus* A. Apollophaniæ.

FRatris tui filijs de paterna ſucceſſione ac ſtatu ẽt nunc contra [k] fidẽ ſanguinis, itemq; placitorum [l], quæſtionem inferre parum probe poſtulas. nullus etenim erit litiũ [m] finis, ſi a trãſactionib. bona fide interpoſitis cœperit facilè diſcedi. PP. Prid. Ka. Apr. Peregr. & Æmil. Conſſ. 245.

Fideicommiſſum vicißim iniunctum poteſt remitti; nec ex hoc dicitur minor lædi.

11. Impp. *Valerianus*, ‖*Gallienus*‖ AA. & *Valerianus* nobilis Cæſar Caiano militi.

DE fideicommiſſo à patre inter te & fratrẽ tuum viciſſim [n] dato, ſi alter veſtrum ſine liberis exceſſerit vita, interpoſita tranſactio rata [o] eſt: cùm fratrum concordia [p], remoto captandæ mortis alterius voto [q] improbabili, retinetur. & non poteſt eo caſu reſcindi, tanquam circumuentus ſis: cum pacto tali conſenſeris: neq; eam [r], cui ſubueniri ſolet, ætatem agere te proponas: nec, ſi ageres, iiſdem illis de [f] cauſis in integrum reſtitutionis auxilium impetrare deberes PP. XV. Kal. Decemb. Valeriano & Gallieno AA. vtriſq; II. Conſſ. 256.

12. Iidem AA. Primo.

PRæſes prouinciæ exiſtimabit: vtrũ de dubia [t] lite tranſactio inter te & ciuitatis tuæ adminiſtratores facta ſit: an ambitioſè [u] id, quod indubitatè deberi poſſet, remiſſum ſit. nam priore caſu ratam manere tranſactionem iubebit: poſteriore verò caſu nocere ciuitati gratiam [x] non ſinet PP. XVI. Kal. Mart. Æmiliano & Baſſo Conſſ. 260.

13. Impp. *Dioclet.* & *Maximian.* AA. Probæ.

INterpoſitas [y], metus cauſa tranſactiones ratas non haberi, edicto perpetuo continetur. Nec tamen quilibet metus ad reſcindendũ ea, quæ cõſenſu terminata ſunt, ſufficit: ſed talẽ metum probari oportet, qui ſalutis [z] periculum, vel corporis cruciatum contineat. Ad vim tamen vel dolum arguendum qualitas cauſæ principalis non [a] ſufficit. vnde, ſi nihil tale probari poteſt conſenſu

l. 65. §. 1. ff. de condict. indeb. retento *l. 37* C. *eo.* vel accepto *l. 24.* C. *eo.* vel promiſſo *l. 2. l. 37. leg. 38.* C. *eod.* finire *l. 10. l. 16. l. 29.* C. *eod. l. 1. ff. eod.* ac decidere *l. 8. l. 17.* C. *eod.*

[a] Qui tranſigit cum duobus ſibi obnoxijs, tertiũ tacitè liberaſſe non cenſetur *leg. 15. ff. de tutel. & rationib. l. 3. ff. eo. l. 3.* C. *res inter alios acta.*

[b] De lite nondũ mota poſſumus tranſigere *l. vlt.* C. *e.*

[c] Propter litis metum tranſactioni locus eſt. Satis eſt ad tranſactionem, litis metus. Hoc ipſũ quod a lite diſceditur, cauſa videtur eſſe tranſigendi *l. 65. §. 1. ff. de cõdict. indeb.*

[d] Pecunia tranſactionis nomine cauta, iure peti poteſt.

[e] quid? quam ſummã, num dicemus viceſimam hæreditatis, quæ fiſco ſoluebatur, vt vult Cuiacius? *9. obſer. 24.* Aut verò id quod Luctatius ex tranſactione dare debuit ſorori ſuæ, cui fiſcus iam ſucceſſerat, vt vult Accurſius & Hotomanus? aut certè qui ſorori ſucceſſiſſet, vt vult Donellus? [f] *l. 23.* C. *eod.* Solutum tranſactionis cauſa non repetitur. [g] Promiſſum tranſactionis cauſa, condici non poteſt. [h] hærede tui curatoris ſcil. [i] i. acceptilatio. Solet. n. Aquilianæ ſtipulationis verbo acceptilatio, quæ illam ſequitur, intelligi *l. 5. l. 15. ff. eo.* & è contra V. *Cui. 5. obſ. 36.* [k] negotiorum geſtorum actionem intelligit *§. 28. Inſti. de act. l. 7. ff. de negotijs: l. 5. ff. de obl.* [l] tranſactum eſſe, quantitatem pecuniæ, quam ex adminiſtratione, &c. *Hal.* [m] cur ita? V. *l. 5. ff. eo.* [n] Actio per acceptilationem extingui ſolet. Extincta ſemel actio reſuſcitari non poteſt altero inuito. At enim dixeris, eum qui accepto tulit deceptum fuiſſe? Antiqua ei non reſtituetur, ſed eius loco dabitur de dolo actio, niſi is tranſigendo etiam dolum aduerſario remiſerit. [o] biennium *l. vlt.* C. *de dolo.* [p] Si de dolo tranſigendum, ſpecialiter remitti oportet. [q] Hæredes tutorum tutelæ tenentur. [r] Tranſactio legitimè facta a maiore 25. annis non reſcinditur. [f] de eo dixi *ad leg. 17.* C. *titul. proxim.* [t] Partis confeſſione nulla melior & efficacior haberi poteſt probatio. V. *Roland. à Valle 1. conſil. 21. numer. 2.* Idem operatur confeſſio quod publicum inſtrumentum *Bald.* [u] Inſtrumenta ad id inuenta ſunt vt probent. [x] Solet enim tranſactio interponi dato aliquo vel retento *l. 38.* C. *eo.* [y] De querela inofficioſi poteſt tranſigi. [z] Iuſtam defuncti tranſactionem hæredes reſcindere non poſſunt. [a] Qui iniuſtam tranſactionem impugnat, tenetur in id quod intereſt. [b] Ob non ſeruatam nobis fidem tranſactionis, id quod intereſt petimus vel ex ſtipulatu (ſi ſtipulatio tranſactioni interuenit) aut præſcriptis verbis, ſi ſtipulatio omiſſa. [c] Præſcriptis verbis actio rem geſtam i. ipſum factum demonſtrare ſolet *l. 1.* C. *de reuocand. ijs quæ in fraud.* V. *quæ notaui ff. de præſcript. verb.*

[a] Actionis executor, litiſve procurator tranſigere, decidere, ſolutionẽ acceptare non poteſt *l. 13. ff. de pact. l. 86. ff. de ſolutionib.*

[b] De alimentorũ tranſactione hoc paucis notandum, De alimentis teſtamento, codicillis, aut mortis cauſa donatione relictis, trãſigere non poſſumus *l. 8. §. 2. ff. eod.* niſi præterita ſint vt *hic.* Atqui de futuris etiam paciſci poſſumus V. *hic Donellum num. 8.* ergo & tranſigere, ꝓniores ſunt homines ad tranſigendũ, quàm ad paciſcendũ, Paciſcentes donant *l. 1. ff. eo.* tranſigentes etiã aliquod modicũ præſens accipiũt.

[c] Cur de præteritis licet, de futuris nõ licet? Nemo in præteritũ viuit. licet iã vixerit, ea tamen nunquã ad præteritã vitã a defuncto fuerunt deſtinata. ideoq; cõtra teſtatoris volũtatem non tranſigitur.

[d] Cur de alimentis teſtamento relictis tranſigere vetatur? non vt non egeat legatarius, id. n. falleret in diuite. ſed & nemo alimenta legata poſſit gratis remittere. non vt honos præciſè habeatur voluntati defuncti: nunquam. n. tranſactio permitteretur. Dicendum ergo prohiberi non præciſè, ſed cauſa cognita. [e] de *Hal.* [f] Tranſactio fieri poteſt ſub conditione. [g] quinetiam poſſidendi cauſam nobis ſtipulari poſſumus. [h] Is, cui tranſactione libera fundi poſſeſſio ceſſa eſt, vim pati non debet. [i] *l. vlt. ff. quod metus cauſa: l. 1. ff. vti poſſideris.* [k] Patrui nepotibus ex fratre contra fidem ſanguinis quæſtionẽ ſtatus, & ſucceſſionis paternæ mouent. [l] De ſtatu & ſucceſſione tranſigere licet. [m] *l. 16.* C. *eod.* [n] V. *l. 16.* C. *de pactis.* [o] & ita abrogatur ſententia apud Paulum *4. ſent. 1. §. 13.* [p] quæ, cum rara ſit, ſummopere retinenda. [q] Votum mortis alterius improbandum [r] i. non ei minor. [f] In reciproca remiſſione minor non reſtituitur. quia vbi par conuentio eſt, lædi nemo intelligitur. [t] Dubietas, nota tranſactionis *l. 1. ff. eod.* [u] i. gratioſè C. *eo.* quodcumq; fit gratioſè in perniciem reipublicæ, nullius eſt momenti. [x] Ciuitatis adminiſtrator tranſigere poteſt de re ciuitatis, at non debitum liquidum remittere. [y] *10. Eclog. 2. ex lib. 11. tit. 2. ca. 21.* [z] V. *l. 8.* C. *de reſcindenda.* hinc videtur excludi metus reuerentialis. vt ſit ſenſus, Tranſactionem inter patrem & filium initam valere, nec reſcindi metus reuerentialis prætextu: cum is tantum metus tranſactioni ſit contrarius, qui ſalutis periculum &c. inferat. quod in filiab[9] verum eſſe negat Hotomanus *conſ. 7.* [a] Imò, qualitas facti ſufficit *l. 10.* C. *de reſcind.* ſolue, Facti qualitas, i. atrocitas, ſufficit *l. 9.* C. *de his quæ vi.* Cauſa, i. perſonarum qualitas, non ſufficit *l. 6. d. titulo: leg. vlt. ff. quod met. cauſa.* Qualitas perſonarum, puta ſi patronus vt *hic.*

[a] nec enim quæſtiones terminatas minimè inſtaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te tranſegiſſe commemoras, ex ancilla ‖tua‖ natum, ſeruum tuum eſſe adſeueras: ſi [a] vera ſunt, quę precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. nec enim dubij iuris eſt, dominos cum [b] ſeruis ſuis paciſcentes, ex placitis teneri atq; obligari non poſſe. S. IIII. Nonas April. Byzantij, ipſis IIII. & III. AA. Conſſ. 290.

14. Iidem AA. Sopatræ.

SI diuerſa [c] pars contra placitum agere nititur [d]: æquitatis ratio ſuadet, refuſa [e] pecunia (cùm & tu hoc deſideras) cauſam ex integro agi. PP. IIII. No. Iul. ipſis IIII. & III. AA. Conſſ. 290.

Tranſactio facta per Aquilianam ſtipulationem & acceptilationem, perimit omnem actum ipſo iure Bald.

15. Iidem AA. Pontio.

VT reſponſum congruens accipere poſſis, inſere [f] pacti exemplum. ita enim intelligemus, vtrùm ſola conuentio fuerit, an etiam Aquiliana ſtipulatio nec non & acceptilatio ſecuta fuerit. quæ ſi ſubdita eſſe illuxerit, nullam [g] aduerſariæ tuæ petitionem hæreditatis, vel in rem ſpecialem competere, palàm eſt. PP. XV. Kal. Auguſt. ipſis IIII. & III. AA. Conſſ. 290.

16. Iidem AA. & CC. Cæcilio.

CAuſas vel lites tranſactionibus legitimis finitas, imperiali reſcripto [h] reſuſcitari non oportet. S. V. Id. Mart. ipſis V. & IIII AA. Conſſ. 293.

Ex tranſactione pœnali cum clauſula rato manente pacto, datur exceptio, & pœnæ exactio Salyc.

17. Ijdem AA. & CC. Marcello.

CVm proponas: ab ea, contra quam ſupplicas, litem, quam tecum habuit, tranſactione deciſam eamque acceptis his, quæ negotij dirimendi cauſa placuerat dari, nunc de conuentione reſiluiſſe: ac petas vel pacto ſtari, vel [i] data reſtitui: perſpicis: ſi quidem de his reddendis manente [k] tranſactionis placito, ſtatim ſtipulatione, ſi cõtra fecerit, proſpexiſti, & vigintiquinq; annis maior fuerit: ꝙ exceptionem pacti [l], & actionem [m] datorum habeas. quod ſi nihil tale cõuenit: exceptio tibi [n]: non etiam eorum, quæ dediſti, repetitio competit, parta ſecuritate. PP. V. Id. Iun. ipſis AA. V. & IIII. Conſſ. 293.

18. Ijdem AA. & CC. Valenti.

TRANSIGERE vel paciſci de crimine [o] capitali, [†]excepto † adulterio [p], prohibitum non eſt. in alijs [q] autem publicis criminibus, quæ ſanguinis pœnam non ingerunt, tranſigere non licet citra [r] falſi

[a] nec enim falſis precib[us] principes indulgent. [b] Tranſactio inter dominum & ſeruũ non conſiſtit leg. 6. infr. an ſeruus: l. 36. ȷ. de liberali: l. 4. ff. de iudicijs: An idem in adſcriptitia? v. Cuiacium 12. obſ. 35. [c] i. aduerſa, quæ tranſactionis cauſa aliquid acceperat. [d] adde, & ſic ipſam nõ impedias, quominus, tranſactione irrita, cauſa ad priorem ſtatum redeat. [e] Tranſactione reſciſſa mutuo partiũ cõſenſu, quid quid aut ab vno aut hinc & inde datũ & acceptum erit, reſtitui oportet l. 17. infr. eod. adde l. 41. ȷ. eo. l. 96. §. 1. ff. de ſolutio. [f] Ius ex facto oritur. [g] Acceptilatio perimit omnẽ actionem *l. 4. ſ. eo. l. 32. ȷ. eo. l. 2. 3. ȷ. de acceptilationib. l. 10. 13. ſ. eo. v. Papo. 3.* [h] *Notar. 15. c. Des reſcrips contre tranſactions.* [i] nota genus petitionis alternatiuæ, vel pacto ſtari, vel datum reſtitui *adde l. 14.* [k] Poſſumus hanc clauſulam tranſactioni adijcere, Si quid contra hanc tranſactionem feceris, nedũ audieris, ſed eo ampli[us], ꝙ à me trãſactionis cauſa acceperis, reſtitues. [l] ſi aduerſus tranſactionẽ quid molitur. [m] i. repetitionẽ. [n] nolẽti ſ. à tranſactione recedi. Itaq; ſit hoc cõſtitutum, Indulges aduerſario reſtitutionẽ? refundere a te acceptã pecuniã tenetur *l. 14. ſ. eo. l. 40. ȷ. eod.* Nõ vis tranſactionẽ reſcindi? dupliciter tibi conſultum. habes. n. vel exceptionem & datorũ repetitionẽ, ſi ei[us] repetitionẽ ſtipulatus ſis, rata manente tranſactione: aut ſi id nõ ſis ſtipulatus, ſolã exceptionẽ. Illud ampli[us] eſt, Iuratã tranſactionem oppugnantẽ infamia notari *l. 41. ȷ. eo.* priuari dignitate *l. 17. ȷ. de dignitatib.* ſtellionatus teneri, ideoq; puniri exilio, aut ei[us] loco pœna pecuniaria arbitrio iudicis *v. Ferrar. in forma. Vt pacta ſeruẽtur 36. in verbo tranſact. 7. n. 13. inf.* [o] nõ capitali, *Hotomanus 21. Illuſt. fol.* 141. † hæc verba deſunt in C. Gregor. *Cui. 6. obſ.* 11. Azo putat maritis hodie permiſſum tranſigere & paciſci cum ſuis vxorib. adulterij nomine *Nou. 34. c. 10.* [p] Trib. quæſtionib. res tota definiri põt. Primum, Num adulterij crimen capitale ſemp fuerit apud Romanos, de quo v. ꝗ notaui *ad l. 30. in f. ȷ. de adult.* Deinde, An de adulterio paciſci liceat. Poſtremũ, An de eodẽ liceat tranſigere. De vtraq; quæſtione dicam *ad l. 10. ȷ. de adult.* [q] Publicorũ criminũ, alia ſanguinis pœnã ingerunt: alia, nõ ingerunt. In illis, paciſci licet: in his, nõ licet. Cur tãvariè? Licet cuiq; reo quouis modo ſanguinẽ ſuum redimere *l. 1. ff. de bon. eor.* licet ẽt accuſatori deſiſtere: quia ſi non ꝓbauerit, punietur eadẽ pœna qua re[us] *l. vlt. ȷ. de accuſ.* puniri tñ volunt pœna pecuniaria *l. 3. in f. ff. de prauaricat*: ſed & à quouis poſtea accuſari *l. 5. in f. ff. de vi publ. Hartma. 2. Pract. 20. obſ. 1.* Aliud omnino puto. & admitti huiuſmodi tranſactionẽ, ſi iuſtã accuſator deſiſtẽdi occaſionem habuit. potuerunt. n. probationes ei deeſſe. ſin iuſtam neglexit, puniri *l. 2. ȷ. de abolitionib. v. Alci. 5. paradox.* 11. [r] i. niſi de falſo 11. Ecl. 2. c. 26: 1. Harmen. 10. Accurſ. *hic:* Bartol. *hic nu.* 4: Bald. *hic in pr.* Salic. Alexa. *hic:* Cui. *6. obſ.* 11. & *19. obſ.* 39. Del rio *hic nu.* 141. Alij aliter interpretantur hac nimirum ſententia, Neminem de falſo poſſe tranſigere, quin falſum cõmittat *Alci. hic:* quin in falſi accuſationem incidat *Donel. hic nu. 55. 56. & ſeq.* niſi falſi accuſationẽ ſubire velit, ſine falſi crimine *Hoto. 21. Illuſt. fol. 142. Suns commettre fauſſeté. Imbertus in Enchiridio in verbis, En quel cas eſt permis de tranſiger.* Sans ſoy ſommettre à

[a] accuſationem. S. III. Kalendas Septemb. AA. Conſſ. 293.

19. Ijdem AA. & CC. Ireneo.

SVb prætextu inſtrumenti poſt reperti, tranſactionem bona fide finitam reſcindi, iura non patiuntur. Sanè ſi per ſe vel [b] per alium ſubtractis inſtrumentis, quib. veritas argui potuit, deciſionem litis extorſiſſe probetur: ſi quidem actio ſupereſt: replicationis auxilio doli mali, pacti exceptio remouetur: ſi verò iam perempta eſt, intra conſtitutum tempus tantùm actionem de dolo potes exercere. Dat. IIII. Kal. Octob. Sirmij, AA. Conſſ. 293.

Contra tranſactionẽ, vt contra rẽ iudicatã veniri nõ poteſt.

20. Ijdem AA. & CC. Antiſtiæ.

NOn minorem [c] auctoritatẽ tranſactionum, ꝗ rerum iudicatarum eſſe, recta ratione placuit. Siquidẽ nihil ita fidei [d] cõgruit humanæ, ꝗ ea, quæ placuerãt, cuſtodiri. Nec. n. ad reſcindendũ pactum ſufficit, ꝙ hoc ſecunda [e] hora noctis interceſſiſſe proponas: cùm nullum tempus ſanæ [f] mentis maioris vigintiquinq; annis conſenſum repudiet. S. IIII. Kal. Octob. ipſis AA. Conſſ. 293.

21. Ijdem AA. & CC. Geminiano.

CVm ea, quæ tranſactionis cauſa dari [g] aut retineri conuenit, velut [h] emptorem eum, quem accipere placuerat, obtinere præſcribitur: his, quæ ſimulatè [i] geruntur, pro infectis habitis, fruſtra ficti pretij poſtulatur numeratio. S. V. Nonas Octob. ipſis AA. Conſſ. 293.

22. Ijdem AA. & CC. Alexandro.

SI maior trãſegiſti, ad reſcindendã tranſactionẽ de dolo conteſtatio [k] non ſufficit. S. Kal. Dec. ipſis AA. Cõſſ. 293.

Cui denegatur defenſio multo magis denegatur actio.

23. Ijdem AA. & CC. Tatiano.

NEc intentio [l] creditorum Archimedori [m], cui alios ſucceſſiſſe profiteris, ſi obligatus pro eo nõ fuiſti, tenere te [n] poteſt: ſed hoc integro [o] negotio tractari conuenerat. nam cum iam quæſtionem tranſactione

eſtrẽ accuſẽ de faux. *Papo 1. Notar. 6. cades tranſactions fol.* 418. Citra, ꝓ Sine, vſurpatur in lege 3. ȷ. *de vſuris: l. 1. ȷ. ſi res alien. pignor. l. 7. ff. de ſeruis exportandis: l. 1. §. 1. ff. de vſur.* Poſteriores notãt hoc etiam ſeruari in Gallia, vbi de falſo trãſigere non licet. At fortè de iure licuit tranſigere de falſo? Prioris ſentẽtię interpretes, hoc voluerũt: poſterioris, negant. quã de re dicam ſuo loco *ad l. 7. ȷ. de falſis.* Quid? paciſci licuítne de falſo? *ibid.* dicam. Cur potius falſi hîc tenetur qui tranſigit de crimine non capitali, quam alterius? quia re vera falſum committit. Ecquod illud? dum verum diſſimulat, præuaricatur: dũ deſiſtit ab accuſatione, tergiuerſatur *l. 1. ff. ad Turp.* & hoc quidem Azo animaduertit *hic:* cuius ſententiam video à Donello *hic* defendi *nu. 68. 69.* [a] Num omne falſi crimen non capitale? v. quæ dicam *ad l. 16. ȷ. de falſis.* [b] Qui præcisè vel per aliũ ſubſtraxit inſtrumenta aduerſarij, vt cum eo tranſigeret vtilius, tranſactione non iuuatur *vt hic.* An aliud, ſi vterq; iuſta ignoratione ductus, vel neuter in dolo? hoc velle videtur lex 29. ȷ. *eo.* & ita fortè eſt intelligẽda lex 78. *in f. ff. ad Treb.* quæ negat dari reſtitutionem aduerſus trãſactiones factas cum hærede (cuius iuſta eſt ignorãtia) grauato fideicõmiſſi reſtitutione. vtcumq; quadrupli læſio ea continetur. Imò, vt ſit neuter in dolo, ſi tamẽ tranſactum eſt ex teſtamẽto, ac poſtea reperti ſunt codicilli, competet actio ei qui læſus erit *l. 3. §. 1. hoc tit.* Ad hæc, qui ſic tranſegit de ſuo iure decidit, non viſis veris inſtrumentis. Nulla eſt autem tranſactio non viſis neq; cognitis verbis teſtamenti *l. 6. ff. eod. l. 1. §. 1. in f. ff. teſtamenta quemadmod.* Solue, Inter ignorantes tranſactio inita tenet, non tamen in teſtamentarijs cauſis vt ſ. reipublicæ *l. 35. ff. de re iud.* & pupilli *l. 3. ȷ. de iure reip.* Eccleſiæ. *Bald. hic:* & iureiurando delato à iudice inopia probationum *l. 31. ff. de iureiurando:* in quibus propter inſtrumenta reperta receditur à litis finitione. An idem ſi tranſactio iureiurando firmata? Caius ait *in d. l. 31. in f.* Rolandus à Valle refert contrariam ſententiam eſſe veriorem communi interpretum opinione *1. conſil. 13. nu. 27. huc refer Fornerium 2. ſelect. 9.* quia ex vtraq; naſcitur exceptio *l. 28. ȷ. eod. l. 1. ȷ. de exceptionibus.* Harmenopolus, tranſactionis maiorem authoritatem eſſe *1. tit. 10.* [d] *l. 1. ff. de pactis.* [e] ea eſt nobis ſeptima poſt meridiem. Quæ nobis hora ſeptima poſt meridiem, ea Romanis ſecunda hora noctis. huc refer *l. 8. ff. de ferijs: l. 8. ff. de ſeruit. leg. 5. in f. ff. qui teſtamen. l. 7. ff. de vſucap. l. 2. in f. ff. de verb. ſign.* Tranſactio noctu fieri poteſt, ſic teſtamentum noctu ſignari poteſt *l. 22. §. 6. ff. qui teſtam.* Poteſt etiam noctu arbitrium ferri. An ſententiæ? Oldendorpius negat, *arg. l. 2. §. 3. ȷ. de orig. iur. Nouell. 82. c. 3. v. Oldend. c. 22. de re iud.* [f] Sanæ mentis hominibus quiduis licet. [g] Tranſactio fieri ſolet, re aliqua data aut retenta *l. 38. ȷ. eo.* [h] ſenſus eſt. Quoties in aliquo inſtrumẽto, dicis cauſa ſcribitur reum tranſactionis cauſa debere, emptionis nomine pretium ab eo peti non poteſt. quia ficti i. ſimulati, pretij, vel ſimulatæ venditionis nulla petitio eſt: & ita veritas tranſactionis præualet fictæ venditioni *l. 5. ff. de contr. empt. l. 54. ff. de oblig. l. 16. ff. de reg. iur.* [i] Simulata pro infectis habentur *v. ȷ. plus valere quod agitur.* [k] 11. *Eclog. 2. capit.* 30. i. proteſtatio facta extraiudicialiter paulò ante, vel paulò poſt cum amicis vel vicinis, abſente eo qui cum tranſigitur *l. 9. ȷ. de his quæ vi:* paulò poſt ἅμα τῷ γένεσθαι τὴν διάλυσιν *Ecl. ibid. 1. Harmen. 10. in f.* [l] Exceptio, Non ſum hæres, oppoſita creditoribus hæreditarijs, eſt exceptio intentionis. *Bald. hic:* Intentionis dicitur quæ in facto verſatur. Ea iuris exceptioni opponitur. Iuris exceptio eſt, quoties æquitas ſtricto iuri opponitur. v. Oldendorpium *c. 3. except. nu. 5.* [m] Artemidori *Hal.* [n] te non poteſt. quidam ita legunt, & malè: ſenſus eſt, Non hæredem, non teneri pacto defuncti, niſi vel pro eo obligatus fuerit, vel niſi vt hæres ſoluerit. [o] id eſt, nulla quantitate creditoribus defuncti à te numerata.

deciſam,

deciſam, & à te dati placitam, numerata pecuniam proponas: hui[9] indebiti ſoluti prætextu, improbè tibi petitionem decerni poſtulas: cùm [a] etſi tantum in ſtipulationem fuiſſet deducta: indebiti promiſſi velamento defendi non poſſes. Dat. VIII. Idus Mart. CC. Conſſ. 294.

Solutio partis debiti ex cauſa tranſactionis, inducit liberationem à toto Bald.

24. Ijdem AA. & CC. Victorino.

SI quidem ex cauſa tranſactionis acceptis‖his,‖quæ in ſtrumento continentur, nihil [b] amplius peti conuenit: aduerſariam tuam exceptionis auxilio defendi perſpicis. Sin verò certam quantitatem, quaſi [c] ſolam ab ea debitam, reddere ſe debere: ſine litis deciſione confeſſa eſt: tam eam, quam reſiduam debiti partem petere minimè prohiberis. S.V. Non. April. Sirmij, CC. Conſſ. 294.

25. Ijdem AA. & CC. Marcellæ, & Quirillæ.

SI maiores vigintiquinq; annis cum patruo ſiue auunculo veſtro tranſegiſtis, vel ei debita donationis cauſa ſine aliqua conditione [d] remiſiſtis: non idcirco, quòd [e] hoc eius hæreditatis captandæ cauſa, id eſt, ſpe futuræ ſucceſſionis, vos feciſſe proponatis, alijs ei ſuccedentibus inſtaurari finita debent. S. II. Id. Apr. CC. Conſſ. 294.

26. Ijdem AA. & CC. Dionyſiadæ.

TRanſactione matris, filios eius non poſſe ſeruos [f] fieri, notiſſimi iuris eſt. S. Id. Apr. CC. Conſſ. 294.

27. Ijdem AA. & CC. Catoni.

SAnum [g] mente, licet ægrum corpore, rectè tranſigere, manifeſtum eſt. nec poſtulare debueras improbo deſiderio, placita reſcindi valetudinis corporis aduerſæ velamento. S. VII. Idus Maij, CC. Conſſ. 294.

Ex ſolo tranſactionis pacto non datur actio, nec prima tollitur.

28. Ijdem AA. & CC. Sapparitæ.

SIue apud acta rectoris prouinciæ ſiue ſine [h] actis ſcriptura intercedente vel non [i], tranſactio interpoſita eſt: hanc ſeruari conuenit. Sed quoniam, vt [k] certum quid accipias, conueniſſe te, licet ſine [l] ſcriptura, proponis, nec huius rei cauſa ſtipulationē ſecutam eſſe: quamuis ex pacto non potuit naſci actio: tamen rerum vindicatione [m] pendente, ſi exceptio pacti oppoſita fuerit doli mali vel in factum replicatione vſa poteris ad obſequium placitorum aduerſarium tuum vrgere. Dat. III. Non. Iul. CC. Conſſ. 294.

29. Ijdem AA. & CC. Martiæ.

SVb prætextu ſpecierum [n] poſt repertarum: generali [o] tranſactione finita, reſcindi prohibent iura. Error autem circa proprietatem [p] rei apud alium extra perſonas tranſigentium tempore tranſactionis conſtitutæ, nihil poteſt nocere. S. IIII. Kal. Octob. CC. Conſſ. 294.

30. Ijdem AA. & CC. Antonino.

TRanſactione finita: cùm [q] ex partibus tuis magis dolum interceſſiſſe, quam eorum contra quos preces fundis, confitearis: inſtaurari, graue, nec non criminoſum tibi eſt. S.V. Idus Octob. Crebro, CC. Conſſ.

31. Ijdem AA. & CC. Proculo.

SI de certa re pacto tranſactionis interpoſito, hoc cōprehenſum erat, nihil [r] amplius peti: etſi [s] nō additum fuerat, eo nomine: de cæteris tamen queſtionibus integra permaneat actio [t]. PP. IIII. Idus Octobris, Byzantij, CC. Conſſ. 294.

32. Ijdem AA. & CC. Cyrillo.

SI cauſa cognita prolata ſententia, ſicut iure traditum eſt, appellationis vel in integrū reſtitutionis ſolemnitate ſuſpenſa [a] nō eſt: ſuper [b] iudicato fruſtra tranſigi, non eſt opinionis incertæ: Proinde, ſi [c] non Aquiliana ſtipulatione & acceptilatione ſubſecuta competentem tibi actionem peremiſti, præſes prouinciæ vſitato more legum rebus pridem iudicatis effectum adhibere curabit. S. VIII. Kal. Nouemb. CC. Conſſ. 294.

Ratione euictionis non reſcinditur tranſactio, ſed agitur præſcriptis verbis.

33. Ijdem AA. & CC. Euchruſio.

SI pro fundo, quem petebas, prædium certis finibus liberum [d] dari tranſactionis cauſa placuit, nec eo tempore minor annis vigintiquinq; fuiſti: licèt [e] hoc prædium obligatum poſt, vel alienum pro parte fuerit probatum: inſtaurari deciſam litem prohibent iura. Ex ſtipulatione ſanè, ſi placita ſeruari ſecuta eſt: vel, ſi non interceſſerit, præſcriptis [f] verbis actione ciuili ſubdita, apud rectorem prouinciæ agere potes. Si [g] tamen res ipſas apud te conſtitutas, ob quarum quæſtionem litis interceſſit deciſio, fiſcus vel alius à te vindicauit, nihil petere potes. S.V. Id. Nouemb. Melantiadæ, CC. Conſſ. 294.

34. Ijdem AA. & CC. Cyrillo & Ptolomaidi.

CVm donationis ſeu [h] tranſactionis cauſa adminiſtratæ tutelæ debiti ſcientes vos obligationem fratri veſtro remiſiſſe proponatis, nec vnquam volentibus [i] dolus inferatur: fruſtra de dolo querimini: nec ad implendum promiſſum, hæreditatis propriæ pollicitatione [k] quiſquam adſtringitur. PP. VI. Idus Nouemb. CC. Conſſ. 294.

35. Ijdem AA. & CC. Hammoni.

TRanſactionem, quæ dominij tranſlatione vel actione peracta [l] ſeu perempta, finem accepit: cum ea amicis [m] etiam interuenientibus reuera oſtenditur proceſſiſſe: metus velamento reſcindi poſtulantis profeſſio detegit improbitatem. S. IX. Kalend. Decemb. Nicomediæ, CC. Conſſ. 294.

36. Ijdem AA. & CC. Achillæ.

SI maior annis vigintiquinque tranſegiſti: quamuis dari tibi placita, repręſentata necdum probentur: nec offerant hi, qui conueniuntur, ne [n] quid amplius ab his exigi poſſit, exceptionis proficit æquitas. S. VI. Id. Decemb. CC. Conſſ. 294.

37. Ijdem AA. & CC. Baſiliſſæ.

PRomiſſis tranſactionis cauſa non impletis, pœnam [o] in ſtipulationem deductam, ſi contra factum fuerit, exigi poſſe conſtat. S. XII. Kalend. Ianua. Nicomediæ, CC. Conſſ. 294.

38. Ijdem AA. & CC. Theodotioni.

TRanſactio nullo [p] dato, vel retento, ſeu promiſſo, minimè procedit. S. VIII. Kalend. Ianua. Nicomediæ, CC. Conſſ. 294.

39. Ijdem AA. & CC. Martianæ.

QVamuis eum, qui pactus eſt, ſtatim pœniteat [q] tranſactio ‖tamen‖ reſcindi, & lis inſtaurari non poteſt. & qui tibi ſuaſit, intra certum tēpus licere a tranſactione recedere: falſum adſeuerauit. S. Kalend. Ian. Sirmij, CC. Conſſ. 294.

40. Imppp. *Gratian. Valent.* & *Theod.* AAA. Eutropio PP.

VBi pactum vel tranſactio ſcripta eſt, atque Aquilianæ ſtipulationis & acceptilationis vinculis firmitas

[a] Nota argumētum, Cui denegatur in debiti ꝓmiſſi exceptio, multo magis ei denegabitur indebiti ſoluti repetitio *l.* 65. §. 1. *ff. de cōdict. indeb. adde l.* 3. *ff. de cōfeſſis.*

[b] Cui facta eſt promiſſio, nihil amplius peti, is debere deſinit. debere, inquam, eius rei nomine qua de agebatur: non aliarum *l.* 31. ꞇ. *eod.*

[c] ſit hoc argumentum. Quinquaginta aureos debes, ſolue. Actio. Atqui vel chirographū vel mea cōfeſſio, qua niteris, nihil aliud innuit, quā me quinque redditurū, Exceptio. Tua confeſſio qualitates alias non excludit. Replicatio. Rei veritas non opinio debito riſſpectanda, Deciſio.

[d] expreſſa *l.* 7. ꞇ. *de condict. ob cauſ.*

[e] hinc illud interpretum, Propoſitū in mente retentum nihil operatur *adde* 1. *Harmenop.* 10. *inf.*

[f] *l.* 1. ꞇ. *res inter alios: l.* 13. ꞇ. *de probation. l.* 6. *leg.* 10. ꞇ. *de liber.* aut ſpurios *l.* 29. *inf. ff. de probat.* [g] *adde l.* 3. ꞇ. *qui teſt. l.* 2. *ff. qui teſta.* [h] Tranſactio extra iudicium fieri poteſt 11. *Eclog.* 2. *c.* 36. [i] Tranſactio ſcripturam non requirit *v. l.* 5. *inf.* ꞇ. *eod.* [k] hoc ſæpe euenit in tranſactionibus *l.* 37. ꞇ. *eod.* [l] Tranſactio ſcriptura munita ex ſtipulatu actionem parit. [m] Caſus, Præſta ꝙ tranſactione te mihi dare oportet, Actio. Tibi non teneor. pactum. n. nudum interceſſit, quod actionem non parit, Exceptio. Atqui iſta exceptio parum te iuuat, cum dolo facias fidem non adimplens. Replicatio. Promiſſor tenetur, Deciſio. *ad l.* 21. ꞇ. *de pactis: l.* 27. *ff. de inoff.* [n] i. inſtrumentorum. [o] Generalis tranſactio (propter inſtrumenta de nouo reperta) non reſcinditur. Generalis eſt, quoties rerum omnium nomine debitori fit acceptilatio. Aliud erit, ſi acceptilatio fit rei certæ ac ſpecialis: *l.* 1. *inf.* ꞇ. *de reb. cred.* aut ſi coactus à iudice tibi accepto tuli *l.* 31. *ff. de iureiurando: l. vlt.* ꞇ. *de reb. cred.* aut ſi inſtrumenta mihi ſubtraxeris *l.* 19. ꞇ. *eod.* aut ſi ex falſis inſtrumentis tranſactum *l. penult.* ꞇ. *eod.* alios caſus addidi *d. l.* 19. Hoc addendum, quamuis tranſactionem iuſta de cauſa à principe reſcindi poſſe *l.* 27. *ff. de pœnis.* [p] *l.* 18. ꞇ. *de rei vindicat.* 11. *Eclog.* 2. *ca.* 37. [q] Qui dolum commiſit, tranſactionis reſciſionem petere non debet *l.* 20. *ff. eo. l.* 2. *ff. ad Velleian. l.* 13. *inf. ff. de reg. iur.* [r] *dixi ad l.* 24. ꞇ. *eod.* [s] 11. *Eclog.* 2. *c.* 39. [t] Tranſactio generalis non extenditur ad ea de quibus veriſimiliter non eſt tranſactum.

[a] *l.* 7. *ff. eo.* ſi ignoretur an ſit iudicatum *l.* 11. *ff. eod.*

[b] Iudicatum res eſt certa. Tranſigitur autem de re dubia: ideoq; ſuper iudicato non poteſt tranſigi 11. *Eclo.* 2. *c.* 40. *l.* 23. §. 1. *ff. de condic. indeb.* pòt tamen res ad iudicata donari *Paul.* 1. *ſent.* 1. §. *vlt.*

[c] i. quia. *Donellus hic, nu.* 27. 28. *& ſequentib.*

[d] id eſt, non pignoratum.

[e] i. licet is fundus ſit euict*. hinc collige, Ratione euictionis non reſcindi tranſactionē, dari tamen actionem præſcriptis verbis.

[f] quia ꝓ fundo quem petebas, fundus tibi ꝓmiſſus euictus eſt. Eſt autem contracta hîc permutatio.

[g] ſenſus eſt, Si fundus quem à Titio petebas re ipſa tibi reſtitutus, & is poſtmodū ab aliquo ſit euict*, nullum habes regreſſum aduerſus eum qui reſtituit.

[h] Liberatio fit interdum donatione, interdū tranſactione.

[i] Sciens & volens non decipitur nec de dolo poteſt conqueri *l.* 11. *inf. ff. de act. empt. leg.* 3. §. 5. *ff. de homine libero.* & *l.* 109. *ff. de regul. iur.* hinc colligunt, Venditori ſcienti verum rei ſuæ valorem, non competere remedium legis 2. ꞇ. *de reſcindenda.* qua de re vide plura apud Rolandum à Valle 1. *conſil.* 59. *numer.* 10. *& ſequentib.* [k] Pollicitatione hæreditatis nemo aſtringitur *v. l.* 30. ꞇ. *de pactis: adde l.* 61. *ff. de verbor. obligat. adde l.* 25. ꞇ. *eod.* [l] pacta *Hal.* [m] Non præſumitur decipi, qui præſentibus amicis tranſegit ὅπου φιλία ἐστὶν οὐ βία πραγματεύεται 1. *Harmenop.* 10: Amicorum præſentia, ſecuritatis teſtimonium eſt. De hac præſumptione v. Alciatum 1. *præſump.* 21. Planè ſi vnus tantum interuenerit amicus, aliud eſſe dicendum exiſtimat Tiraquellus, *in lege ſi vnquam in verbo ſuſceperit liberos num.* 238. [n] In contractu tranſactionis, tanquam ſtricti iuris, non veniunt vſuræ a tempore moræ *Alexand. facit lex* 32. §. 2. *ff. de vſuris:* 11. *Eclog.* 2. *cap.* 44: 1. *Harmenop.* 10. [o] Reo tranſactionis promiſſum non implente, pœna promiſſa poteſt ab eo exigi 11. *Eclog.* 2. *cap.* 45. Quid ſi pœna non fuit promiſſa? aliud *l.* 17. *ſupr. eod. l.* 6. *infr. de contrah. ſtip.* [p] *l.* 21. *ſupr. cod. l.* 1. *inf. ff. eod.* dixi ꞇ. *in Epigraphe: adde* 11. *Eclog.* 2. *cap.* 45. *inf.* 1. *Harmenop.* 10. *in princ.* [q] 11. *Eclog.* 2. *c.* 47. 1. *Harmenop.* 10. *inf. adde leg.* 3. *infr. de reſcindenda.*

iuris innexa eſt:aut ſubſecutis ſecundùm leges accommodandus eſt conſenſus:aut pœna [a] vna cum his,quę data [b] probantur, ante cognitionem cauſæ (ſi aduerſarius hoc maluerit)inferenda eſt.Dat.III.Non. Iun. Conſtantin.Eucherio & Syagrio Conſſ.381.

Veniens contra tranſactionem iuratam infamis eſt, ab actione cadit, pœnam ſoluit, & data reſtituit.

41.Impp.*Arcad.*&*Honor.*AA.Rufino pręfect.prætor.

SI † quis [c] maior annis ‖ vigintiquinque ‖ aduersùs pacta vel tranſactiones nullo cogente imperio,ſed libero arbitrio & voluntate confectas putauerit eſſe veniẽdum vel [d] interpellando iudicẽ, vel ſupplicando principibus, vel non implendo promiſſa: eas autem, inuocato [e] Dei omnipotentis nomine, eo auctore ſolidauerit:non [f] ſolum notetur infamia [g], verumetiam actione priuatus reſtituta pœna [h],quæ pactis probatur inſerta,& rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione vel tranſactione illa fuerit conſecutus,itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacti iura ſeruauerint. Eos etiam huius legis vel iactura dignos eſſe iubemus,vel munere, qui nomina noſtra placitis inſerentes,ſalutem principum confirmationem initarum iurauerint eſſe pactionum. Dat. V. Id. Octob.Conſtantinop.Olybrio & Probino Conſſ.395.

42. Impp.*Leo* & *Anthe.*AA.Acrochirio PP.P.

SI [i] ex falſis inſtrumentis tranſactiones vel pactiones initæ fuerint:quamuis iuſiurandum [k] ‖de‖ his interpoſitum ſit:etiam ciuiliter falſo reuelato, eas retractari præcipimus:ita demum,vt, ſi de pluribus cauſis vel capitulis eædem pactiones ſeu tranſactiones initæ fuerint,illa [l] tantummodo cauſa vel pars retractetur,quæ ‖ex‖ falſo inſtrumento conuicta fuerit: alijs [m] capitulis firmis manentibus:niſi [n] fortè etiam de [o] eo, quod falſum dicitur,controuerſia orta deciſa ſopiatur.Dat.Kal.Iul. Conſtantino.Martiano & Zenone Conſſ.469.

43. Imp.*Anaſtaſius* A.Thomæ P.F.P.per Illyricum.

IVbemus,in omnibus litigijs iam motis & pendentibus ſeu poſtea ſuper ſeruili vel adſcriptitia [p] cõditione mouendis,tranſactiones celebrãdas vel iam celebratas (ſi non alio iuri cognito modo eas vacillare contigerit) vires ſuas obtinere:nec ob id videri tenorẽ earum titubare, quòd pro cõditione ſeruili vel adſcriptitiá cõfectæ ſunt. Dat.XV.Kal.Decemb.Patricio & Hypatio Conſſ.541.

DE ERRORE [q] CALCVLI [r], Tit. V.

1. Impp.*Dioclet.* & *Maximian.*AA.& CC. Aureliano Quarto.

ERROREM calculi,ſiue exvno contractu,ſiue ex pluribus emerſerit, veritati non afferre præiudicium, ſæpè conſtitutum eſt. vnde rationes etiam ſæpè computatas denuò [s] tractari poſſe,ſi res iudicatæ [t] non ſunt, vel [u] tranſactio non

[a] debita ex ſtipulatione *l.*37.*ȷ̃.* *eod.* 11. *Eclog.*2.*c.*48. [b] *l.*14.*ȷ̃.* *eod.l.* 41.*ȷ̃.eod.l.*16. *ff.eod.l.*23.*in f.ff.de condic. indeb.Paul.*1. *ſent.*1.§.3.

†hanc legem nimis duram eſſe refert Rolandus à Valle 1. *conſil.* 57. *num.* 46. 47. Ideoque vix obtinere in practica, aut ſaltem non habere locũ niſi concurrant & verificẽtur omnia quæ hic continentur. Requiritur autem vt contraueniẽs ſit maior, quòd qualitas ætatis allegetur, quòd contractus ſit initus nullo cogente imperio, quòd iurat [o], quod de rei cõtrauentione & dolo cõſtet.

[c] hac voce etiam compręhenduntur mulieres *Tiraquel. de retract. gentilitio* §.1.*gloſſ.*9. *nu.* 213. Idem tamen *in lege ſi vnquam, in verbo reuertatur,num.*326. *ȷ̃. de reuocandis*,tradit hãc legem locum non habere aduerſus tertium, ſi vnus tranſigentium rem vendiderit. [d] nota modos quibus quis peccat in implenda tranſactione. [e] Eo nomine datur exceptio iuriſiurandi v.*Oldendorp.c.*38.*de exceptionib.* [f] nota reſilientem à tranſactione iurata quatuor pœnis ſubijci:fieri infamem,actionem amittere, pœnam promiſſam luere & accepta reſtituere. [g] A tranſactione iurata reſiliens,notatur infamia 1.*Eclog.*2.*cap.* 49.1. *Harmenop.*10.2.*Cod. Theod.*9. [h] v.*l.*40.*ȷ̃. eodem.* [i] *adde infr.ſi ex falſis inſtrumentis.* [k] *Eclog.*2.*cap.*50. [l] v.*l.*5.*in f.ſupr.de legib.Nouell.*51.*c.*1. [m] Eatenus iurata tranſactio reſcinditur, quatenus eſt facta prætextu falſorum inſtrumentorum. [n] Vtile per inutile non vitiatur. [o] hic caſus eſt diuerſus à ſuperiori. aliud enim ex falſo inſtrumento tranſigere, aliud de eo quod falſum dicitur v.*Cuiac.*6.*obſ.*11. [p] hinc colligit Cuiacius 6.*obſer.*11. & 19.*obſ.*39.de falſo,iure tranſigi poſſe *l.*18.*ſupr. eodem.* Hotomanus verò 21.*Illuſt.* admittere id videtur,ſi criminaliter agitur, non ſi ciuiliter *l.*7.*ſupr.eod.l.*16.*l.penult. l. vlt. infr. de falſis.*de ea re dicam *ad l.*7.*infr.de falſis* [q] v.in hanc legem Cuiacium 12.*obſer.*35.*adde l.* 13.*in f. ſupr.eodem.* [r] 11.*Eclog.*2.*c.*52.& 52.*tit.*3.& *lib.*11.*tit.*2.*c.*52. [s] .i. computationis quæ ſæpiſſimè in tranſigendo accidit. [t] Sæpe computatæ rationes denuo tractari poſſunt. etiam inter mercatores, quamuis peritos numerandi, quantumuis res ſit minima.vt enim reſcindatur calculus, non eſt quærenda læſio vltra dimidiam, niſi iudicatum ſit aut tranſactum v.*Molinæum de vſuris quæſt.*14.*Mam.*182.*Rol.à Vall.*1.*conſ.*49.*nu.*49.aliàs rationi & calculo ſtari debet, niſi de errore probetur. *Ferrarienſis in forma, Vt pacta ſeruentur* 36.*ibi,diſcuſsis* 2.*numer.*4. [u] Nec ſententia,nec tranſactio reuocatur ob errorem calculi.Imò, res iudicata reuocatur *leg.*1. §.1.*ff.quæ ſent.ſine appell.*Solue,Si error calculi in ſententia non exprimitur non poteſt reuocari v.*Oldendorpium ca.*26.*De ſententia & re iudicata* v.*hic Baldum.*

interuenit,explorati iuris eſt.Sed & ſi per errorem calculi velut debitam quantitatem, cùm eſſet indebita,promiſiſti:condictio liberationis tibi competit.Dat.VI.Kalen. Mart.AA.Conſſ.287.

DE POSTVLANDO [a], Tit. VI.

1.Imp.*Antoninus* A.Artemidoro.

CVM a præfecto Ægypti perpetuò [b] cauſas agere prohibitus, non appellaueris, placitis obtempera. PP.III.Kalend.Auguſt.Sabino II.& Anulino Conſſ. 217.

2.Imp.*Alexander* A.Polydoro.

NEc cæterorum liberti, ne dum mei quidem : ſi ita ſunt literis eruditi [c], vt patrocinia deſiderantibus præſtare poſſint : prohibentur id facere. PP. Non. Mar.Iuliano II.& Criſpino Conſſ.225.

3. Imp. *Gordianus* A.Flauiano.

SI ſub ſpecie honorarij [d], quod aduocato vſq; ad certum [e] modum deberi potuiſſet, eam quantitatem, quam deſiderio tuo complecteris, te daturum cauiſti : &, quaſi mutuam pecuniam accepiſſes,eam te redditurum promiſiſti:nec,tẽporis ſpatio, geſto negotio conſenſum ac fidem accommodaſti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tutus es: & ex hac cauſa cautionem interpoſitam vſitato more potes condicere. PP. V.Id.Iun.Sabino II.& Venuſto Conſſ. 24.

4.Impp.*Dioclet.* & *Maximian.*AA.& CC.Theodoti.

VElamento abſentis [f] patroni cauſæ, rurſus ad finitas quæſtiones redire quis fruſtra conatur. S.IIII. Kal.Ian.Nicomediæ,CC.Conſſ.294.

5. Imp. *Conſtan.*A.Helladio.

SI qui aduocatorum exiſtimationi [g] ſuæ immenſa atq; illicita compendia prętuliſſe ſub nomine honorariorum ex ipſis negotijs,quæ tuenda ſuſceperint,emolumenta ſibi certæ [h] partis cum graui damno litigatoris & deprædatione poſcentes fuerint inuenti: placuit, vt omnes,qui in huiuſmodi ſæuitate permanſerint,ab hac profeſſione penitus arceantur.Dat.III.Kal.April. Paulino & Iuliano Conſſ.325.

Non debet eſſe idem aduocatus & iudex; nec debet aduocatus contumelias iacere aut clientem deglubere & ſpoliare.

6.Impp.*Valent.* & *Valens* AA. ad Olybrium præfect. vrb.

QVisquis vult eſſe cauſidicus,non idem in eodem negotio ſit aduocatus [i] & iudex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet eſſe delectum. 1 ¶ Ante omnia autem vniuerſi aduocati ita præbeant patrocinia iurgantibus:vt non vltra,quàm litium poſcit vtilitas,in licentiam conuiciandi [k],& maledicendi temeritatem prorumpant.agant, quod cauſa deſiderat. temperent ſe ab iniuria. Nam ſi quis adeo procax fuerit, vt non ratione [l], ſed probris putet eſſe certãdum: opinionis ſuæ imminutionem patietur.nec enim cõniuentia commodanda eſt:vt quiſquam, negotio derelicto, in aduerſarij ‖ſui‖ contumeliam aut palam pergat, aut ſubdolè. 2 ¶ Præterea nullum cum eo litigatore cõtractum,quem in propriam recipit fidem,ineat aduocatus:nullam conferat pactionem. 3 ¶ Nemo ex his, quos licebit accipere, vel decebit,aſpernãter habeat,quod ſibi ſemel officij gratia libero arbitrio obtulerit litigator. 4 ¶ Nemo ex induſtria protrahat [m] iurgium. 5 ¶ Apud vrbem autem Romanam etiam honoratis, qui hoc officium putauerint eligendum,eo vſq; liceat orare, quouſq; maluerint, videlicet vt non ad turpe compendium ſtipemque deformem hæc arripiatur occaſio,ſed laudis per eã augmenta quærãtur. Nã ſi lucro [n] pecuniaq; capiantur: veluti abiecti atq; degeneres, inter viliſſimos numerabuntur. 6 ¶ Quiſquis

[a] 3.ff.1:2.*Cod. Theodoſ.*10:1. *extr.*37.*adde* 8.*Eclog.*1: & *Lucium* 5.*placit.*1. [b] *leg.*1.§.13.ff. *de off.præf.vrbi:leg.*9.*ff.de pœnis.* [c] In patrono requiritur eruditio *l.*7.*ȷ̃. de profeſſorib. & medicis:* & in adſeſſore *l.*2.*ff.de off.adſeſſ.* An in iudice? v.*l.*1.*ȷ̃. de off.adſeſ.* v. quę dicã *ad l.pen.ȷ̃.de iudi.* huc pertinet illud Ammiani 30. *aduerſus imperitos,* è quib.inquit ita ſunt rudes aliqui,vt nunquam ſe Codicem habuiſſe meminerint & ſi in circulo doctorũ, authoris veteris inciderit nomen, piſcis aut edulij peregrinũ nomen arbitrantur. [d] hinc colligit Hotomanus, libros à typographo ipſorum auctori pro corollario deberi *conſil.*13. [e] i. centũ aureos v *leg.*1.§.12. in *f. ff. de extraord.* v. *Luc.*5. *placit.*1.*arreſt.vlti.* [f] Abſentia aduocati nõ vitiat ſententiam. [g] exiſtimatio compendio pecuniario pręfertur. [h] Aduocato, *vt hic: l.*53.*ff. de pact. l.*1.§.12.*ff.de extraordinarijs.* 8. *Eclog.*1.*c.*15.*l.*6.§.2.*infr.eod.*procuratori *l.*15.*ȷ̃.de pact.*de quota litis paciſci non licet. ſunt.n.cõſceleratæ huiuſmodi pactiones *l.*1.*C.Theod.eo.* De huiuſmodi ergo labib.litium v. *Cui.* 8.*obſ.*31. [i] In eodem negotio nemo aduocatus & iudex *l.*14.*ȷ̃.de adſeſſorib.l.*5.*ff.de off.adſeſſ.l.*17.*ff. de iuriſd.* quod olim non vetitum erat.*Plin.*3.*epiſt.*Poſſis & hoc addere, aduocatum meum mihi teſtẽ eſſe nõ poſſe v. *VVurmſerum* 1.*pract.*4.*obſ.*1. [k] hinc illud Ammiani 30.Cum ad inopiam venerunt allegationum ad effrenatam deflectunt cõuiciandi licentiã.quo nomine ob aſſidua in perſonas honorabiles probra,diebus dictis ſunt damnati *adde* 8.*eclog.*1.*ca.*27. [l] Ratione, non probris certandum. [m] De his Ammianus 30.Per morborum ſimulationem conſulto ceſſantes,vtq; peruulgati iuris proferatur lectio vna, ſeptem vendibiles introitus præparant, dilationum examina longiſſima contexentes.Moratores dicebantur v. *Cui.*4.*obſ.*40. [n] αὐσχεδιάσμα in aduocato turpis.vt & alias in Epiſcopo 1.*ad Timot.*3.*verſ.*3.*ad Titum* 1.*verſ.*7.in philoſopho *l.*8.§.4.*ff.de vacat.mun.l.*1.§.5.*ff.de extraord.*

igitur

igitur ex his, quos agere permiſimus, vult eſſe cauſidicus: eam ſolam, quam ſumet tempore agendi, ſibi ſciat eſſe perſonam, quouſque cauſidicus eſt. Nec [a] putet quiſquam honori ſuo aliquid eſſe detractum: cùm ipſe neceſſitatem elegerit ſtandi [b], & contempſerit ius ſedendi. PP. 10. Cal. Sept. Valentiniano & Valente AA. Conſſ. 367.

In aduocatis concedendis debet ſeruari æquitas.

7. Iidem, & *Gratianus* AAA. ad Olybrium præfectum vrbi.

PRouidendum eſt, ne hi, quos in foro aut meritũ nobiliſſimos [c] fecerit, aut vetuſtas, in vna parte conſiſtant, aliam à rudibus atque tyronibus neceſſe ſit ſuſtineri. atque ideò ſi in vno auditorio duo tantùm præ cæteris fuerint, vel plures, quorum fama ſit hilarior: in iudicantis officio ſit, vt par cauſidicorũ diſtributio [d] fiat: & exequetur partibus auxilium ſingulorum: & æqua diuiſio procedat. Si quis verò monitus à iudice, ea excuſatione, quæ nequeat comprobari, cuicumque parti patrocinium denegauerit: careat [e] foro [f]: ſciat etiam nunquã ſibi ad agendum copiam poſſe reſtitui. Si quis autem ex litigatoribus detectus fuerit ſeparatim tractaſſe [g] cum plurimis, & aduerſario ſuo tali fraude ſubtraxiſſe paris defenſionis copiam: oſtendet proculdubio iniquam à ſe litem foueri, & auctoritatem iudiciariam à ſe deluſam experietur. Dat. Cal. Mart. Treueris, Valentiniano & Valente AA. vtriſque 3. Conſſ. 370.

Nullus poteſt eſſe aduocatus qui non ſit Chriſtianus.

8. Impp. *Leo & Anthemius* AA. Nicoſtrato præf. præt.

NEmo vel in foro magnitudinis tuæ, vel in prouinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad togatorum conſortium, niſi [h] ſacroſanctis catholicæ religionis fuerit imbutus myſterijs. Sin autem aliquid quoquo modo vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit: officium quidem ſublimitatis tuę centum librarum auri iacturam pro condemnatione ſuſtineat. idem verò, quicumque auſus fuerit contra prouidum noſtræ ſerenitatis decretum officium aduocationis per ſubreptionem arripere & prohibitum patrocinium præſtiterit, ab aduocationis officio remotus, ſtylum proſcriptionis atq; perpetui exilij ſpecialiter ſuſtinebit: ſciturus etiam prouinciarum rectoribus, quòd is, ſub cuius adminiſtratione aliquid huiuſmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proſcriptionem, & pœnam exilij per quinquennium ſuſtinebit. Dat. Prid. Cal. Apr. Conſtantinop. Anthemio A. 2. Coſ. 468.

DE ADVOCATIS [i] DIVERſorum iudiciorum,

Tit. VII.

1. Imp. *Antoninus* A. Doloni.

SI patronum cauſæ præuaricatum [k] putas, & impleueris accuſationem: non deerit aduerſus eum pro [l] temeritate commiſſi ſententia: atq; ita de principali cauſa denuò quæratur. Quòd ſi non docueris præuaricatum: & calumnia notaberis, & rebus iudicatis, à quibus non eſt prouocatum [m], ſtabitur. PP. 3. Cal. Octo. Antonino A. 4. & Albino Conſſ. 214.

2. Imppp. *Valens, Gratianus, & Valentin.* AAA. ad Antonium præf. præt.

QVi neceſſariò patriæ ſuæ debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos nolumus euagari [n]: permittentes, vt in negotijs, cauſidicorum fungantur officijs, & in ciuitatibus proprijs ſubeant munera curialium: ita tamen [o], vt non [p] contra rempublicã ciuitatis, in qua honorem hunc conſecuti ſunt, eis adeſſe permittatur. Dat. 15. Cal. Sept. Rauennæ, Valente 6. & Valentiniano 3. AA. Conſſ. 378.

3. Impp. *Arcad. & Honor.* AA. ad Africanum præf. præt.

NE quis ex corpore togatorum [q] ‖ minimè curialibus nexibus illigatus ‖ prouinciales [r] ſuſcipiat

[a] Iudex honori ſuo nihil detrahit, cũ poſtulat.
[b] Stat aduocatus, ſedet iudex ꝟ. *l. 3. ȷ. ꝟbi ſenatores.* Tam eſt honeſta cauſidicina, vt ea fũgi iudici non ſit inhoneſtũ [c] hinc quidã colligunt, aduocatos eſſe nobiles, ꝙ hîc non dicitur.
[d] *l. 1. §. 4. ff. eo. l. 9. §. 5. ff. de off. proconſ.*
[e] Poteſt quis cogi ad patrociniũ præſtandũ ꝟ. *quæ notaui ad l. 156. ff. de reg. iur.*
[f] De hoc pœnæ genere ꝟ. *l. 9. §. 4. ff. de pœnis: Mynſing. 4. obſ. 32.*
[g] *Paul. 5. ſent. 25. §. 7. l. 38. §. 8. 9. ff. de pœn.*
[h] Hæreticus, aduocatus eſſe non poteſt *l. 15. ȷ. de epiſ. aud:* vt & aliæ ꝑmultæ perſonæ ꝟ. *l. 9. ȷ. de diuerſ. off.*
[i] Aduocatus eſt, qui in cõſilium aduocatur: patronus, qui cauſam agit. *Aſconius.* Hodie patroni & aduocati, cauſidici etiã dicuntur, & oratores *Tacit. li. de oratorib.* ſed & rhetores & togati. corũ munus cauſidicina Ammiano, & *l. 118. C. Theodo. de decur.* ea forma qua iuridicina à Tertulliano *in libro de Pallio.* & indicina ab Apuleio 7. *ad de Cuiac. 4. obſ. 40.*

[k] *8. Eclog. 1. cap. 24. l. 11. ȷ. de accuſationib. l. 3. §. 13. ff. de hom. libero l. 3. ff. ad Turp. adde d. l. 18. §. 1. ff. de muner.* [l] Aduocatus pręuaricator extraordinariè punitur ꝟ. *Cuiac. 6. obſ. ꝟlt.* [m] pręuaricatũ, quidam ita legũt. [n] Statuti aduocati ſuo foro nunquam excedunt: ſupernumerarij oberrãt per fora omnia ꝟ. *Cuiac. hic.* [o] & meritò. eſt. n. indignũ, vt qui magiſtratũ, & ſalariũ à republica accipit, contra rẽpublicã patrocinio fungatur *l. 1. ȷ. de aduocatis fiſci.* [p] Imo, contra rempublicã poſſunt. *l. 6 l. pen. ff. eo.* ſolue, Poſſunt pro affine & cognato, vel coniuncta perſona: pro alijs non poſſunt ꝟ. *l. 13. ȷ. eo.* [q] id eſt, aduocatorum. [r] hinc colligunt, Aduocatum nedum cogi, ſed ne volentem admitti ad vectigalia colligenda.

functiones: ſcilicet vt ambiẽtibus claudatur ingreſſus, & [a] inuitis neceſſitas auferatur. Dat. 3. Non. Augu. Conſtantinopol. Arcadio 4. & Honorio 2. AA. Conſſ. 394.

4. Impp. *Honor. & Theod.* AA. Euſtathio præfect. præt.

FOri tui culminis & vniuerſorum iudiciorum aduocati, quicquid ex huiuſmodi profeſſione, vel ipſius occaſione quæſierint, id ‖ etiam ‖ poſt patris obitum, præcipuum, veluti [a] peculium caſtrenſe, ad exemplũ militum, proprio dominio valeant vindicare. Dat. 10. Calẽ. Apr. Conſtantinop. DD. NN. Honorio 13. & Theodoſio 10. AA. Conſſ. 422.

5. Impp. *Theod. & Valentinian.* AA. Cyro præf. vrb.

QVicquid animi largitate, & munificentia principali præſtitimus togatis per Orientem eminentiſſimæ præfecturæ reuerentia [b] ſtudiorum: id ſibi præſenti ſanctione præſtitum eſſe cognoſcant patroni cauſarũ illuſtris vrbicariæ præfecturæ. Dat. 7. Cal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio 12. & Valentiniano 2. AA. Conſſ. 426.

Aduocatis nullum munus perſonale debet iniungi, niſi neceſſitas conſulendi.

6. Iidem AA. ad Florentium præfectum præt.

SAncimus, vt aduocatis, qui apud tuam magnificentiã cauſas acturi ſunt, à nullo iudice, nec ab ipſa eminentiſſima præfectura ſollicitudo vlla penitus iniungatur. ſed nec aduocatis prouinciarum vel ſpectabilium iudicum quiſquam exiſtimet, aliquid iniungendum. Nulla igitur togatis inſpectio, nulla peræquatio ingeratur, nulla operis inſtructio, nulla diſcuſſio [c], nullum ratiociniũ imponatur, nullum denique aliud [d] eis mandetur, præter arbitrium [e] in [f] eodem duntaxat loco, vbi aduocationis exercent officium: quinquaginta [g] librarũ auri ‖ pœna ‖ officio feriendo, ſi legis iſtius regulas temerare tentauerit. Dat. 8. Cal. Mart. Conſtantinop. Theodoſio A. 17. & Feſto Conſſ. 439.

7. Iidem AA. Thalaſſio præf. præt. per Illyricum.

IIſdem priuilegijs, iiſdemque immunitatibus potiri togam [h] illuſtriſſimæ per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur toga per Orientem prætorianæ ſedis excelſę, decernimus. Dat. 7. Id. Sept. Conſtantinop. Theod. A. 17. & Feſto Conſſ. 439.

Officium aduocati fiſci liberat conditione curiali.

8. Iidem AA. Cyro præfecto prætorio. conſuli deſignato.

CVm aduocatio prætoriana centum quinquaginta [i] numero togatis minimè vel minuendo vel augendo concludatur: iubemus, eos, qui ex his ad fiſci patronatũ peruenerint, à cohortis [k] vel alterius vilioris cõditionis nexibus cum liberis quandocumque [l] genitis liberos cuſtodiri: poſtque tale officium depoſitum, annũque [m] completum, aduocatorum conſortio abſcedere cũ comitiua conſiſtoriana: omneque, quod togatis fori celſitudinis tuæ quolibet caſu, quolibet adquiritur titulo, quaſi [n] caſtrenſe ſibimet vindicare: nec patribus, nec auis paternis earum rerum commodum acquirere, legis iſti [o] auctoritate decernimus: his omnibus etiam ad vrbicariæ præfecturæ aduocationem trahendis. Dat. 3. Kal. Ian. Valentiniano A. 5. & Anatolio Conſſ. 440.

9. Iidem AA. Apollonio præfecto prætorio.

SI quis de togatis fori celſitudinis tuæ, vel Illyricanę, ſeu vrbicariæ præfecturæ, ſiue de his, qui in prouincialibus iudicijs cauſarũ patrocinium profitentur, electione tuæ ſedis regendæ prouinciæ munus poteſtatemque ſuſceperit: poſt peractam integrè ac ſine vlla opinionis labe adminiſtrationem, & ad illud officium, vnde abſtractus eſt, & vnde ſibi vitæ ſubſidia comparabat, remeandi [o] habeat facultatem: nec cauſas orare denuò quadã prohibeatur inuidia. Dat. 12. Kal. Sept. Conſtantinop. Eudoxio & Dioſcoro Conſſ. 442.

10. Impp. *Valentinian. & Martianus* AA. Palladio præfect. præt.

BInos [p], qui priores [q] in tui culminis ſede inueniũtur, ad patronatum fiſci ſingulis quibuſcumque annis accedere, paribus [r] dignitatis & priuilegiorum inſignibus ambiendos ‖ eſſe ‖ præcipimus, quibus antehac vtebatur is, qui ſolus fiſci creabatur patronus. Dat. 14. Cal. Iul. Conſtantinop. Herculano & Aſporatio Cõſ. 452.

[a] Quæſita ab aduocatis filijs familias, ad inſtar quaſi caſtrenſis peculij redacta *l. 7. ȷ. de off. adſeſſor.*
[b] Reuerentiã literarũ, contemplatione literatæ militiæ *Nouell. Valent. de poſtulando.*
[c] Imò ſollicitudo poteſt iniungi *l. ꝟlt. ȷ. de diſcuſſ.*
[d] Baldus his verbis etiã innui putat, aduocatos immunes eſſe ab excubijs faciẽdis.
[e] Aduocatis arbitri dari poſſunt. In Gallia abſfuturi præfecti ac iudices regij iudicandi munus digniori vel antiquiori aduocato ſolẽt delegare.
[f] Extra forũ ſuũ, aduocatus patrocinio fungi cogi nõ debet.
[g] Nota pœnã corũ qui violant aduocatorum priuilegia.
[h] i. togati ſeu aduocati.
[i] In vnoquoque foro certus erat aduocatorum numerus, certáque matricula *adde l. 11. ȷ. eod. l. ꝟlt. ȷ. de adſeſſorib.*
[k] *l. ꝟlt. ȷ. eod. l. 2. ȷ. tit. prox.* hinc cohortalis i. vilis.
[l] ꝟ. *l. 66. ȷ. de decurionib.*
[m] Aduocati non erant olim perpetui. Eorum paucitas effecit poſtea vt perpetuarentur. qua de re ꝟ. *Cuiac. 16. obſ. 22.* Annus de quo hîc agitur, in bienniũ etiã mutatus eſt *l. 12. ȷ. eod.*
[n] *l. 4. ȷ. eod.*

[o] Si aduocatus ad vnũ officiũ aſſumitur, eo finito, pôt ad aduocationis officiũ remeare. [p] Duo olim fiſci aduocati. [q] Fiſci aduocatio, prioribus aduocatis decernenda. [r] Quando vna dignitas duob. confertur, in ſolidum confertur.

Sub colorè aſsidendi, prohibitus in conſilium non debet aſſumi.

11. Imp. *Leo* A. Viuiano præf. præt.

NEmini licere ſancimus aliquem ſub [a] adſidendi colore ſtatutis centũquinquaginta [b] aduocatis, quos ſibi eminentiſſima præfectura in conſilium aſſumpſerit, aggregare. 1 ¶ Non aliter verò conſortio aduocatorũ tuæ ſedis aliquis ſocietur, niſi [c] priùs in examine viri clariſſimi rectoris prouinciȩ, ex qua oriundus eſt, præſentibus cohortalibus geſta conſiant, quibus apertè pateat cohortali [d] vitæ ac fortunæ eundem minimè ſubiacere. ‖atque hæc fieri volumus,‖ ſi præſens vir clariſſimus rector prouinciæ fuerit in eius examine. ſi verò abfuerit, apud defenſorẽ ſui oppidi geſta cõfiant. Iuriſperitos [e] etiã eorũ doctores iubemus iuratos [f] ſub geſtorũ teſtificatione depromere, eſſe eũ, qui poſthac ſubrogari voluerit, peritiã iuris inſtructum [g]. Filios [h] aũt togatorum excellẽtiæ tuæ, qui vel nunc cauſas agunt, vel futuris temporib. actitauerint, cȩteris ſupernumerarijs anteferri. 2 ¶ Illud inſuper decernimus, vt etiã his qui vltra cẽtumquinquaginta aduocatos eminentiſſimæ tuæ ſedis reperiuntur, liceat & apud virũ ſpectabilem proconſulẽ, vel præfectũ Auguſtalem, vel comitem Orientis, apud viros etiã ſpectabiles vicarios, & apud rectores prouinciarum negotia porare. Dat. Cal. Feb. Cõſt Magno & Apollonio Cõſ. 460.

12. Idem A. Euſebio præf. præt. Illyrici.

SAncimus, patronum fiſci iudicio celſitudinis tuæ nõ iam quotannis [i], ſed biennio pro vetere cõſuetudine finem officij ſui ſortiri: ſaluis eidem conſortio priuilegijs omnib. quȩ à retrò principib. meruit, manẽtib. Dat. 10. Cal. Mart. Conſtantin. Baſilio & Viuiano Conſſ. 463.

Nomina eorum qui ſunt de collegio debent ſcribi in matricula, addito tempore receptionis.

13. Impp. *Leo & Anthemius* AA. Alexãdro duci Aegyptiaci limitis, & præfecto Auguſtali.

PEtitionem virorũ diſertiſſimorũ aduocatorũ Alexãdrinæ ſplendidiſſimæ ciuitatis, quam de fori ſui matricula & fiſci patrono obtulerunt, merito admittentes, hac ſanctione decernimus quinquaginta ſtatutos haberi: corũmq; nomina pro tempore matriculæ [k] conficiendæ inſcribi: & eos aduocationis officiũ in iudicio tã viri ſpectabilis p̃fecti Auguſtalis, quã viri ſpectabilis ducis Aegyptiaci limitis petentib. adhibere: cæteros verò vltra memoratũ numerũ conſtitutos, apud alios iudices eiuſdem Alexandrinæ ciuitatis perorare: filijs [l] ſ. ſtatutorum in loco deficientiũ ſupernumerarijs anteponendis. Egrediente aũt poſt biennium fiſci patronũ, contemplatione laborum, exconſũlaris moderatoris prouinciæ dignitate decorari: licentia facultateq; ei non deneganda, cũ vſus exegerit, tam pro [m] ſe, quã pro filijs, parentib. & vxorib. necnon etiam perſonis ex tranſuerſo latere vſq; ad quartum gradũ conſtitutis, patrocinium ſuũ adhibere. Quando autem fiſci patronum mori contigerit. gradu cùm ſequentem ſine vlla dilatione in locum eius ſubrogari: hȩredibus defuncti nihil exinde [n] ſibi commodi acquiri poſſe ſperaturis: cunctis priuilegijs, quæ hactenus habuiſſe noſcuntur, necnõ his, quȩ ſuggeſtio tuȩ magnitudinis cõtinet, ẽt in poſterũ intactis inuiolatiſq; ſeruandis: quatenus huiuſmodi delato eis liberalitate noſtræ ſerenitatis honore poſſint in otio & trãquillitate reliquũ vitȩ ſuȩ tẽpus peragere, nulla eis inuitis ingerenda ſollicitudine.

14. Iidem AA. Callicrati præfecto prætorio Illyrici.

ADuocati, qui dirimunt ambigua fata [o] cauſarũ, ſuȩque defenſionis viribus in rebus ſæpè publicis ac priuatis lapſa erigunt, fatigata reparant, non [p] minùs prouident humano generi, quàm ſi prȩlijs atque vulneribus patriam parenteſque ſaluarent. Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur, ſed etiam aduocatos. militant [q] namque [r] cauſarum patroni; qui glorioſæ vocis

[a] Vetitus cõſilium dare, adſeſſor eſſe non poteſt.
[b] l.8.s̃.eod.
[c] adde l.7.j̃. de profeſſori. & medicis.
[d] adde d.l.8.
[e] i. profeſſores. De Iuriſcõſultorũ appellationib. varijs v. Cuiaciũ.7. obſ.25.
[f] Aſſertioni doctoris ſtatur de peritia diſcipuli Bal.
[g] hinc colligunt, aduocatum lȩſũ iuris imperitia non reſtitui.
[h] Togatorũ filij, nõ togatorum filijs præferendi l.13.j̃.eod
[i] vt olim l.8. s̃.eod.l.3.j̃.tit. prox.
[k] erat certa aduocatorũ matricula l. vlt.inf. s̃.de adſeſſorib.
[l] l.11.§.1. s̃.eo.
[m] adde l.6.l. penul.ff.de poſtulando. Ratione ſanguinis multa permittuntur, quæ aliàs nõ p̃mitterẽtur. qua de re vide Rolandũ à valle 1. conſil.45. nu.46. & ita aduocatus fiſci, ſe ſuóſque fiſco præferre poteſt: vt priuata caritas publica hoc caſu videtur potior. hinc etiã colligũt, Neminem præſumi, aduocatione ſuſcepta, polliceri officiũ ſuum aduerſus liberos adde l.3.§.1.l.5.§.1.j̃. tit.prox.
[n] i. nihil præter ſalariũ illius anni in quo decedit l.15.inf.j̃.eod.
[o] facta Hal. vtrumque rectè. ſunt.n. & incidunt in cauſis facta quædam, & dies qui appellantur fatales, Iſocrates *aduerſus Callimachum* πολλὰ παρὰ γνώμην ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀποβαίνειν, καὶ ὅτι τύχῃ μᾶλλον ἢ τῷ δικαστηρίῳ κρίνεται fortunæ iudicio l.13.ff.de ſtatu. Pacatus, nolo miſerorũ vel factũ onerare vel fatum Cuiac.16.obſ.9. Huc refer illud Ammiani 30. Id habet cauſidicina cũ cȩteris metuendũ, ꝙ accidentia ſecus in poteſtate eſſe exiſtimẽt patronorũ, & omnes certũ exitũ ijſdem ſoleãt adſignare, & nõ litis rerũ &c. & l.41. C.Theo. de appel. diſceptationis fata. [p] Aduocati nõ minus proſunt reipublicæ quã milites. [q] Nõ ſoli milites, ſed ẽt aduocati militant. [r] In quib. reb. cõſiſtat aduocatorũ militia.

confiſi munimine, laborantium ſpem, vitam, & poſteros defendunt. Dat. 5. Cal. Apr. Conſtantino. Zenone & Martiano Conſſ. 469.

Aduocatus tranſmittit ad hæredem ſalarium totius anni in quo moritur.

15. Imp. *Leo* A. Dioſcoro præfecto prætorio.

POſt duos [a] fiſci patronos, qui ex anterioribus conſtitutionibus ijſdem beneficijs muniuntur, ſexagintaquatuor [b] togatos, qui in præſenti ſunt, à primo vſq; ad ſexageſimumquartũ imperialibus beneficijs perfrui cenſemus, quibus fiſci patroni liberíque eorum honorati ſunt. 1 ¶ His quoque illud adijciendum eſſe ſtatuimus: vt, ſi quis patroni fiſci adeptus gradum fatalem diem obierit, vniuerſa [c] toti᷒ anni ſolatia, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad hæredes ſeu ſucceſſores ſuos, ſiue liberi, ſiue extranei fuerint, tranſmittendi tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato liberam habeat facultatẽ. Dat. 17. Cal. Iun. Conſtantinop. Feſto & Martiano Conſſ. 472.

16. Impp. *Leo* Iunior & *Zeno* AA. Iuſtiniano præfecto vrbi.

AD ſimilitudinem ſexagintaquatuor [d] aduocatorum fori ampliſſimæ prætorianȩ præfecturȩ, quindecim tantum ex foro tuæ magnitudinis, qui in præſenti gradus primos obtinent, poſt fiſci videlicet patronũ, eiſdem priuilegijs noſtræ manſuetudinis beneficio perfruantur, quibus fiſci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. 17. Cal. Apr. Conſtantino Leone iuniore A. Coſ. 474.

17. Imp. *Zeno* A. Paulo præfect. prætorio per Illyricum.

IVbemus, aduocationem fori tui culminis centũ quinquaginta [e] (ſicut antea conſtitutum fuerat) aduocatis concludi: eundémque numerum, quoties vel profeſſionis fine [f], vel morte, vel quocumque fuerit caſu imminutus, electione magnificæ tuæ ſedis impleri: ita vt in præſenti quidem, & hinc vſque ad biennium [g] ad impletionem ſuprà definiti numeri ſubrogãdi, ſine vlla cohortalis [h] aut cuiuſlibet deterioris conditionis quȩſtione ſuccedant: ſalua videlicet aduerſus eos apparitoribus, ſi qua competit, actione: quam certum eſt, poſtquàm fiſci patronatũ officio impleto exegerint, euaneſcere. poſt lapſum verò biennium, foro tuæ magnificæ poteſtatis inſeri poſtulantes, non aliter, niſi ſub geſtorum confectione minimè eos cohortali conditioni ſubiacere patefactũ fuerit, admittantur. 1 ¶ Cuncta ſanè priuilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturȩ aduocatis ex diuinis retrò principum, ſeu inclytæ recordationis Leonis, vel noſtris ſanctionibus indulta ſunt. tuæ [i] quoque glorioſiſſimȩ ſedis cauſidicis abſque vlla diſcretione cõpetere, per hanc in æternum valituram legem ſancimus. Dat. 6. Cal. Ian. Cõſtantinop. Decio & Longino Conſſ. 486.

XVIII [k].

NVllus [l] multæ dictionem habeat in eos aduocatos qui intra fori prætoriani ſtatutum [m] numerũ ſunt præter ipſum præf. Præt.

XIX [n].

NE [o] ideo lis protrahatur quòd in ea non reperiantur aduocati [p] tres. cùm duo ſufficiant.

DE [q] ADVOCATIS DIVERſorum iudicum,

Tit. VIII.

Aduocati Comitis rerum priuatarum, Principis & Proconſulis Aſiæ, poſt depoſitum officium fiunt clariſsimi.

1. Imp. *Anaſtaſius* A. Euſebio magiſtro officiorum.

SVggeſtionem viri illuſtris comitis rerum priuatarum [r], & proconſulis Aſiæ duximus admittendam: per quã noſtrȩ ſerenitatis auribus intimauit, fori ſui aduocatos cõmuni petitiõe magnopere poſtulaſſe, vt, poſtquàm aduocationis depoſuerint officium, dignitate quadam, noſtra liberalitate, potiantur. Iubemus itaq; poſt depoſitum (vt dictum eſt) prȩfatum officium, vnumquemque eorum, qui in præſenti ſunt, vel poſtea matriculis eorum pro tempore fuerint inſerti, clariſſimi primi ordinis comitis perfrui dignitate: quatenus & tempore quietis fructum [f] præteritorum laborum conſequantur: próque fide atque induſtria erga clientes ſuos comprobata ‖a‖ priuatȩ conditionis hominũ multitudine ſegregati, clariſſimis meritò connumerẽtur. Datum 2. Calen. Ianuar. Conſtantino. Anaſtaſio A. 2. Conſſ. 497.

[a] l.10.s̃.eod.
[b] l.16.j̃.eod.
[c] adde l.13. inf.s̃.eod. Aduocatus fiſci ante annum cõpletum decedens, ad hȩredem tranſmittit ſalaria anni integri, facit lex 4. ff. de off. adſeſſo. l.19.inf.ff. locati.
[d] l.15.s̃.eod.
[e] l.8.l.11. s̃.eo.
[f] Aduocatorum finis aliquis legitim᷒ v. Cuic. 16. obſ.22.
[g] v.l.12. s̃.eo.
[h] l.8.s̃.eod.
[i] l.7.s̃.eod.
[k] Latina interpretatio.
[l] Cuiac.13. obſer.2.
[m] l.8. in pr. l.11. in pr. s̃.eo.
[n] Latina interpretatio.
[o] Cuiac. 13. obſ.2.
[p] plures .n. aduocare licet l.7. in pr. s̃. de poſtulãdo.
[q] huius tituli inſcriptio in multis deeſt.
[r] de quo v. s̃. de off. comit. rer. priuat.
[f] Finis legitimus aduocatorum, frui quibuſdam priuilegijs. v. Cuiac. 16. obſ.22.

Aduocati præfecti prætorio in aduocatos fiſci adſumpti, cohortali conditione liberantur, ipſi liberique bonaque eorum.

2. Idem A. Thomæ præfecto præt. per Illyricum.

ADuocatos ‖ampliſſimæ‖ tuæ ſedis, qui pro tempore ad fiſci patroni gradum & officium prouehuntur, vnà cum liberis iam natis, vel poſtea procreãdis, ab omni cohortalis [a] ſeu cuiuſlibet deterioris conditionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio ſuo conſeruari decernimus: ‖cum‖ conſtet. hoc iampridem tam aduocatis ampliſſimæ prætorianæ per [b] Orientem, quàm magnificæ vrbicariæ [c] ‖præfecturæ‖ ſacris conſtitutionibus eſſe indultum: & non dubium ſit, nõ tantùm eas, ſed etiam ſublimiſſimę tuæ ſedis germanas [d] eſſe poteſtates. Dat. XII. Cal. Dec. Patricio & Hypatio Conſſ. 501.

3. Idem A. Conſtantino P.P.

IVbemus, pro tempore primatem aduocatorũ fori viri illuſtris comitis Orientis, per biennium [e] fiſci patroni fungi officio, & ſolatia ſibi communi conſenſu deputata per idem biennium conſequi: hoc quoque tranſacto, profeſſionem aduocationis deponere. conſortio videlicet eorundem aduocatorum ad quadraginta tantùm viros redigendo: ita vt, ſi qui ſuperflui ſunt iam eidem cõſortio ſociati, de aduocationis officio minimè reijciãtur: nemine alio eis adijciendo: ne quadraginta virorum numerum aduocatorum conſortium excedere contingat. 1 ¶ Ad hæc eos, qui (prout ſtatutum eſt) fiſci patroni depoſuerint officium, poſtea quoque non prohiberi ſingulos tam pro [f] ſe, quàm pro iugali [g] ſua, & ſocero & ſocru, necnon genero & nuru, liberiſque proprijs, colonis & ſeruis ad ſe pertinentib. aduocationis fungi officio. 2 ¶ Nec ædiculas eorum metatorum [h] onere moleſtari, ſi tamen in vna tantummodò ſuáque domo ſinguli talem prærogatiuam ſibi vindicare maluerint. 3 ¶ Pro ſportulis prętera modum, quem notitia [i] nobis porrecta declarat, tã pro his, quàm pro colonis, & eorum ſeruis cuſtodiri: neminíque præberi licentiam eundem modum circa ſportularum exactionem contra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quenquam, antè quàm per ſtatuta [k] tempora legum eruditioni noſcatur inhęſiſſe, ſupradicto conſortio ſociari. 5 ¶ Et filios aduocatorum, vel adhuc in tali conſtitutorum officio, vel eorum, qui fiſci patronatũ depoſuerint, ſuperſtitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis & ſine ſumptibus ſociari, ſi & ipſi (prout diſpoſitum eſt) ſolito tempore legum doctrinã meruerint. 6 ¶ Vt autem his, qui fiſci patroni officium adepti ſunt, vel fuerint, non tantũ ſuperſtitibus, ſed etiam morte præuentis proſpiciatur: tã ad hęredes fiſci patroni, qui ſemel ad talem gradum vocatus ſit, ſolatia [l] eius tranſire, híſque ſeruari: quàm ipſos, qui fiſci patronatum iam depoſuerunt, vel poſtea depoſuerint, minimè cuiuſlibet actus publici ſollicitudinẽ nolentes ſubire compelli, nec exhibitionis ſeu deductionis oneri (niſi ſpeciali auctoritate noſtra) moleſtari: & in prouincia incuſandos per ſententiam viri ſpectabilis comitis Orientis, vtpote competentis iudicis, conueniri atq; litigare decernimus. Dat. Cal. Iulij, Conſtantinopoli, Sabiniano & Theodoro Conſſ. 505.

4. Idem A. Euſtachio P.P.

LAudabile [m] vitæque hominum neceſſarium aduocationis officium, maximè principalibus pręmijs oportet remunerari. 1 ¶ Idcóque iubemus viros clariſſimos fiſci [n] pro tempore patronos fori tuæ celſitudinis in ſolemni die [o] feſtiuitatis Calendarum Ianuariarum ipſius tantummodò anni, per quem tale peragunt officium, inter ſpectabiles ſacri noſtri conſiſtorij comites diuina noſtræ ſerenitatis manu [p] puncti [q] conſequi ſolatia. 2 ¶ Et poſtquàm tale depoſuerint officium, ſi quidem filios ingenuos habeant, eos clariſſimorum notariorũ inſeri conſortio, tribunorum ſacras ſolitas epiſtolas ſine [r] quadam ſuffragij ſolutione percepturos, 3 ¶ Et ſi quis per ſententiam ſublimitatis tuæ monitus, ſuper agnito debito vel agnita cauſa, quæ ingeritur ei, confeſſionem exponere paratus ſit: eam non arbitro delegato, ſed tunc temporis fiſci patronis, vel alterutri eorũ, ſi alter adeſſe non poſſit, pro more tamen ſolito ſub actorum teſtificatione intimari. 4 ¶ Quotieſque de nuptijs ‖quis‖ ſine [s] dotalibus inſtrumentis mutuò contrahendi matrimonium [t] animo celebratis, ſuper affectu ſuo liberis ex huiuſmodi cõiugio iam extantib. vel necdum procreatis, legitimis allegationib. vti maluerit, eas apud eoſdem pro tempore fiſci patronos, vel alterutrũ eorũ (vt dictũ eſt) geſtis interuenientibus commendari, ita videlicet, vt iuri cognitæ allegationes abſentibus perſonis, ſi quæ competunt, ſeruentur intactæ. 5 ¶ His inſuper, quicunq; apud viros glorioſos pro tempore conſules mancipia ſua libertate donare voluerint: antelatos fiſci patronos ad eaſdem libertates peragendas propriam aduocationis vocem accommodare. ¶ 6 Alijs nihilominus priuilegijs, quæ iam pridem memoratis vel fiſci patronis, vel adhuc aduocationis pro tempore peragentibus officium togatis, diuerſis modis indulta ſunt, ex hac etiã ſanctione noſtra in ſua ſtabilitate duraturis. Dat. XII. Cal. Decẽ. Conſtantinopol. Ariouinio & Meſſala Conſſ. 506.

[a] l. 8. l. Vlt. ſ. tit. prox.
[b] d. l. Vlt. inf.
[c] d. l. 8. inf.
[d] Præfectura prętoris Oriẽtis, Illyrici, vrbicaria, germanæ poteſtates.
[e] l. 12. ſ. titul. prox.
[f] V. l. 13. ſ. tit. prox.
[g] i. vxore.
[h] qui metati V. j. de metatis.
[i] quid notitia dixi aliàs.
[k] l. 5. §. 4. j. eo. Olim quadriennium conſtitutum erat, hodie quinquenniũ. *Conſt. ad anteceſſores* §. 1. *inf.* V. *Cuiaciũ* 12. *obſ.* *Vlt. in pr.*
[l] l. 5. inf. j. eo. l. 15. inf. ſ. tit. prox.
[m] Aduocatio cõmẽdatur, & ipſa honeſtate & neceſſitate.
[n] ſic reſtituo, fiſci patronos fori tuæ c. ſ. d. ſ. K. Ian. pro tempore ipſius tantũ modo anni.
[o] Is dies erat largitionũ, 10. *Nicephor.* 23. V. *Cuiac.* j. *de canone largitional. titu.*
[p] i. noſtra liberalitate.
[q] Alij legũt, pũcta ſolatij. Alij pũcti cõſequi ſolatia. Cuiacius 13. *obſ.* 2. monet legi poſſe, pacti ſolatium, aut pacta ſolatia. Punctũ ſolatij ferre, poſſumus interpretari, punctum ſeu mercedẽ honoris.
[r] Filij ſtatutorũ nihil impẽdũt ꝓ introitu. *adde l.* 6. j. *eod.*
[s] hinc colligit Cuiacius 13. *obſ.* 4. per nuptias filios naturales ſuos & legitimos fieri poſſe, ẽt ſine dotalib. inſtrumẽtis. ꝗ aliàs repugnat §. Vlti. *inſtit. de nupt.* Nouel. 12. 18.
[t] matrimonij.

Nullus poteſt aſſumi in aduocatum, niſi tempore ſtatuto ſtuduerit.

5. Idem A. Sergio P.P.

PEtitiones virorũ diſertiſſimorum fori præſidalis ſecundæ Syriæ prouinciæ aduocatorum cum competenti moderatione cenſuimus admittendas: & iubemus, pro tempore primatem eorum per biennium fiſci patroni fungi officio, & ſolatia [a] ſibi communi conſenſu deputata, per idem biennium conſequi: hócq; tranſacto profeſſionem aduocationis deponere, cõſortio videlicet eorundem aduocatorum ad triginta tantummodò viros redigendo: ità vt ſi qui ſuperflui ſunt iam eidem conſortio ſociati, de aduocationis officio minimè reijciãtur: nemine alio eis adijciendo, ne triginta virorum numerum aduocatorum excedere conſortium contingat. 1 ¶ Ad hæc ‖eos,‖ qui (prout ſtatutum eſt) fiſci patroni depoſuerint officium, poſtea quoque non prohiberi ſingulos tã pro [b] ſe, quàm pro iugali ſua, & ſocero & ſocru, necnon genero & nuru, liberíſque proprijs, colonis & ſeruis ad ſe pertinentibus aduocationis fungi officio. 2 ¶ Nec ædiculas [c] eorum, metatorum onere moleſtari: ſi tamen in vna tantummodò ſuáque domo ſinguli talem prærogatiuam ſibi vindicare maluerint. 3 ¶ Pro ſportulis pręterea modum, quem notitia [d] nobis porrecta declarat, tam pro his, quàm pro colonis, & eorum ſeruis cuſtodiri: neminíque præbere licentiam eundem modum circa ſportularum exactionem contra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quemquam, antequàm per ſtatuta [e] tempora legum eruditioni noſcatur inhæſiſſe, ſupradicto conſortio ſociari. 5 ¶ Et filios aduocatorum, vel adhuc in tali conſtitutorum officio, vel eorum, qui fiſci patronatum depoſuerint, ſuperſtitum vel mortuorum, extraneis ad idem officiũ accedentibus anteponi: eique gratis [f], & ſine ſumptibus ſociari, ſi & ipſi (prout diſpoſitum eſt) ſolito tempore legum doctrinam meruerint. 6 ¶ Vt autẽ his, qui fiſci patroni officium adepti ſunt vel fuerint, nõ tantùm ſuperſtitibus, ſed etiam morte præuentis proſpiciatur: tam ad [g] hæredes fiſci patroni, qui ſemel ad talẽ gradum vocatus ſit, ſolatia eius tranſire, híſque ſeruari: quã ipſos, qui fiſci patronatum iam depoſuerunt, vel poſtea depoſuerint, minimè cuiuſlibet actus publici ſollicitudinem nolentes ſubire compelli, nec exhibitionis ſeu deductionis onere (niſi ſpeciali auctoritate noſtra) moleſtari: & in prouincia incuſandos per ſententiam viri clariſſimi prouinciam, in qua degunt, moderantis, vtpote competentis iudicis, conueniri atque litigare decernimus. Dat. Calend. Dec. Anatolio & Agapito Conſſ. 508.

6. Imp. *Iuſtin.* A. Marino P.P.

REſtituendæ ſunt clariſſimis eloquentiæ luminibus ſexaginta auri libræ, quas ſub imperio Zenonis diuæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris, nécnon fideiuſſorum [h] vires æſtimantibus, tamen auferendas credidit præparca poſterioris ſubtilitas principis, vt iam liberalitate noſtri numinis, viri clariſſimi fiſci patroni præfatam auri ſummam ſine fraude [i] annis ſingulis conſequantur, ab ampliſſima tua ſede pari lance in vtrumq; diuidẽdam. Nam vniuerſis redditur, quod pro voto omnium primatibus indulgetur. 1 ¶ Sacras inſuper epiſtolas [k] quibus approbantur viri clariſſimi tribuni prætoriani & notarij, non vnius tantum nomine, ſed alterius quoque vtrius præſtandas perſpicimus, ſiue ſuos filios, ſiue alios quoſdam duxerint illuſtrandos. 2 ¶ Ad hæc, altiore beneficio codicillos, quibus illuſtris honoratur dignitas, conſequantur: quos vnius ſolum nomine eiſdẽ viris facundiſſimis daturos nos pollicemur, profuturos ſcilicet alteri eorum altero concedente: ſeu qui ex prouincijs ſuis, vel ex amicis voluerint, in prouincijs tamen degentibus. 3 ¶ Licentiam eis præterea facimus binos homines ſingulis annis itidem offerendi, noſtram adoraturos [l] purpurã, ſtatutis inferendos præſentialib.

[a] l. 3. ſ. eod.
[b] l. 3. §. 1. ſ. eo.
[c] d. l. 3. §. 2.
[d] quid notitia V. l. 1. §. 8. ſ. *de off. præf. præt. Afr.*
[e] quinquennium ſc. *d. l.* 3. §. 4.
[f] i. nihil impendunt pro introitu.
[g] *d. l.* 3. §. *Vlt.*
[h] Dabantur olim arbitri ad fideiuſſores ꝓbandos *l. 9. ff. qui ſatiſdare. l. Vlt. ff. à quib. appellare: l.* 7. §. 3. *ff. de minoribus.*
[i] i. ſine diminutione.
[k] *l.* 4. ſ. *eo. l.* 45. *Cod. Theodoſ. de decurionib.* Eædẽ dicuntur inſtrumenta *l.* 7. j. *de fide inſtrum.* Teſtimoniales miſſionis honorariæ epiſtolæ *l.* 15. *Cod. Theodoſ. de profeſſoribus.* Veget. 2. contubernalib. completis ſtipendijs per teſtimoniales promouere dimiſſum, V. *Cuiac. ad l.* *Vlt.* j. *de profeſſoribus,*
[l] de adoratione purpuræ imperialis, alibi dicam.

domeſticis,vnum equitum, alterum ſcholæ peditum, in vacantem eorum locum, qui diem functi ſunt:nullo, dum ſupererunt,de militia venumdanda [b] pacto cum eis interpoſito,quorum eiuſmodi conuentiones interſunt: ita tamen,vt iidem viri facundiſſimi, cum offerendos eoſdem crediderint homines,bina ſolidorum pro ſingulis millia,nihilque amplius, nouerint dependenda viris magnificis comitibus dicatiſſimorum [c] domeſticorum: id eſt equitum quidem pro eo, qui inter equites meritus eſt:peditum autem pro eo,qui inter pedites inſerendus eſt:ſolitis videlicet ſtatim ſtipendiis, necnon etiam cæteris ſolatiis iiſdem tyronibus deputandis ſine quolibet alio diſpendio. 4 ¶ Aliis etiam priuilegiis potiantur, quæ diuerſis temporibus conſecuti ſunt ſiue per Auguſtos apices,ſiue per diſpoſitiones & ſentẽtias ampliſſimæ tuæ ſedis.nam qui nobis digni iudicati ſunt,hi multo magis in anterioribus quoque ſunt adiuuandi. Dat. Kal. Dec.ipſo A.& Eutherico Conſſ.531.

[a] præſentib.

[b] militiæ domeſticorum vẽdi poſſunt, quędam etiã vendi nõ poſſunt *l. Vlt.* ĩ. *de pignorib.* V.*qua notaui ad l.5.* ĩ. *qui milit. adde Nouell.53.c.4. & ibi Cuiac.*

[c] nota epithetõ domeſtici.

7. Idem A.Theodoro præfecto [d] prætorio.

PEr hanc legem decernimus,ne, antequàm in octoginta tantum virorum numerum,fori tui culminis togatorum collegium deductum fuerit, aſpirare quis qualibet arte concedatur,aut poſſit:niſi.vel eorum filii, qui triginta priorum [e] obtinent numerum,facundię ſtudiis eruditi,gratis [f] videlicet,& ſine vllo ſuffragio , aut fortaſſe exteri non vltra duos per annos ſingulos facundia & ipſi conſpicui,taxati fuerint:nullo deinceps, poſtquàm in octoginta virorum numerum redacti fuerint, ſuperare qualibet rurſus ambitione vel aſtutia quantitatem auſuro. 1 ¶ Interdicenda quoq; cunctis licentia pręuertendi [g] progreſſus ſeriem,quam ipſius temporis ordo ſuppeditat : &, vt in mercatorum contractibus,loco permutandi : & adhuc tyrones iam intereſſe veteribus. 2 ¶ Hoc etiam pronunciandum cenſemus,ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta obſeruatione glorificæ tuę ſedis.Nouerint etenim,qui,poſt nomen impetratum patroni litium,vltra trium [h] annorum ſpatium ex ſacratiſſima hac vrbe morandum duxerint,nec nuncupationem togati,nec priuilegia virorum huiuſmodi concedẽda ſibi:vt ne repetitis [i] ex induſtria prędictę ſedis auctoritatibus protrahantur,aut multiplicetur peregrinationis excurſus. 3 ¶ Quorum omnium ſi quid vel minimum quocunque tempore fuerit violatum : viginti primates eiuſdem ordinis,& qui pro tempore ſolicitudinem ab actis [k] in amplitudinis tuę gerent officio,adiutores etiam eorum denis ſinguli libris auri ferientur, quòd aduerſus imperialia conſulta ſerenitatis noſtrę tendentibus non ſtatim obiecerint interceſſionem legis pręſentis,aut non reſtiterint,& omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur cõtrariũ, cũ nec in adminiſtratores ſublimiſſimę tuę ſedis,ſi non intentè cuſtodierint diſpoſita ſalutaria,&, vt non temerentur, proſpexerint,pœna deerit [l] decem auri librarum. 4 ¶ Sexcenti autem aurei,quibus pro tempore fiſci patronis fori tuę celſitudinis,ad exemplum priorum temporum,ex arca tui iudicii conſulatur:ne poſt decurſum [m] celerẽ aduocationis,& labores glorioſos egeni exeant:non(vt ſępè contingit) incerto die pręſtentur, ſed cùm‖ad‖medium [n] iter peruenerint patrocinii rerum fiſcalium:id eſt,Kalendis [o] Octobrib. per annos ſingulos ſine cunctatione ſoluentur. 5 ¶ Quicquid inſuper priuilegiorum retrò principum ſacris affatibus,vel actoritate tribunalis [p],cuius intereſt,huic eidem [q] ordini datum oſtenditur,inuiolatum ſeruari. 6 ¶ Cùmq; lite quiſquam eorum pulſatus fuerit,ſeu ciuilis cauſæ certamine , aut criminalis quæſtionis obtentu, hic,vel in prouinciis: cũ per conceſſum tempus eorum adeſſe quemquã euenit, nullas executores ſportulas adſequi:nec qui controuerſiis mouendis inſeruiunt,aut excipiendo,ſeu præparandò,vel officio quolibet alio, quocumq; nomine ſumptũ exigendum cenſemus.Dat.Id.Febr.Conſtantinop. Iuſtiniano & Opilione Conſſ.524.

[d] prefecto vrbi *Cuiac.* 13. *obſeru.*1.

[e] Priores aduocatorum, ſunt primicerii & primates §.4.ĩ.*eod.*

[f] *l.5.§.5.* ſ̃. *eo.*

[g] ſuo ordine dignitates adipiſcendę *l.* 8.ĩ.*eo.*

[h] V.*Cuiac. d. loco.*

[i] petitis.

[k] Notitia imperii Romani inter officia præfecti vrbi, hunc ẽt qui dicitur *ab actis* numerat.

[l] decernetur.

[m] diſcurſum.

[n] hinc Bald[9] colligit,Salariũ ſolui doctorib,& aduocatis in medio anni.

[o] October medius olim anni menſis, anno ab Aprili incipiente.

[p] tribunali.

[q] eidem ordinatum oſtenditur,&c.

[r] i. in poſterum.

[ſ] Qui per ſaltum promouetur , non fruitur priuilegio.

[t] ne dicas officium, cum Accurſio. Agmen hic ſignificat numerum.

8. Idem A.Archelao præfecto prætorio.

NEmo,excepta Menandri fiſci patroni perſona, ſperet de cætero [r] permutationum ſaltibus [ſ] ſuperiore gradu captato , fruiturum ſe beneficiis,quæ patroniſ ærarii,ſeu dum officium exhibent cauſis fiſcalib. aut poſt impletum agmen [t] impartita monſtrantur. Datum 12.Kal.Sept.Iuſtiniano & Opilione Conſſ.5.

9. Imperator *Iuſtinianus* A.Ioanni P.P.

DE conſtitutione [a] diuinæ recordationis Iuſtini patris noſtri ſuper togatis ampliſſimæ tuæ ſedis prolata,Illyricani aduocati poſtulauerũt à nobis,‖eis‖ clarum fieri,ſi [b] locum etiam circa eos poſſit habere,ſiue cùm commeatu,ſiue ſine commeatu iudicio eiuſdẽ ſublimitatis‖tuæ‖abfuerint.Sancimus itaque‖talem‖ legem generaliter etiam in perſona eorum valere,vt ſi quis ſine commeatu vltra continuum biennium [c] abſuerit, vel cũ commeatu vltra quinquennium , de matricula penitus aboleatur:nulla licentia ei danda gradum ſuum vindicare,nec iterum viris diſertiſſimis togatis eiuſdem ſedis adſiſtere.Perfruantur igitur aduocati eiuſdem ſublimitatis hac noſtra generali ſanctione.

[a] *l.7.* ſ̃. *eod.*

[b] i. an.

[c] V. *Cuiac.*13. *obſ.*1.

DE ADVOCATIS fiſci [d],

Tit. IX.

Fiſcalem cauſam fiſci aduocatus non poteſt deſerere ob non ſolutum ſalarium.

1. Imp.*Antoninus* A.Claudio.

CVM te fiſci cauſam agitaſſe proponas,quanuis [e] te ſalarium percepiſſe neges,tamen placitis acquieſce. Eos enim,qui cauſam fiſci egiſſent,prohibitum [f] eſt aduerſus fiſcum patrocinium præſtare. PP.XIII Cal.Ian.Antonino A.IIII. & Balbino Conſſ.214.

2. Impp.*Valerianus & Gallien.* AA. Frequentio.

POtes,auctoribus nobis,aduerſus [g] fiſcum quoq; patrocinium exhibere priuatis:dum eam ſ.cauſam,quã tu,cùm fiſci aduocatus fueras, fortè tractaſti,ſuſcipere declines.PP.VI.Cal.Mart. Valeriano & Gallieno AA. Conſſ.255.

3. Imp.*Conſtantin.* A.Aeliano proconſuli Africæ.poſt alia.

FIſci aduocatus pœnas metuens,caueat [h] , ne fiſcalia commoda occultet,neve vllo negotio exiſtente,fiſci nomine priuatis audeat calumnias [i] commouere.Datum 6.Id.Nou.Treum.Conſtantinop.A.4.& Licinio Cęſa.4.Conſſ.315.

4. Imppp.*Gratian. Valent. & Theod.* AAA.ad Ammianum comitem rerum priuatarum.

RAtionales [k] , priuatæ rei cauſis , vel ſacris ærariis [l] præſidentes,examen præſente fiſci aduocato [m] ſuſcipiant.PP.17.Cal.Ian.Merobaude II. & Saturnino Conſſ.383.

[d] I. de officio aduocatorũ fiſci.

[e] Prętextu ſalarii nõ ſoluti, aduocati cauſam fiſcalem deſerere non debent.

[f] *l.2.*ĩ.*eod.l.2.* ſ̃. *de aduoca. diuer.iud.* excipe caſus legis 13. ſ̃. *de aduocat.diuerſ iudic. l.* 3. §. 1.*l.* 5. §. 1.ſ̃. *de aduoc.diuerſ. iud.* excipe *l.* 2.ĩ.*eod.*

[g] *dixi* ſ̃. *ad l.*1.

[h] Nota quæ ſunt cauẽda fiſci aduocatis.

[i] V.*l.*1.ĩ.*de bo. aduocat.*

[k] Procurator Cęſaris, abſẽtib. aduocatis fiſci , cauſas rei priuatæ, vel ærarii ſacri diſceptare non debet *l.41.Co.Theo. de appel.li.*11.

[l] Aduocati fiſci patroni ærarii, *l. penult.* ſ̃. *titul. prox.* Philoſtratus in Cyrino, fiſci aduocationẽ vocat, τὴν τοῦ ταμιείου γλῶτταν: *& Baſil.* συνήγορον τοῦ ταμιείου, i.qui interueniat pro fiſco in aula apud Comitẽ theſaurorum ſacrarum largitionum:in prouinciis apud procuratorẽ Cęſaris:in vrbe apud Pręfectum ęrarii, V.*Cuiac. hic.*

[m] aduocatione *d.l.*41.

DE [n] ERRORE ADVOCAtorum , vel libellos ſeu preces concipientium,

Tit. X.

1. Imp.*Alexand.* A.Aureliæ.

EA, quæ aduocati præſentibus [o] his , quorum cauſę agũtur,allegant,perinde habenda ſunt, ac ſi ab ipſis dominis litium proferantur. PP. Cal.Mart.Albino & Maximo Conſſ.228.

Error ſcribentis libellum non nocet errore probato Bald.

2. Imp.*Gor.* A.Rogato militi.

ERrores [p] eorum,qui deſideria, id eſt preces ſcribunt [q],veritati præiudicium afferre non poſſe , manifeſtum eſt.Et ideo ſi condemnationem,cuius mentionem libello inſertam eſſe proponis , manifeſte probare potes non interceſſiſſe:allegationes tuas lædi non oportere,is,qui ſuper negotio diſceptaturus eſt, non ignorabit.PP. X.Cal.Iul.Pio & Pontiano Conſſ.239.

3. Imperatores *Diocl. & Maxim.* AA. & CC.Vlpiæ.

SEntentiis [r] finita negotia,reſcriptis reuocari nõ oportet.Nec enim quæ conſtituta ſunt,‖id eſt,‖ vt aduocatorum error litigatoribus non noceat,tibi etiam opitulari poſſunt:cũ te præſente [ſ] ,neq; cauſæ palã ex continenti [t],id eſt triduo [u] ,pximo,cõtradixiſſe,neq; poſt [x] ſententiã appellationis remedio (ſi tibi hęc diſplicebãt) vſã eſſe

[n] 2. *Co. Theodoſ.*11.

[o] & tacentib. *l.3.*ĩ.*eo. l.* 79. *ff.de Verb.obl.*

[p] *l.9.* ſ̃. *de iur. & facti. l.92. ff.de reg. iur.*

[q] ſunt libelliones pragmatici *l.9.§.4.5.ff. de pœnis:* diuerſi ab aduocatis. Hi agunt,illi ſcribunt.

[r] *l.* 23.ĩ. *Vt lite pendente:* V.*l.Vlt.*ĩ. *ſent.reſcindi.*

[ſ] præſentem *Hal.adde l.*1.ſ̃.*eod.*

[t] Nota, Ex continenti , id eſt,triduo *adde l. Vlt.*ĩ.*de iudiciis .*

[u] Sic glans legenda intra triduum *l.*1. *ff.de glande:l.9.§.1.ff.ad exhib.adde caſum l.Vlt.*ĩ.*de iudic.Vide Cuiacium cap.5.de præſcript.*

[x] Ante ſententiam licet errorem corrigere *l.4.inf.ff. de noxalib.§.34.Inſtit.de actionib.*

eſſe proponas. Datum VI. Calend. Septemb. Viminacij, CC. Conſſ. 294.

VT QVAE DESVNT ADVOcatis [a] partium, iudex ſuppleat [b], Tit. XI.

1. Imperatores *Diocletianus, & Maximianus* AA. & CC. ad Honoratum.

NON dubitandum [c] eſt, iudicem, ſi quid à litigatoribus, vel ab his, qui negotijs adſiſtunt, minus fuerit dictum, id ſupplere [d], & proferre quod ſciat legibus & iuri publico cõuenire. S. XVI. Kalend. Mart. Diocletiano V. & Maximiano IIII. AA. Conſſ. 293.

EX [e] QVIBVS CAVSIS infamia [f] irrogatur [g], Tit. XII.

1. Imperatores *Seuerus & Antoninus* AA. Manilio.

INfamiæ detrimentũ minimè tibi affertur ob id ſolum, quòd in carcerem [h] coniectus es, vel vincula tibi iuſſu legitimi iudicis iniecta ſunt. PP. ſine die & conſule.

2. Iidem AA. Venerio.

NEque furti, neque vi bonorum raptorum, neq; peculatus damnatus intelligi poteſt, qui, cum plus debito nomine debitorum [i] exegiſſet, in duplũ à prçſide condemnatus eſt. PP. V. Id. Ian. Laterano & Rufino Conſſ. 198.

Pœna acceſſoria minuitur ex parte pœnæ principalis. & poteſt iudex cauſa cognita mitiorem ſententiam ferre.

3. Iidem AA. ad Metrodorum.

ETſi ſeuerior ſententia dici debuit: tamen, cùm proconſul vir clariſſimus certis rationibus motus [k] mitiorem [l] ſententiam dixerit, & ordine decurionum te biennio abſtinere iuſſerit, tranſacto [m] tempore nõ eſſe te in numero infamiũ, palàm eſt: eo [n] quòd poſt bienniũ remiſiſſe tibi prohibitionẽ decurionatus iudex videtur. PP. X. Kalen. Ian. Laterano & Rufino Conſſ. 198.

4. Iidem AA. Venuſtiano.

SI Poſſidonium in [o] tempus anni relegatum, ſententiã non exceſſiſſe proconſulis probaueris: quinque annis exilio temporali damnandum inter infames haberi non oportet: quoniam ſententiæ ſeueritas [p] cùm cæteris damnis tranſigere videtur. PP. VI. Kalend. Mart. Saturnino & Gallo Cõſſ. 199.

5. Iidem AA. Ambroſio.

DEcuriones quidem, item filios decurionum fuſtib. [q] caſtigari prohibitum eſt. Verùm ſi iniuriam [r] te feciſſe proconſul vir clariſſimus pronunciauerit, ignominia notatus es. PP. Kalen. Iul. Saturnino & Gallo Conſſ. 199.

Vbi eſt cauſa famoſa, contrahitur perpetua infamia.

6. Iidem AA. Iuſto.

AD tempus in opus publicum damnati, priſtinũ quidem ſtatũ [s] retinent: ſed damno infamiæ poſt [t] impletum tempus ſubijciuntur. PP. VII. Id. Decemb. Geta & Plautiano Conſſ. 204.

[a] quidam legunt, aduocationi. [b] hinc colligũt, Iudicem iudicare non ſecundum acta, ſed ex cõſcientia. de qua quæſtione V. *Cuiaciũ 11. obſ. 19. Hotom. 25. Illuſt.* Paucis Harmenopul' 1. *tit.* 4. definit, Omiſſas rationes iuris ab aduocato à iudice ſuppleri: at nõ factum tamen ſeu negotiũ. [c] Dubitandũ videbatur, quia iudex ſupplẽdo, patrocinari videtur non iudicare 14. *Gell.* 2. [d] *l. Vlt. J. de appellationib.* [e] Commodè hic titul' ſub ſequitur titulum *de aduocatis*, Infames enim poſtulare prohibentur *Paul'* 1. *ſent.* 2. §. 1. [f] *adde* 10. J. 57. 3. *ff.* 2. 21. *Eclo.* 2. 6. *Harmenop.* 15. quę ab Auguſtino diffamia dicitur, in quęſtionib. veteris teſtamenti. adde Lampridiũ *in Alexãdro.* Porrò, infamia eſt læſio dignitatis ſtatus, & damnum famæ. [g] non irrogatur. ita cõcipitur titulus in Baſilicis, περὶ αἰτιῶν δι' ὧν ἀτιμία τινὶ ὁ προσγίνεται, *Cuiacius hic*. Affirmatiuè tamen concipitur in Ecloga. [h] Carcer, ſeu ſola vincula, non infamant *vt hic*. Seruis tamen, qui ob delictum, pœnæ cauſa vincti fuiſſent, vincula nocebant ex lege Aelia Sentia, vt nec latini nec ciues Romani manumiſſione fierent, ſed dedititiorum numero, qui vilis propemodum, abiectus & infamis numerus erat. Plura vide apud Cuiacium 15. *obſ.* 7. [i] tributorum *Haloand.* & rectè meo iudicio. vt ſit ſenſus, publicanum non ideo fieri infamem, quòd in duplum fuerit condemnatus iniuſtæ exactionis cauſa. [k] *l. 31. ff. de pœnis.* [l] ex duabus forte legibus. [m] Sententia temporalis, habet effectum temporalẽ. *l. 8. ff. de poſtulando: l. 1. J. de his qui in exilium.* Imò, & vltra tempus *l. 6. J. eodem.* hinc etiam collige, Infamiam ad tempus inuri poſſe. [n] Biennij prohibitio, ſequentium annorum indulgentia eſt. [o] Exilium temporale non infamat. [p] Nec ſeuerioris legis ſententia infamat *vt hic: & l. 10. in fine ff. de pœnis*: nec mitioris *l. 3. J. eodem. Vide Cuiacium 20. obſeru. 38.* [q] *l. 9. J. de pœnis: l. 9. §. 12. ff. de pœnis.* [r] Iniuriæ nominatim damnatus fit infamis *l. 4. in fine ff. eodem: §. 2. Inſtit. de pœna temerè litigantium: adde l. 9. J. eodem.* [s] id eſt, libertatem & ciuitatem. Damnati vero in perpetuum opus, ciuitatem tantum amittunt non libertatẽ *l. 17. in f. ff. de pœnis: V. Cuiac. 15. obſ. 22. in f.* [t] Damnatio in opus publicum, relegatione in opus grauior. Hæc, tempore finito non infamat *l. 44. J. eodem*: illa, infamat *vt hic*.

7. Iidem AA. Demetrio.

NEmo ob id, quòd bonis paternis ſe abſtinuit [a], infamis eſt. PP. V. Id. Ianuar. Antonino A. & Geta II. vtriſque Conſſ. 206.

8. Iidem AA. Vlpiæ.

SI furti condemnata es, citra verbera quoque [b] fuſtiũ, famæ damnum ſubijſti. Quòd ſi res furtiua, quam alter ſurripuit, apud te ignorantem comperta eſt: non læſit exiſtimationem tuam durior ſententia. PP. X. Kalend. Mart. Antonino A. & Geta vtriſq; II. Conſ. 206.

9. Iidem AA. Læto.

NEminem ſequitur infamia ob [c] defenſa publica negotia patriæ ſuæ. PP. XII. Kalend. Mart. Antonino A. & Geta vtriſque III. Conſſ. 209.

10. Iidem AA. Seuero.

INiuriarum ex [d] perſona quoque ſerui damnatus, infamia notatur. PP. IIII. Kalen. Auguſt. ijſdem Cõſſ. 209.

11. Imperator *Alex.* A. Herennio.

DEbitores, ‖ qui bonis ceſſerint [e], licèt ex eâ cauſã bona eorum venierint, infames non fiunt. PP. X. Kalen. Maias, Maximo II. & Aeliano Conſſ. 224.

12. Idem A. Donato.

SI, te expilaſſe [f] hæreditatem, ſententia præſidis conſtiterit: non ex eo, quòd non & alia pœna tibi irrogata eſt, furti improbioris [g] infamiam euitaſti. PP. Calend. Iul. Iuliano II. & Criſpino Conſſ. 225.

13. Idem A. Iuuentio.

EA, quæ pater teſtamento ſuo filios increpans [h] ſcripſit, infames quidem filios iure non faciunt, ſed apud bonos & graues opinionem eius, qui patri diſplicuit, onerant. XIII. Cal. Nouem. ipſo A. III. & Dionyſio Conſſ. 230.

14. Imp. *Gordian.* Iouino.

NVllam exiſtimationis infamiã auunculus tuus pertimeſcat ictibus fuſtiũ ſubiectus ‖ ob [i] crimen quęſtione habita, ‖ ſi ſententia non præceſſit ignominiæ maculam irrogans. Dat. Calen. Sept. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

Non ſeruans luctum in habitu, non infamatur: ſecus ſi feſtinanter nubat Bald.

15. Idem A. Sulpitiæ.

DEcreto ampliſſimi ordinis luctu [k] fœminarum deminuto, triſtior habitus cæteráque hoc genus inſignia mulieribus remittuntur [l]: non etiam intra tempus [m], quo his elugere maritum moris eſt, matrimonium contrahere permittitur: cùm etiam, ſi nuptias alias intra hoc tempus ſecuta eſt, tam ea, quàm is, qui ſciens eam duxit vxorem, etiam ſi miles ſit, perpetuo edicto labem pudoris contrahat [n]. PP. XVII. Cal. Iul. Gordiano A. & Auiola Conſſ. 240.

[a] Abſtinere à bonis paternis, infamiã non adfert. [b] & furti damnatus *l. 63. ff. de furtis: l. 1. ff. hoc titul.* & fuſtigatus fit infamis *vide l. 16. J. eod.* [c] ob non defenſa *Hal.* & malè, Senſus apertè colligi poteſt ex lege 4. J. *de delatoribus l. 2. ff. de iure fiſci.* [d] ſenſus eſt, Condemnatum iniuriæ factæ etiam vili perſonæ, notari *adde l. 5. J. eod.* [e] Bonorum ceſſio, eorũque venditio infamiã non infert *l. 2. l. Vlt. J. qui bonis cedere*: de iure quidẽ, nihilomin' tamen ceſſio ſpecies eſt quædã ignominiæ, *Nou.* 3. 4. 135. *adde Hotom. 24. Illuſtr. inf.* præſertim ſi ea fiat bonis decoctis *Hotõ. ibidẽ, Cuiac. ad Nouel.* 135. [f] Expilatę hęreditatis damnatus fit infamis. [g] Furtũ ſimplex eſt quid improbũ: expilata hæreditas, quid improbi' *l. 1. §. 1. ff. de effractoribus.* Baldus adijcit rapinam eſſe improbiſſimum quid *vide Cuiacium 6. obſ. 2.* [h] Non ideo infames liberi, quod à patre ſuo in teſtamento ſunt notati *l. 3. ff. de liberis & poſthu. l. 29. §. 1. ff. de probat.* vel exhæredati: licèt exhæredatio ſpecies ſit quædam iniuriæ *l. 8. ff. de inoff. l. 132. ff. de verbor. obligationibus*: *vide Cuiaciũ ad Nouell. 18. fol. 367. in fine.* [i] Fuſtigatio non infamat, ſed cauſa *l. 22. ff. eodem*: niſi publicè facta ſit *l. 16. J. eodem*: & inter cædendum, præco ita dixerit, Nec ſis adeò vilis, vt ſine iuſta cauſa accuſationem inſtituas. [k] *l. 1. l. 8. in fine, l. 11. ff. eodem.* [l] olim conſiſtebat luctus mulierum etiam in habitu. [m] Tempus luctui mulieribus præſtitutum olim, erant menſes decem: nam & hoc fuit legitimum pariendi tempus. Hodie præſtituti ſunt duodecim: idque nedum ob confuſionem ſanguinis, ſed ob reuerentiam mariti: quandoquidem etiamſi intra annum peperit, annum luctus peragere debet, niſi hoc à principe vel Senatu impetrauerit, vt ſibi intra legitimum tempus nubere liceret. Quid ſi maritus hoſtis ſit patriæ, quid ſi non mortuus, ab ea tamen diuertit? Cùm primum pepererit, poteſt nubere *l. 11. §. 1. ff. eodem. 4. Harmenopul. 6. vbi tractat de adulterio.* Poſt partum mulier ἐν τῷ πένθει, alij non poteſt nubere: ἐν τῷ πενθίμῳ poteſt. πένθος eſt virorum luctu dignorũ: πένθιμος, indignorum *vide Cuiacium cap. 20. de præſcriptionibus.* Ea dẽ diſtinctione idem vtitur 6. *obſer.* 32. *adde 21 Ecloga. 2. cap. 5 & ſequentibus.* [n] niſi infamiam princeps remiſerit *vide l. 4. J. ad Tertullianum*: Sunt & aliæ eius pœnæ, Nihil capere poteſt ex bonis prioris mariti: nihil ex donatione propter nuptias *l. 2. J. de ſecund. nupt.* nihil ab extraneo poteſt capere: nullo titulo poteſt in ſecundum maritum vltra tertiam bonorum transferre, non exiſtentibus liberis. Exiſtentibus, non poteſt vltra virilem *lege ſexta infrà de ſecundis*: non ſuccedit cognatis, niſi vſque ad tertium gradum *lege prima, J. de ſecundis*: Sunt & aliæ pœnæ, *de quibus vide Cuiacium ad Nouellam 22.*

16. Idem A. Domitiano.

FVſtibus cæſum, cui per præconem [a] ita dictum eſt ἐσυκοφάντησας [b], i. *calumniatus es*, vt calumniatorem videri notatum, ideóque eſſe famoſum, manifeſtum eſt. P.P. III. Cal. Auguſt. Sabino & Venuſto Conſſ. 241.

Verbum contumelioſum per iudicem prolatum cauſa non cognita, non infamat.

17. Idem A. ad Magnum.

VErbum precibus inſertum potius verecundiā onerare, quam vllam exiſtimationis maculam videtur aſpergere, Etenim cùm nō [c] cauſa cognita dictū eſt ἐσυκοφάντησας [d], ſed ad poſtulatū patroni, interlocutione iudicis reſponſū ſit: nequaquā hoc infamiā irrogat. PP. VIII. Cal. Octob. Attico & Prætextato Conſſ. 243.

Tranſactio in cauſa famoſa irrogat infamiam, non pactum gratuitum, nec purgatio per iuramentum.

18. Imperatores *Valerianus & Gallienus* AA. Antiocho.

NOn damnatos quidem duntaxat iniuriæ, ſed pactos [e] quoque perpetuum edictum infamat. Verum pactos eos demū, qui vllos aduerſarijs nummos pro mala conſcientia ex tranſactione numeraſſent, in hac cauſa placuit intélligi. Cæterum ſimplex [f] eius ‖ reí ‖ gratia integram pacti exiſtimationem illibatámq; conſeruat. Quòd ſi iureiurando [g] decíſa contentio ſit: nemo dubitauerit, quin religionē abſolutio iudicantis ſequatur. PP. XIIII. Cal. Ian. Seculare II. & Donato Conſſ. 261.

19. Impp. *Carinus & Numerian.* AA. Ariſtocrati.

INterlocutio [h] præſidis, quæ indicta [i] eſt, infamem eū, de quo quæris, feciſſe non videtur: cùm nō ſpecialiter ob iniuriam vel admiſſam vim cōdémnatus ſit, ſed ita præſidis verbis grauatus & admonitus, vt ad melioris vitæ frugem ſe reformet. PP. XVII. Cal. Feb. Carino II. & Numeriano AA. Conſſ. 284.

20. Imperatores *Diocletianus & Maximianus* AA. & CC. Fortunato.

IMprobum [k] fœnus [l] exercentibus, & vſuras [m] vſurarū illicitè exigentib. infamiæ [n] macula irroganda [o] eſt. S. XVII. Cal. Mart. ipſis AA. Conſſ. 284.

21. Iidem AA. & CC. Statio.

SI fratres tui minores [p] duntaxat ætate ‖ in ‖ ludicræ [q] artis oſtentatione ſpectaculum ſui populo præbuerunt, inuiolatam exiſtimationem obtinent. Dat. V. Calend. Sept. ipſis AA. & Conſſ. 284.

22. Iidem AA. & CC. Domitiano.

FIdem rumpens [r] ſocietatis, cū infamiæ periculo, ſuo nomine pro ſocio conuentus, ad faciendū ſatis vrgetur. Dat. VI. Id Dec. Nicomediæ, CC. Conſſ. 284.

[a] Mos antiquus & à Platone probatus *in legibus lib.* 11. *Vide l.* 13. *in fine ff. de iureiurando*: Ad rē redeo Per præconē. id eſt, præconis voce. Lāpridius *in Alexandro*, Turium necari iuſſit, præcone dicente, *Fumo punitur, qui vēdidit fumum* Spartian' *in Seuero*, Fuſtibus eum ſub elogio præconis cecidit, *legatum populi Romani homo plebeius temerè amplecti noli.* Alia quędam repetita ex antiquitatis flore, vide apud Cuiaciū 8. *obſ.* 7. ex Zonara, *in Valētiniano*, ex Xiphilino, *in Iuliano & Seuero*. ad hæc, ex more Vaſconū. ſed & alia eiuſmodi refert 13. *obſ.* 3. *in fine*: ex Ambroſij ſermone 90. Petronio, Suida *in Piſiſtrato*: Ioſepho *in Macabæis*: Arriano 3. ἀναβάσεως Niceta. [b] *l.* 17. *j. eodē.* συκοφαντεῖς ita legendū monet Cuiacius 13. *obſ.* 3. [c] *l.* 19. *j. eo. l.* 13 §. 6. *ff. eo.* [d] συκοφαντεῖς *Hal.* Cuiacius 13. *obſ.* 3. Forcatulus *in S[...]ra legali fol.* 17. hinc, & ex lege 16. *s. eod. l.* 13. *in fine, ff. de iureiur. l.* 9. §. 8. *ff. de pœnis*: colligit, Romæ Græcis verbis permultas ſententias latas fuiſſe. Cæterum qui hic iocos & riſus audire volet, legat Accurſium hanc particulam explicantem. [e] qui paciſcitur, precio accepto ſcilicet *j. eodem*: de iniuria ſibi illata, fit infamis *l.* 6. §. 3 *ff. eodem*: 1. *Harmenop.* 10. Tranſigendi verbo vtitur idem Harmenopulus 6 *tit.* 15. [f] Gratis licet remittere iniuriam, at non pretio accepto. [g] *l.* 6. §. 4. *ff. eodem.* [h] *l.* 17. *s. eodem*: *l.* 13. §. 6. *ff. eodem*: putà generalis. [i] dicta eſt *Hal.* [k] vide quædam in hunc locum apud Cuiacium 9. *obſ.* 28. [l] 21. *Ecloga* 1. *cap.* 18. 3. *Harmenop.* 7. vbi tractat de vſura Eccleſiaſtica & 6. *tit.* 15. [m] Vſuras vſurarum exigere non licet, *vide l.* 28. *j. de vſuris.* [n] Negat Molinæus *numero* 46. *de vſuris*: eam infamiā ipſo iure fœneratori inuri, niſi ſimul cum vſuris principalis legitimū modum excedant, quæ verba, vt nimium obſcura, reijcio. Apertiùs *ibidem numero* 614. fatetur, ipſo iure fœnus improbum infamare. Quæri poteſt, An vſurarius criminaliter ſit puniendus? Clarus 5. §. *Vſura* 20. *verſ. ſed quæro*, puniri extra ordinem cenſet. Sed Molinæus *dicto loco numero* 156 reiecta Baldi opinione, amplectitur Bulgari, Cornei, Decij, Angeli, Socini opinionem, & criminaliter puniri & torqueri poſſe refert, licet de iure non ſit cautū: & ita ſe vidiſſe ait in Senatu Pariſienſi. [o] Quid, improbus vſurarius non poſtulabit dominium vſurarum in ſe transferri? negat Clarus *dicto loco*: ſed nec teſtari, niſi præſtita cautione de vſuris reſtituendis. Oldendorpius *cap.* 4. *de teſtibus, numero* 9. 11. & *cap.* 66. *de exceptionibus, numero* 10. 11. 12. 13 negat teſtem eſſe poſſe, *argum. legis* 3. §. 5. *l.* 21. §. 2. *ff. de teſtibus.* [p] aliud, ſi maiores. [q] *l.* 2. *in fine ff. eodem*: *adde* 6. *Harmenop.* 15. [r] Condemnatus actione pro ſocio, fit infamis *lege ſexta* § *quinto ff. eodem*: §. 2. *Inſtit. de pœna temerè litigāt*: 6. *Harmenop.* 15. *in fine*, 31. *Ecloga prima, capite vigeſimo.*

DE PROCVRATORIBUS [a],

Tit. XIII.

1. Diuus *Antoninus Pius* A. Seuero.

CAutio ratihabitionis [b] tunc exigitur à procuratore, quoties [c] incertum eſt, an ei negotiū mandatum ſit, PP. IIII. Id. Octo. Gallicano & Venuſto Conſſ. 151.

2. Diui fratres Sextiliæ.

CVm rem pecuniariam eſſe dicas: potes per [d] maritū tuum, ſolemnibus impletis, appellationi aduerſariæ tuæ reſpondere: cum appellationes pecuniariæ [e] etiam per [f] procuratores exerceri ab vtraque parte litigantium poſſint. Accepta VIII. Cal. Augu. ipſis III. AA. Conſſ. 163.

Non defenſo minore fit miſsio in bona eius, ſed negligens defenſor remouetur ab adminiſtratione.

3. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Pomponio.

EVm, qui res agit hæredum, à quibus tibi deberi fideicommiſſum dicis, euoca [g] ad prætorem virum clariſſimum: qui aut tibi reſpondere [h] cogetur, aut ab [i] adminiſtratione negotiorum ſecundùm formam iuriſdictionis prohibebitur. Deliberabit [k] autem prætor, ſi non defendantur hæredes, an mittere te in poſſeſſionem [l] debeat ſecuturus iuriſdictionē, quæ exerceri aduerſus [m] indefenſos ſolet. PP. X. Calen. Sept. Chilone & Libone Conſſ. 205.

4. Iidem A. Saturnino.

QVia, abſente te, iudicatum dicis: æquum eſt, tibi reſtitui [n] cauſæ defenſionem. Nec oberit tibi, quòd vxor [o] tua interfuit iudicio, aut etiam acquieuit ſententiæ: cùm aliena [p] negotia per mulieres non aliter agi poſſint, niſi [q] in rem ſuam, & propriū lucrū mandatæ ſint eis actiones. PP. Prid. Non. Ian. Apro & Maximo Cōſ. 208.

5. Imperator *Antoninus* A. Pancratiæ.

ACtionem ei, qui abſentis nomine agere vult, ſi [r] nō eum defendat, denegari oportere, iam edicto perpetuo expreſſum eſt, IIII. Cal. Mar. Duobus & Aſpris Conſſ. 213.

6. Imp. *Alexander* A. Martiano.

REum criminis conſtitutum, defenſionē cauſę ſuſcipere non [ſ] poſſe, antequàm [t] purget innocentiam ſuam, incognitum non eſt. VI. Cal. Mart. Maximo II. & Aeliano Conſſ. 224.

7. Idem A. Macrino.

MIlitem nec [u] pro patre, vel matre, vel etiam vxore, nec ex ſacro reſcripto, procuratorio nomine experiri oportet: cùm neque defenſionem alienā ſuſcipere, vel redimere negotia, vel quaſi ſuffragatorem accedere. vtilitate publica permittatur. PP. VIII. Id. Mart. Maximo II. & Aeliano Conſſ. 224.

8. Idem A. Manſueto.

QVod quis ſibi debitum exigere tibi mandauit, ante [x] litis conteſtationem tu alij petendum mandare non potes. PP. VIII. Cal. Sept. Maximo II. & Aeliano Conſſ. 224.

9. Idem A. Aufidio.

QVi ſtipendia merentur: ſuis negotijs ſupereſſe, inoffenſa diſciplina [y], poſſunt. Nec poteſt

[a] 3. *ff.* 3. 2. *Cod. Theodoſ.* 12. *Paul'* 1. *ſent.* 2. *l.* 3. 8. *Ecloga* 2. 1. *Extra* 38. 1. *Sexto* 105. 1. *Clemēt.* 9. *Lu cius* 5. *Placit.* 2. *Papo* 6. *Areſt.* 4. & 5. & *libr.* 2. *Notar.* 2. *cap. des procureurs.* [b] per cautionem rati procurator fit legitimus. [c] *l.* 39. §. 1. *ff. eodem*: *l.* 2. *j. de conſortib.* §. 3. *Inſtit. de ſatiſdat.* [d] Maritus poteſt eſſe vxoris procurator ad litem, *adde l.* 2. *j. qui dari tutores.* [e] *dicto* §. 3. *l. vnic. s. de ſatiſdando*: *l.* 21. *ff. ratam rē.* At in criminalib. nō datur procurator, ſed defenſor *l.* 33. §. 4. *ff. eodē. Paul.* 5. *ſent.* 16. §. 11. [f] hinc colligūt, Cauſam initiū poſſe ſumere à citatione adminiſtratoris, tutoris, curatoris, & ſimilium. *adde l.* 35. §. 1. *s. de epiſcop. Vide l.* 1. §. 2. *ff. de adminiſt. tut. l.* 3. *ff. de alimētis.* [g] *l.* 3. *j. quorū appellatiōes.* [h] Procurator cogitur reſpondere. [i] Suſpectus adminiſtrator, vel tutor ob cōtumaciam poteſt remoueri. [k] Miſſio ex primo decreto, non fit ſine cauſæ cognitione. [l] domini ſcilicet Ob contumaciā procuratoris fit miſſio contra dominum. [m] Reo indefenſo, actor in eius bonorum poſſeſſionem mittitur *l.* 2. *in fine j. vbi in rem actio*: *l.* 8. *in fine. j. qui & quando iudex l.* 2. *ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ.* [n] Non legitimè defenſus reſtituitur ad totā cauſā. [o] Abſens nō legitimè defenditur q defenditur per vxorē. [p] Nota regulam. [q] *adde l.* 55. *ff. eodem* Mulier in rem ſuā poteſt eſſe procuratrix ex ceſſione mariti. [r] Non admittitur ad agendum abſentis nomine, qui eum defendere recuſat *l.* 15. *in fine l.* 43. §. 4. *ff. eodem.* Datus ad agendum, defendere tenetur: at non è contra. Datus ad defendendum, non cogitur agere *cap. conſtitutus de procuratorib.* [ſ] Accuſatus de crimine capitali, non poteſt eſſe alterius procurator. Imò, poteſt *l.* 21. *ff. de accuſationibus.* Solue, poteſt, ſi eius crimen ſuſpenſum eſt [t] *V. quæ notaui ad l.* 6. §. 9. *s. de his qui ad Eccleſ.* [u] Filius idemque miles, patris procurator eſſe non poteſt: etiam ex reſcripto principali *l.* 9. *j. eodem l.* 8. *ff. eodem.* [x] Ante litem conteſtatam, procurator ad litem, alium ſuo nomine non poteſt ſubſtituere *l.* 11. *l.* 23. *j. eodem. l.* 8. § 3. *ff. mandati*: *l.* 4. *in fine ff. de appellationib.* niſi ſpeciale ſubſtituēdi ante litem mandatum habeat *vide Vvurmſerum* 1. *pract.* 5. *obſ.* 14. Aliud in procuratore ad negotia *dicto* §. *tertio*: & in rem ſuam *lege* 33. *infr. de donationibus, Vvurmſer. dicto loco*: *obſeruatione* 1. & 19. [y] ſine offenſa diſciplinæ *Haloander.*

dici,

dici eum, qui honeſtâ & verecundâ præcedente cauſâ mandatas[e] ſibi actiones exercuerit, alieno negotio fungi: cùm, licet contentio ex perſona alterius bona fide ſumatur, hunc tamē rem ſuā gerere non ambigatur. quod mi-litibus meis interdici non modò abſurdum, verum etiam iniquum eſt. Sine die & conſule.

10. Idem A. Caſtiæ.

SI procurator ad vnam[b] ſpeciē conſtitutus, officiū mādati egreſſus[c] eſt: id, quod geſſit, nullū domino præiudiciū facere potuit. Quòd ſi plenā[d] poteſtatē agendi habuit, rem iudicatam reſcindi non oportet[e]: cùm ſi quid fraude vel dolo egerit cōuenire eū more iudiciorū nō ꝓhibearis[f]. PP.3.Ca. Mar. Albino & Maximo Cōſ. 228.

Tutor & curator ante litis cōteſtationē ex ſua perſona non procuratorem, ſed actorem conſtituunt.

11. Idem A. Sebaſtiano.

NEque tutores neque curatores ex ſua perſona in rē pupilli vel adoleſcentis procuratorem facere poſſunt, ſed actorem[g] conſtituere debent. Pupillus autem vel pupilla, adultus vel adulta, tam ad agendū quàm ad defendendum, tutore ſeu curatore interueniēte, procuratorē ordinare poſſunt. Ipſi etiā tutores & curatores poſt[h] litis conteſtationem à ſe factam, ad exemplū[i] procuratorū, qui litē cōteſtati ſunt, dare ꝓcuratores nō ꝓhibētur. PP. Prid. Id Maij. Alexand. A.3. & Dione Conſſ. 230.

Ex parte defenſorū non requiritur mandatum, ſed ſatiſdatio, Iudicatum ſolui.

12. Idem A. Frontoni.

EXigendi à filio tuo mādati, qui ſe defenſioni tuæ offerebat, duplici ratione neceſſitas nō fuit: aut quod defendere[k] quis, ſiue libertus, ſiue extraneus ſit, ſine mādato poteſt, ſatiſdatione tamē pro defenſione pręſtita, & alia proculdubio obſeruatione ſubiecta: aut quod filius[l] etiam ſi vltro actionem patris nomine dirigat, mādatū ꝓbare non cogitur. Sane, ꝗ nec dū legitimam[m] ætatem idem filius tuus compleuerit, ob hoc quidem depellere à procurationis officio cum iudex nō iniuſtè potuit: ſed multò iuſtius[n] fuit, huiuſmodi[o] defenſorē audire, quàm te abſentem quaſi contumacem & indefenſum graui condemnatione afficere. 5. Calend. Octobr. Agricola & Clementino Conſſ. 231.

13. Imp. *Gordianus* A. Luciano militi.

ITa demū ſuper lite perſequēda quam tibi mater mandauit[p], actionem intentare potes, ſi, cùm primum litē conteſtareris, nō eſt tibi eo nomine oppoſita præſcriptio[q] militiæ: quod nec, cùm[r] appellatio agitur, tibi obijci poteſt. Nam ſi integra res eſt, ratio perpetui edicti acceptam tibi non permittit alieno nomine actionem intēdere 3. Id. Ian. Gordiano A. & Auiola Conſſ. 240.

14. Idem A. Sabiniano.

NOn eo minùs ſententia aduerſus te lata, iuris ratione ſubſiſtit, ꝙ aduerſaria tua minor vigintiquinq; annis conſtituta, cauſam ſuam marito[s] ſine curatore agēdā mādauit. Minorib⁹ enim ætas in dānis ſubuenire, non rebus proſperè geſtis obeſſe conſueuit. PP. 3. Non. Octob. Gordiano A. 2. & Pompeiano CC. Cōſſ. 242.

15. Impp. *Diocletian.* & *Maximianus* AA. & CC. Cornificio.

LItem te redemiſſe[u] contra bonos mores precib. manifeſtè profeſſus es: cùm procurationem quidē ſuſcipere (quod officium gratuitum[x] eſſe debet) non ſit res illicita: huiuſmodi autem officia non ſine reprehenſione ſuſcipiuntur. S. 3. Non. April CC. Conſſ. 294.

[a] Qui mandatas actiones exercet, alieno negotio nō fungitur *l.*13. C. *eo*: *l.*8. §.2 *l.*55. *ff. eo.* [b] pōt n. ad vnā tātū cōſtitui *l.*1. §.1. *ff. eo* [c] Procurator fines mādati egreſſus, domino nō pręiudicat. [d] vel liberam adminiſtrationem *l.*7. *in f. pr. ff. de peculio*: vel ſi ita datus eſt, vt id omne agere poſſit quod præſens dominus faceret *l.* 1 *ff. de off. procurat. Cæſar*: *l* 60. *in fin. ff. mandati.* [e] In huiuſmodi tamen libero mandato non includitur poteſtas donandi *l.*7. C. *de donationib.* & delegandi *l.*6. §. 2. *ff. de cōdict. indeb*: *l.* 2. *ff. de his quæ in fraud*: Papon 2. *Not.* 2. *c. des procureurs fo.*109. *ad* 118. vigintiquatuor caſus enumerat, quos negat cenſeri permiſſos ꝓcuratori cū libera [f] Quid ſi procurator non ſit ſoluendo? non dabitur, actio in tertium, niſi is cum procuratore colluſerit *l.* 3. §. 1. *ff. de eo per quē*: *l.* 7. §. 9. *ff. de dolo*: aut ſi quid procuratori ſubtraxerit *l.*12. ff. *de furtis.* Hinc conſtat nullo iure, procuratore non exiſtente ſoluendo, dominum reſtitui aduerſus eum, qui bona fide cum procuratore contraxit. quod tamen non obſeruari refert Gayllus 1. *obſ.*45. [g] §. *Vlt. Inſtit. de curatorib. l.*13. *ff. de tutelis*: *l.*9. ff. *ratam rem.* [h] *dixi ad l.* 8. C. *eo.* Cur ita? quia tunc domini litis facti ſunt. [i] *l.* 24. *inf.* C. *eo.* [k] Poſſumus alium defendere ſine mandato. [l] Filius etiam ſine mandato patris nomine vltro agere poteſt. Satiſdare tamen debet, iudicatum ſolui *l.* 35. ff. *eod*: *l.*3. §.3. ff. *iudicat. ſolui.* [m] Minor 25. annis procurator, non facilè admittendus *l.* 51. ff. *eod.* [n] E duobus malis, minus eligendum. [o] id eſt minorem 25. annis. [p] *l.* 9. C. *eod*: *l.* 8. §. 2. ff. *eodem.* [q] .i. exceptio. [r] .i. Exceptio declinatoria omiſſa in cauſa principali, nō poteſt opponi in cauſa appellationis *Bal.* V. *Vuurmſer.* 1. *pract.* 8. *obſ.* 10. [s] Minor poteſt cauſæ victoriam obtinere, etiam per procuratorē minùs legitimè conſtitutū nec eo prætextu damnatus cauſam reſtitui rectè poſtulat. E contrario, ſi procuratorē illegitimum habet, non poteſt damnari *l.* 46. ff. *de re iud.* [t] Nota regulam. [u] *l.* 20. C. *mandati*: *l.* 53. ff. *de pact*: *l.* 7. *inf.* ff. *mandati*: *l.* 5. C. *de poſtulando*: V. *Cuiac.* 8. *obſ.* 31. [x] hinc colligere poſſis. Vetus procuratoris officiū longè diuerſum fuiſſe ab eo quod noſtro tempore procuratores exercent: quorum oculatæ manus nihil credunt, niſi quod tenent.

Procurator vel actor ſine ſpeciali mandato non poteſt vendere rem in præiudicium domini.

16. Iidem AA. & CC. Paconiæ.

PRocuratorem[a] vel actorem prædij[b], ſi non ſpecialiter diſtrahendi mandatum accepit, ius rerum dominij vendendi non habere, certum ac manifeſtum eſt. Vnde ſi non ex voluntate domini vendentibus his, fundum comparaſti: peruides improbum tuum deſiderium eſſe, dominium ex huiuſmodi emptione tibi concedi deſiderantis. S. Nonis April Byzantij, CC. Conſſ. 294.

17. Iidem AA. & CC. Mardonio.

INuitus[c] procurationē[d] ſuſcipere nemo cogitur[e]: nec eandem vltrà, niſi prouocationis[f] cauſa, extēdere. Sed nec defenſionem abſentis ſubire compellitur: cùm fidem ſuſceptam implere ſufficiat. PP. Non. Iun. Philippopoli, Dioclet. 5. & Maxi. AA. Conſſ. 293.

18. Iidem AA. & CC. Dionyſiæ.

ALienam ſuſcipere defenſionem, virile[g] eſt officiū, & vltrà ſexum muliebrem eſſe conſtat. Filio itaque tuo, ſi pupillus eſt, tutorem pete. S 14. Kal. Feb. Sirmij, CC. Conſſ. 294.

19. Iidem AA. & CC. Firmo.

SI precium quidem actoribus alienū fundū vel ſeruum citra[h] mandatum domini tibi diſtrahentibus dediſti, & neq; pręceſſiſſe, neq; ſecuta contractum domini declaretur voluntas, in rem[i] autem eius idem precium proceſſiſſe, prouinciæ præſes cauſa cognita perſpexerit: hoc tibi reſtitui iubebit[k]. Prid. Id. Mar. CC. Conſſ. 294.

20. Iidem AA. ad Verinum præſidem Syriæ.

NIhil arbitramur intereſſe[l], vtrum ab initio, an cœpta iam lite negocium ad perſonā procuratoris trāſitū fecerit. Dat. 10. Ka. Octo.* Demeſſō CC. Cōſ.*

21. Imp. *Conſtantinus* A. ad conſilium prouinciæ Africæ.

MAritus citra mandatum in rebus vxoris cum[m] ſolemni ſatiſdatione & alia obſeruatione intercedēdi liberam habeat facultatem: ne fœminæ, perſequendæ litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris[n] irreuerenter irruant, & conuētibus virorū vel iudicijs intereſſe[o] cogātur. Sin autē mandatū ſuſceperit, licèt maritus ſit[p], id ſolum[q] exequi debet, quod procuratio emiſſa pręſcripſerit. Dat. 4. Id Mart. Adrumeti, Conſtantino A. & Licinio Cæſare vtriſque 2. Conſſ. 312.

22. Idem A. ad Baſſum P. vrbi.

PRocuratoribus inſtitutis, & poſt conteſtatā litē dominis[r] effectis: hi, qui mandauerint, non habeant facultatē negotia perſequendi, niſi capitales[s] inimicitę, vel morbus[t], vel alia[u] neceſſaria cauſa interceſſerit: tūc enim etiam inuitis his, transferri lis poteſt. Dat. 13. Cal. Iul. Conſtantin. AA. & Licinio Cæſ. v. vtriſque Conſſ. 319.

23. Imp. *Iulianus* A. Secundo præfecto prætorio.

NVlla dubitatio eſt, poſt[x] cauſam in iudicio agitatā, vtpote dominum[y] litis procuratorem effectum, etiam poſt exceſſum[z] eius, qui agendam vel defendendam litem mandauerat, poſſe inchoatām cauſam iurgiúmque finire: quippe cùm & procuratorem poſſe cum inſtituere, veteris iuris voluerint conditores. Lect. 2. Non. Febr. Iuliano A. 4. & Salluſtio Conſſ. 363.

[a] Generalis procurator cum libera, res domini immobiles vendere non poteſt *l.* 63. *ff. eod.* [b] generalem ſc. V. *quæ notaui ad l.* 9. §. 4. *ff. de adminiſt. rer.* [c] *l.* 8. §. 1. *l.* 35. §. 2. *ff. eod*: *l.* 156. *ff. de reg. iur.* [d] id eſt, agendi poteſtatē: poteſt tamen interdum cogi defendere *l.* 5. C. *eod*: V. *Vuurmſer.* 1. *pr. act.* 5. *obſ.* 6. [e] niſi pauperum cauſa V. *Mynſing.* 4. *obſ.* 32. [f] *l.* 8. §. 8. *ff. mādati.* Cogitur ne eam in iudicio appellationis proſequi? non tenetur, ſi ad vnam tantum cauſam datus eſt V. *Vuurm.* 1. *Pract.* 5. *obſ.* 9. Poteſtne appellari ab executione? nō poteſt ſine ſpeciali mandato, etiam ſi permiſſum fuerit appellare ab omni ſententia, vel interlocutoria vel definitiua V. *Roland à Valle* 1. *conſ.* 43. *num.* 11. [g] ideóq; non cadit in fœminam *l.* 2. *ff. de regul. iur*: *adde l.* 4. C. *eo*: *l.* 21. C. *eod*: at forte cadit ſpeciali iure in matrem? ne id quidem. ea pupillo curatorem tenetur petere V. *Bal. hic.* [h] hinc oritur ratio dubitādi *l.* 16. C. *eo.* [i] decidēdi ratio. [k] vel actione de in rem verſ. vel negotiorum actione, vel condictione ſine cauſa, vel officio iudicis. [l] quod ad dandi facultatē. [m] Imò non cogitur ſatiſdare *l. Vlt.* C. *de pactis conuentis*: ſolue, Agitur hic de bonis vxoris viro nō traditis: non de dote, aut paraphernalibus *Bart. Bald.* [n] Pudoris habēda ratio. [o] *l. Vlt. inf.* C. *de arbitris.* [p] id eſt, quantumuis ſit cōiuncta perſona. [q] *l.* 10. C. *eo.* Imò, & vltra poteſt *l.* 56. *l.* 62. *ff. eo.* ſolue, Poteſt, ſed quod neceſſariò cohæreat mandato. [r] Procurator lite conteſtata, litis, non ipſius rei dominus efficitur *l.* 23. C. *eo.* [s] *l.* 14. *l.* 21. ff. *eo.* V. *l.* 6. §. 17. *ff. de excuſa. tut.* [t] *l.* 20. ff. *eod.* [u] *l.* 10. *l.* 23. ff. *eo.* adde, niſi procuratori conſentiatur ab ipſo domino *Bart. hic.* [x] *l.* 11. *l.* 22. C. *eodem.* [y] *d. l.* 22. [z] id eſt, mortem, obitum. Symmachus 1. *epiſt.* Succeſſit aliud, vt obitu Marcianæ clariſſimæ fœminæ mandatum diceretur extinctum. ſed contrà, venerabilis Iuliani ſanctio ſtare iuſſit procuratorum officia, cauſarum dominis viuentibus inchoata *vide Cuiac.* 2. *obſ.* 31: *adde quæ notaui ad l.* 59. *inf.* ff. *de re iudicata*: *c.* 1. §. 1. *extra hoc tit.* Sed iam obtinuit, mortuo domino eius hæredes citandos ad cauſam reaſſumendam *vide Mynſing.* 6. *reſponſ.* 51. *num.* 20. & *ſequentib.*

24. Imppp. *Grat. Valentin.* & *Theod.* AAA. Pancratio præfect. vrb.

LIcet in principio [a] quæſtionis perſona [b] debeat inquiri procuratoris, an ad agendum negotium, mandatum à domino litis habeat: ſi tamen falſus [c] procurator inueniatur, nec [d] dici controuerſiæ ſolent, nec poteſt eſſe iudicium [e]. Datum 2. Kalen. Aprilis Conſtantinop. Antonino & Syagrio Conſſ. 382.

Perſonæ hic enumeratæ per ſe non litigant, ſed per Procuratorem.

25. Imppp. *Valent. Theod.* & *Arcad.* AAA. Tatiano præfect. prætorio.

QVicumq; prętorianæ† vel vrbanę prefecturæ ſublime faſtigium, vel magiſteriū militare, vel conſiſtorianæ comitiuæ [f] inſignia meruerit dignitatis, vel proconſulare ius dixerit, aut vicarij fuerit adminiſtratione ſuffultus: ſi quod ab eo vel infertur iurgium [g], vel refertur: procuratoris perſonam in negotij ſui iura ſubſtituat. Quod ſi quis ſanctionis huius ſtatuta tranſgreſſus, iudicijs ſeſe iurgaturus ingeſſerit: careat eius litis ſorte, cuius non per procuratorem expectauit euentum. iudex nihilo minùs, qui contrà fecerit, nouerit à ſe viginti libras auri, ‖item‖ ab officio quoque ſuo tantundem ponderis exigendum. Dat. 18. Kalend. Octobr. Arcadio A. II. & Rufino Conſſ. 292.

Auth. ex Nouell. 71. c. 1.

H*Oc ius ſtabit vſque ad illuſtres ſolos. cæteri enim commune ius amplectuntur.*

26. Imppp. *Arcad. Honor.* & *Theod.* AAA. Anthemio PP.

IN pecuniarijs controuerſijs, etſi ſpecialiter hoc præcepti vel ſententiæ minimè deſignat auctoritas, paſſim vnicuique [h] (ſi [i] tamen ita maluerit) per procuratorem reſpondendi tribuimus facultatem: niſi fortè quoſdam, iuſtiores nonnumquam ob cauſas vehementiores, maximi iudicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Id. Octob.*

27. [k] Imperator *Zeno.* A.**

COnſtitutio [l] prohibet duorum iudiciorum vnum [m] eundemq; publicum procuratorem eſſe: ſed alios quidē eſſe in maximis iudicijs glorioſiſſimorum magiſtratuum procuratores, alios verò qui eloquentiſſimis iudicibus pedaneis miniſtrent in litib. ac neque eū qui litem inchoauit procuratorem apud Diætetam ſeu pedaneum, eundem ipſum terminare ipſam litem apud glorioſiſſimū magiſtratū, ſed ne metētalma, Id eſt tranſlationem mandati fieri ab ipſo ad alium procuratorē qui apud glorioſiſſimū magiſtratum adſideat. nulla impenſa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate [n], neque communi [o] ſatiſdatione pro hoc metentalmate exigenda, ſed & iudicatum ſolui ſatiſdationē & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, vt comprehendantur in his & expenſæ huius metentalmatis, vt is à quo exigitur alterutra harum ſatiſdationem ſtipuletur, Quia ſpondeo me & hunc apud Diætetam procuratorem pro iudicatorum ſolutione aut ſatiſdatione confirmaturum, & ſi contingat ex relatione diætetæ aut ex appellatione data contra ipſius ſententiam transferri cauſam ad maximum [p] iudicium, cui ſubeſt dięteta, etiā tum ex metētalmate futurū procuratorē in maximo iudicio ſimili modo confirmaturum me ſpondeo. Si non hæc omnia obſeruata fuerint, ſi quidem circa maximum iudicium lex hęc tranſilita fuerit, competēti ſcrinio quinque auri libras perſoluet pœnam. Si verò circa diætetas hæc lex pretermiſſa fuerit, is qui litem adimplet qui apparet eloquentiſſimo, Diætetę vnius auri libræ exigetur pœnam. Alij verò duo qui ex officio ſegregati ſunt & attributi diætetę ſiue ex ſcholis, duarum auri librarum exigentur multam. Ipſe vero procurator à quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis caſtigetur à magiſtratu aut Diæteta, interdictus in poſterum procuratoris officio fungi in iudicio.

[a] In quacumque materia, primò quærendum eſt de perſonis *l. 4. ff. qui teſtamenta: l. 4. ff. de iure codic. inſtit. de iure perſo. in pr.* [b] quid enim ſi mandato careat, quid ſi procurationis incapax, ſi cauſæ præſenti, aut certè à conſtituente nō potuit dari? Quid ſi non cauit de rato? De exceptione aduerſus procuratores? v. Bartolum *hic*: Oldendorpium *c. 3. de exceptionibus.* Harumquędam ante & poſt litem conteſtatam proponi poſſunt. Antè vt Non cauiſti de rato, Tu miles, Tu minor, Tu mulier. Pòſt non habes mandatum, tu furioſus, infans, ſeru', v. *Vuurmſerū 1. pract. 8. obſ. 9.* Si quid ita fiat, illegitimi procuratoris proceſſus efficitur nullus v. *Roland. à Valle 1. cōſ. 71. nu. 4.* [c] *l. 1. j. quibus res iudicata non nocet*: v. *l. 19. j. de furtis.* Falſus dicitur, qui non habet mandatum, aut ſi habet, à non idonea perſona, aut reuocatum. *Bal.* [d] Vtcumque falſus procurator ſit admiſſus de facto, non nocet de iure *Bald.* non valet lata ſentętia v. Oldendorpium *c. 28. de ſententijs & re iudic.* [e] Iudicio nullo non pręcluditur via exceptioni declinatoriæ *Bald.* † hęc lex corrigitur per Nouellam 71. *c.* 1. [f] De comitibus v. *l. 1. s. de mandat. prin.* [g] pecuniarium. aliud tamē in criminali v. *l. 3. j. vbi ſenatores.* [h] v. *l. 3. ff. quib. ex cauſſ. in poſſeſſ. l. 6 §. 3. s. de his qui ad Eccle.* [i] hinc colligunt, in citatione ſimpliciter facta alterutrum tacitè intelligi, vt vel per ſe vel per alium compareat. [k] hæc lex reſtituta à Cuiacio 13. *obſ.* 5. [l] Contij interpretatio. [m] *adde l. 9. ff. eod: l. 14. s. de adſeſſorib: l. 5. §. 2. ff. de autho. tut. l. 9. ff. de pactis.* [n] μετέντάλμα, eſt tranſlatio negotij ſiue mandati. [o] Satiſdatio iudicatum ſolui, vulgaris & ſolita: non qua forma dicitur in lege 5. *ff. de verb. oblig.* aut in lege 1. *ff. de prætor. ſtipulat.* ſed qua in lege 4. *de ſeparationib.* quod ſit vulgaris & frequens. [p] Maius iudicium dicitur, cui adhæret iudex pedaneus. Singulis enim iudicijs certi adſcripti erant iudices pedanei *Cuiac. 13. obſ. 5. inf.* Ij non vtebantur propria iuriſdictione, nec ſententias exequebantur, ſed ad eas exequendas ſumebant ex cohortalibus & ſcholis vel ſcrinijs v. *Cuiac. 12. obſ. 1. inf.*

19. *Conſtitutionis argumentum ex lib. Euſtathij* περὶ χρονικῶν διαστημάτων.

SI [a] fideiuſſor procuratoris non definierit tempus, & dixerit fortè, Ego fideiubeo pro ipſo: & ſi mortuus fuerit, aut amplius non appareat, idque contigerit intra viginti dies, alius fideiuſſor dandus erit. 1 ¶ Si moriatur, aut aliàs non inueniatur is, qui ad litē ab aliquo datus eſt procurator, poſt viceſimū diem à iudiciali decreto ſuper alterius procuratoris datione interpoſito, ſex menſium acceſſionem ſeu terminum habebit principalis reus peregrè degens in remota prouincia ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per ſe in iudiciū. ſi enim in proxima, non autem in longinqua prouincia abſit: tūc iudicis arbitrio termin' ſiue dilatio definietur.

NE [b] LICEAT POTENTIORIbus [c] patrocinium [d] litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre [e],

Tit. XIIII.

Requirens patrocinium potentioris ad terrorem aduerſarij, punitur iactura cauſæ.

1. Impp. *Dioclet.* & *Maximian.* AA. Ariſtobulo ſalutem.

DIVINE admodum conſtituit Diuus Claudius [f] conſultiſſimus princeps, parens noſter, vt iactura cauſæ afficerentur hi, qui ſibi potentiorum patrocinium [g] aduocaſſent: vt, hoc propoſito metu, iudiciarię lites potiùs ſuo marte diſcurrerent, quàm potentiorum domorum opibus niterētur. Quem palàm eſt intantum prouincialium quæſtionibus eſſe commotum, vt huius ſanctionis rectores prouinciarum cuſtodes, & contemptæ huius rei vindices fecerit: ſcilicet vt in actores ſeu procuratores in ſubſidia negotiorum vel vſurpatos gratia, vel redemptos [h], ſeuera ſententia vindicarent. Quare cùm interſit in vniuerſum omnium, & præcipuè tenuiorum, qui ſæpè importunis potentium interceſſionibus opprimuntur: inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis. Nec metuas, ne præiudices clariſſimis viris: cùm Diuus Claudius huius rei rectorem prouincię diſceptatorem, &, ſi res poſtularet, vltorem ſpecialiter fecerit. Datum 4. Id. Septemb. AA. 3. & 1. Conſſ. 287.

2. Imppp. *Arcad. Honor.* & *Theod.* AAA. Ioanni P. P.

SI cuiuſcumque modi actiones ad potentiorum fuerint delatæ perſonas, debiti creditores iactura [i] multentur. Aperta enim credentium videtur eſſe voracitas [k], qui alios actionum ſuarum redimunt exactores. Datum 5. Id. Iul. Honor. 7. & Theod. 2. AA. Conſſ. 407.

DE HIS, QVI POTENTIORVM nomine titulos [l] prędijs affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt [m],

Tit. XV.

[a] Interpretatio Contij. [b] titulus Eclogæ ita cōceptus eſt περὶ τῶν προσφυγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν 7. *Eclog. 9.* [c] quales ſunt ij, qui opib. & gratia valent. Pindarus χαλεπαὶ δ' ἔρεις ἀνθρώποισιν ὁμιλεῖν κρεσσόνων. Heſiod. ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν v. *Cuiac. hic.* [d] In eo differt hic titulus à titulo de alienatione iudicij mutandi, in quo agitur de re in potentiorem tranſlata: in hoc agitur de lite tātū tranſlata. [e] de ergolabis litium v. Cuiacium 8. *obſ.* 31. [f] ſecūdus ſcilicet qui M. Aurelius Claudius: cuius & à Zonara recitatur alia conſtitutio. De petitionibus bonorum ſublatis *vid. Cuiac. dict. loco.* [g] id eſt, procurationem non aduocationem *arg. l. 6. j. de poſtulat.* quia procuratores magis inſtant cauſæ quàm aduocati. [h] Potentiores ſuſcipiunt alienas lites, accepta interdum pecunia *vt hic*: interdum data *l. 15. s. tit. proxim.* Prius ita fit, veluti ſi mercedem acceperis, ob litem alienam agendam quaſi tuam, ſub pactione tertiæ, vel dimidiæ, aut quotæ partis, quod leges vetant. Idem dicendum, ſi mercedem acceperis vt bona aliena aut agricolas defenderes *vide Cuiac. d. loco.* [i] Nota pœnam debitum in potentiorem transferentis. [k] Vorare debitorem velle is videtur, qui ſuas in eum actiones potentiori cedit. [l] Solius eſt fiſci titulos alienis prædijs imponere. Titulos ſiue ſigna Græci σήμαντρα, σφραγῖδας. huc illud Auguſtini referri poteſt *ex Pſalmo 21.* Ne domos ipſius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. ipſe vult eſſe poſſeſſor & frontem domus ſuæ de titulo alieno muniri, vt cùm titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis, abſtineat ſe ab inuaſione *vide Cuiacium ad l. 3. j. de bon. vacantibus.* [m] Prætendere nomina in litem, eſt ἐπιφημίζειν.

1. Impp.

Qui titulos aut inſignia potentiorum prædijs ſuis affigunt, vel eorum nomina in lite prætendunt, ſuo iure priuantur.

1. Impp. *Arcad.* & *Honor.* AA. Meſſalæ. PP.

ANIMADVERTIMVS[a] plurimos iniuſtarum deſperatione cauſarũ, potentiũ[b] titulos[c], & clariſſimæ priuilegia dignitatis, his, à quibus in ius vocantur, opponere. At ne in fraudẽ legum aduerſariorũq́; terrorẽ his nominibus abutantur[d], & titulis: qui huiuſmodi dolo ſciẽtes cõniuerint[e], afficiẽdi ſunt publicæ ſententiæ nota. Quod ſi nullum hac in parte conſenſum præbuerint, vt libelli aut tituli eorum nominibus, ‖vel‖ ædibus affigerentur[f] alienis: eatenus in eos, qui fecerint, vindicetur, vt affecti plumbo perpetuis metallorum ſupplicijs deputentur. Quiſquis igitur lite pulſatus, (cùm ipſe & rei ſit poſſeſſor & iuris, & titulum illatæ ſolemniter pulſationis exceperit) cõtradictorijs[g] libellis aut titulis alterius nomen crediderit ingerendũ: eius poſſeſſionis aut cauſæ, quam ſub hac fraude aut retinere, aut euitare tentauerit, amiſſione multetur[h]: nec repetendæ actionis, etiam ſi ei probabilis negotij merita ſuffragantur, habeat facultatem. Eos ſanè: qui ſe ſponte alienis litibus inſeri patiuntur, cùm his neque poſſeſſio neque proprietas competat: veluti famæ ſuæ prodigos, & calumniarũ redẽptores, notari oportebit. Dat. 15. Kal. Decemb. Med. Stilichone & Aureliano Conſſ. 400.

[a] 1. *Cod. Theodoſ.* 14. *l.* 1. [b] putà ſenatorum. [c] qui & δείγματα, characteres, *Tyber. Nou. de diui. domib.* 164. [d] *Nou.* 17. *c.* 5. *Nou.* 164. *c.* 1. [e] conniuent *d. l.* 1. [f] adfigantur *d. l.* 1. [g] cõtradictorijs poſſeſſionibus aut titulis *d. l.* 1. cõtradictoris poſſeſſoris titulis, quidã etiã ita legũt. [h] nota pœnã titulũ alienũ prætendẽtis. hinc illud Auguſtini *in ſermoni.* In ipſis deprecationibus ſuis, titulũ Chriſti hęretici poſuerũt: vt prædę ipſorũ defenderentur per titulũ potẽtis. Quid facit Chriſtus? eijcit prędatorũ, titulũ nõ deponit & poſſidet domũ, quia ibi inuenit titulum ſuum.

VT NEMO PRIVATVS TITVLOS prædijs ſuis vel alienis imponat, vel vela regia[i] ſuſpendat, Tit. XVI.

1. Impp. *Honor.* & *Theodoſius* AA. Flauiano præfect. prætorio.

REGIAE maieſtatis eſt, vt noſtræ tantùm domus & patrimonia, titulorũ inſcriptione legãtur. Omnes igitur intelligant, publico iuri eſſe deputandũ id[k], cui nomen dominicum pręſcribitur. Dat. 3. Kal. Decemb. Rauennæ, Baſſo, & Philippo Conſſ. 408.

Imponens titulum vel vela regia rebus ab alio iuſtè vel iniuſtè poſſeſſis, ſi plebeius eſt vltimo ſupplicio punitur: ſi nobilis deportatur.

2. Impp. *Theod.* & *Valentin.* AA. ad Florentium P. P.

NE quis vela regia ſuſpendere, vel titulũ audeat, ſine præceptione iudicis competentis, alienis rebus imponere, quas quocumq́; modo qualiſcumque perſona poſſideat: licèt nõ dominus, licèt iniuſtus poſſeſſor, vel temerarius inuaſor, qui poſſidet, doceatur. Eum autem, qui hoc facere auſus fuerit, ſi plebeius eſt, vltimo ſubdi ſupplicio, ſi clariſſimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proſcribendũ deportandúmq́;, non ſolùm ciuitate Romana, ſed etiam libertate priuari cenſemus: executoréſq́; huius legis omnes iudices eſſe oportere. Deponendi autẽ, vel frangendi[l] titulos, & cõſcindendi vela, nõ ſolùm eis, ad quorũ præiudiciũ tale aliquid contra fas, contráq́; leges cõmittitur: ſed omnibus tã liberis, quàm ſeruis, ſine metu calũniæ, vel accuſatione[m] criminis licẽtiam miniſtramus: decernẽtes, iudices eorũq́; officia tricenis libris auri multari, ſi talem accuſationẽ vel[n] admittant, vel depoſitam ſcribi concedant. Datum XV. Cal. Iul. Theodoſio A. XVII. & Feſto Conſſ. 439.

[i] vela regalia *Hal.* Ambroſius ea etiam appellat cortinas regias 5. *Epiſt.* 33. Publici tituli ab Halarico apud Caſſiodorum: tituli fiſci à Theodorico apud Caſſiodorũ: fiſcales tituli *l.* 2. ꝭ. *de aquæ duct. lib.* 11. *ti.* 42. dicuntur, quæ duo poſtrema pertinere poſſunt ad titulũ 18. ꝭ. *eod.* Gregorius ad Conſtantiam Auguſtã 4. *Epiſtola* quæritur de Stephano quodam

VT NEMINI LICEAT SINE IVdicis auctoritate ſigna[o] rebus imponere alienis, Tit. XVII.

1. Imp. *Probus* A. Octauio.

SAEPE reſcriptũ eſt, ante ſententiã ſigna rebus, quas aliquis tenebat[p], imprimi non oportere. Et ideo ea rebus aut fructibus apud te cõſtitutis illicitè impoſita, poteris ipſe licitè detrahere[q]: vt amotis his cauſa, quæ ex officio tibi infertur, terminetur. Dat. 4. Cal. Iul. Probo A. II. & Lupo Conſſ. 278.

chartulario, ꝙ nomine fiſci loca ſingulorũ inuaderet & titulos imponeret indicta cauſa. [k] huc refer illud Auguſtini, de quo ſuperius diximus. hinc colligere poſſis, Vrbẽ imperialẽ cẽſeri, in cui' portis aut ædificijs publicis, inſignia imperatoris lõgiſſimo tẽpore ſuſpẽſa fuerint, nemine cauente. [l] iure meo refringere poſſũ tabulas, quas alter vi aut clã fixerit ad ianuas mearũ ædiũ *l.* 1. ꝭ. *ti. prox: l.* 22. §. 2. *ff. quod vi aut clã.* [m] hoc igitur crimẽ capitale eſt, extremiq́; ſupplicij *v. Nou.* 64. [n] puto duas negatiões hic deeſſe, & ita eſſe legẽdũ, nõ admittãt, vel depoſitã ſcribi nõ cõcedãt. [o] ꝓpria ſc. de regijs dictũ eſt titulo 16: de potẽtioris titulis dictũ eſt *ti.* 15. ꝭ. *eo.* [p] fortè vt ſibi debitã vel obligatã *l.* 2. ꝭ. *eo.* [q] *l. vl.* ꝭ. *ti. prox.*

2. Impp. *Dioclet.* & *Maxim.* AA. & CC. Craugaſio.

REbus, quas alius detinet[a], imprimere ſigna nemini licet, etiam ſi ſuas vel obligatas ſibi eas eſſe aliquis affirmet[b].

NE FISCVS[c] VEL RESPVBLICA procurationem alicui patrocinij cauſa in lite præſtet, Tit. XVIII.

1. Imp. *Gor.* A. Legitimo & alijs.

REIPVBLICAE iuribus adiuuari te ſub obtentu[d] quantitatis, quam eidẽ reipublicæ debes, contra iuris rationẽ deſideras. 3. Id. Ian. Gordiano A. II. & Pompeiano Conſſ. 242.

Reſpublica non debet paciſci de quota litis.

2. Iidem A. Tertullo.

CVm allegas, partem[e] rerũ vel actionũ dimidiã fiſco, quò magis eius iurib' protegaris, velle te donare[f]: huiuſmodi litiũ donationẽ admitti, temporũ meorum diſciplina nõ patitur. vnde ius tuũ, ſi quod tibi competit, citra inuidiã[g] fiſci mei tueri ſolẽniter cura. S. 6. Nonas Auguſti, Gordiano A. II. & Pompeiano Conſſ. 242.

3. Impp. *Dioclet.* & *Maxim.* AA. & CC. Amphioni.

ABhorret à ſeculo noſtro, ſub prætextu[h] debiti procurationem contra priuatos fiſcum præſtare. Dat. 8. Calend. Ian. Philippopoli, CC. Conſſ. 294.

4. Iidem AA. & CC. Achilli.

AD[i] fraudem creditorib' faciendã, inuidiã[k] fiſcaliũ, contra ſeculi noſtri tranquillitatẽ implorari nõ decet. Redde[l] itaq́;, quod fiſco noſtro debes. &, ſi cõuẽt' velut à creditore fueris, quẽ tibi numeraſſe pecuniã negas, exceptiõe nõ numeratæ pecunię ſecundũ leges vti potes. Dat. 16. Kal. Ian. Sirmij, CC. Conſſ. 294.

DE NEGOTIIS[m] GESTIS, Tit. XIX.

Expenſa facta pietate materna non repetuntur, quia animo repetendi facta non videntur.

1. Impp. *Seuerus* & *Anton.* AA. Sopatræ.

CVM tutores filiorũ tuorũ ſuſpectos faceres, eiſdẽq́; tutores ‖ſeu curatores‖ peteres: munere[n] pietatis fungebaris: quæ cauſa non admittit negociorũ geſtorũ actionẽ, vt[o] ſũpt', quos in ea lite feciſti, repetere poſſis: cùm, etiam ſi quis pro affectione domeſtica[p] aliquos ſumptus fecerit, nulla ratione eos repetere poſſit. PP. 3. Non. Octo. Dextro & Priſco Conſſ. 197.

2. Iidem AA. Rufinæ.

COntra impuberes quoq́;: ſi negocia eorũ vrgentib' neceſſitatis rationib' vtiliter gerantur: in quantum locupletiores[q] facti ſunt, dandã actionem, ex vtilitate ipſorũ receptũ eſt.[r] Quæ tibi quoq́; iure decernitur ꝙ ſumptus in pupillum, quem Romam tutorũ petendorũ gratia duxiſti, feciſſe te allegas: ſi[r] non matertera[s] eiuſdẽ ſe facere paratam proprijs impendijs oſtenderit. PP. X. Calend. Febr. Laterano & Rufino Conſſ. 198.

3. Iidem AA. Hadriano.

SIue pro fratre cohærede[t] pecuniã ſoluiſti, negociorũ geſtorũ actione experiri potes: ſiue pignoris liberandi[u] gratia debitum vniuerſum ſoluere coactus es, actionẽ eandẽ habebis: vel iudicio familiæ erciſcũdæ, ſi nõ eſt inter vos redditũ, eam quantitatem aſſequêris. PP. 8. Calend. Febr. Anulino & Frontone Coſſ. 200.

4. Iidem AA. Claudio.

QVi pupillæ negocia tutoris mandatu[x] ſuſcepit,

[a] iure fortè pignoris ꝭ. *eo: adde l.* 22. §. 2. *ff. quod vi.* [b] niſi velit ſuis omnibus rebus quaſi publicatis titulos fiſcales apponi. *Nou.* 17. Imò, & extremum ſupplicium pati *Nouel.* 164. *v. Cuiac. hic.* [c] nec potens priuatus *tit.* 14. 15. nec fiſcus nec reſpublica patrociniũ litis alienæ ſuſcipere debet *vt hic l.* 22. §. 2. *ff de iure fiſci.* [d] *l.* 3. ꝭ. *eod.* [e] *d.* §. 2. [f] Donationẽ litis ſuſcipiẽdæ cauſa fiſcus non admittit. [g] *l. vlt.* ꝭ. *eo. l.* 91 *ff. de heredib. inſtitu. Paul.* 5. *ſent.* 12. § 7. 8: *adde l.* 1. ꝭ. *qui militare.* [h] *l.* 1. §. *eod.* [i] Fraus nulli inferenda ne quidẽ à fiſco. [k] *l.* 2. *inf.* ꝭ. *eo.* [l] .i. ſolue *vt l.* 6. ꝭ. *de iuris & facti.* [m] 5. *ff.* 5. *Paul.* 1. *ſent.* 4: 5. *Harmen.* 11. *c.* περὶ διοικητῶν *adde* 8. *Eclog.* 2. *ex lib.* 17. *ti.* 1. Negociorũ geſtores, ſũt procuratores voluntarij ſine mandato. [n] hæc eſt cõtraria actio, negotij geſtori competens *l.* 2. 10. 20. *ff. eo.*

[o] Sumptus factus ab eo qui pietatem paternam vel ſimilem debet, in dubio præſumitur factus animo non repetendi *l.* 15. ꝭ. *eo: l.* 27. *in f. ff. eo: l.* 32. §. 2. *ff. de condict. indeb*: ideóq́; geſtor contrariũ probare tenetur *l.* 34. *ff. eo*: contrariũ autem colligi poteſt in dubio ex quantitate impenſarũ *l.* 47 *ff. de donationib. int. vir*: ex contraria proteſtatione gerentis, & facultatibus eius, cuius negociũ geritur. [p] aut amici *l.* 44. *ff. eo*: aut maritali *l.* 13. ꝭ. *eo.* [q] Pupillus factus locupletior obligatur *l.* 6. *l.* 21. §. 1. *l.* 34. *in f. l.* 37. *ff. eo.* [r] Pupillus non tenetur de negotio geſto, ſi idẽ alius negotiũ gratis facturus erat, non cuiuis tamen id affirmanti temere credi oportet. poteſt. n. id pupilli gratia quiuis ad id conductus ementiri, in damnũ bonæ fidei geſtoris *adde l.* 6. *in f. ff. eo.* [s] Matertera admittitur ad defenſionẽ negotij *Bal.* [t] *l.* 31. *in f. ff. eo: v. l.* 18 *in f.* ꝭ. *familiæ.* [u] Solutio voluntaria parit negotiorum geſtorum actionem, *vt hic*: neceſſaria parit actionem ex illa cauſa ex qua deſcendit ꝭ. *eo*: vel vtile negotiorũ geſtorum iudiciũ *l.* 3 §. 10. *ff. eo.* [x] Subſtitutus à tutore tenetur ei mandanti: pupillo, negotiorum geſtorum. Et ita tutor ad negotia, facit procuratorem proprio nomine *Bal.* Quid ſi nullo mandato tutoris geſſit, ſed ne tutor tutelæ teneretur? negotiorum tenebitur *l.* 6. *ff. eod.*

[a] qa nec igno pro tutore negocia non [a] videtur geſſiſſe, ſed negociorũ geſtorum actione pupillæ tenebitur. PP. III. Nonas Decemb. Fabiano & Mutiano Coſſ. 202.

5. Iidem AA. Tryphonio.

OFficio[b], nec min⁹ obſequio liberti [c] funct⁹, negociorũ geſtorũ actionẽ cõtra patroni filias pupillas habere nõ põt. PP. 13. Ka. Iu. Geta & Plautiano Coſ. 204.

6. Iidem AA. Gallo.

CVratorẽ tibi quidẽ patris teſtamẽto [d] datum dicis, quod non poteſt videri iure factum quòd ſi (vt proponis) adminiſtrationi ſe immiſcuit: negociorum geſtorum actio tam aduerſus eum, q̃ contra [e] hçredes eius tibi competit. PP.* Apro & Maximo Coſſ. 208.

7. Imp. *Antoninus* A. Euphratæ.

SI ab eo, qui negocia tua geſſit [f], hæres ex duabus vncijs inſtitutus es[g]; etiam ſi adeas hçreditatem, in reliquis[h] decẽ vncijs aduerſus [i] cohæredem competit tibi petitio, ſi quam aduerſus defunctũ habuiſti actionem. PP. VI. Id. Mar. Romæ, Sabino & Anulino Coſſ. 217.

8. Idem A. & C. Seuero.

ADuerſus eos q negocia tua geſſerũt, negociorũ geſtorũ iudicio ciuiliter cõſiſte. nec tibi oberit, ſi propter occupatiões[k] militares eã litẽ tardi⁹ fueris executꝰ: cũ hoc gen⁹ actiõis lõgi [l] tẽporis pſcriptiõe excludi nõ poſſit. VI. Kal. Aug. Antonino &[m] Aduento Coſſ. 219.

9. Idem A. Salluſtio.

SI pecuniam ‖ tuam ‖ à debitore tuo Iulianus exegit[n], eámque ſolutionem ratam habuiſti: habes aduerſus eum negociorum geſtorum actionem. PP. VIII. Kal. Mart. Præſente & Extricato Coſſ. 218.

10. Imp. *Alexand.* A. Secundo & alijs.

SI ſeruũ alienũ non inutilẽ domino conſtitutũ, ægrũ curaſtis: negocium vtiliter geſſiſtis, & cõpetenti vobis actione ſumptus recuperare poteſtis. PP. XII. Kal. Decemb. Alexandro A. II. & Marcello Conſſ. 227.

Quod mater expendit in alimenta filij ab eo non repetit.

11. Idem A. Herenniæ.

ALimenta quidem, quæ filijs[p] tuis præſtitiſti, tibi reddi non iuſta ratione poſtulas: cùm id exigente materna[q] pietate feceris. Si quid autem[r] in rebus eorũ vtiliter & probabili [ſ] more impendiſti: ſi non & hoc materna liberalitate, ſed [t] recipiendi animo feciſſe te oſtenderis: id negociorũ geſtorum actione conſequi potes. PP. XII. Kalend. Feb. Albino & Maximo Coſſ. 228.

Si filius ſoluit debitũ paternũ, intereſt quo animo fecerit.

12. Idem A. Theophilo.

SI filius ꝓ patre ſuo debitũ ſoluerit: nullã actionẽ ob eã ſolutionẽ habet: ſiue in poteſtate patris, cùm ſolueret, fuerit: ſiue ſui iuris cõſtitut⁹: ſi[u] donãdi animo pecuniã dedit. Si igitur pater tu⁹ ſui iuris cõſtitut⁹, ꝓ patre ſuo negocia gerẽs, nõ pręcedẽte mãdato debitũ eius ſoluit: negociorum geſtorum agere cum patruis tuis ‖ potes ‖. PP. Kal. Augu. Agricola & Clementino Coſſ. 231.

13. Idem A. Aquiliæ.

QVod in vxorem tuam ægram[x] erogaſti: non à ſocero repetere, ſed affectioni [y] tuæ ‖ debes ‖ expendere. In funus [z] ſanè eius, ſi quid eo nomine quaſi recepturus erogaſti: patrẽ, ad quem dos [a] redijt, iure cõuenis.

[a] qa nec ignorãs, nec ſciẽs ſe tutorẽ dicit *l.1.§.2.ff.de eo qui pro tutore: Paul.* 1. *ſen.4.§.vl.* ſed ſimpliciter mãdato tutoris geſſit. [b] Officiũ (vnde inofficioſum *l.1.ff. de iure patro.*) libertus patrono preſtat, vt homini: obſequiũ, vt patrono *Bald.* [c] Libert⁹ pręſtãs officiũ & obſequiũ liberis patroni, negociorũ geſtorum actione, eos non obligat. [d] Curator teſtamẽto non datur, datus confirmatur eſt *l.16.ff. de excuſat.tu.* §. 1. *Inſt. de cur. l. 1. inf. ff. de confirmã. tut.* Si quid ante confirmationẽ geſſit, negotiorũ geſtorũ actione id repetit. [e] *l.7.l.17.j.eo. l.3.ff.eod.* [f] quique eo nomine tibi tenebatur. [g] videtur cõfuſio facta tui crediti, cũ eo quod tibi debebatur. [h] ſenſus eſt, Hæreditatis aditionẽ non cõfundere debitũ, niſi pro hæreditaria portione.

[i] herede̋ tui debitoris *l.6.ſ.e.* [k] Negotiorũ geſtoris. Is tacitè nõ videtur debitũ remittere, q ꝑpter occupatiões militares reũ cõuenire nõ põt. [l] Ratio adminiſtratiõis exigi põt vſq; ad 30. annos *Bal.* Actio negotiorũ ꝑpetua. [m] *v.Cuia.15.obſ.3.* [n] Debiti exactio ſine domini mãdato facta, ei⁹ ratihabitiõe cõfirmari põt. [o] *l.10.inf.ff.eo:v.l.2.ff.de impen. excipe caſus legis 27.§.17.ff.ad leg. Aqui.* [p] Mater ſi quos ſumpt⁹ fecit in alẽdis liberis, *vt hic:* iiſve redimẽdis, *l.17.inf.j. de capti. & poſtlimi.* in dubio videtur donaſſe *v. quæ no. ad l.1.ſ.eo.* [q] *l.1.ſ.eo.* Idẽ in patre *l.15.j.eo.* [r] Parẽs ſumpt⁹ factos in reb⁹ liberorũ, *vt hic:* aut in eis reb⁹ emẽdis. *Bal.hic:* nõ videtur donare, *vt hic:* In dubio tamẽ ſi eos aluerit, intelligitur eis donaſſe alimẽta *ſ. eo.* vt & expẽſas factas in petẽdo eis curatore vel tutore *l.1.ſ.eo.* Et ita fauorabilior eſt expẽſa in perſona q̃ in reb⁹. De expẽſis ſtudiorũ & dote, alibi dicã. [ſ] Mos ille vel ex quãtitate ſumpt⁹, aut pſonis definitur. [t] *v.quæ no.ad l.14.§.7.ff.de religioſ.* [u] *l.4.ff.eo.l.2.inf.j.de rei vind:l.33.inf.de leg.3.* In dubio qd dicẽdũ? quãtitas ſolutę pecunię ſpectãda. [x] putà furioſã *v.l.22.§.8.ff.ſoluto.* [y] maritali. qua nulla maior eſſe põt. [z] Marit⁹ expẽſas factas in funere vxoris repetere põt, *adde l. 14.§.7.ff.de religioſis.* [a] & meritò. Nã impẽſa funeris æs alienũ dotis eſt *l.16.ff.de religioſis.* Hinc etiã collige, Maritũ impẽſas vxoris nomine factas ab eo repetere, ad quẽ dos ei⁹ redijt. Quid ſi dos nulla? hæredes ab inteſtato quid ſi nulli ſint? pater defunctæ cõueniri poteſt funeris nomine *l.28 ff de religioſis.* Quid ſi pater non ſit ſoluẽdo? maritus ſumpt⁹ à ſe factos ſibi imputabit *d. l. 28.* Quid ſi tertius funerauit? maritus in quantũ facere poterit cõueniendus *d. l. 28.* Interim hoc mirum videri poſſit. Onus funerandæ filiæ patri magis incumbere quàm marito.

PP. VIII. Kal. Nouemb. Agricola & Clemẽtino Coſſ. 231.

14. Idem A. Mutiano Ruſo.

SI mandatũ ſolius mariti ſecutus, tam ipſius quàm vxoris eius negocia geſſiſti. tam tibi, quàm mulieri inuicẽ negociorũ geſtorũ competit actio. Ipſi ſanè, qui mandauit, aduerſus te mandati actio eſt. ſed [a] & tibi aduerſus eũ contraria, ſi quid fortè ſupererogaſti. PP. X. Kalend. Mar. Maximo II. & Vrbano Conſſ. 225.

15. Imp. *Gord.* A. Eutychiano.

SI paterno affectu [b] priuignas tuas aluiſti, ſeu mercedes ꝓ his aliquas magiſtris [c] expẽdiſti: ei⁹ erogatiõis tibi nulla repetitio eſt. Quod ſi, ‖ vt ‖[d] repetitur⁹ ea, quæ in ſũptũ miſiſti, aliqd erogaſti: negociorũ geſtorũ tibi intentanda eſt actio. PP. VI. Id. Iul. Gordiano A. & Auiola Conſſ. 240.

16. Impp. *Gallus* & *Voluſian.* AA. Eutychiano.

SI negocium ſororis [e] tuę gerens, pro eâ tributa ſoluiſti, vel mandãte ea, vel rogãte id feciſti: negociorũ geſtorũ actiõe, vel mãdati, id, quod ſoluiſſe te cõſtiterit, repetere poteris. PP. XI. Kal. Maij, Gallo & Voluſiano Coſſ. 253.

Impp. *Dioclet.* & *Maxi.* AA. & CC. Claudiæ

CVratoris etiã ſucceſſores [f] negociorũ geſtorũ vtili[g] cõuentos actiõe tã dolũ [h] q̃ latã culpã pręſtare debere, nec ad eos officiũ [i] adminiſtrationis tranſire, ideoque [k] nullã alienãdi eos res adultæ poteſtatẽ habere conuenit. Dat. XIII. Kal. Ianua. Sirmij, AA. Coſſ. 293.

18. Iidem AA. & CC. Pomponio.

OB negociũ alienum geſtum, ſumptuum factorum vſuras [l] præſtari bona[m] fides ſuaſit. quo iure contra eos etiam[n], quorũ te neceſſitate compulſum negocium geſſiſſe proponis, per iudiciũ negociorum geſtorum vtêris. Dat. IX. Calen. Ianuar. AA. Conſſ. 293.

19. Iidem AA. & CC. Alexandro.

AB vno hærede pro ſolido re veluti communi[o] venũdata, de precio[p] cohæres venditoris negociorum geſtorum ‖ actione ‖ ratam[q] faciens venditionem, agere poteſt. Dat. Id. Feb. Sirmij, CC. Coſſ. 294.

Officiũ tutoris vel curatoris differt ab officio geſtorum.

20. Iidem AA. & CC. Octauianæ.

TVtori vel curatori ſimilis non habetur, qui citra mãdatum, negocium alienum ſponte gerit: quippe ſuperioribus [r] quidem neceſſitas muneris, adminiſtrationis finem: huic autem propria voluntas facit, ac ſatis [ſ] abundéque ſufficit [t], ſi cui vel in paucis amici labore conſulatur. Secundùm quæ ſuper his quidem, quæ nec tutor nec curator conſtitutus, vltrò[u] quis adminiſtrauit: cùm non tantum dolum, & latam culpam, ſed & leuem præſtare neceſſe habeat: à te conueniri poteſt. & ea quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum vſuris [x] compelletur reddere. De cæteris verò, quæ ab alijs tui conſtituta iuris detenta exacta non ſunt, ab hoc, qui nec[y] agendi quidem propter exceptionis [z] obſtaculum facultatem habere potuit, exigi nõ poteſt: & idcirco aduerſus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. VIII. Cal. Maij, Sirmij, CC. Coſſ. 294.

21. Iidem AA. & CC. Michræ.

SI cognati tui ſeruos ſuos manumiſerunt: hoc, quòd adminiſtraſſe eos rem tuam contendis, impedimento [a] eorũ libertati fieri nõ potuit. Quin autẽ ex actu pręcedẽti poſt manumiſſionẽ, ſi vtriuſq; temporis adminiſtratio non cõnexa, ſed ſeparata ſit: cõueniri nõ poſſe, procul du-

[a] Idẽ act⁹ reſpectu diuerſarũ actionũ, diuerſi generis actiones põt parere. [b] qui in huiuſmodi perſonis pręſumitur, cùm eis priuigni & priuignę nec non filij eorũ ſint liberorũ loco *l.40. ff. de ritu: v. Cuiac. 9. obſ. 18. adde quæ notaui ad l.4. §.4.ff.de gradib.* Nec tamen tenetur vitricus onera priuigni aliàs ſuſcipere *l. 3. §. 7. ff. de munerib.* [c] Huiuſmodi expenſæ, ceſſante effectu vitrici præſumpto, repetuntur de quibus v. quę notaui *ad l. 79. ff. de verb. ſignif.* [d] *adde l.34.ff. eod.* [e] Dictũ eſt de expẽſis factis à matre *l. 1. l. 11:* filio *l. 12:* marito *l.13.14* vitrico *l.15:* liberto *l. 5:* cohærede *l. 3.ſ. eod:* Nũc tractat de ijs quę factæ ſunt à fratre. Id autem definit, Soluentem tributa pro alio (etiam ſi ſit frater) repetere poſſe. *Alexander.* [f] Succeſſor geſtoris tenetur *l.6.ſ. eo. l. 1. & 2. j. de hæredib. tutor.*

[g] *v.Cuia.ad §. vlt. Paul.1.ſent.4.* [h] Dolus & culpa defuncti purgãtur in perſona hçredis [i] Nõ officiũ, ſed obligatio tutoris in hçredes deſcẽdit: officiũ, inquã, quia eſt quid induſtriale. [k] Qui non habet autoritatẽ tutoris, alienare non poteſt. [l] *l.19.§.4.ff.eo.l.37.ff.de vſuris.* [m] *v.quæ not.ad l.1.ff. de oblig.* [n] i. multò magis. vt ſit ſenſus, Si, qui vltro negocia geſſit, ſumptuũ à ſe factorũ vſuras poteſt petere, & is multò magis, qui ex neceſſitate geſſit. [o] *adde l.31.inf.l.40.ff.eo.l.25.§.16.ff.familiæ.* [p] *adde l.1. inf.j. de reb. alien.* [q] Poſt ratihabitionẽ negotiorũ geſtorũ actio cõpetit *l.9.in f.ff.eo.* [r] Tutor, curator, extraneus, alienũ negotium gerunt. Hic vltrò, illi neceſſitate. [ſ] *l.39.§.2.inf.ff.de adminiſt. tut.* [t] Imò non ſufficit, tenetur. n. ſi quædam non geſſerit *l. 6. inf. ff. eo.* [u] Spontaneus geſtor tenetur de dolo, lata & leui culpa *l.11.ff.eo:v.l.23.ff. de regul. iur:* interdum de caſu *l. 22. ff. eod:* interdum de dolo tantum *l 3. §. 9. ff. eod.* [x] pecuniæ quam apud ſe habuit *v.l. 23.inf.ff.de vſuris.* [y] Geſtor actiones mouere non poteſt, ideóque vſuras non præſtat eorum quæ non exigit *l. 6. inf. ff. eo: l.31.§. 4. inf. ff. de hæredit. petit.* [z] Inutilis eſt actio, quam elidit exceptio. [a] Non eſt humanum ob rei pecuniariæ quæſtionem, libertati moram fieri *l.37.ff.de fideicom. libert.* [b] ſenſus eſt, Seruus ex negotio in ſeruitute geſto liber factus, non tenetur *d. l. 37: l. 17.18. ff. hoc tit: v.l.1.l.3. j. an ſeruus:* niſi negocium etiam poſt libertatem continuauerit *d.l.17. adde l.13.ff. de tutel. & rationib.*

bio

bio eſt. Dat. 6. Cal. Octob. Viminacij, CC. Coſſ. 294.

22. Iidem AA. & CC. Eulogio.

NEgocium gerentes alienum non interueniente ſpeciali pacto, caſum [a] fortuitum præſtare non compelluntur. Dat. 11. Cal. Decemb. CC. Coſſ. 294.

23. Iidem AA. & CC. Theodoro.

NEgocijs geſtis, non in rem [b], ſed in perſonã eſt actio. Dat. 12. Cal. Decemb. Nicomediæ, CC. Coſſ. 294.

Prohibitio domini tollit negociorum geſtorũ actionẽ in his quæ poſt prohibitionem geruntur. Salyc.

24. Imp. *Iuſtinianus* A. Ioanni PP.

SI quis, nolente, & ſpecialiter [c] prohibente domino rerum, adminiſtrationi earum ſeſe immiſcuit: apud magnos auctores dubitabatur, ſi pro expenſis, quæ circa res factæ ſunt, talis negociorum geſtorum habeat aliquam aduerſus dominũ actionẽ. Quam quibuſdã [d] pollicentibus directam vel vtilẽ, alijs negãtibus, (in quibus & Saluius Iulianus fuit) hoc decidentes ſancimus, ſi contradixerit [e] dominus, & eum res ſuas adminiſtrare prohibuerit, ſecundùm Iuliani ſententiam nullam eſſe aduerſus eum ‖vel directam, vel vtilem‖ contrariam actionem, ſcilicet poſt denunciationem, quam ei dominus tranſmiſerit non concedens ei res eius attingere, licèt [f] res benè ab eo geſtæ ſint. Quid deinde, ſi dominus aſpexerit ab adminiſtratore multas expenſas vtiliter factas: & tunc doloſa adſimulatione habita eum prohibuerit, vt neq; anteriores expẽſas pręſtet? quod nullo modo patimur: ſed ex [g] quo ‖ea‖ teſtatio ad eũ facta eſt vel [h] in ſcriptis, vel ſine ſcriptis ſub teſtificatione aliarũ tamẽ perſonarũ: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam [i] ei competere actionẽ: ſuper anterioribus autem, ſi vtiliter factæ ſunt, habere eum actionem contra dominum concedimus ſua natura currentẽ. Dat. 14. Cal. Deceb. Lãpadio & Oreſte Coſ. 530.

DE HIS QVAE VI [k] METVSVE [l] cauſa geſta ſunt [m],

Tit. XX.

1. Imp. *Alex.* A. Felici.

PERSECVTIONEM eorum, quæ vi vel furto ablata ſunt, etiam ſi poſtea interciderint [n] integram eſſe, iure reſponſum eſt. PP. X. Kal. Decemb. Maximo II. & Aeliano Conſſ. 224.

2. Idem A. Alexandro.

CVm te non ſolùm cauiſſe, verùm etiam ſoluiſſe pecuniam confitearis: qua ratione vt vim paſſus reſtitui, quod illatum eſt, poſtules, perſpici non poteſt: quando veriſimile [p] non ſit, ad ſolutionem te properaſſe omiſſa querela de chirographo vt pote per vim extorto, niſi & in ſoluendo vim te paſſum dicas. PP. 6. Kalend. Iul. Alexandro A. II. & Marcello Coſſ. 227.

3. Imp. *Gord.* A. Caio.

SI vi vel metu fundũ auus tuus diſtrahere coactus eſt: etiam ſi maximè emptor eum alij [q] vendidit: ſi tamen tu auo tuo hæres [r] extitiſti, vt tibi reddito [s] à te precio reſtituatur, poſtquàm placuit in rem [t] quoque dari actionem ſecundùm formam perpetui edicti, adito præſide prouinciæ poteris poſtulare, ſi [u] modo qui ſecundo loco comparauit, longæ poſſeſſionis præſcriptione non fuerit munitus. PP. 6. Id. Aug. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

Actio Quod metus cauſa, intra annum datur ad quadruplum, ſi res non reſtituatur: poſt annum verò ad ſimplum ſi alia non competit Bald.

4. Idem A. Primo & Euthydico.

SI per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis, venditio à vobis extorta eſt, & non poſtea eam conſenſu [a] corroboraſtis: iuxta perpetui formam edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi poteſtas eſt) ſi res non reſtituatur, quadrupli condemnationem referetis, ſcilicet reddito [b] à vobis precio: poſt annum verò cauſa cognita, eadem actio in ſimplum permittitur. quæ cauſæ cognitio eò pertinet, vt ita demum decernatur, ſi [c] alia actio nõ ſit. PP. 3. No. Aug. Gordiano A. & Auiola Coſ. 240.

Actio Quod metus cauſa, competit ſiue quis vendere, ſiue minoris vendere coactus ſit.

5. Idem A. Rufo militi.

NOn intereſt, à quo vis adhibita ſit patri & patruo tuo, vtrùm ab emptore, an verò, ſciente [d] emptore ab alio, vt vi metúve poſſeſſionem vendere cogerẽtur. Nam ſi adhibita vi compulſi ſunt poſſeſſiones ſuas, quæ maiore valebant, minimo [e] diſtrahere: iuriſdictionis tenore, vt id, quod improbè factum eſt, in [f] priorem ſtatum reuoluatur, impetrabunt. PP. 6. Cal. Ian. Gordiano A. & Auiola Conſ. 240.

6. Impp. *Dioclet.* & *Maximian.* AA. & CC. Polliæ.

AD inuidiam alicui nocere nullam [g] dignitatem oportet. vnde intelligis, quòd ad metum arguẽdum, per quem dicis initum eſſe contractum, ſenatoria [h] dignitas aduerſarij tui ſola non eſt idonea. PP. 3. Calen. Maij, Heracliæ, CC. Conſſ. 294.

7. Iidem AA. & CC. Cotui.

SI donationis [i], vel tranſactionis, vel ſtipulationis, vel cuiuſcumque alterius contractus obligationis confectum inſtrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortũ, vel capitales [k] minas pertimeſcendo, adito præſide prouincię probare poteris: hoc ratũ haberi ſecũdùm edicti formã non patietur. Dat. 2. Non. Ian. AA. Coſ. 299.

8. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

CVm te domus & horti venditionem feciſſe ſub ſpe recipiendi, quod de frumento feceras, inſtrumentum, vel timore ne ad [l] ciuilia munera nominareris, proponas, & reſcindi venditionem, veluti metus cauſa factam, deſideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum huiuſmodi [m] prodeſſe non poſſe. Dat. 11. Kalen. Septemb. Viminacij, CC. Coſſ. 300.

9. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

MEtum non iactationibus [n] tantùm, vel conteſtationibus [o], ſed atrocitate [p] facti probari conuenit. Dat. Kal. Decemb. CC. Coſſ. 300.

10. Iidem AA. & CC. Fauſtinæ.

ACcuſationis inſtitutæ [q] vel futuræ metu alienationem ſeu promiſſionem factam reſcindi poſtulantis, improbũ eſt deſideriũ. Dat. 6. Kal. Feb. CC. Coſ. 302.

11. Imp. *Conſtantinus* A. ad Euagrium præfectum prætorio.

SI per impreſſionem quis aliquem metuens ſaltem in mediocri [r] officio conſtitutum, rei ſuæ in eadem prouincia vel loco, vbi tale officium peragit, ſub vẽditionis titulo fecerit ceſſionem, & quod emptũ fuit, reddatur, & nihilo [s] minùs etiam pecunia retineatur: ſimili pœna ſeruanda, ſi qui vel coniugis [t] vel amici nominibus abutentes, prædam tamen ſibi acquirant. X. Cal. Octob. Aquileiæ, Conſtantio A. VII. & Conſtantino Cæſ. Conſſ. 353.

12. Impp. *Honorius* & *Theodoſius* AA. ad populum.

VEnditiones [u], donationes [x], tranſactiones [y], quæ per potentiam [z] extortæ ſunt, præcipimus infirmari. Dat. 13. Cal. Mart. ipſis AA. VIII. & III. Conſſ. 409.

[a] Geſtor caſus non præſtat *l.* 22. ff. *eo*: *l.* 6. ȷ. *de act. pignorat*: niſi hoc fuerit cõuentum *l.* 1. ȷ. *de commodato*: *l.* 23. ff. *de regul. iur.* [b] licèt ex re naſcatur & rẽ repetamus. hinc ratio dubitandi ſumitur. v. *hic Accurſ.* [c] Nolle dicitur, qui ſpecialiter prohibet v. quæ notaui ad *l.* 3. ff. *de regul.* [d] nota cõflictũ opinionum. [e] poſt domini prohibitionẽ ac denunciationẽ factos ſumptus geſtor non repetet. Cur ita? quia in alieno ſciens ſumptus fecit. aliud ſi in ſuo, quod ſuum exiſtimabat *l.* 13. ff. *pro empt.* de vi proteſtationis dixi *ad l.* 14. ff. *de religioſis.* [f] Imò, eo caſu malæ fidei poſſeſſor & prædo ſumptus repetit *adde l.* 38. ff. *de rei vindic.* quid iuris? repetit ex æquitate, vt *ibid.* dixi. Domin⁹ autẽ non cẽſetur locupletior, ſi ſumptus facti, negotiũ eius abſumũt *l.* 38. ff. *de rei vindicat*: & breuiter, Malæ fidei poſſeſſor neceſſarias impenſas repetit *l.* 5. ȷ. *de rei vindic*: & vtiles *l.* 38. ff. *de hæredit. pet.* Voluptuarias ita demum ſi tolli poſſunt, aliàs non recuperat *arg. l.* 38. ff. *de rei vind*: his adde Cuiacium 10. *obſ.* 1: & 13. *obſ.* 26. *inf.* [g] Denunciationis ac prohibitionis effectus, vires tantum capit à ſuo initio. Proteſtatio non trahitur retro *Bald.* [h] nota quemadmodum fieri debeat proteſtatio. [i] id vt intelligendũ, dixi ſuperius [k] 1. *extr.* 40: 1. *ſext.* 20. περὶ βίας 10. *Eclog.* 2: &c. c. περὶ φόβου. c. περὶ ἀνάγκης καὶ βίας 1. *Harmenop.* 11: v. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *De force & violence*: *Paul.* 1. *ſent.* 7. [l] 4. ff. 2: 4. ff. 4: v. *Papon.* 3. *Notar.* 9. *cap. de crainte.* [m] hìc incipit tractatus reſtitutionum. Reſtitutiones dantur ob eas cauſas: ſi qua in te læſi, vi, metu vt *hic*: dolo *tit.* 21. ætate *tit.* 22. *ad ſ.* 46: ſimplicitate militiæ armatæ *tit.* 51. aut alia quauis cauſa quæ reſtitutionem mereatur 54: trãſlatione iudicij in alium 55: v. *Paul.* 1. *ſent.* 14. §. 2. [n] etiam ſine dolo furis *l.* 14. §. 11. ff. *eod.* vt ſit ſenſus, Interitus periculũ furem ſpectare. [o] Qui ſoluit (vt & qui ratũ habet *l.* 4. ȷ. *eod.*) quod ex cautione debet non præſumitur metu ſoluiſſe *l.* 23 ff. *eo*: *l.* 8. ff. *de cond. ob turp.* [p] Geſtum præſumitur ſpontaneè factũ, nõ metu v. *Alciat.* 3. *præſump.* 7. [q] Actio quod metus cauſa eſt in rẽ ſcripta, & ſequitur ſingularẽ ſucceſſorẽ. [r] Actio quod metus cauſa, datur hæredi *l.* 14. §. 2. *inf.* ff. *eod*: [s] Spolians non eſt reſtituendus, niſi refundat precium *l.* 4. *inf.* ȷ *eod.* [t] Spoliato datur in rem actio vtilis *l.* 9. §. 4. *l.* 6. ff. *eod*: *Paul.* 1. *ſent.* 7. §. 4. Vtilis in rem actio concurrit cum actione quod metus cauſa v. *Cuiac.* 16. *obſ.* 13. [u] Res metu vendita, à ſecundo auctore præſcribi poteſt.

[a] etiam tacito, putà ſolutione *l.* 2. ȷ. *eo*: Ratihabitio actus nõ pręſupponit antecedentem actum metu factum fuiſſe. Cõſenſus geminatio tollit metus præſumptionem. [b] *dixi ad l.* 3. ȷ. *eod.* [c] *l.* 14. §. 2. ff. *eod.* [d] Vim adhibuiſſe is pręſumitur quo ſciente vis illata, vel qui eã ſubmiſit. *l.* 9. §. 1. *l.* 14. §. 3. *inf.* ff. *eo.* *l.* 15. *inf.* ff. *de dolo.* [e] v. *l.* 8. ȷ. *de reſcindenda.* [f] Reſtitutione, res in priorem ſtatum reuoluitur. [g] etiam imperatoriam & publicam *l.* 2. *in f.* ȷ. *ne fiſcus.* [h] Ex ſola dignitate ſenatoria nõ pręſumitur metus illatus vt *hic* multo minus Senatori præſumitur metus in vrbe illatus *l. vlt.* ff. *eod.* Quid, reuerentia paterna eſtne metus ſpecies? non eſt iuſta *l.* 26. §. 1. *inf.* ff. *de ſtipulat.* *l.* 22. ff. *de rit.* Quid mariti? & ea quoque non eſt in dubio iuſta *Baldus hic.* [i] hinc colligitur, donationem eſſe contractum *l.* 8. ȷ. *de præſcrip.* 30. *adde quæ notaui ad l.* 19. ȷ. *de verb. ſignif*: & *Bellon.* 2. *ſupputat.* 2. [k] Minæ capitales iuſtum metum inducũt *l.* 23. §. 2. ff. *eo.* Quãdo minæ illatę cenſeãtur v. *l.* 9. ȷ. *eo.* [l] Metus ne quis vocetur ad munera, nõ inducit actionẽ quod metus cauſa. [m] Cur ita? v. *l.* 9. ȷ. *eo.* [n] Iactationes metus inferendi, pertinent ad futurũ: metus autẽ eſt vis præſentis *l.* 9. ff. *eo.* [o] *l.* 22. ȷ. *de tranſact.* [p] v. *quæ dixi ad l.* 13. ȷ. *de tranſact.* [q] Qui quid metuens facit, ne ſibi damnũ adferat accuſatio inſtituta aut inſtituẽda, metũ ſibi infert potiùs q̃ ab alio accipit. Metus ſpõtaneus non attenditur. [r] multo magis in maiori *l.* 3. §. 1. *l. vlt. inf.* ff. *eo.* [s] v. *l. pen.* ȷ. *de reſcind.* v. Cuiaciũ 16. *obſ.* 13. vbi tractat de his quę adminiſtrãtib⁹, vel officiũ publicũ gerẽtib⁹ vẽdita ſunt. [t] Fraus fit legi, quoties nõ ipſi, ſed per interpoſitas perſonas legis mentẽ violamus. *dixi ad l.* 5. ȷ. *de legib.* [u] *l.* 23. §. 1 ff. *eo*: *l.* 6. ff. *de off. præſid.* [x] *l.* 7. ȷ. *eod.* [y] *d. l.* 7. adde & quoſcunque contractus *d. l.* 7. [z] *l.* 3. §. 1. ff. *eod. d. l.* 6.

DE DOLO[a] MALO, Tit. XXI.

1. Impp. *Seuerus* & *Antoninus* AA. Clementinæ.

SI[b] fideiuſſor à[c] creditore pignora emerit: oblata quantitate ſortis & vſurarum, tibi dominium cum fructibus, quos bona fide percepit, cōſultiùs reſtituet, ne fidei[d] ruptæ gratia de dolo poſſit actio exerceri. Accepta Datum III. Idus Maij, Plautiano & Geta Conſſ. 264.

2. Impp. *Antoninus* A. Agrippæ.

DE dolo actio, cùm[e] alia nulla competit, cauſa cognita permittitur. Datum Non. Nouemb. Gentiano & Baſſo Conſſ. 212.

3. Imp. *Gordianus* A. Aquilino.

NOn poſſunt obeſſe tibi tempora[f], quę in actione de dolo ſolent computari, quibus reipublicæ[g] cauſa (vt allegas) occuparis: ſed exinde tibi incipiet tempus cedere, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra præſtituta tempora cœperis obtinere. PP. Idib. Auguſt. Sabino II. & Venuſto Conſſ. 241.

4. Impp. *Dioclet. & Maxim.* AA. & CC. Manandræ.

CVm proponas, inter te, & eum, quem in contubernio[h] ancillam tuam ſibi coniunxiſſe memoraſti, placuiſſe, vt[i] tibi pro eadem daret mancipium: intelligis, ꝙ ſi manumiſiſti, vel ei tradidiſti[l], & ille manumiſit, reuocandæ[k] libertatis poteſtatem non habes, ſed ſolùm, ſi necdum ſtatutum tempus exceſſerit, & fidem placiti rumpat, deſiderare debes de[l] dolo tibi decerni actionem. Quòd ſi penes te dominium eius remanſit: adito præſide prouinciæ, cum natis eius hāc potes recuperare, ſi nulla moueatur ſtatus quæſtio. Datum 3. Kalend. Maij, Heracliæ. CC. Conſſ. 294.

Valet tranſactio inter filium emancipatum & patrem qui tutelam eius geßit: & ſi fraus patris interuenit, purgatur ea non de dolo actione, ſed in factum.

5. Iidem AA. & CC. Amphidroſæ.

SI ſuperſtite patre per[m] emancipationem tui iuris effecta, matri ſucceſſiſti, rebúſq; tuis per legitimū[n] tutorē patrē eundémq;[o] manumiſſorē adminiſtratis, poſtea trāſegiſti[p] cum eo bona fide: perſpicis, ꝙ, ſi pactū[q] tantùm factum ſit, petitio tua per exceptionē[r] ſubmouetur. ſi verò nouatio[ſ] legitimo modo interceſſit, & acceptilatio[t] ſubſecuta eſt: nullam[u] tibi iam ſupereſſe actionē. Sanè ſi læſa es immodicè[x], liberatione ſolemniter per nouationem atque acceptilationem tributa: non de dolo propter[y] paternam verecundiam, ſed in factum actio tibi tribuenda[z] eſt. Dat. Id. Iun. CC. Conſſ. 294.

6. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

DOlum ex indicijs[a] perſpicuis[b] probari conuenit[c]. Datum Kal. Decemb. CC. Conſſ. 294.

7. Iidem AA. & CC. Sebaſtiano.

SI maior quinque & viginti annis hæreditatem fratris tui repudiaſti: nulla tibi facultas eius adeundæ relinquitur. Sanè ſi eius vxoris tibi ſubſtitutæ dolo[d] factum eſt, actionem de dolo contrà exercere potes. Datum XVI. Kal. Maij, CC. Conſſ.

Actio de dolo durat continuo biennio quod tempus currit & abſenti & ignoranti.

8. Imp. *Conſtant.* A. ad Symmachum vicarium.

OPtimum[e] duximus, non ex eo die, quo ſe quiſque admiſſum dolum didiciſſe commemorauerit, neq; intra anni vtilis tempus, ſed potiùs ex eo die, quo adſeritur commiſſus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moueri. ſiue abſuerit, ſiue præſto ſit is, qui dolū ſe paſſum eſſe conqueritur. Omnes igitur ſciāt, neque incipiendæ poſt biennium[a], neque ante completum biennium cœptę, poſt biennium ‖verò‖ finiendę doli actionis ‖eſſe‖ conceſſam licentiam. Dat. 8. Kal. Augu. Neſſo, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſare Conſſ. 319.

[a] 4. *ff.* 3: 1. *Paul. ſen.* 8: 2. *Cod. Theodoſ.* 15. 1. *Eclog.* 3. *περὶ δόλȣ.* 1. *Harmeno.* 3. *c. περὶ δόλου*: 2. *Decr.* 14. 2. *ſext.* 6: 1. *Clemen.* 4: 2. *Extraua.* 3: *Vide Papon.* 3. *Notar.* 9: *cap. de dol. & fraude*

[b] vide omnino in hanc legem Cuiaciū 3. *obſ.* 37.

[c] Fideiuſſor pignora à creditore poteſt emere: non tamen debitor ius dominij amittit: vt cui competat ius pretij offerendi. Ponamus obtuliſſe? pign[o] reddendum. An & fructus quoque percepti? vtique ſi pignus ſimplex erat, nō vſurarium. & ita hanc legē intelligecum Molinæo, *quæſt.* 49. *nu.* 349. *de Vſuris*: *l.* 59. §. 1. *ff. mandati*: *l.* 5. *in f. l.* 6. *ff. de diſtra. pigno*: *l.* 59. *ff. de fideiuſſorib.*

[d] Fidē rumpit debitori, quicùm ſimpliciter pro eo fideiuſſerit, pignus eius emendo vſuras pignoris, non vſuras ſibi retinet.

[e] *l.* 1. §. 1. *ff. eo.*

[f] de quibus *Vide l. Vlt.* ̄j. *eod.*

[g] Tēpus mouendę actionis de dolo præteritum, abſenti reipublicæ cauſa non nocet.. [h] quod quid ſit *Vide l.* 3. ̄j. *de inceſtis.* [i] Nota de contractu, facio vt des. [k] Data ſemel libertas reuocari non poteſt. [l] *l.* 5. §. 3. *ff. de præſcriptis*: *Vide Forcatulum cap.* 3. *Cupid. num.* 5. [m] Emancipatione, ius patrię poteſtatis ſoluitur §. 6. *Inſtit. quibus modis ius pat. poteſt.* [n] *Vide Inſtit. de legitim. parent*: *l.* 1. §. 1. 2. *ff. ſi quis à parent. manumiſſ.* [o] Idem pater eſſe poteſt & manumiſſor. [p] Emancipatus, cum patre poteſt tranſigere. [q] de non petendo ſcilicet. [r] Pactum enim valet ad exceptionem *l.* 27. §. 2. *ff. de pactis.* [ſ] quod quid ſit *Vide l.* 1. *ff. de nouationibus.* [t] quæ quid ſit *V. l.* 1. *ff. de acceptilationibus* [u] quia acceptilatio perimitur ipſo iure *d.* §. 2. [x] Ob immodicam læſionem tranſactio reſcindi poteſt. & ita lex 2. & 8. ̄j. *de reſcindenda*, pertinet ad tranſactionem. [y] *l.* 11. 12. *ff. eod*: *l.* 1. §. 4. *ff. de vi & vi*: 1. *Harmenop.* 2. *c.* τὶ δεὶ χρηματικὸν, &c. [z] an id abrogatum? *Vide l. Vlt.* ̄j. *qui & aduerſus quos.* [a] ex inſidijs *Cuiac.* 11. *obſeru.* 11. *in f.* ἀπὸ ἐπιβολῶν 10. *Ecloga* 3. *c.* 46: [b] atqui dolus interdum præſumitur *l.* 41. *ff. ad leg. Falcid.* [c] nec enim vagari oportet in dolo obijciendo 16. *ff. eodem*: *l.* 6. *ff. de probat.* [d] & perſuaſione *l.* 9. §. 1. *ff. eodem*: *l.* 4. §. 28. *ff. de doli mali.* [e] 2. *Cod. Theodoſ.* 15. *l.* 1.

DE IN INTEGRVM RESTITVtione minorum[b] ‖vigintiquinque annis‖, Tit. XXII.

1. Imp. *Alexander* A. Plotianæ.

ILLVD inſpiciēdum eſt, num inofficioſi querelæ vel palam, vel tacita[c] diſſimulatione ſit renunciatum. Nec hoc autē in tuam perſonā cadere poſſe, auxiliū, quod ætati impertitur, oſtendit. Dat. 5. Id. Iul. Maximo II. & AEliano Cōſſ. 224.

Liberorum numerus non ſupplet ætatem, quantum ad excluſionem à reſt. in integrum.

2. Imperator *Gordianus* A. Alexandro.

EO tempore, quo ſoror tua auxilio ætatis iuuabatur, ſi patris inteſtati bonorum poſſeſſionē accipere debuit: licèt quinque[d] filios ſuperſtites habuerit, non tamen ideo minùs ad edicti prærogatiuam pertinet: ſcilicèt ſi nunc per ætatem beneficium reſtitutionis largitur. PP. VIII. Id. Aug. Vlpio & Pontiano Conſſ. 239.

Cùm minor curatorem habens ſine eo contrahit, contractus eſt nullus: ſed ſi non habet, valet contractus, & ſi læſus eſt, reſtituitur. Bald.

3. Impp. *Dioclet. & Maxim.* AA. & CC. Attiano.

SI curatorem habens minor quinque & viginti annis poſt pupillarem ætatem res vendidiſti, hunc contractum ſeruari non oportet[e]: cùm non abſimilis[f] ei habeatur minor curatorem habens, cui à prætore curatore dato, bonis interdictū eſt. Si verò ſine curatore cōſtitut[9] contractum feciſti: implorare in integrū reſtitutionem[g], ſi necdū tempora pręfinita exceſſerint, cauſa cognita nō prohiberis. Datum 14. Kal. Maij, Heracliæ. AA. Conſſ. 293.

4. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

SI minorem te quinque & viginti annis fuiſſe, cùm cōtraheres, oſtenderis[o], & tempora[i] reſtitutionis præſtituta exceſſiſſe, ab aduerſario tuo comprobatum nō fuerit: præſes † prouinciæ in integrum reſtitutionis dare tibi auxilium debet. Datum VI. Kalend. Maij, Heracliæ, AA. Conſſ. 293.

5. Iidem AA. & CC. Ruſo.

MInoribus in integrum reſtitutio, in quibus[k] ſe captos probare[l] poſſunt, etſi dolus aduerſarij non probetur, competit. 1 ¶ Ante[m] impletum etiam quintum & viceſimum annum, de his, in quibus ſe captos exiſtimant minores, poſſe in integrum reſtitutionem implorare, certiſſimi iuris eſt. Datum V. Kalend. Maij, Heracliæ, AA. Conſſ. 293.

6. Iidem AA. & CC. Sententiæ.

SI intra ætatem, cui ſuccurri ſolet in integrum reſtitutionis ‖auxilio,‖ lis[n] inchoata eſt, nec ei à te renunciatum eſt: mors eius, contra quem hæc fuerit implorata, fraudi tibi eſſe non poteſt. Datum V. Kal. Maij, Sirmij, CC. Conſſ. 294.

7. Iidem AA. & CC. Seueræ.

DE tutela auunculi eiuſdémque tutoris, cui falsò ætate probata præſtitiſti liberationem, quem ignarum ætatis tuæ non fuiſſe tam officiū tutelæ quàm ſanguinis proximitas arguit[p], ſi necdum ſtatutū tempus exceſſit, ex cauſa in integrum reſtitutionis hæredes eius conuenire potes. Dat. 11. Kal. Auguſt. CC. Conſſ. 294.

[a] Biennij (olim erat annalis *V. Cuia. c.* 21. *de præſcriptionibus*) ſilentio perit actio de dolo *vt hic*: *Ecloga ca.* 43. *eodem.* at non perit exceptio. eſt enim perpetua 1. *Harmenop.* 3. *cap. περὶ δόλȣ.* Quin vt poſt biennium nō competat actio de dolo, actio tamen in factum, de eo quod ad reum peruenit, competit, *l.* 28. *inf. l.* 29. *ff. eod*: Videri etiam poteſt huic legi derogari, & actionē de dolo quadriēnio pręſcribi *l. Vlt.* ̄j. *de temporibus in integ. reſtit.*

[b] 4. *ff.* 4: *Paulus* 1. *ſent.* 9. 2. *Cod. Theodoſ.* 16. 10. *Ecloga* 4: 1. *Harmenop.* 12: *Vide Paponem* 3. *Notar.* 9. *c. de reſtitution de mineur.*

[c] *l.* 8. §. 1. *l.* 15. §. 1. *ff. de inoff*: hinc colligit Cuiacius 17. *obſ.* 17. Querelam inofficioſi imitari actionem iniuriarum.

[d] *Vide l.* 12. ̄j. *de adminiſtr. tut.*

[e] atqui poſſunt ex ſtipulatu obligari *l.* 101. *ff. de Verborum oblig.*

[f] Minor habens curatorem, ei eſt ſimilis cui bonis interdictum, id eſt, prodigo comparatur. Neuter ſua poteſt alienare. An eo tantùm caſu ſimilis? Robertus negat 1. *animaduerſ.* 12. Antonius Mercator ait 1. *Notat.* 12. [g] quæ datur quoties conſtat de læſione. & ita contractus adulti non eſt ipſo iure nullus. Nam ſi nullus eſſet non daretur reſtitutio. Hæc enim ad ea tantùm refertur quæ antea tenuerunt *l.* 7. *in fine ff. de exceptionibus.* [h] Qui allegat ætatem eam probare tenetur *l.* 9. ̄j. *de probat.* nec enim præſumitur quis minor *Vide Alciatum* 2. *præſumpt.* 14. [i] *Vide* ̄j. *de temporib. in integr*: *adde l.* 1. ̄j. *ſi tutor*: *Nouell.* 155. *cap.* 1. † in Gallia rex ſolus reſtituit. ideóq; minor non auditur ſine literis regijs. *Rebuffus in proœm. conſtit. gloſſ.* 5. *numero* 48. [k] & ita non in omnibus. [l] An minori incumbat onus probandæ læſionis *V. l.* 16. ̄j. *de prædijs*: *adde l.* 9. §. 4. *ff. de iureiurando.* [m] *l.* 1. *in f.* ̄j. *ſi minor ſe maiorem.* [n] Inſtantia reſtitutionis in integrum tranſit ad hæredem. [o] .i. cui, cùm falsò te maiorem eſſe probauiſſet, liberationem feciſti *adde l. Vlt.* ̄j. *ſi minor ſe maior.* [p] Coniuncti ſanguine præſumūtur ſcire ætatem cognatorum *l.* 9. *in f. ff. Vnde cognati.* Ea pręſumptio tam eſt efficax, vt onus probandi transferat *V. Rolandum à Valle* 1. *conſil.* 19. *num.* 39: *adde l.* 9. ̄j. *de nuptijs.*

8. Impp.

8. Impp. *Honor. & Theod.* AA. Iuliano proconſuli Africæ.

MInoribus in his, quæ vel prætermiſerunt[a], vel ignorauerunt, innumeris auctoritatibus conſtat eſſe conſultũ. D. Non. Maij, Conſtantio. V. C. Coſ. 420.

9. Imp. *Zeno* A. AEliano præfecto prætorio.

NOn videtur circumſcriptus eſſe minor, qui iure ſit vſus communi[b]. Dat. Kalend. Ianu. Baſilio & Conſtante Conſſ. 480.

DE FILIOFAMILIAS minore[c],

Tit. XXIII.

1. Imp. *Gordianus* A. Gaudiano militi.

FILIVSFAMILIAS, ſi minor vigintiquinque annis pro extraneo fideiuſſit[d], in integrum reſtitutionem implorare non prohibetur. Sed & ſi pro patre ſuo fideiuſſor extitit, eique diem ſuum functo non ſucceſſit: in integrum reſtitutionem poſtulare poteſt. Dat. K. Iul. Gordiano A. II. & Pompeiano Coſſ. 242.

2. Idem A. Tryphoni militi.

SI frater tuus, cùm mutuam[e] pecuniam acciperet, in patris fuit poteſtate, nec iuſſu eius, nec contra ſenatuſconſultum contractum eſt: propter lubricum ætatis, aduerſus eam cautionem in integrum reſtitutionem potuit poſtulare. PP. III. Non. Octob. Vlpio & Pontiano Conſſ. 239.

DE FIDEIVSSORIBVS minorum,

Tit. XXIIII.

Reſtitutio conceſſa minori non prodeſt fideiuſſori Alex.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Mironi.

POSTQVAM in integrum ætatis beneficio reſtitutus es, periculum euictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidiſti, præſtare non cogeris. Sed ea res fideiuſſores, qui pro te interuenerunt, excuſare non[f] poteſt. Quare mandati iudicio, ſi pecuniam ſoluerint, aut condemnati fuerint, conuenieris: modò ſi eo quoque nomine reſtitutionis auxilio non[g] iuuaberis. VI. Kal. Octob. Seuero A. & Albino Conſſ. 195.

2. Impp. *Dioclet. & Maximia.* AA. Curioni.

SI ea, quæ tibi vendidit poſſeſſiones interpoſito decreto præſidis, ætatis tantummodò auxilio iuuatur: non eſt dubium, fideiuſſorem ex[h] perſona ſua obnoxium eſſe contractui. verùm ſi dolo[i] malo apparuerit contractum interpoſitum eſſe: manifeſti iuris eſt, vtrique perſonæ, tam venditricis, quàm fideiuſſoris, conſulendum eſſe. S. VI. Kalend. Maij, Diocletiano II. & Maximiano AA. Conſſ. 287.

SI TVTOR VEL CVRATOR interuenerit[k],

Tit. XXV.

Minor aduerſus aditionem reſtituitur intra tempus legitimum, quo elapſo contra curatorem ei ſuccurritur Bald.

1. Imp. *Antoninus* A. Martianæ & alijs.

SI iam puberes vtriuſq; ſexus parentũ hæreditatem adijſtis: ſi etiam nunc in ea ætate eſtis, vt, eo quòd paternæ hæreditati vos obligaſtis, in integrũ reſtitutionis auxiliũ accipere debeatis: per[l] procuratores veſtros adite præſidem prouinciæ. Quòd ſi legitimã ætatẽ impleſtis: idque temp[9][m] quo in integrum reſtitui poteſtis, exceſſiſtis: curatores veſtros, ſi aduerſus eos nondũ experti eſtis, iudicio ſecundùm formam iuris conuenite. PP. II. Non. Apr. Læto & Cereali Conſſ. 216.

2. Imp. *Alexan.* A. Martianæ.

MInoribus annis vigintiquinque etiam in[n] his, quæ præſentibus tutoribus, vel curatorib[9], in iudicio, vel extra iudicium geſta fuerint, in integrum reſtitutionis auxilium supereſſe, ſi circumuenti ſunt, placuit. PP. III. Nonas Mart. Maxi. II. & AEliano Conſſ. 224.

[a] *l. 44. ff. eo.* ✓. *titul.* ǰ. *ſi* ✓*t omiſſam.*
[b] ceu publico *l. 11. §. 3. inf. ff. eod. l. 51. §. 4. ff. de fideiuſſoribus: l. 47. in f. ff. de ſolutionibus: l. 116. §. 1. ff. de reg. iur.* ✓. *Molin. q. 13. de* ✓*ſur. nu.* 164. *Cuiac.* 16. *obſ.* 14.
[c] reſtituendo ſc. *l. 3. §. 4. l. 38. in f. ff. de minorib. l. 8. §. 6.* ǰ. *de bon. qua lib.*
[d] ǰ. *ſi aduerſus fideiuſſorem l. 7. §. 3. ff. de minoribus.*
[e] ✓. *l. 1.* ǰ. *ſi aduerſus credit.*
[f] Minore reſtituto, eius fideiuſſores non reſtituũtur *l. 2.* ǰ. *eod. l. 13. ff. eo.* Imò reſtituũtur *l. 51. ff. de procuratoribus.*
[g] i. nolis vti.
[h] Minore reſtituto, nõ reſtituitur eius fideiuſſor. eoque reſpectu reſtitutio beneficium perſonale dicitur: quoties ad hæredes deſcendit, dicitur reale ✓. *VVurmſerum 1. pract. 25. obſ. 3.* Hocne perpetuò verum eſt, reſtituto minore fideiuſſorem nõ reſtitui? reſtitui conſtat in lege 51. *ff. de procuratorib.* è cõtrario nõ reſtituitur hoc titulo *l. 35. ff. de arbitris:* Sic deſinio, Si dolus interceſſit in fideiuſſione, fideiuſſor iuuatur ✓*t hic: l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.* quẽadmodũ ſi nihil creditori minoris deperit *l. 89. ff. de adquir. hæred.* ſi ignorauit minorẽ *l. 48. ff. de fideiuſſore:* ſi minori ſucceſſit *l. 95. §. 3. ff. de ſolutionib.* Si hæc deſint, non iuuatur *l. 13. ff. de minorib. l. 25. ff. de fideiuſſoribus.*
[i] Rei cohærentes exceptiones etiã fideiuſſori cõpetunt *l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.*
[k] An reſtituẽdus minor? dic vt ǰ. *eo.*
[l] per curatores veſtros *Cuia. ad l. illud ff. de minorib.*
[m] *l. 4.* ǰ. *de in integrũ.*
[n] Minor circũuentus in iudicio vel extra, præſente tutore vel curatore, reſtituitur *l. 4.* ǰ. *ſi aduerſus rẽ iud. l.* ✓*lt. ff. de in integ. l. 29. l. 47. ff. de minorib:*

3. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. Nicomedi.

ETiam in his, quæ minorum tutores vel curatores malè geſſiſſe probari poſſunt[a]: licèt perſonali actione à tutore vel curatore ‖ius‖ ſuum conſequi poſſint: in integrum tamen reſtitutionis auxilium eiſdem minoribus dari iam pridem placuit. Dat. IIII. Non. Maij, Maximo & Aquilino Conſſ. 286.

4. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

SI creditor non veſtrã[b] perſonam[c], ſed curatorum ſecutus, cum ipſis contractum habuit, & ab ipſis ſtipulatus eſt: nullam ei prorſus aduerſus vos actionẽ competere manifeſtũ eſt. V. K. Maij, Heracliæ, AA. Conſſ. 293.

5. Iidem AA. & CC. Valentino.

ETiam tutorib. vel curatorib. diſtrahẽtibus, vel[d] aliàs contrahẽtibus, minores tam reſtitui rebus proprijs, quã tutorũ vel curatorũ dãna ſeq, nullo eis præiudicio per electionem[e] generando, placuit. VI. Id. Dec. CC. Conſſ. 294.

SI ‖IN‖ COMMVNI EADEMQVE CAVſa in integrum reſtitutio poſtuletur,

Tit. XXVI.

Pactum ſororis fratri non præiudicat. ✓t nec reſtitutio ſororis fratri patrocinatur.

1. Impp. *Dioclet. & Maxim.* AA. & CC. Aphobio & alijs.

NEc ſi maior vigintiquinq; annis ſoror veſtra fuit, vobis nõ mandantibus[f], nec ratam tranſactionem habentibus; de iure veſtro quicquam minuere potuit. Nam ſi cognitis, quæ geſſit, his conſenſum poſt vigintiquinque annos ‖ætatis‖ cõmodaſtis: quamuis illa minor pro portione ſua reſtitutionis auxiliũ implorare poſſit: vobis tamen ad cõmunicandum edicti perpetui beneficium eius ætas patrocinari nõ poteſt. S. III. Idus Aug. CC. Conſſ. 294.

SI ADVERSVS REM IVDICATAM[h] ‖reſtitutio[i] poſtuletur,‖

Tit. XXVII.

1. Imp. *Alexand.* A. Vilijs.

MINVS ex tutelæ iudicio conſecuti, de ſuperfluo[k] habere actionẽ ita poteſtis, ſi tempore iudicij minores annis fuiſtis, & nunc beneficium ætatis vobis largitur. Ceterùm ſi poſt legitimam ætatem ſententia prolata eſt: iteratò[l] eandem actionem de eiſdem ſpeciebus inferre non poteſtis. PP. V. Kal. Februa. Pompeiano & Peligno Conſ.

Minor xx✓. annis poteſt reſtitui contra ſententiam latam pro patre ſuper patria poteſtate.

2. Imp. *Gord.* A. Serenæ.

SI cùm pater tuus te in ſua poteſtate eſſe, miniméque emancipationem[m] à ſe factam valere diceret: proconſul ſuper cauſa cognoſcens, te eius poteſtati ſubiectã pronunciauerit: cùm aduerſus eam ſententiam in integrum reſtitui poſtules: is, qui prouinciam regit, in impertienda cognitione ſuas partes ſecũdùm leges exhibebit. PP. XV. Kal. Decemb. Vlpio & Pontiano Conſſ. 239.

3. Imp. *Philippus* A. & *Philippus* Cæſ. AElianæ.

ADuerſus ſententiã eius, qui tunc vice[n] principis[o] iudicauit, in integrum reſtitutionis auxilium apud prætorem ſeu præſidem prouinciæ clariſſimum virũ flagitare nequaquam poteris. Nam aduerſus eius ſententiã, qui vice principis cognouit, ſolus[p] princeps reſtituet. PP. XVIII. Kal. Nouemb. Philippo A. et Titiano Cõſ. 246.

4. Impp. *Dioclet. & Maxim.* AA. Vrbinio & alijs.

CVm & minores vos eſſe affirmetis, & indefenſos:[q] nullum vobis præiudicium fieri præſes prouinciæ pro ſua grauitate curabit. Nam ſi, iuſta defenſione tutorum vel curatorum vobis aſſiſtente[r], aliquid ſtatutũ

[a] Perſonalis actio, ordinaria: reſtitutio, extraordinaria. vtraq; cõpetit minori aduerſus tutores & curatores.
[b] i. minoris.
[c] Tutor ſpõdens ſui pupilli nomine, non vt tutor: ſed vt quiuis, ſpõſione ſua non obligat pupillum.
[d] hinc colligunt differẽtiam inter diſtractũ & cõtractum.
[e] Minor reſtitui poteſt aduerſus electionem.
[f] Geſtum ab aliquo, ſit noſtrum mãdato, vel ratihabitione.
[g] Reſtitutio minori conceſſa nõ prodeſt maiori, quãuis minoris cõſorti & ſocio ✓. *l. 47. §. 1. ff. de minoribus.*
[h] *l. 18. ff. de minorib.* Reſtitui etiam poteſt, ſi prouocationem omiſit *l. 7. §. 11. ff. de minorib.* vel allegationẽ *l. 36. d. tit.* ſi contumax fuit *l. 53. 54. ff. de re iudic.* aduerſus ſententiam cuiuſq; iudicis, etiam proprij *l. 3.* ǰ. *eod. l. 18. ff. de minorib.* etiã ſi agatur de cauſa ſtatus *l. 2.* ǰ. *eo.* vtcumque à tutoribus defenſus fuerit *l.* ✓*lt.* ǰ. *eo. l. 29. l. 47. ff. de minoribus.*
[i] Remedia aduerſus ſententiam, reſtitutio ✓*t hic:* Appellatio ǰ. *de appellationb.* ſupplicatio aduerſus ſententiã principis & præfecti prætorio *l. 4. & Auth. ſequenti* š. *de precib. imperat. l.* ✓*n.* ǰ. *de ſenten. præf. prat.* querela falſi ǰ. *ſi ex falſis:* nullitatis propoſitio, de qua v. Oldendorpium *c. 57. de exceptionibus: & in tract. de ſentent. & re iud.* Paponem 2. *Notar. c. Des exceptions.*
[k] Minor etiam aduerſus partem ſententiæ poteſt reſtitui *l. 29. §. 1. ff. de minorib.*
[l] Minor (aliud in maiore) poteſt reſtitui aduerſus ſententiam *l. 18. §. 1. l. 40. ff. de minorib.*
[m] *l. 5. in f. ff. de probationib.*
[n] *l. 18. §. 3. §. 4. ff. de minorib.* v. in hunc locum Cuiac. 16. *obſ.* 2.
[o] vel præfecti prætorio *l. 16. in f. ff. de minorib.* Quid ſi lis in principis auditorio iudicata? iterum iudicari poteſt *d. l. 18. §. 1.*
[p] *d. §. 3.*
[q] Sententia lata contra minores indefenſos, eſt ipſo iure nulla: è contrario, Vbi legitimè defenſi, valet iudicium & ſententia *l. 2. in quibus cauſ. reſtit.*
[r] ✓. *l. 2.* š. *ſi tutor*

eſt:intelligitis, in integrum reſtitutionis auxilium vobis eſſe neceſſarium:eodem[a] obtinente,etiam ſi per procuratorem veſtrum legitimè[b] ordinatũ lis agitata eſt. Dat.16. Kal.Maij,Maximo & Aquil.Conſſ.*

5. Iidem AA.& CC.Martiano.

IN rem[c] pupilli vel adulti contra tutores ſeu curatores à pręſide lata ſententia,reſtitutionis auxilium non[d] minùs,quàm ſi quid aduerſus eos fuiſſet ſtatutum,implorare minores poſſe conſtat.Dat.10.K.Nou.AA.Conſ.293.

SI ADVERSVS VENditionem[e],

Tit. XXVIII.

1.Imp. *Alex.*A.Florentio militi.

SI minor annis vigintiquinq; emptori prædij cauiſti nullam decætero te eſſe controuerſiam facturum,idque etiam iureiurando[f] corporaliter[g] præſtito ſeruare confirmaſti:neque†perfidię[h],neque periurij[i] me auctorem ‖tibi‖futurum ſperare debuiſti. Dat.6. Kalend. Septemb.

Noua conſtitutio *Friderichi.*

SAcramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis, inuiolabiliter cuſtodiantur.† Per vim[k] *autem vel per iuſtum metũ extorta etiã à maioribus,(maximè ne querimoniam maleficiorũ commiſſorum faciant)nullius eſſe momenti iubemus.*

2.Imppp.*Conſtant.*‖*Conſtantius & Conſtans,* AAA.‖ad populum.

IN integrum reſtitutione minoribus aduerſus commentitias[l] venditiones,& aduerſus tutorum ‖ſeu curatorum‖inſidias, ſanctionum præſidio cautum eſſe non dubium eſt. Datum Id. Auguſt. Sirmij,Conſtantio II.& Conſtante,CC.Conſſ.339.

SI ADVERSVS VENDITIONEM pignorum[m],

Tit. XXIX.

Si res minoris eſt vendita iure creditoris, minor non reſtituitur,niſi ob enorme damnum Bald.

1.Impp. *Dioclet.& Maxim.*AA.& CC. Sabinæ & alijs.

ETIAM aduerſus venditiones pignorum[n], quæ à creditoribus fiunt, minoribus ſubueniri, (ſi tamen magno detrimento afficiantur) iam pridem placuit. Si igitur pignori captis prædijs,ac diſtractis, enorme damnum ex huiuſmodi venditione paſſos vos oſtenderitis: præſertim cùm hodie minores vos eſſe affirmetis, auxilium reſtitutionis vobis impertietur.Dat.10.Kalen.Decemb.Sirmij,ipſis AA.Conſſ.293.

2. Iidem AA.& CC.Seueræ & Clementinæ.

REm, quàm à[o] patre veſtro quondam creditor eius obligatam ſibi diſtraxit,per ætatem veſtram poſtulantium reuocari deſiderium non habet rationem. quod iuris eſt,etiam ſi extraneo ſucceſſiſtis.Nam ſi creditor non bona fide verſatus eſt: ipſum magis, vel tutores, ſiue curatores veſtros, qui hanc venundari paſſi ſunt, conuenite.Dat.13.Kal.Maij,Syrmij,CC.Conſ.294.

SI ADVERSVS DONAtionem[p],

Tit. XXX.

1. Impp. *Dioclet. & Maximi.* AA. Theodoræ.

[a] Idem operatur procurator legitimus,quod tutor & curator.Poteritne authoritatẽ pupillo præſtare? Baldus putat poſſe.
[b] vel à minore cũ authoritate Autoris *l.23.in f.ff.de minoribus.*
[c] i. contra commodum minorum.
[d] Sententia lata cõtra tutorem in cauſa pupillari, dicitur lata contra pupillum:ideo pupillus poteſt reſtitutionẽ petere.
[e] Quid, aduerſus emptionem poteſtne reſtitui? poteſt, nedum ſi eũ emptionis initæ pœniteat *l.11.§.4. l.27.§.1.ff. de minorib.*ſed ſi eã affectet *l.35.38.ff. de minorib.* Poteſt etiam reſtitui aduerſus permutationem *l.4.j. de prædijs & alijs reb.minor.* eſt enim emptioni vicina *l.vlt.j.de rer. permut.* eiuſque quaſi mater *l.1. ff. de cõtrah. empt.* Plura de reſtitutionibus aduerſus emptionem vide in lege 1. §.13. *ff. ſi quid in fraud.patron.*
[f] Minor iureiurando poteſt ſibi auferre reſtitutionis beneficium.[g] *l.3.in f.j.ſi minor ſe maiorem.*i. tactis ſacroſanctis Euangelijs,vel manu ſublata, quod Balſamo vocat σωματικὸν ὅρκον *v.Cuiac.ad Nouel.51.adde l.9.§.4.ff. de iureiurando.*† dic vt in authentica proxima.Video Græcos affirmatiuè legiſſe eo ſenſu,minores reſtitui aduerſus venditionem propriam, etiam ſi iuſiurandum interpoſuerint 10.*Ecl.*10. & 12. [h] his verbis Imperator denegat iuriſiurandi veniam.[i] his verbis denegat Imperator reſtitutionem in integrum.†hoc non ſeruatur in Gallia.Minor petit diſpenſationem iuramenti ab epiſcopo,vel eius vicario:quæ non ſolet denegari:& poſtea literas impetrat à rege,vel eius cancellario.& ita ſeruatur in Curijs omnibus,etiam in reſtitutione maiorum.*Rebuff.in proœmio conſtit. gloſſ.5.num.50.Idem tom.2.tract.de reſtit.& releuat.* [k] *v. Cuiac.l. hac edictali §.item ſacramenta:2.feud.2.* [l] *l.7.§.8.ff.de minorib.* [m] 10.*Ecl.*11. [n] *l.9.l.38.ff.de minorib.* [o] Minor aduerſus diſtractiones eorum pignorum & fiduciarũ quas pater obligauerat(ſi non ita vt oportet diſtractæ ſint)reſtitui in integrũ poteſt *Paul.1.ſent.9.§.vlt.adde l.1.§.2.l.5.§.3.ff.de reb.eor.*& ita pign⁹ hæreditariũ,i.ſucceſſio ad minorẽ delata, poteſt à creditorib. diſtrahi:Conuentionale,i.à minore conſtitutum,nõ poteſt.[p] 10. *Ecl.*12.

SI quæ res ante nuptias congruenti[a] moderatione à minore annis vigintiquinque marito ſponſaliorum tempore,etiam curatore præſente,tibi donatæ ſunt: obtentu ætatis non reuocabuntur.S.III.Non.Nouemb. Diocletiano & Ariſtobolo Conſſ.285.

Pater non poteſt alienare res donatas filijs emancipatis.

2. Iidem AA. & CC.Medeæ.

SI in te ac fratrem tuum emancipatos[b] pater veſter donationem fecit:in alium poſtea transferendo portionem eius,nihil vobis abſtulit:nec, ſi frater tuus ‖ ſibi‖ quęſiti prædij ruſtici partem donanti patri conſenſit, dominium ab eo diſcedere potuit propter ſenatuſconſulti auctoritatem: nec auxilium in integrum reſtitutionis hac in re neceſſarium eſt.In alijs verò rebus,quæ etiam ſine decreti recitatione alienari poſſunt: ſi, poſtquàm ſibi donatæ fuerint,poſtea alij donanti eandem patri voluntatem[c] in minori ætate commodauit, nec præſtituta tẽpora reſtitutionis exceſſit: hoc auxilium implorare poteſt.Dat.8.Kalend.Ianuar.AA.Conſſ.293.

SI ADVERSVS LIBERTATEM[d],

Tit. XXXI.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Hamniæ.

SI poſt decretum prætoris viri clariſſimi, qui fideicommiſſariam libertatem deberi pronunciauit,Secundus,(quem conditioni non paruiſſe conquereris) manumiſſus non eſt: ætas tua litis inſtaurationem admittit. Quòd ſi[e] libertatem(quamuis indebitam) dediſti: non poſſe eam reuocari intelligis:ſed damnum[f], quod ob eam cauſam illatum eſt,iudicio negociorum geſtorum à curatoribus tuis eſſe ſarciendum. PP.II. Kalend. Iul.Laterano & Rufino Conſſ.198.

2. Imp. *Gord.*A.Solanoæ.

ETſi minor viginti annis (vt allegas) conſtituta, ſeruum tuum,ab eo circumſcripta in concilio[g] manumiſiſti:tamen vindictæ impoſitio,qua libertas iuſta munitur,nec obtentu quidem ætatis reſcindi poteſt: indemnitati[h] verò tuæ à manumiſſo ſcilicet ſarciendæ, ab eo,cuius iuriſdictio eſt, quatenus iuris ratio permittit, conſuli debet. PP. VI. Id. Mart.Gordiano.A.II.& Pompeiano Conſſ.242.

Quod eſt nullum non reſcinditur per reſtitut.in integrum.

3.Impp.*Valerianus & Gallienus* AA.Marthonæ & Sabinillæ.

QVos retrahi in ſeruitutem poſtulatis, ſi non[i] in cõcilio cauſa cognita,cùm minores annis viginti fuiſſetis,manumiſiſtis:nõ[k] per in integrum reſtitutionem, ſed ipſo[l] iure perſequi poteſtis. Quòd ſi, probatâ cauſa, libertas præſtita eſt:reſtitutio in integrum contra libertatem locum habere non poteſt. Si tamen in ea re, culpa ſeu fraude liberti, eiuſdémque curatoris,ratio veſtra læſa ſit:ſarciri[m] damnum ab eo, qui hoc intulit, præſes prouinciæ curabit:non dubitaturus etiam grauiorem executionem adhibere, ſi quid tam aperta fraude commiſſum eſt,vt puniendũ in liberto crimen deprehẽdatur. PP.8.Kalend.Octob.Seculare II.& Donato Conſſ.261.

4. Impp. *Dioclet.& Maximian.*AA.& CC.Tatiano.

IN iudicio de liberali cauſa ſententiam pro libertate latam,ne quidem prærogatiua minoris ætatis ſine appellatione[n] poſſe reſcindi,ambigi non poteſt. Dat. 6. Id.Ian.ipſis AA.V.& IIII.Coſſ.293.

SI ADVERSVS TRANSACTIONEM[o] vel diuiſionem ‖in integrum minor reſtitui velit,‖

Tit. XXXII.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA.Antonio.

CVm,in integrum pupilla reſtituta, reſcindi transactionem[p] vel diuiſionem[q] placuit:tu quoque actionibus, quas pridem habuiſti, vtêris. PP.XV. Kalend.April.Sirmij,AA.Conſſ.203.

2. Impp. *Dioclet.& Maximian.*AA.& CC. Hymnodæ.

SI ex perſona minorum in integrum reſtitutio aduerſus tranſactum propter ætatis auxilium imploretur: tibi quoque agenti ex integro, vel replicatione contra exceptionem pacti,vel,ſi peremptam eſſe conſtet priſtinam obligationem, ex inſtauratione negocij tributa[r] ‖tibi‖actione conſulendum eſt. Dat.Kalend.Decemb. AA.Conſſ.203.

SI AD-

[a] Minor poteſt vxori moderatè nuptiarum cauſa donare, curatore pręſente.aliud ſi nimium *l.4.j. de prædijs: l.12.§.3.ff.de adminiſt.tut.*
[b] Pater nõ poteſt res donatas filijs emãcipatis alienare.
[c] Qui alienare nõ poteſt, non poteſt alienationi cõſentire *l.160. ff.de reg.iur.*
[d] 10.*Eclog.*13.
[e] Minor aduerſus iã collatam libertatẽ reſtitui non poteſt: aduerſus cõpetituram poteſt *l.11.§.1.l.33.ff.de minoribus.*
[f] *l.2.3.j.eo.l.11.l.48.§.1.ff. de minoribus.*
[g] *v.j.de vindicta & apud cõcilium manumiſſione* 10.*Eclog.*13.
[h] *v.l.1.inf.s.eod.*
[i] *Eclog.d.loco.*
[k] Cur ita? quia quod eſt nullũ reſcindi nõ poteſt.
[l] *v.l.2.j.in quib.cauſ.reſtitutio.*
[m] *v.l.1.inf.s.eod.*
[n] *l.9.j.de appellationibus.*
[o] 10.*Eclog.*14.
[p] *l.96.§.1.ff.de ſolutionibus.*
[q] *l.penult.j.comm. diuid. l.17.j.de præd. minor.l.1.8.in f.ff.de reb.eor.*
[r] tributa actione reſciſſoria *Cuia.ad l.28.ff. de minorib.*

SI ADVERSVS SOLVTIONEM [a] à tutore vel à ſe factam,
Tit. XXXIII.

Minor cauſa cognita reſtituitur aduerſus ſolutionem factam eius curatori. Bald.

1. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. & CC. Soterica.

EXEMPLO cęterorum debitorum tutores etiam, quæ ex adminiſtratione tutelę debent, curatoribus ſoluentes liberantur: ſed ante tempus in integrum reſtitutionis præſtitutum edicto perpetuo permiſſum [b] beneficium implorari: &, an ſit tribuendum, per cauſæ [c] cognitionem æſtimari poteſt. Dat. VI. Id. Febr. CC. Conſſ. 294.

2. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

INdebito [d] legato, licèt per errorem iuris à minore ſoluto, repetitionem ei decerni: ſi needum tempus, quo reſtitutionis tribuitur auxilium, exceſſerit: rationis eſt. Dat. XV. Kal. April. Sirmij, CC. Conſ. 294.

SI ADVERSVS DOTEM [e],
Tit. XXXIIII.

Minor circumſcripta in datione dotis viro, tanta dote indigno, non tantum ipſa reſtituitur, ſed etiam hæres eius.

1. Imp. *Alexand.* A. *Valent.*

QVONIAM circumuentam dicis ſororem tuam omnia [f] bona in dotem dediſſe: an veritas allegationi ||tuæ|| adſiſtat: ſi [g] ad te hæreditas ſororis tuæ vel bonorum poſſeſſio pertinuit, & tempora [h] nondum præterierint, intra quæ legibus cōceditur ex perſona defuncti poſtulare in integrum reſtitutionem: præſes prouincię, præſente aduerſa parte, examinabit. Dat. VI. Id. Iul. Maximo & Paterno Conſ. 234.

SI ADVERSVS DElictum;
Tit. XXXV.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Longino.

IN criminibus [i] quidem ætatis ſuffragio minores non iuuantur. etenim malorum mores infirmitas [k] animi non excuſat. ſi tamen delictum non [l] ex animo, ſed [m] extrà venit: noxia non committitur; etiam ſi pœnæ cauſa pecuniæ damnū irrogetur: & ideò minoribus in hac cauſa in integrum reſtitutionis auxilium competit. Dat. Id. Octob. Seuero A. II. & Victorino Conſ. 201.

2. Impp. *Diocletianus & Maximianus* AA. & CC. Proculæ.

LIcèt in delictis ætate [n] neminem excuſari conſtet: matri tamen, quæ filijs tutorem ętatis lubrico lapſa non petijt, eorum minimè denegari ſucceſſionem conuenit: cùm hoc in maioribus matribus tantum obtineat [o]. V. Nonas Mart. CC.* 294.

SI ADVERSVS VSVCAPIONEM,
Tit. XXXVI.

1. Impp. *Dioclet. & Maximianus* AA. & CC. Iſidoræ.

CONTRA eos, qui res [p] minorum tenent, ſi vſucapione [q] dominium acquiſierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kal. Maij, Sirmij CC. Coſ. 294.

SI ADVERSVS FISCVM [r],
Tit. XXXVII.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Longino.

SI Probus in minore ætate conſtitutus, circūuentus à Rufino diſpenſatore [s] noſtro, venditionem [t] rei præcipiti animo, pretio longè minore [u] contrahere feſtinauit: iuris publici [x] fiſcus noſter in integrum reſtitutionis iure ſequetur auctoritatem [a]. Dat.* Seuero A. II. & Victorino Coſſ. 201.

2. Imp. *Alexand.* A. Antiocho & alijs.

SI aduerſus priuatos in integrum reſtitutionem tam tu quàm fratres tui deſideratis: præſidis prouinciæ viri clariſſimi notio eſt: iſque cauſa cognita æſtimabit, an auxilium, quod imploratis conferri vobis debeat. Quòd ſi [b] aduerſus fiſcum id poſtulatis, intelligitis, procuratorem meum vnà cum præſide, præſente fiſci patrono adire vos debere. Dat. Kal. Aug. Alexand. A. II. & Mar. Coſ. 227.

Si fiſcus rem minoris iure creditoris vendidit minus ſolenniter, etiam poſt quinquennium venditio retractatur.

3. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. & CC. Laurentio.

EDicto [c] quidem diui Marci [d] parentis [e] noſtri res minorum exceptæ [f], nihil tuum adiuuant deſiderium: ſi quidem debiti [g] cauſa patris minoris, vel etiam ipſius prædia venundata quinquennij præſcriptionis nullā admittunt quæſtionem. Sed quoniam per colluſionem ſiue fraudem tunc tēporis procuratoris noſtri nimis exiguo [h] precio fundum tuum cum mancipijs venundatū aſſeueras: ſi aditus Rationalis [i] noſter tuis adeſſe fidem allegationibus, nec [k] ſeruatā ſolennitatem haſtarū animaduerterit: fiſco te ſatisfaciente, reuocata vēditione, fundū tibi reſtitui iubebit. Dat. Id. Feb. Sirmij, CC. Conſ. 294.

SI ADVERSVS CREDITOREM [l],
Tit. XXXVIII.

1. Imp. *Antoninus Pius* A. Prunico.

CVM & ipſe profitearis, cum Zenodora minori vigintiquinque annis ||te|| contraxiſſe, nec [m] doceri potuiſſe prætorem virum clariſſimum ex eo contractu locupletiorem ||eam eſſe|| factam: intelligis eā merito in integrum reſtitutam. Dat. 6. Non. Aug. Largo & Meſſalino Conſ. 148.

2. Imp. *Gordianus* A. Caiano.

SI (vt allegas) minor annis pecuniam fœnori accepiſti, nec [n] ea in rem tuam verſa eſt: aduerſus cautionem, per quam eo nomine te obligaſti, in integrum reſtitutionis auxilium potes ſolemniter poſtulare. PP. 3. Non. Feb. Gord. A. II. 242.

SI MINOR [o] AB HÆREDITATE ſe abſtineat,
Tit. XXXIX.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Florentio & alijs.

SI vos paternæ hæreditati non immiſcuiſtis: ob eam rem teſtificatio [p] neceſſaria non fuit, cùm fides [q] veritatis verborum adminicula non deſideret. Quòd ſi pro [r] hærede geſſiſtis, vel bonorum poſſeſſionem accepiſtis: propter ætatem, cui ſubueniri ſolet, in integrum reſtitutionis auxiliū accipere debetis. PP. 6. Nonas Maij, Saturnino & Gallo Conſſ. 199.

Auth. ex Nouel. 119. c. 6.

S*I omnes creditores [s] præſentes ſunt, vbi reſtitutio poſtulatur: à iudice vocentur, vt interſint, cum minor ſe abſtinet. Sed ſi omnes abſunt [t], vel quidā: ſolemniter à iudice citentur. quibus intra tres menſes non apparentibus, minor ſine periculo ab hæreditate diſcedat: iudice prouidēte [u], vbi & qualiter res hæreditariæ debeant cuſtodiri, quā titate earum in actis [x] manifeſtanda.*

[a] *l. 98. §. 2. ff. de ſolutionibus.* [b] promiſſum Cuiacius 17. *obſ. 6.* [c] *l. 11. §. 3. l. 24. §. 1. l. 44. ff. de minoribus.* [d] *l. 25. ff. de minorib.* [e] 10. *Ecl. 4. 16.* [f] *l. 3. §. 5. l. 9. §. 1. ff. de minorib.* Idē dicendū ſi ſupra vires patrimonij *l. 43. §. 1. ff. de adminiſt. tut.* [g] Hæres minoris deceptæ in dote cōſtituenda, reſtitutionē petere poteſt. Reſtitutio tranſit ad hæredē *l. 18. ff. de minorib. l. 6. C. ſoluto.* [h] *l. 2. l. 4. C. de reſtit. in integr. l. 6. ff. de in integ. reſti.* [i] *l. 2. C. eo. l. 9. §. 2. l. 37. §. 1. ff. de minori. Paul. 1. ſent. 9. §. 1. l. 36. ff. de adulterijs: l. 14. in f. ff. de Silaniano.* [k] Infirmitas non excuſat peccantem. [l] hanc negatiuā Haloander nō legit. [m] ſed ex contractu *Hal.* i. ex re ipſa tantum. Græci ita legunt ἀλλ' ὅτε τὸ ἁμάρτημα μὴ ἀπὸ ψυχῆς πονηρᾶς ἀλλ' ἀπὸ συναλλάγματος ἔρχεται. Contractu, inquam, eoq; inuoluntario *v. Cuiac. hic.* [n] Ætas non excuſat à delicto: niſi tam imbecillis ſit, vt non ſit capax delicti *v. Molinæum de vſur. quæſt. 13. num. 164.* [o] aliam rationem adfer, ne & filium & hæreditatem eius ſimul amittat. [p] confuſè ſatis loquitur Imperator. nec n. diſtinguit mobiles an immobiles. [q] ſic ſtatuo, Res pupilli mobiles, viles præſertim & tempore perituras, legitimè à tutore diſtrahi *l. 22. C. de adminiſtratione tutorum.* eaſque vſucapi. ſed & immobiles legis præſcripto, & ſine vlla læſione alienatas in eadem eſſe cauſa *5. ſi aduerſ. vendit.* Si alterutræ illegitimè venditæ ſint, non vſucapi *vt hic: l. 45. ff. de minorib. l. 48. ff. de adqui. rer: adde l. vlt. C. in quib. cauſ. in integ. l. 3. in f. C. de præſcript. 30.* 10. *Eclog. 4. tit. 18.* [r] *Eclog. 16. c. 19.* [s] Diſpenſator principis, qui eius pecunias adminiſtrat. *Cod. Theod. de his qui cum diſpenſatore contraxerunt* 10. *tit. 24.* [t] vel locationem *l. 45. ff. de iure fiſci.* [u] *l. 2 8. C. de reſcindenda.* [x] i. communis. Minor reſtituitur etiam contra fiſcum ſicut aduerſus priuatum.

[a] atqui non videtur reſtituēdus, cùm ei decepto cōpetat ordinatium beneficiū legis 2. *C. de reſcindenda*? Reſtitutio vtilior eſt minori, quia non cogitur ꝓbare ſe deceptum vltra dimidiū iuſti precij *Bald.* [b] De minore reſtituēdo aduerſus fiſcū, cognoſcit ꝓcurator Cæſaris cum præſide, præſente fiſci patrono: aduerſus priuatum, ſolus præſes. [c] quo, emens à fiſco, poſt quinquenniū ſecurus eſt aduerſus agentem. [d] *§. vlt. Inſtit. de vſucapionibus.* [e] Imperatores ſolent prædeceſſores ſuos (ne quidem agnatione aut ſtirpe cōiunctos) parentes appellare *vt hic: & l. vn. 5. ne tic. potentior ib. l. 2. C. de reb. credit. l. 5. C. de re pud. l. 8. C. de magiſtratib. conuen. l. 1. C. diuort. facto: l. 1. l. vlt. C. qui non poſſunt ad libert. l. 11. C. de accuſat. l. 7. C. de adult. l. vn. C. de reis: l. vn. C. de periculo eor. l. 1. C. de omni agro: l. 2. C. de reb.* [f] exēptæ *Hal.* [g] Res pupilli, debiti cauſa, poteſt à fiſco alienari legitimè; eo ſecuto minor non reſtituitur. At ſi talis venditio gratioſè facta in necem minoris, venditio reſcindi poterit, minore tamen debitum fiſco perſoluente *l. 6. in f. C. de fide & iure haſtæ.* [h] *l. 3. C. ſi vendito pignore.* [i] i. procurator Cæſaris *l. 3. C. de iure fiſci.* [k] Res immobiles minorum decurſis haſtis alienari debent *l. 2. C. ſi vendito pignore.* [l] i. ſi aduerſus mutuum *Eclog. d. loco c. 20.* [m] Minor non factus locupletior ex mutuo, vel ſimplici vel vſurario, creditori ſolutionem denegare poteſt: idque vt faciat, prius in integrum reſtituendus *l. 2. C. eod. l. 1. 5. de filiofam. minore: l. 24. §. 4. l. 27. §. 1. ff. de minoribus:* nec intereſt extraneus an ipſe tutor mutuum dederit *v. Molin. de vſur. quæſt. 37. num. 274. 280.* [n] *v. l. 1. 5. eod.* [o] Si vt ſe ab hæreditate abſtineat *Vulgat:* ſi ſe abſtinuit hæreditate *Hal. Ecl. d. loco c. 21. 22.* [p] In filio non eſt neceſſaria verbalis hæreditatis paternæ repudiatio. [q] Vbi conſtat de veritate; verbis non eſt opus. Interdum tamen verba requiruntur vt in ſtipulatione *l. 1. ff. de verb. obl.* nouationibus *l. 1. in f. C. de nouationib.* in teſtamento nuncupatiuo *l. 29. C. de teſtamentis.* [r] *l. 7. §. 5. ff. de minorib.* [s] Creditores citandi, quoties neglecti lædi poſſunt *l. 39. ff. de adopt. l. 47. ff. de re iudic.* [t] Præſens in iudicio non eſt citandus. [u] Iudex ex officio ſuo poteſt, parte non petēnte, prouidere ne bona pereant. [x] Inuentorium tutoris apud acta conficiendum. Ita confectum dicitur inſinuatum *Bald.*

2. Imp. *Gordianus* A. Herodotæ.

SI cùm aui tui teſtamento te hæredem[a] reliquiſſent, hæreditates eorum non adiſti[b]: liberum tibi eſt, repudiata[c] paterna ſucceſſione, per in integrum reſtitutionis auxilium (quo te ætatis iure dicis eſſe munitam) hæreditatem parentum tuorum (licèt anteà non adijſti) nunc obtinere. PP. III. Nonas Feb. Gordiano A. II. & Pompeiano Conſ. 242.

SI VT OMISSAM HÆREDITATEM, vel bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud acquirat, Tit. XL.

1. Imp. *Gordianus* A. Protæ.

MINORES vigintiquinque annis non tantùm in his, quæ ex bonis proprijs amiſerunt. verumetiam ſi hæreditatem ſibi delatam non[d] adierint, poſſe in integrum reſtitutionis auxilium poſtulare, iamdudum placuit. PP. Id. Octob. VI. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

2. Impp. *Dioclet. & Maximianus* AA. & CC. Sarapiadi.

AD bonorum poſſeſſionem[e] in paternis rebus omiſſam, minores in integrum reſtitutionis admitti beneficio iam pridem placuit. Reſtituti autē decreto, bona, quę habuerunt mortis[f] tempore patris, debent cōferre‖fratribus‖. Dat. 16. Kal. Nou. Sirmij, CC. Conſſ. 294.

IN QVIBVS CAVSIS IN INtegrum reſtitutio neceſſaria non eſt[g], Tit. XLI.

1. Imp. *Alexander* A. Mutato.

MINORIBVS vigintiquinque annis (præſertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obeſſe, ſi[h] mortem defuncti parentis non vlciſcantur, innumeris diuorum parentum meorum ac meis reſcriptis continetur. V. Idus Maij, Alexandro A. III. & Dione Conſſ. 230.

2. Impp. *Valerian. & Gallien.* AA. Theodoræ.

ADoleſcentiæ tempus non imputari in id quinquennium liberis, cuius præſcriptio[i] ſeram inofficioſi[k] quæſtionem mouentibus opponi ſolet, manifeſtè antè deſcripſimus. Impleta igitur ætate legitima, non eſt in integrum reſtitutio neceſſaria: quia non redintegratio[l] amiſſæ cauſæ his datur, ſed integra ipſa cauſa ſeruatur[m]. PP. II. Id. Aug. Tuſco & Baſſo Conſſ. 260.

3. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. & CC. Decimo.

IN minorum perſona[n] re ipſa‖&‖ex ſolo tempore tardæ precij ſolutionis, recepto iure moram fieri creditum eſt in his videlicet, quæ moram deſiderant, id eſt in bonæ fidei contractibus, & fideicommiſſis[o], & legatis.

Sententia lata contra tutorem, qui non habet adminiſtrationem, eſt ipſo iure nulla. Bald.

4. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non[p] cauerat, iudicio expertus eſt: contra eum lata ſententia iuri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo geſta ſunt, vllā firmitatem obtinent. Fruſtra ergo in integrum reſtitutionis auxilium deſideras: quando ea, quæ ab eo geſta ſunt, qui legitimi adminiſtratoris perſonam ſuſtinere non potuit, ipſo iure irrita ſunt. S. XVIII. Kal. Nouemb. Nicomediæ, CC. Conſ. 294.

5. Imp. *Iuſtinianus* A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus[q] fauore imperfectæ[r] ætatis exceptionem nō numeratæ pecuniæ ab initio[a] minorib.[b] non currere, ne, dum in integrum reſtitutionem expectamus, aliquod emergat obſtaculum, per quod huiuſmodi beneficio minor vti non poſſit, vel ſubſtantia eius ſubuertatur. Sed humanius eſt, latiùs eandem legis interpretationem extendere, in omnibus caſibus, in quibus vetera[c] iura currere quidem temporales præſcriptiones aduerſus minores conceſſerunt, per in integrum autem reſtitutionem eis ſubueniebant, eas ipſo iure non currere. meliùs etenim intacta[d] eorum iura ſeruari, quam poſt cauſam vulneratam remedium quærere: videlicet exceptionibus triginta vel quadraginta annorum in ſuo[e] ſtatu remanentibus. Dat. Cal. Nouemb. Conſtantinop. poſt Lampadium & Oreſtem VV. CC. Conſ. 531.

QVI ET ADVERSVS QVOS in integrum reſtitui non poſſunt, Tit. XLII.

1. Imp. *Alexander* A. Cononidi.

IN conſilio quidem cognoſcentis de reſtitutione in integrum, eſſe oportet, num is, qui ſe minorem annis lęſum eſſe dicit, diligens[f] paterfamilias fuerit, actibúſque publicis induſtrium[g] ſe docuerit, vt lapſum eum per ætatem veriſimile non ſit. Verum ſi[h] cauſa cognita circumuentus deprehendatur: propter hoc ſolùm velut præſcriptione à ſolito auxilio remoueri non debet, ſcilicet quòd vrgentibus patriæ neceſſitatibus decurio[i] minor annis creatus ſit, vel prorogandæ[k] ſoboli liberorum educatione proſpexerit. PP. X. Kal. Oct. Lupo & Maximo Conſ. 233.

Contra parentes vel patronos non datur reſtitutio ratione minoris ætatis.

2. Imp. *Iuſtinianus* A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm apud veteres dubitabatur, an liberi[l] parentes ſuos, vel liberti patronos in querimoniam deducere poſſent, quaſi non[m] ritè in eos verſatos: quidam exiſtimabant, nullam eſſe contra huiuſmodi perſonas in integrum reſtitutionem, pondere naturali, vel patronali reuerentia huiuſmodi petulantiæ refragante, niſi ex magna cauſa, vel aduerſus turpem eorum perſonam: alij autem perſonarum quidem vel cauſæ diſtinctionem reſpuendam‖eſſe‖cenſuerunt, tunc autem tantummodò dandam eſſe reſtitutionem putauerunt, cùm minor ex ſua ſimplicitate ſe deceptum, non ex dolo patris vel patroni circumſcriptum eſſe diceret. Sed vt maneat[n] in omnibus honor parentibus,‖&‖patrono, vel patronæ illibatus, atque intactus: ſancimus, nullo modo neque aduerſus parentes vtriuſque ſexus, neque aduerſus patronum vel patronam dari reſtitutionem[o]. nam perſonarum reuerentia omnem eis excludit[p] reſtitutionem: cùm procul dubio ſit, etiam ipſas perſonas cauere, ne quid ſuæ opinioni contrarium exiſtat. Datum Kal. Sept. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. 531.

SI[q] MINOR SE MAIOREM DIXErit, vel ‖maior‖ probatus fuerit, Tit. XLIII.

1. Imp. *Alexander* A. Maximianæ.

SI, cùm minor annis vigintiquinque eſſes, tabulis[r], quæ ſunt tuarum profeſſionum, oblatis tibi, ætatem quaſi maior annis vigintiquinque decepta probaſti: in integrum reſtitutionem intra ſtatutum legibus tempus, etiam poſt impletam ætatem, de omnibus intra[s] ‖eam‖ ætatem aduerſus te geſtis, poſtulare apud eum, cui de ea re iuriſdictio eſt, potes. XII. Kal. Apr. Maximo & Paterno Conſ. 234.

2. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. & CC. Vitaliano.

SI is, qui minorem nunc ſe‖eſſe‖adſeuerat, fallaci maioris ætatis mendacio te deceperit, cùm iuxta ſtatuta iuris errantibus[t] non etiam fallentibus minoribus publica iura ſubueniant, in integrum reſtitui non

[a] patre ſuo fortè vel exhæredato, vel mortuo. [b] .i. repudiaſti, vel anno tacuiſti *l.* 1. ʝ. *quando non petentium.* [c] minor poteſt paternā hæreditatem repudiare, & auitam antea non aditam amplecti. [d] Omiſſam hæreditatem minor adire poteſt *l.* 7. §. 7. ff. *de minorib. l.* 8. §. 6. ʝ. *de bo. quæ liber.* [e] Ad bonorū poſſeſſionem omiſſam, minores admitti poſſunt. [f] *l.* 6. ʝ. *de collationib.* [g] .i. non habet locum. [h] Pœna inultæ mortis defuncti, nō habet locum in hæredib. minoribus. Mortem defuncti non vindicaſſe, minoribus non nocet, alijs nocet Ꝟ. *l.* 6. ʝ. *de his quibus vt indign.* [i] quinquennij *l.* 8. *in f.* ff. *de inof.* [k] Tēpus mouendæ querelæ de inofficioſo, ipſo iure non currit minoribus. [l] .i. in integrū reſtitutio. Ita definitur à Paulo 1. *ſent.* 7. §. 1. [m] Quid hinc ſequetur? minores nō propoſita querela inofficioſi intra quinquenniū, ipſo iure defendi: Eorū ſilētio aduerſarijs nihil adquiri. Plus eſt integram cauſam ſeruari, q̄ reſtitui. Huiuſmodi ſilentium nullū eſt. ſi valuiſſet ad tēpus, neceſſaria eſſet reſtitutio: non valuit & tamen minor iuuatur, manet igitur illi cauſa integra. [n] Fauore minoris, re ipſa & ſine interpellatione, in bonę fidei contractib. (& in teſtamētis) mora cōtrahitur: ideóq; tenetur debitor minori ad vſuras *l.* 5. ff. *de minorib. l.* 1. §. *vlt. ff. de vſur. l.* 26. §. 1. *ff. de fideiuſ.* Huiuſmodi mora à Molinęo irregularis nūcupatur 40. *de vſur. nu.* 205. [o] Teſtamēta ſunt ſtricti iuris, & tamē hîc petūtur vſuræ ex mora. Hinc colligūt, magis cōſiderari priuilegium ætatis, quàm naturam propriæ actionis *l.* 3. §. 2. ff. *de adimendis legatis.* [p] Tutor (excipe teſtamentariū) qui non cauit rem pupilli ſaluam fore, non habet adminiſtrationem rerum pupillarium ʝ. *de tutore qui non ſatiſdedit.* Lata ſententia contra eum qui adminiſtrationem tutelæ non habet, nulla eſt: ideoq; ea minori non nocet. [q] ſancimus *Duar.* [r] Minor ætas imperfecta.

[a] .i. antehac. [b] aliud in nō minoribus *l.* 3. ʝ. *de præſc.* 30. *annor. l.* 3. ʝ. *quib. non obijcitur.* [c] Olim currebat quidem præſcriptio aduerſus minores, ſed aduerſus eā reſtituebantur. Hodie pręſcriptiones infrà 30. annos nō currunt. vt ſit ſenſus, Hodie nedum exceptionē pecuniæ non numeratę opponi per minores vniuerſo minoris ætatis tempore & biennio poſt, ſed & alias exceptiones quæ tempore ſolent præſcribi. [d] *l.* 2. *in f.* s. *eo.* Præſtat, morbo occurrere, quàm depellere. [e] Quis ſtatus earum exceptionum aduerſus minores? An vt currant aduerſus minores mox reſtituendos, vt vult Accurſius? aut non reſtituendos vt vult apud eundem Aldricus? An verò vt non currant pupillis, ſed adultis, vt vult Baldus? Ꝟ. *Bartol. hic nu.* 11. [f] *l.* 11. §. 3. *l.* 44. *ff. de minorib. Eclog. ibi. tit.* 24. [g] Præſumitur pro induſtrio. [h] Propter veritatem, receditur à veriſimili. [i] *l.* 16. ʝ. *de prædijs.* [k] Ꝟ. *l.* 12. ʝ. *de adminiſt. tut.* [l] *l.* 27. *in f. ff. de minorib.* [m] *l.* 11. *ff. de dolo. l.* 4. §. 16. ff. *de doli except. l.* 7. *ff. de obſeq.* [n] *Nou.* 155. *c.* 1. [o] datur tamen in factum actio *l.* 5. s. *de dolo: l.* 11. *in f. ff. de dolo.* [p] Imò, non excludit *l.* 2. s. *ſi aduerſus rem iud. l.* 2. s. *ſi aduerſus donationem: l. vlt.* ʝ. *de bonis quæ liberis.* [q] 10. *Ecl.* 4. *tit.* 25. [r] *adde l.* 2. §. 2. ʝ. *tit.* 45. 2. *l.* 12. *l.* 16. *ff. de probat. l.* 2. §. 1. ff. *de excu. tut.* Aetas liberorum probari poteſt ex libro paterno Ꝟ. *Roland. à Valle* 1. *conſ.* 31. *nu.* 2. 3. [s] *l.* 5. *in f. ff. de in integr.* [t] *l.* 37. ff. *de minor. l.* 2. §. 3. ff. *ad Velleian.*

debet.

debet.Dat.3.Kal.Decemb.Diocletiano II. & Maximiano AA.Coſſ.293.

Si minor dixerit ſe maiorem proprio dolo, non reſtituitur: ſi aduerſarij dolo reſtituitur. Bald.

3.Iidem AA et CC.Theodoræ.

SI,alterius circumueniendi cauſa, minor ætate maiorem te probare aſpectu[a] laboraueris:cùm malitia[b] ſuppleat ætatem, reſtitutionis auxilium tam ſacris conſtitutionibus, quam reſcriptorum auctoritate denegari ſtatutum eſt. Quòd ſi per iniuriam vel circumuentionē aduerſarij hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo minoribus cauſa cognita ſubueniri ſolet. Aditus itaque præſes prouinciæ,probationis ætatis examinata cauſa,ſi tuum dolum non repererit interceſſiſſe, ac te minorem ‖tunc‖fuiſſe probaueris,cauſa cognita in integrum reſtitui prouidebit.Si tamen in inſtrumento, per ſacramenti [c] religionem, maiorem te eſſe adſeueraſti:non ignorare debes,excluſum[d] tibi eſſe in integrum reſtitutionis beneficium:niſi palam & euidenter ex[e] inſtrumentorum probatione[f], non per teſtium depoſitiones, te fuiſſe minorem oſtenderis.Huiuſmodi autem ſacramento corporaliter[g] præſtito nullum tibi ſupereſſe auxilium, perſpicui iuris eſt.Dat.13.Kal.Octob.Sirmij,CC.Coſſ.294.

4.Iidem AA.& CC.Labio.

CVm circa probandum annorum numerum, apud rectorem prouinciæ erratum eſſe, proponas, & in huiuſmodi cauſis etiam filijsfamilias minoribus ſubueniri admiſſum ſit:ea,quæ in prece[h] contuliſti, præſidem prouinciæ examinare conuenit. qui, ſi, æſtimata ætate tua,maiorem annis falſa[i] opinione te præſumpſiſſe ex probationum luce cognouerit, erga minoris perſonam fidem veri ſequetur.Dat.6.Id.Decemb.CC.Cōſ.294.

SI SÆPIVS [k] IN INTEGRVM REſtitutio poſtuletur, Tit XLIIII.

1.Impp.*Seuerus & Antonin.*AA.Romano & alijs.

SI‖ poſt ſententiam proconſulis contra vos latam deſideraſtis in integrum reſtitui, nec obtinuiſtis:fruſtra rurſus, vt ea[l] quæſtio ‖ in integrum reſtitutionis‖agitetur,deſideratis.appellare[m] enim debuiſtis, ſi vobis ſententia diſplicebat.ſed ſi adhuc in ea ætate eſtis,cui ſubueniri ſolet:appellandi ius vobis reſtituimus. PP.V.Kalend.Aug.Chilone & Libone Conſſ.205.

2.Imp. *Alexander* A.Iuſto militi.

QVamquam curatores[n] pupillæ victi ſunt,cùm in integrum reſtitui pupillam deſiderabant:cùm tamen nouis[o] defenſionibus cauſam inſtrui poſſe dicas:adeant curatores vxoris tuæ iudicem,& petant, vt cauſas in integrum reſtitutionis agant. PP. V. Kal.Auguſt.Alex.A. II.& Marcello Conſſ.227.

3.Imp.*Philippus* A.Anitiæ.

IN vna eadémque cauſa iteratum in integrum reſtitutionis auxilium non iure,niſi nouæ[p] defenſiones prętendantur,poſci,ſæpè reſcriptum eſt.PP.II.Kal.Iul.Peregrino & Aemiliano Coſ.245.

DE[q] HIS, QVI VENIAM ÆTAtis impetrauerunt[r], Tit. XLV.

1.Imp.*Aurelianus* A.Agathocli.

EOs,qui veniam ætatis ‖ à principali clementia ‖ impetrauerunt, etiam ſi minùs idoneè rem ſuam adminiſtrare videantur, in integrum reſtitutionis auxilium impetrare non poſſe, manifeſtiſſimum eſt:ne hi, qui cum eis contrahunt, principali [s] auctoritate circumſcripti eſſe videantur. PP. Kalend. Iul. Aureliano A. & Capitolino Conſſ.275.

Mas probata ætate xx.fœmina xiix.annorum, veniam ætatis conſequuntur:vt tamen immobilia non alienent.

2.Imp. *Conſtantinus* A.ad Verinum præfect.præt.

OMnes adoleſcentes,qui[t] honeſtate morum præditi paternam frugem,vel auorum patrimonia gubernare cupiunt,&ſuper hoc imperiali auxilio indigere cœperint,ita demum ætatis veniam impetrare[a] audeant, cùm viceſimi anni metas impleuerint[b]: ita vt poſt impetratam ætatis veniam ijdem ipſi per ſe[c] principale beneficium allegantes, non ſolùm per ſcripturam annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus[d] idoneis aduocatis, morum ſuorum inſtituta, probitatémque animi,& teſtimonium vitæ honeſtioris edoceant. 1 ¶ Fœminas quoque,quas morum honeſtas, mentíſque ſolertia commendat,cùm octauum & decimū annum egreſſę fuerint,veniam ætatis impetrare ſancimus. Sed eas,propter pudorem[e] ac verecundiam fœminarum, cœtui publico demonſtrari non cogimus:ſed, percepta ætatis venia,annos tantùm ‖ætatis‖probari‖poſſe‖teſtibus‖quinque[f] ‖vel inſtrumentis[g] miſſo procuratore[h] concedimus: vt ipſæ etiam in omnibus negocijs tale ius habeant, quale & mares habere præſcripſimus: ita tamen, vt prædia ſine[i] decreto non alienent. 2 ¶ Sed Senatores[k] quidem clariſſimi viri in hac regia vrbe commorantes apud ſublimitatem tuam, cæteri verò apud prætorem[l], in prouincijs autem omnes apud earum rectores de ſuis moribus & honeſtate perdoceant[m]. 3 ¶ Hi verò,qui contra[n] memoratam diſpoſitionem veniam ætatis à principali clementia impetrauerint, ſciant eam nullas vires obtinere. Dat.3. Cal.Iul. Romæ, Criſpo II.& Conſtantino Cæſ. II. Conſ.321.

3.Imp. *Iuſtinianus* A.Mennæ præfect. prætor.

EOs,qui veniam ætatis à principali clementia impetrauerunt vel impetrauerint, non ſolùm alienationem,ſed etiam hypothecam[o] minimè poſſe ſine decreti interpoſitione rerum ſuarum immobilium facere iubemus, in quarum alienatione vel hypotheca decretū [p] illis neceſſarium eſt,qui necdum veniam ætatis meruerunt:vt ſimilis[q] ſit in ea parte conditio minorum omniū, ſiue petita ſit,ſiue non,ætatis venia. Dat. 8.Id. April.Decio V.C.Coſſ.529.

Verba debent intelligi naturaliter & propriè, non fictè etc. Salyc.

4.Idem A.ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & legitimę ætatis fecerit mentionem, vel‖ſi ſe‖abſolutè dixerit perfectæ[r] ætatis:illam tantummodò ætatem intellectā eſſe videri volumus,quæ & vigintiquinque annorum curriculis completur,non quæ[s] ab imperiali beneficio ſuppletur:& præcipuè[t] quidem in ſubſtitutionibus vel reſtitutionibus hoc intelligi ſancimus, nihilominùs tamen & in alijs:niſi ſpecialiter quiſquam addiderit, ex venia ætatis velle aliquid procedere.Dat.9.Cal.April. Lampadio & Oreſte VV.CC.Conſ.530.

SI[u] MAIOR FACTVS RATVM habuerit, Tit. XLVI.

1.Impp.*Dioclet. & Maximian.*AA.& CC. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel ſcriptura interpoſita, vel ſine[x] ſcriptura, facta ſine dolo diuiſio eſt,eámque poſt[y] legitimam ætatem ratam fecerint: manere integram debere conuenit.S.8. Cal.Maij,AA.& Conſ.293.

2.Iidem AA.& CC.Sortiri.

QVi poſt[z] vigeſimumquintum annum ætatis ea,quę in minore ætate geſta ſunt,rata habuerint: fruſtra reſciſſionem eorum poſtulant.Datum Id.Februar. CC.Conſſ.294.

[a] *l.32.ff. de minorib.* vide quæ dicam *ad l.3.ī.quādo tutores eſſe.*
[b] Malitia minoris,ętatem iuſtam repræſentat.vel ſic, Malitiæ non ſuccurritur *l.38. ff. de rei vindic. l.110. in f.ff. de reg. iur.*
[c] An minor aduerſus iuramentum reſtituatur. *v. l.1. ſ.ſi aduerſ. vēdit. l.9.§.4.ff. de iureiur.*
[d] Imò,non videtur excludendus *l.5.in f. ſ. de legib.* ſolue,Plus eſt corporaliter iurare,quàm inſtrumento aut nuda voce.Corporaliter iurare, eſt tactis ſacroſ. Euangelijs *v. l.1.ſ.ſi aduerſ. vend.* adde *10.Eclog.4.ti.25.c.4.*
[e] hinc colligit Cuiacius, Scriptū ſcripto plerūque refutari *ad Nouel.90.*
[f] prolatione *Hal.*
[g] hoc quid ſignificet, dixi *ad l.1.ſ.ſi aduerſus vendit.*
[h] preces.
[i] *l.7.ſ.de in integrum.*
[k] *1.Paul.ſent.§.3.Eclog.d.loco tit.26.*
[l] i. eadem.
[m] Nota genus exceptionis, *Tibi imputa, ſi non appellaſti.*
[n] qui ſolent pupillo dari ad lites.
[o] Noua defenſio, nouā cauſam facit.
[p] Denegata ſemel reſtitutio, non eſt ampliùs petēda:niſi petatur ad aliud, vel ad idē ex noua cauſa vt *hic.*
[q] *2. C.Theod.17.10.Eclog.4.tit.27.* [r] putà à principe.huc refer Paponem *3. Notar.9.c.des lettres de iuſtice.* [s] Auctoritate principis nemo debet decipi.Et ideo illud precium iuſtum cenſendum eſt quod taxatum erit à ſuperiore.vide in hunc locum Molinæum *de vſuris quæſt.59. nu.404.* [t] id rarò princeps ſolet concedere *l.3.ff.de minorib.*

[a] Nota quib. veniam ætatis princeps indulgere ſoleat.
[b] Annus in venia ætatis completus requiritur,non inceptus.
[c] Vbi requiritur examinatio perſonæ, non admittitur procurator.
[d] Aetas ſcriptura & teſtibus probari poteſt *l.12. ff. de probat.*
[e] pudor interdum cauſa eſt priuilegij.
[f] Nota caſum in quo probatio quinque teſtium requiritur.
[g] *l.1.ſ.ſi minor.*
[h] A perſonali comparitione fœminæ excuſantur *l. vlt.ī. de arbitris.*
[i] Aetatis venia non confert poteſtatem alienandi immobilia.
[k] Non continuò pro maiore habetur, qui ſenatoriā dignitatē adeptus eſt *adde l.1. inf. ī. qui & aduer. quos.*
[l] olim apud præfectum vigilum *l.1. C. Theod. de his qui veniam ætatis.* Ea res facit, vt hoc vocabulo *Prætorē*, Cuiacius intelligat, Prætorē plebis ex Nouella 13.
[m] Petens beneficium,cauſam eius impetrandi tenetur exprimere. [n] Piuilegia contra leges impetrata,ſunt nullius momenti. [o] Minor,impetrata ætatis venia,immobilia non poteſt alienare, aut obligare. [p] bona immobilia minorum non poſſunt alienari,aut obligari ſine decreto. [q] Nota caſum in quo minoribus ſimiles ſunt ij, qui veniam ætatis impetrarunt. [r] In dubio, perfecta ætas, intelligitur ætas 25.annorum naturaliter impleta,non beneficio principis aut fictione indulta *l.50.in f.ff.de legat.3.l.vlt.ff.de condit. & demonſtrat.* [s] Baldus hîc colligit, Emphyteuſim datam alicui pro ſe & liberis, non pertinere ad legitimatos. [t] In teſtamētis,verba naturaliter & propriè ſunt intelligenda. [u] *adde ī.lib.5.tit.74.10.Eclog.tit.4.ex lib.28.* [x] Diuiſio hæreditatis poteſt fieri ſine ſcriptura *l.21.ſ.de pactis:l.9.ī.de fide inſtrument.* [y] *l.2.ī.eo.l.3.§.1.l.30.ff.de minorib.* [z] Ratihabitio minoris facta in maiori ętate, reconciliat contractum in minori ætate habitum.

VBI[a] ET APVD QVEM COGNITIO IN integrum reſtitutionis agitanda ſit,
Tit. XLVII.

1. Imp. *Antoninus* A. Seuero.

SI quid à procuratore meo iudicatum eſt, id per in integrum reſtitutionem præſidis ſententia non poteſt reſcindi. princeps enim ſolus[b] contra ſententiam procuratorum ſuorum in integrum reſtituere ſolet. PP.6.Kal.Dec.Læto & Cereali Conſ.216.

2 Impp. *Dioclet. & Maximia.* AA.& CC. Aquilinæ.

QVoniam ea, quæ in tranſactione dari placuerat, te tradidiſſe proponis: conſequens eſt, ſi de his repetendis per ‖ in integrum‖ reſtitutionem, vel quamcumque aliam cauſam putaueris agendum: eius adire te prouinciæ præſidem, in[c] qua domicilium habent, quos conuenis. Dat.3.Kal.Sept.Cap. poſt tertium Conſulatum Lampadij & Oreſtis.531.

Reſtitutio in integrum poteſt peti coram iudicib. ordinarijs, & ſpecialiter delegatis. Bald.

3. Imp. *Iuſtinianus* A. Ioanni præfec. præt.

CVm ſcimus eſſe dubitatum de reſtitutionibus, quæ in integrum poſtulantur, ſiue tantummodò apud iudicem, cui aliqua iuriſdictio eſt, examinari eas oportet, ſiue apud pedaneos iudices: ſiue eas minores viginti quinq; annis petierunt, ſiue maiores, ſecundùm ꝙ anterioribus ſanctionibus vel veteris iuris vel noſtris declaratum eſt: ſancimus, non ſolùm apud iudices pro[d] tribunali huiuſmodi cauſæ cognitionem proponi, ſed etiam apud eos iudices, quos Auguſtalis dederit maieſtas, aut noſtræ reipublicæ adminiſtratores, vel in hac regia vrbe vel in prouincijs: vt videatur ipſe, qui iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens, in integrum dare reſtitutionem, & cauſas eius examinare, ſic etenim non difficilis erit cauſarum examinatio. Sed ne quis ita effuſè intellectum noſtræ conſtitutionis audeat eſſe trahendũ, vt etiam apud compromiſſarios[e] iudices, vel arbitros ex communi ſententia electos, vel apud eos, qui dantur à iudicibus, qui propriam iuriſdictionem non habent, ſed tantummodò iudicandi facultatem, putet huiuſmodi extendi ſanctionem: hos tantùm generaliter volumus tales cauſas dirimere, qui vel certæ adminiſtrationi, cui & iuriſdictio adhæret[f], præpoſiti ſunt, vel ab his fuerint dati: & multò magis ſi à noſtra maieſtate delegata eis ſit cauſarum audientia[g]. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur: & hoc addendum eſſe cenſemus, vt his tantùm[h], quos ſuprà enumerauimus, liceat de in integrum reſtitutione diſceptare, ſiue hoc ſpecialiter eis fuerit mãdatum, (quod & veteribus non fuerat incognitum) vel ſi generaliter dati ſunt iudices, vel in alijs ſpeciebus inciderit quædam quæſtio reſtitutionis. Dat.3. Kal. Septemb. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis VV.CC.531.

DE REPVTATIONIBVS[i], QVÆ FIVNT in iudicio in integrum reſtitutionis,
Tit. XLVIII.

Reſtitutio conceſſa minori, omnia in priſtinum ſtatum reſtituit tam pro, quam contra.

1. Imp. *Antoninus* A. Tatiano.

QVi reſtituitur in integrum, ſicut[k] in damno morari non debet, ita nec[l] in lucro, & ideò quicquid ad eum peruenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet reſtituere. 1 ¶ Sed & ſi interceſſor[m] minor vigintiquinque annis interuenerit, in veterem debitorem debet reſtitui actio. 2 ¶ Sed & cùm minor adijt[n] hæreditatem, & reſtituitur: mox quicquid ad eum ex hæreditate peruenit, debet præſtare. verum & ſi quid dolo[o] eius factum eſt, hoc eum præſtare conuenit. Sine die & conſule.

ETIAM PER PROCVRATOREM[p] CAVſam in integrum reſtitutionis agi poſſe,
Tit. XLIX.

[a] 10. *Eclog.* 4. *tit.* 29. *adde l.* 2. *inf.* ꝟ. *de his qui Veniam ætatis.*

[b] *adde l.* 3. ꝟ. *ſi aduerſus rem iudicat.*

[c] Agens ad diſtractum, tenetur ſeq forum rei, & ita reſtitutio nõ petitur in loco cõtractus initi, ſed in domicilio rei.

[d] Cognitio reſtitutionis tribunal exigit.

[e] De cauſa reſtitutionis in integrum, nõ poteſt in arbitrum compromitti, nõ fit cõpromiſſum, nec de ea arbiter poteſt cognoſcere V. *VVurmſer.* 1. *Pract.* 3. *obſer.* 3.

[f] Iuriſdictio ordinaria & contentioſa inhæret territorio: limites iuriſdictionis ſunt limites territorij *Bald.*

[g] Delegatus principis ad audiendũ, delegatus cenſetur ad definiẽdum: multò magis ad incidentia, quarum cõceſſionem ſpecialẽ requiri negat *Bald.*

[h] hinc etiam colligũt, cauſam reſtitutionis nõ poſſe cõpromitti *adde l.* 34. *in f.* ff. *de minor.*

[i] 10. *Eclog.* 4. *ex tit.* 30. 1. de his quæ adoleſcenti petẽti reſtitutionem in integrum imputãtur, vt ea vel reddat vel compenſet.

[k] Omnis reſtitutio in integrum eſt reciproca aut iniquiſſima, ſi ex vno latere tantum conſiſtat *l.* 24. §. 4. ꝟ. *de minorib. excipe l. pen.* ꝟ. *de his quæ vi metuſve cauſa adde Molinæum de Vſuris. quæſt.* 11. *nu.* 157. [l] Imò, in lucro *l.* 7. §. 8. *ff. de minorib.* [m] *l.* 48. *l. Vlt. ff. de minorib.* [n] Minor reſtitui poteſt aduerſus aditam hæreditatem ꝟ. *ſi minor ab hæreditate.* [o] dolus enim rẽ repræſentat. [p] *l.* 25. §. 1. *ff. de minorib. Eclog. d. loco.* 31. *excipe caſum l.* 2. ꝟ. *de his qui Veniam.*

1. Imp. *Alexand.* A. Licinio.

CAVSAM in integrum reſtitutionis, ſi qua competit, etiam per procuratorem[a] agi poſſe placet. Dat.13.Kal.Octobr. Pompeiano & Peligno Conſ.232.

IN INTEGRVM RESTITVTIONE POSTulata, ne quid noui fiat,
Tit. L.

1. Imp. *Gord.* A. Secundino militi.

POSTVLATA in integrum reſtitutione, omnia in ſuo ſtatu[b] eſſe debere, donec res finiatur, perſpicui iuris eſt. idque curabit is, ad cuius partes ea res pertinet. PP.12.Kal.Iul. Gordiano A. & Auiola Conſ.240.

DE RESTITVTIONIBVS MILITVM[c], ET eorum, qui reipublicæ cauſa abſunt,
Tit. LI.

1. Impp. *Seuerus & Antoninus* AA. Chiloni.

SI Valerianus Centurio cohortis duodecimæ Alpinorum antè vita deceſſit, quàm ‖ bonorũ ‖ poſſeſſionem acciperet: hæres[d] eius ex perſona defuncti reſtitutionis auxilium intra annũ[e] vtilem ita rectè implorabit, ſi[f] Valerianus poſt exactos dies, quibus bonorum poſſeſſio defertur, in militia defunctus eſt. PP.Kal.Nou. Laterano & Rufino Conſ.198.

2. Imp. *Alexander* A. Petronio Centurioni.

SI quid de bonis eorũ, qui reipublicæ[g] cauſa abſentes ſunt, deminutum eſt, actionéve qua competente eis aliquis liberatus fuit: in integrum reſtitutio perpetua iuriſdictione intra annum[h] vtilem permittitur. PP.13.Kal. Nou. Alex. A. II. & Marcello Conſ.227.

3. Idem A. Flauio Ariſtodemo militi.

QVod tempore militiæ[i] de bonis alicuius poſſeſſum ab aliquo eſt, poſteaquàm is reipublicæ cauſa abeſſe deſijt, intra annum[k] vtilem amota pręſcriptione temporis medij, poſſeſſionem vindicare permiſſum eſt. vltrà autem ius poſſeſſoris lædere contra eum inſtitutum non oportet. PP. Non. Ianuar. Maximo II. & Aeliano Conſ.224.

4. Imp. *Gord.* A. Maſtriano.

IGnorare non debes, eorum, qui reipublicæ cauſa ſine dolo malo abſunt, ſi abſentes boni viri arbitratu non defenduntur bona tantùm poſſideri[l]: venditionem[m] autem in id tempus differri, quo reipublicæ cauſa abeſſe deſierint. Datum 12.Kal.Ian. Gordiano A. & Auiola Conſ.240.

5. Idem A. Secundino militi.

NEque reipublicæ cauſa abſentibus, neq; alijs maioribus ad titulum in integrum reſtitutionis pertinẽtibus, pręſcriptionem quadriennij[n] poſt factam à fiſco venditionem obeſſe ‖poſſe‖ manifeſtum eſt. PP.6.Id. Maij, Sabino & Venuſto Conſ.241.

Aduerſus Venditionem factam propter negligentiam commiſſam tempore abſentiæ iuſtæ, petitur reſtitutio. Bald.

6. Impp. *Valerian. & Gallien.* AA. Germano Centurioni.

SI, cùm militaribus laboribus operam dares, creditoris tui hæredes poſſeſſiones ſibi obligatas diſtraxerũt: poteris, adito præſide prouinciæ, in integrum reſtitutionem impetrare, retractatáque[o] venditione, recipies poſſeſſiones, oblato antè ‖debito, vel‖ precio, ſi minus debito fuiſſet. PP. 4. Non. Apr. Valeriano & Gallieno AA. Conſ.255.

7. Impp. *Dioclet. & Maximian.* AA. & CC. Marinæ.

EA, ‖ quæ[p] à patre geruntur, nõ decet pro diſciplina militari à filijs ad irritum reuocari: præſertim cùm nec patrem tuũ in rebus humanis agẽtem affirmes

[a] mandatũ ſpeciale habẽtem. An hoc perpetuum? negat Baldus dominũ præciſe cogi ita conſtituere, Conſtituo te procuratorẽ, ad petendam reſtitutionẽ in tali cauſa aduerſus N: ſufficere ſi datus ſit generaliter ad petendam reſtitutionem Vide *VVurmſerum* 1. *pract.* 25. *obſer.* 3.

[b] ideóq; qui lucrum ſentit ex contractu vel ſententia, non poteſt etiam exſequi aduerſus eũ cui conceſſa eſt reſtitutio, idem non poterit rem alienare. Vis ea eſt reſtitutionis vt negotij vires ſuſpendat *l.* 32. ꝟ. *de tranſact.*

[c] 10. *Ecl.* 4. *ex titul.* 33. 4. *ff.* 6. *adde Papon.* 3. *Not.* 9. *f.* 704.

[d] Hæres, ex perſona defuncti, reſtitutionis beneficium poteſt petere.

[e] hodie intra quadrienniũ continuum *l. Vlt.* ꝟ. *de tempor. in integ.*

[f] Hæres reſtituitur ex perſona defuncti, dummodo beneficiũ reſtitutionis ſumpſerit originem ex illius perſona.

[g] *l.* 1. *ff. ex quib. cauſ. maior.*

[h] *l.* 40. *ff. ex quib. cauſ. maior.*

[i] hodie intra quadrienniũ cõtinuum *l. Vl.* ꝟ. *de temporib. in integ.*

[k] hodie intra quadrienniũ *d. l. Vlt.* [l] & eorum bonis curatores dari. quin etiam poſſideri quidem militis bona, donec in caſtris eſſet, aliquando edixit conſul Romanus, vt Liuius ſcribit *lib.* 2. ſed extra ordinem. nam ex ordine poſſideri poſſunt, v. Cuiacium 10. *obſ.* 31. vbi tractat de cauſis poſſeſſionis bonorum rei ſeruandæ cauſa. [m] *l.* 6. §. 1. ff. *quib. ex cauſ. in poſſeſſ. l. Vlt.* ff. *de reb. auctorit.* [n] Rebus alienis, citra debiti cauſam, à fiſco venditis, earum domini intra quadriennium fiſco litem mouere poſſunt: poſt quadrienniũ non poſſunt §. *Vlt. Inſtit. de Vſucap.* niſi reipublicæ cauſa abfuerint *Vt hic: Eclog. d. loco. c.* 5. [o] retractáq; *Hal.* [p] Priuilegium ſucceſſoris non reſcindit legitimum factum prædeceſſoris *Bald.*

con-

conqueſtum fuiſſe ſuper huiuſmodi contractu. Datum Non. Febr. CC. Conſſ. 294.

Tempus abſentiæ & occupationis reipub. cauſa prodeſt, non tempus præſentiæ, vel voluntariæ occupationis. Salyc.

8. Imp. *Iuſtinianus* A. Mennæ præfecto prætorio.

SAncimus, his ſolis, qui in expeditionibus [a] occupati ſunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quàm in petendis in integrũ reſtitutionibus, eis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionis neceſſitatem in alijs locis vel in ſuis ædibus [b] degunt, minimè eos ad vindicanda memorata priuilegia adiuuantibus. Dat. 6. Id. April. Conſtantinop. Decio V.C. Coſ. 529.

[a] aliud ſi milite præſente quid ſtatutũ, *l.* 15. §. 2. *ff. ex quib. cauſ. ma tor.* aut eius procuratore *l.* 39. *d. tit.*
[b] ſedibus *Hal.* ἐν τοῖς οἴκοις *Græci:* v. *l.* 18. ſ. *de epiſcopali audientia.*

DE VXORIBVS MILITVM, ET eorum, qui reipublicæ cauſa abſunt,

Tit. LII.

1. Imp. *Alexand.* A. Secundinæ.

TEMPORALIBVS actionibus excluſis mulieribus, quæ cum maritis reipublicæ cauſa abſentibus peregrinatæ [c] ſunt, ad exemplum militum ſubueniri ſolere non eſt ignotum. PP. 3. Non. Decem. Alexãdro A. II. & Marcello Conſſ. 227.

2. Imperatores *Diocletianus, & Maximianus,* AA. & CC. Quintiliano.

EI, quæ diutiſſimè fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præſcriptio longi temporis. ſed quia huiuſmodi diutinæ abſentię commẽta callidè adhibita atque compoſita obeſſe omnino non debẽt: decernimus, vt, ſi talis mulier domum ad ſe pertinere monſtrauerit, quæ in abſentia eius vendita eſt, refuſo [d] pretio, quod reuera ſolutum eſt, eandem recipiat. Datum 8. Kalen. Decemb. ipſis AA. & Conſſ. 293.

[c] Quibus officium publicũ damno eſſe nõ debet, nec eorũ vxoribus eſſe cõuenit.
[d] *l.* 6. ſ. *titu. prox.*

DE TEMPORIBVS [e] IN INTEGRVM reſtitutionis tam minorum, & aliarum perſonarum, quæ reſtitui poſſunt, quàm etiam hæredum eorum,

Tit. LIII.

[e] 10. *Eclog.* 4. *tit.* 34.

1. Imp. *Gord.* A. Pudenti militi.

IN his, in quibus læſus es, cùm minor annis vigintiquinque eſſes, toto militaris expeditionis tempore auxilium reſtitutionis poſtulare potes: tempus etenim poſt impletam minorẽ ætatem præſtitutum, ex die [f] miſſionis iuxta rationem iuris computari debet. PP. 3. Non. Octobris, Pio & Pontiano Conſſ. 239.

Si minor ſuccedit maiori cauſa militiæ abſenti, toto tempore minoris ætatis tempus petendæ reſtitutionis non currit. Bald.

2. Idem A. Secundino Militi.

SI intra legitimam ætatem, vel ea impleta, nondum exacto tempore præſtituto, pater tuus in fata conceſſit, tuque ei hæres [g] extitiſti, & intra vigintiquinque annos, vel poſt eam ætatem intra id tempus, quod ad in integrum reſtitutionem defuncto ſupererat, nomẽ militiæ dediſti: præſes prouinciæ, cauſa cognita, per in integrum reſtitutionem ex perſona defuncti ſubueniri tibi prouidebit. Datum 11. Kalend. Nouembr. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

3. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos, quibus in integrum reſtitutionis auxilium indulgetur, conſtitutus es, vel eo tempore nomẽ militiæ dediſti, & expeditione occupatus es: continuatum [h] beneficium reſtitutionis, per vſucapionem, licèt ante militiam ſuppleta ſit, non patitur te diſpendio rei familiaris affligi. Datum Kalen. Nouemb. Pio & Pontiano Conſſ. 239.

4. Imperatores *Diocletianus & Maximianus,* AA. & CC. Dionyſio.

EX perſona fratrum, ſi tibi eorum quæſita eſt ſucceſſio [i], potes, contra quem ſupplicas, agere: non ignorans, quòd ſi minores vigintiquinque annis militauerint fratres tui, atque in militia diem functi ſunt: in integrum reſtitutionis tempus eis nõ ceſſerit, ſed omne ad ſucceſſorem tranſmiſerint. S. 8. Kalen. Ianuar. Philippopoli, CC. Conſſ. 294.

5. Imp. *Conſtantinus* A. ad Baſſum P.P.

EA, quæ de temporibus in integrum reſtitutionum legibus cauta ſunt, cuſtodiri cõuenit. & ſi fortè quis beneficio noſtro ætatis [a] veniam fuerit conſecutus: ex eo die, quo indulgentia noſtra in iudicio competenti fuerit intimata, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa, ad perſequendas in integrum reſtitutionum [b], finiendasque cauſas iure tempus habeat præſtitutum. ita tamẽ, vt nunquam minoribus vigintiquinque annis conſtitutis, de his, quæ ante impetratam veniam ætatis geſſerunt, auxilium in integrum reſtitutionis denegetur. 1 ¶ Si quando ſanè in [c] minoris iura ſucceſſerit minor: minimè prohibeatur, cùm quintum & viceſimum ſuæ ætatis annum tranſierit, in integrum reſtitutionis beneficio vti tempore illibato. 2 ¶ Quòd ſi maioris fuerit minor iura nactus: quantum ad eas pertinet cauſas, quas ex perſona maioris fuerit conſecutus, tantum temporis ad exponendas in integrum reſtitutiones decidendasque cauſas accipere debebit, quantum defuncto, cuius hæres aut bonorum poſſeſſor docebitur extitiſſe, reliquum fuerat. 3 ¶ Cùm verò maior ſucceſſionem fuerit adeptus minoris: ſi quidem ciuili iure ab inteſtato vel ex teſtamento ſucceſſerit, mox cùm fuerit adita hæreditas: ſi verò honorario iure, ex quo bonorum poſſeſſio fuerit accepta, examinãdo ‖ac terminando‖ in integrum reſtitutionis negotio, ſolida ſine vlla diminutione tempora ſupputẽtur. Datum Nonis Octobr. Romæ, Conſtantino A. & Licino Cæſ. vtriſque II. Conſſ. 312.

[f] nota ordinem temporis, Minoris ætatis, petendæ reſtitutionis ętatis cauſa, miſſionis à militia. vnde poſſumus colligere, Tẽpus reſtitutionis petẽdæ, quod aliàs effluxit, ſi ætatis priuilegiũ ſpectem[o], retineri ꝑpter nouum priuilegium eiuſdẽ perſonæ, puta militię. Priuilegium ætatis continuari cum alio priuilegio *l.* 3. j. *eod.*
[g] *dic vt in l.* 5. §. 1. 2. 3. j. *eod.*
[h] *dixi ad l.* 1. ſ. *eod.*
[i] Beneficium reſtitutionis ex quacunq; cauſa competens, ſucceſſori competit *Salycet.*

[a] *Vid.* ſ. *de his qui veniam ætatis.*
[b] reſtitutiones.
[c] Si maior maiori ſuccedit, hæredi idem tempus competit qđ defuncto. ſi minor ab adita hęreditate §. *vlt.* j. *eodẽ.* quadrienniũ ex pſona defuncti, *l.* 4. 5. j. *eod. l.* 19. j. *de minorib.* Si minor minori ſuccedit, hæres ex ſua pſona reſtituitur, nec defuncti tempus numeratur, vt hic. *Paul.* 1. *ſent.* 9. §. 4. quod interdũ etiam quadrienniũ poteſt excedere, vt in hypotheſi, *l.* 1. ſ. *eo.* Si maiori, poſt ſuã legitimã ætatem tantum temporis habet, quãtũ defuncto ſuperat, §. 2. j. *eod. l.* 19. *ff. de minorib.* §. 2. j. *eodem. l. vlt. in fin.* j. *ſi maior fact. alienat. fact. ſine decret.*

Authentica ex Nouell. 100. cap. 2.

SI minor vigintiquinque annis de dote cauta non numerata ſtatim nõ queritur: reſtituitur eatenus, vt non tranſcendat à tempore nuptiarum duodecimũ annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus hæredi eius. Sed ſi hæres ſit minor maioris ſeu minoris defuncti, quinque annorum gaudeat ſpatio, non expectato exitu ætatis eius.

Si petitur dilatio, quæ metas reſtitutionis non excedit, tam actori quàm reo conceditur.

6. Idem A. ad Iulianum præfectum vrbi.

PEtendæ in integrum reſtitutionis temporibus obſeruatis, ſi dilatio ab actore petatur, quæ intra metas reſtitutionis valet artari: eandem, quocumque flagitante, cauſis cognitis tribui oportebit. Sin verò eiuſmodi poſtulantur curricula, quæ intra ſpatium receptum anguſtari nequeunt: (quippe ſi in confinio legitimi temporis petantur, & eius terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conueniet. in eius enim arbitrio [d] fuerat, tunc inferre litigium, cùm petitę dilationis mora ſuperſtite ſpatio poſſet includi. 1 ¶ Quòd ſi defenſio rei dilationis ſuffragium poſtulauerit: eandem aſſerta cauſa citra ſpectaculum temporis differri ſancimus: quia nequaquam ſteterat in ipſius poteſtate, quando litigio pulſaretur. dari igitur debet, etſi [e] impetrata dimenſio ſeſe vltra temporis definitionẽ proferat. qua dilatione, ſi à reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus vti minimè prohibebitur. Datum 14. Kalen. Auguſt. Romæ, Conſtantino Cæſ. V. & Maximo Conſſ. 319.

[d] v. *l.* 42. *ff. de reg. iur.*
[e] Plures dilationes dãtur reo quàm actori, v. quæ notaui *ad l.* 125. *ff. de reg. iur.*

7. Imp. *Iuſtin.* A. Ioanni P.P.

SVperuacuam differentiam vtilis anni in integrum reſtitutionis à noſtra republica ſeparantes, ſancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma vrbe, & in Italia, & in alijs prouincijs quadriennium † continuum [f] tantummodo numerari ex die, ex quo annus vtilis currebat, & id tẽpus totius loci eſſe cõmune. ex differentia enim locorum aliquod induci diſcrimen, ſatis nobis abſurdum viſum eſt. Quod non ſolùm in minorum reſtitutionibus, (quibus vtilis annus incipit currere, ex quo viceſimiſexti anni dies illuxerit) ſed etiam in maiorum [g], hoc idem adhiberi ſancimus, vt & hîc pro vtili anno memorata continuatio temporis obſeruetur ad interponendam conſtitutionem, finiendamque litem. 1 ¶ Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum reſtitutionibus:

† *l. vlt.* j. *de repudi.* & ita intra 29. annũ ætatis reſtitutionẽ maior petere tenetur. Apud Gallos ex edicto Frãciſci I. poteſt intra 35. annũ, v. *Rebuff. tom.* 2. *tract. de reſti. gloſſ.* 2.
[f] Continuus ann[9] dicitur: quia in eo etiam computantur dies feriati. v. Vvurmſer. 1. *pract.* 25. *obſ. vlt.* vbi etiam addit formam libelli pro impetrãda reſtitutione. Plenius de huiuſmodi libellis v. Oldendor. *claſſ.* 6. *act.* 8. vbi de libello reſtitutionis minorum tractat, vt & 9. maiorũ: 10. quod metus cauſa: 11. doli mali. adde Ferrarienſem *in forma libelli ſuper petitione reſtitutionis in integr.*
[g] i. ſi, cùm abeſſent reipublicæ cauſa, læſi fuerint, intra quadriennium à ſuo reditu reſtitutionem poſtulant. Demus maiorem in rationum computatione deceptum? Error calculi quadriennio non præſcribitur, *leg. octau. de adminiſtr. rer. leg.* 13. *ff. de diuerſis & temporalib. præſcription.* quin actio de dolo ſuum biennium retinet, *lege vltima, ſupra de dolo.*

ita & in maiorũ, tempus, in quo reipublicæ cauſa abfuerint, vel alijs legitimis cauſis, quæ veteribus legibus enumeratæ ſunt, fuerint occupati, omne excipiatur. & non abſimilis ſit in hac parte minorum & maiorum reſtitutio. Datum Kalen. Septembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV.CC. Conſſ.531.

QVIBVS EX CAVSIS MAIORES [a] in integrum reſtituantur,

Tit. LIIII.

1. Imperator *Antoninus* A. Æmiliano.

SI propter officium legationis[b] ad me bona fide factæ, abſens & indefenſus condemnatus es: inſtaurationem iudicij iure deſideras, vt ex integro defenſionib. tuis vtaris. nam eos quoque, qui legationis officio funguntur, in eo[c] priuilegio eſſe, in quo ſunt, qui reipub. cauſa abſunt, receptum eſt. PP. V. Non. Mart. Duobus & Aſpris Conſſ.213.

2. Idem A. Dionyſio.

SI idcirco apud arbitrum præſentiam tui facere non potuiſti, quòd ſub cuſtodia[d] militari iuſſu præſidis detinebaris, idque in veritate eſſe præſidi prouinciæ probaueris[e]: accipies cauſæ inſtaurationem. PP. 13. Kal. Octobr. Læto & Cereali Conſſ.216.

3. Imperatores *Diocletianus & Maximianus* AA. & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus[f], qui bonæ fidei[g] ſunt, etiam maioribus officio iudicis cauſa cognita publica iura ſubueniunt. Datum Non. Auguſt. Diocletiano & Ariſtobolo Conſſ.285.

4. Idem AA. Priſciano.

REſpublica[h] minorum iure vti ſolet: ideoque auxilium reſtitutionis implorare poteſt. Datum 2. Idus Nouembr. Diocletiano & Ariſtobolo Conſſ.285.

5. Iidem AA. Liciniano.

SI ab[i] hoſtibus cum patre ac matre captus, poſtea his ibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reuerſus, ſucceſſiones eorum quæſiſti: exemplo vtilis actionis, quę in integrũ reſtitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic obijci ſolet) obiectu res vindicare non prohiberis. Datum 16. Kalend. Maij, CC. Conſſ.294.

DE ALIENATIONE[k] IVDICII mutandi cauſa facta,

Tit. LV.

Facta alienatione ratione mutandi iudicij, poſſeſſor poteſt conueniri rei vindicatione, quam poſſeſſio parit Bald.

1. Imperatores *Diocletianus & Maximianus* AA. & CC. Attalo.

CVM in[l] rem actionem poſſeſſio pariat aduerſario, alienatione etiam iudicij mutandi cauſa celebrata, in integrum reſtitutio edicto perpetuo permittatur: intelligis, ſi rem, ne ſecum ageretur, qui poſſidebat, venundedit, & emptori tradidit: quem elegeris, conueniendi tibi tributam eſſe iure facultatem. Datum 6. Kalend. Decembr. Viminacij, CC. Conſſ.294.

DE RECEPTIS[m] ARBITRIS[n],

Tit. LVI.

1. Imperator *Antoninus* A. Nepotianæ.

[a] 4.*ff*.6.v.*Papon*. 3. *Notar*. 9.*fol*.657. *Oldendorp. claſ*. 6.*act*.9.
[b] *l*.8.*l*.25.*in fi*. *l*.28.§.1.*l*.32. *ff. eodem*. *l*.14.*ff. de legationibus*.
[c] Legati ciuitatum habentur pro abſentibus reipublicæ cauſa.
[d] *l*.1.§.1.*l*.9.*l*.15.*l*.23.*ff. eodem*. *l*.4.§.1. *ff. ſi quis cautionib*.
[e] v*ide l*.19.§.1.*ff. de probationib*.
[f] *l*.1.*in fine*. *l*.26.§.9.*l*.28.§.2.*ff. eodem*. *adde leg*.3.C. *comm. vtriuſque*. *l*.2.C.*de reſcindenda*. *leg*.7.*ff. de in integr*. *adde Cuiac*.13. *obſeruat*.24.
[g] an & in ſtricti iuris? vtique *leg*.4.ſ. *de dolo*. dicã plenius *ad l*.2.C.*de reſcindenda*.
[h] *l*.22.*in fine*. *ff. eodem*. *l*.3.C.*de iure reipubl*.*l*.9.*ff. de appellationibus*.
[i] *l*.23.§.1.*ff. eodem*. *adde Paul*. 3. *ſent*. 4.§.8.
[k] 4.*ff*.7.1. *Decretal*. 32. Vide formulam huius actionis apud Oldendorpium *Claſſ*. 1. *act*.11.
[l] Poſſeſſio parit in rem actionem, *leg*.17.*ff. de pignoribus*. In rem actio, poſſeſſorem tenet *l*.1.C. v*bi in rem*. ex poſſeſſione eſt *l*.24.§.2.*ff. de iudicijs*. [m] Recepti arbitri, iudices ſunt compromiſſarij non ordinarij *leg. penultima* C.*eodem*. Receptum enim eſt compromiſſum *l*.14.§.*primo*.C.*de iudicijs*. adeuntur autem vel ex pacto nudo, aut conſtipulatione, vel ex iureiurando, *l*.4.C.*eod*. ſublata à Iuſtiniano *Nouella* 82. alias, dantur à iudicibus. [n] arbitrijs *Holoand. adde* 4.*ff*.8.1.*Decretal*.43.1.*ſext*. 22.7. *Ecloga* 2.1.*Harmenop*.4.*cap*. περὶ αἱρετῶν κριτῶν. Modum huius actionis, vide apud Ferrarienſem *in forma compromiſſi* 28. adde Oldendorpium *in Enchiridio except. cap*.8. vbi tractat de exceptionibus aduerſus arbitros: adde Rebuffum *rom*. 3. *tract. de arbitris & arbitratorib. & quomodo illorum ſententia reformari debeant*.

EX ſententia arbitri ex compromiſſo iure perfecto aditi, appellari non[a] poſſe, ſæpè reſcriptum eſt: quia nec iudicati[b] actio inde præſtari poteſt. & ob hoc inuicem pœna[c] promittitur, vt metu eius à placitis non recedatur. Sed ſi vltra[d] diem compromiſſo comprehenſum, iudicatum eſt, ſententia nulla eſt, nec vllam pœnam committit, qui ei non paruerit. PP. 9. Kalen. Aug. Romæ, Antonino A. IIII. Conſſ.223.

2. Imperatores *Carus, Carinus, & Numerianus* AAA. Clementi.

SI contra compromiſſum aduerſarius tuus apud electum arbitrum præſentiam[e] ſui facere detrectauit, placitæ pœnæ videtur obnoxius. PP. 8. Kalen. Ian. Caro & Carino Conſſ.283.

3. Imperatores *Dioclet. & Maximia.* AA. & CC. Petroniæ.

ARbitrorum ex compromiſſo ſententiæ non obtemperans, ſi ſordes vel euidens gratia eorum qui arbitrati ſunt, interceſſit, aduerſus filiam[f] tuam agentem ex ſtipulatu, exceptione[g] doli mali vti poteris: ſed ex doli mali clauſula, quæ compromiſſi ſtipulationi ſubijci ſolet, filiam tuam conuenire non vetaberis. PP. 3. Id. Ianuar. ipſis AA. Conſſ.293.

Si compromiſſum fuerit iuratum à partibus & arbitro, ex arbitri ſententia condemnatoria oritur actio, abſolutoria exceptio.

4. [h] Imp. *Iuſtinianus* A. Demoſtheni præfecto prætorio.

NE in arbitris cum ſacramenti religione eligendis periurium committatur, & detur licentia[i] perfidis hominibus paſſim definitiones iudicum eludere: ſanctiſſimo arbitrio & huiuſmodi rem cenſemus eſſe componendam. 1 ¶ Si igitur inter actorem & reum, necnon ipſum iudicem fuerit conſenſum[k], vt cum ſacramenti religione lis procedat, &[l] ipſi quidem litigatores ‖in ſcriptis‖ hoc ſuis manibus[m], vel per publicas perſonas ‖ſcripſerint,‖ vel apud ipſum arbitrum in actis propria voce depoſuerint, quòd ſacramentis præſtitis arbiter electus eſt, hoc etiam addito, quòd & ipſe[n] arbiter iuramentum præſtiterit ſuper lite cum omni veritate dirimenda: eius definitionem validam[o] omnimodo cuſtodiri cenſemus, ‖&‖ neque reum, neque actorem poſſe diſcedere, ſed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. 2 ¶ Sin autem de[p] arbitro quidem nihil tale fuerit vel compoſitum, vel ſcriptum, ipſæ autem partes literis hoc manifeſtauerint, quòd iuramenti nexibus ſe illigauerint, vt arbitri ſententiæ ſtetur: & in præſenti caſu omnimodo definitionem arbitri immutatam ſeruari, literis videlicet eorum ſimilem vim obtinentibus: ſiue ab initio hoc fuerit ab his ſcriptum, vel præfato modo depoſitum, dũ arbiter eligebatur, ſiue poſt definitiuam ſententiã hoc ſcriptum inueniatur, quòd ‖cum‖ ſacramenti religione eius audientiam amplexi ſunt, vel quòd ea, quæ ſtatuta ſunt, adimplere iurauerint. 3 ¶ Sed & ſi ipſe ſolus arbiter hoc litigatoribus poſcentibus, vel ſcriptis vel depoſitionibus (vt dictum eſt) manifeſtum facientibus, præſtiterit iuramentum, quòd cum omni veritate liti libramẽta imponat: ſimilem eſſe ‖etiam‖ in pręſenti caſu prioribus eius definitionem, & eam omnimodo legibus eſſe vallatam. 4 ¶ Et in his omnibus caſibus liceat vel in factũ, vel condictionem ex lege, vel in rem vtilem inſtituere actionem, ſecundum quod facti qualitas poſtulauerit. 5 ¶ Sin autem in ſcriptura quidem aut depoſitione nihil[q] tale apparuerit[r], vna autem pars dicat iuramentum eſſe præſtitum, quatenus arbitrali ſtetur ſententiæ: huiuſmodi litigatorum

[a] A ſententia arbitri nõ appellatur *l*. 32. §.14. *ff. eodẽ*. *Carthaginenſis ſynodus ca*. 98. & 123. Ea eſt arbitrij natura ac ratio vera, quam & Græcorum lex comprobat apud Demoſthenem, ἐν τῷ κατὰ μειδίου: & Lucianus *in abdicato*. Imò, appellatur, *l*.9.*ff. qui ſatiſdare*. *l. vlt. in fine*.C. *de iudicijs*. *adde l*.14.*in fi*.*ff. hoc tit*. Solue, Ab arbitris datis à iudice appellatur, nõ a cõpromiſſarijs, v. *Baronem ad d.l*.9. *Cuia*.9. *obſer*. 23. Quid? nũquam à compromiſſario appellatur? appellatur: ſed eo caſu quo ex ei9 ſententia actio oriretur, *Bartolus hic nu*. 3. *aduerſus gloſſam*. quẽadmodum, ſi de iure debuit pronũciare, nec formã iuris obſeruauit. Id etiã locum habet in arbitro, in quem cõſanguinei ex ſtatuto cogũtur cõpromittere. nam ab eo poteſt appellari *Vuurmſe*. 1. *Pract*. 24. *obſ*.16. Cuiacius ſcribit, morib. Galliæ à compromiſſario appellari *ad Nouel*.82. *in fin. & conſult*.12. [b] Ex ſententia arbitri nõ oritur iudicialis actio. [c] Nota vtilitatẽ pœnæ debitæ ex compromiſſo. [d] Quid? An nõ poteſt compromiſſarius terminũ prorogare? poteſt vtiq;, ſi ei data fuerit facultas. non poterit tamen in infinitum, quantumuis liberam poteſtatem habeat, ſed ad duas aut tres vices ad ſummũ, *Iaſ. ad l. vlt*. ſ. *de ſacroſan. eccle*. *Vvurmſe*.1.*pract*.3.*obſ*.2. [e] v.*l*.27.§.4.*ff. eod*. [f] Cõpromitti poteſt inter patrem & filiam. [g] *l*.32.§.14.*in fi*.*ff. eo*. [h] hanc legem à Baſilicis abeſſe Cuiacius notat *hoc tit*. [i] Periuria vitanda. [k] Paria ſunt iurare, & conſentire, vt cum ſacramenti religione lis procedat: modo de cõſenſu appareat. [l] Nota formam iurandi in arbitrum, v.*tamen Auth. prox*.C.*eo*. [m] Idem operatur ſcriptura propria, ac manu tabellionis facta *Bald*. [n] Nota de compromiſſo iureiurando partium & ipſius arbitri, delato tamen & recepto v*ide Auth. prox*.C.*eodem*. [o] Ab arbitri ſententia iureiurando electi, non appellatur, v.*tamen Auth. prox*.C.*eodem*. [p] Nota de arbitrio ſolo partium iuramento delato, v*ide tamen Auth*.C.*eodem*. [q] Nota de arbitrio nudo conſenſu partium delato. [r] Non præſumitur iuratum, niſi probetur iuratum.

gatorum, vel ſolius arbitri ſermones minimè eſſe creden-dos: cùm & ſi quis iuramentum datum eſſe non iudice ſuppoſito, nec inter hoc ſcriptura partium teſtante, conceſſerit: incertis certaminis compoſitio (quæ inter homines imperitos ſæpè accidit) non aliquid vigoris rebus iudicatis inferat, ſed in huiuſmodi caſu hæc obtineat, quæ veteres ſuper arbitris eligendis ſanxerunt.

Authent. ex Nouell. 82. cap. 11.

Decernit ius nouum, nullum ſic [a] fieri poſſe arbitrum, vt cum ſacramenti religione iudicet, ſed pœnam ſtatuat: qua præſtita liceat à iudicatis recedere. Si contra hoc iudicatum fuerit: iudex, qui malè iudicat, ſi doloſa cit, pœnam à Deo expectet: ſi ignorantia, nihil præter ſacramentum ei erit, neq; litigatores rurſus damno aſſicientur.

Finis Authent. Sequitur text. l. Codicis.

6 ¶ Si quis autem poſt arbitri definitionem ſubſcripſerit [b] ἐμμένειν (i. *permanere*) vel πληροφορεῖν [c], (i. *implere*) vel διδόναι, *i. dare.* (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter conſuetudinem vtilius viſum eſt) etſi [d] non adiecerit ὁμολογῶ, *i. ſpondeo*: & ſic omnimodo per actionem in factum eum compelli ea facere, quibus conſenſit. qualis enim differẽtia eſt, ſi huiuſmodi verbis etiã ὁμολογῶ adijciatur, vel huiuſmodi vocabulum omnino omittatur? ſi enim verba cõſueta ſtipulationum, & ſubtilis, imo magis ſuperuacua [e] obſeruatio ab aula conceſſit, & nos quidem nuper legibus à nobis ſcriptis multa vitia ſtipulationum, multasq; ambages, ſcrupuloſosque circuitus correximus: cur nõ & huiuſmodi ſcriptura totam formidinem veteris iuris amputamus: vt, ſi quis hæc ſcripſerit, vel vnum ex his, acquieſcere eis compellatur, & ea ad effectum omnimodo perducere? cùm nõ ſit veriſimile, hæc propter hoc ſcripſiſſe, vt tantùm non contradicat, ſed vt etiam ea impleat, aduerſus quæ obuiam ire non poteſt. Dat. 3. Kal. Nouemb. Decio V. C. Conſſ. 529.

Per litis conteſtationem factam coram arbitro, interrumpitur præſcriptio. Salyc.

5. Idem A. Iuliano P. P.

Cum antea ſancitum fuerat in arbitris eligẽdis, quos neque pœna compromiſſi vallabat, neque [f] iudex dederat, ſed nulla ſententia præcedente communis electio, vt illorum ſententiæ ſtaretur, procreabat, ſi quidem pro parte pulſata forma arbitralis procederet, exceptionem ei veluti pacti generari: ſin autem pro actore calculus poneretur, nihil ex eo procedere ei præſidij: ſancimus in eos arbitros, quos prædiximus, & quos talis conſenſus elegerit ſub eo pacto||vel||in ſcriptis, vel nõ in ſcriptis habito, vt eorum definitioni ſtetur: ſi quidem ſubſcripſerint [g], poſtquam definitio proceſſerit, quod nõ diſplicæat ambabus partibus eorum ſententia, nõ ſolùm|| reo|| exceptionem [h] veluti pacti generari, ſed etiam actori ex noſtro numine in factum actionem, quatenus poſſit ſententia eius executioni mandari, in hac quidem regia ciuitate ab officio eminentiſſimæ præfecturæ, vel eius, cuius [i] forum pars perſequitur fugientis: in prouincijs autem tam per moderatores, quàm per apparitores eorum, vel per iudices, quorum regimen||pars|| pertimeſcit pulſata. Sin autem poſt ſententiam minimè quidem ſubſcripſerint||ſe||arbitri formam amplecti, ſed ſilentio eam roborauerint, & non intra decem [k] dies proximos atteſtatio [l] miſſa fuerit vel iudici vel aduerſario ab alterutra parte, per quam manifeſtum fiat definitionem non eſſe amplectendam: tunc ſilentio partium ſententiam roboratam eſſe, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera autẽ parte recuſante ſecundum præfatum modũ, & implere ſtatuta minimè cupiente: nihil fieri præiudicij, neq; parari vel exceptionem reo, vel actori actionem: exceptus videlicet arbitris, qui cũ ſacramenti religione electi ſunt, ſecundum nouellam [a] noſtri numinis conſtitutionem. tunc etenim ea omnia ſeruari||oportet,||quæ lege noſtra ſuper huiuſmodi audientia definita ſunt. 1 ¶ Licet non ignoremus Iulij Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt||quidem||huiuſmodi quæſtionem, quam in præſenti aggredimur, non autem peritiſſimè peregerunt, ſed vſque ad quaſdam actiones temporales ſtandum eſſe exiſtimauerunt: pleniùs tamen & generaliter definimus conuentum in ſcriptis apud compromiſſarium iudicem factum, ita temporis [b] interruptionem inducere, quaſi in ordinario iudicio lis fuiſſet inchoata. 2 ¶ Ad hæc generaliter ſancimus, in his, quæ apud compromiſſarios facta ſunt, ſi aliquid in factum reſpiciens, vel profeſſum eſt, vel atteſtatum, poſſe eo & [c] in ordinarijs vti iudicijs. Dat. 6. Kal.* Lampadio & Oreſte VV. CC. Conſſ. 530.

Mulier non poteſt arbitrari.

6. Idem A. Ioanni P. P.

Sancimus, mulieres [d] ſuæ pudicitiæ memores, & operũ, quæ eis natura permiſit, & à quibus eas iuſſit abſtinere, licet ſummæ atque optimæ opinionis conſtitutæ in ſe arbitrium ſuſceperint, vel, ſi fuerint patronæ, etiam ſi inter libertos ſuam interpoſuerint audientiam: ab omni iudiciali [e] agmine ſeparari, vt ex earum electione nulla pœna, nulla pacti exceptio aduerſus iuſtos earum contemptores habeatur. Datum Kalend. Septemb. Conſtantinopoli, Lampadio & Oreſte Conſſ. 530.

DE SATISDANDO [f],

Tit. LVII.

Procurator actoris factus apud acta non tenetur ſatiſdare de rato, ſed de defendendo. Bart.

1. Impp. *Diocleti.* & *Maximian.* AA. & CC.

Non eſt incerti iuris, eum, qui apud acta [g] factus eſt agentis procurator, non compelli ratam rem dominum habiturum ſatiſdare. hoc enim caſu veluti præſentis [h] procuratorem interuenire intelligendum eſt. Itaque etſi poſtea mutata [i] voluntate procuratorem eſſe noluerit, tamen iudicium, quo quaſi procurator expertus eſt, iudex ratum habere debebit. Sin autem ei ab aduerſario ſuo oppoſita [k] fuerit in ipſo litis exordio defenſionis allegatio: etiam ipſe quaſi abſentis in hac parte procurator ſatiſdationem ſuper excipienda lite præſtare cogitur. qua non præcedente, lis, quæ ei data eſt, vlterius procedere à iudice nõ conceditur. Rei autem procurator vel defenſor, etiam ſub geſtorum teſtificatione factus, in ipſo litis limine iudicatũ [l] ſolui ſatiſdationem in omnibus cauſis præſtare cogitur. Datum. 9. Kalend. Nouemb. CC. Conſſ. 294.

DE FORMVLIS [m] ET IMPETRATIONIBUS [n] ACTIONUM [o] SUBLATIS,

Tit. LVIII.

1. Imperator *Conſtantinus* A. Marcellino præſidi Phœniciæ.

Iuris formulæ [p] aucupatione ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus, radicitus amputentur. Datum 10. Kalen. Febr. Conſtantio III. & Conſtante II. AA. Conſſ. 342.

Left margin notes:

[a] hodie arbitri nõ ſunt eligendi cũ iuramento, & ſi electi, poteſt recedi ab illorũ arbitrio *Nouel. 82. c. 11. Vbi V. Cuia.*

[b] ſubſcripſerit ὡ μὴ ἀντιλέγω τὰ δόξαντα διδόναι *Hal.* Cuiacius videtur legiſſe πληρῶν 17. *obſ. 16.*

[c] Cauſa dubitadi ex eo videtur oriri φ infinitiui ἐμμένειν, πληροφορεῖν, διδόναι, & ſimiles, nullã animi inclinationem oſtendat. Infinitiui ea eſt natura, vt omnes ipſe ſequatur modos, atq; cũ ipſis coaleſcat ad ſignificãdum. Itaque Græci rectè ἀπαρέμφατον appellarũt, αpρe quod nihil indicet aut finiat. ſu nõ eſt, ſed aliorũ, V. *Scaliger. c. 114. de cauſis linguæ Latinæ.* Qd cũ ita ſit, huiuſmodi infinitiui deſtituti alterius modi verbo, nihil videtur ſignificare, eoque pacto nõ obligare ijs vtente. Ratio verò deci dẽdi in eo eſt, repeti verbũ ἀπὸ κοινοῦ. Eodẽ modo in teſtamẽtum nõ minus valet, quòd in nuncupãdo hærede omiſſum ſit verbum directum *Eſto*, *l. 7. ỹ. de teſt. l. 1. ff. de hær. inſt.* Idem dicendum in fideicõmiſſo, ſi omiſſum eſt verbum *Volo*, *l. 10. ỹ. de fideicom.* Sic omiſſum verbum *Dare*, non vitiat legatum, *l. 106. ff. de legat. 1.* ſi conſtat de voluntate, debetur legatũ, licet minus ſcriptũ, *l. 67. §. 9. ff. de lega. 2.* [e] Subtiles, & nimis onoroſæ verborũ formulæ, in iudicijs, arbitrijs, & ſtipulationib. deſuetæ. [f] Arbitri, vel mutuo partium cõſenſu accipiuntur, vel à iudice dantur. [g] Ex ſentẽtia arbitri electi nudo pacto cum pœna & illa clauſula, *Rato manẽte pacto*, acceptata, expreſsè vel tacitè à partib. oritur actio & exceptio. Quid ſi vel nudo pacto vel ſtipulatione pœnali citra ſuperiorẽ clauſulã? ad pœnã agitur. Quid ſi nuda ſtipulatione? ad intereſſe *Bart. hic*, & *Vuurmſer. 1. pract. 22. obſer. 8.* [h] De exceptione compromiſſariæ pronunciationis. vide Oldendorp. *c. 40. de exceptionib.* [i] Sententia arbitri executioni mandatur per iudicem rei, nec reſpicitur locus arbitrij. [k] Decem dierum ſilẽtio, ſententia arbitri approbata intelligitur. [l] Clandeſtina atteſtatio non infirmat arbitri ſententiam.

Right margin notes:

[a] *Nou. 82. c. 11.* [b] Citatio facta coram arbitro interrumpit præſcriptionem. [c] Confeſſiones & atteſtationes corã arbitro valent, etiã finito compromiſſo. [d] Mulier non poteſt eſſe arbiter. Ante hãc conſtitutionem, Cuiacius 13. *obſeruat. 22.* putat mulierib. integræ famæ id licuiſſe. Nã & Homeri 8. Odyſſ. Areta vxor Alcinoi dicitur etiã inter viros diſceptaſſe lites. & morib. Galliæ mulier inter beneficiarios, aut ſubditos ſuos ordinariam iuriſdictionẽ habere poteſt, quæ more confirmantur, *c. ele ctis de arbitr.* [e] *l. 21. ỹ. de procuratorib. l. 2. §. 1. ỹ. de his qui veniã ætatis. adde l. 2. ff. de curat. furioſi. l. 2. ff. de reg. iur.* [f] 4. *Inſtit. 11. 2. ff. 8. 9. 11. 7. ff. 9. 39. ff. 1. 2. 3. 46. ff. 6. 7.* & *Paul. 1. ſent. 11.* Satiſdat actor, reo, corumq; procuratores. Ille de lite perſequẽda & expenſis litis, & decima litis, ſi ſuccubuerit. id vt obſeruaretur, in Gallia, oſtendi in Authentica generaliter 25. ỹ. *de epiſcopis.* Reus præſens ſatiſdat iudicio ſiſti, §. 2. *Inſtit. de ſatiſdat.* Vide Vuurmſer. 1. *pract. 10. obſ. 1.* Procurator actoris & rei ſatiſdat quoq; vt ỹ. dicetur. [g] Procurator datus ab actore apud acta, non ſatiſdat ratam rem dominum habiturum. ſed ſi datus ab actore & de eius mandato dubitatur *l. 1. ỹ. de procurat.* § 3. *Inſti. de ſatiſdat.* ſatiſdabit rem ratam. vide Oldendorpium *claſſ. 1. act. 7.* De ſatiſdatione procuratoris actoris v. Vvurmſer. 1. *pract. 10. obſ. 1.* [h] Procurator præſentis non cauet de rato. [i] Mutatio procuratoris clandeſtina non nocet aduerſario. [k] Procurator actoris tenetur cauere de defendendo in cauſa reconuentionis, *l. 15. in f. ff. de procuratorib. Bartol.* & meritò, cùm in ea partes rei ſuſtineat. [l] Procurator rei, ſatiſdat de iudicato ſoluendo, *l. 46. §. 2. ff. de procuratorib.* De cuius actionis formula vide Oldendorpium *claſſ. 1. act. 7.* & *ff. iudicatum ſolui. §. 4. §. 5. Inſtit. de ſatiſd.* De ſatiſdatione procuratoris rei vide Vuurmſer. 1. *pract. 3.* [m] *l. 1. ỹ. eodem.* [n] *l. 2. ỹ. eodem.* [o] i. de formulis in actionibus vſitatis ſublatis. Sunt etiam ſcrupuloſæ huiuſmodi ſolemnitates in ſtipulationibus. §. 1. *Inſtit. de verbor. obligat.* donationibus, *l. vlt. ỹ. de donat.* & arbitrijs, *l. 4. in fin. ff. de arbitris.* ſunt ſublatæ. [p] non tamẽ actiones. Aliud actio, aliud actionis formula. Illa, ad agendi ſubſtantiam; hęc, ad formam & quidem verbalem, refertur.

2. Impp. *Theodoſius, & Valentinianus*, AA. Hierio præfecto vrbi.

NVlli prorſus non [a] impetratæ actionis in maiore vel minore iudicio agenti opponatur exceptio, ſi aptam rei & propoſito negotio competentem eam eſſe conſtiterit. Datum 10. Kalendas Maij, Feliee & Tauro Conſſ. 428.

DE IVREIVRANDO PROPTER calumniam dando, †

Tit. LIX.

In cauſis omnibus vbi neceßitas probationum exigitur, iurandum eſt de calumnia. Salyc.

1. Imp. *Iuſtinianus* A. Demoſtheni præfecto prætorio.

IN omnib. cauſis: ſiue propter literas fuerit apud te certatum, ſiue propter inſtruméta, ſiue propter quicquã aliud, in quo neceſſitas probationis incumbit: ſancimus, non aliter eaſdem probationes præſtare compelli, niſi prius, qui eas expoſcunt, iuramentum de calumnia præſtiterit, quod non cauſa differendi huiuſmodi propoſuit allegationes. nam ſacramenti timore [b] contentioſa [c] litigantium [d] inſtantia compeſcitur. 1 ¶ Ne autem perperam in quęſtionem [e] ſeruorum quidam venientes, ſui animi crudelitatem exerceant: non aliter concedi eis, qui quæſtionem ſeruorum expoſcunt, ad hoc venire, vel a iudicibus audiri, niſi priùs tactis [f] ſacroſanctis ſcripturis deponãt, quòd non odio ſeruorum, vel propter offenſas cohærendum ad hoc venerunt: ſed quia aliter [g] rerum hæreditariarum veritatem exquirere vel oſtendere non poſſunt. Datum 12. Kalendas Octobr. Conſtantinopo. Decio V.C. Conſſ. 529.

Authent. ex Nouell. 49. c. 3.

HOc ſacramentum hodie remittitur: cùm in initio iuret nihil ſe calumnioſè in toto negocio exigere.

2. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm ‖ & ‖ iudices [h] non aliter cauſas dirimere conceſſerimus, niſi ſacroſanctis [i] Euangelijs propoſitis: & patronos [k] cauſarũ in omni orbe terrarum, qui [l] Romano imperio ſuppoſitus eſt, priùs iurare, & ita perferre cauſas diſpoſuerimus: neceſſariũ duximus præſentem legem ponere, per quam ſancimus, in omnibus litibus, quæ fuerint poſt [m] præſentem legem inchoatæ, non aliter neque actorem neque fugientem [n] in primordio litis exercere certamina, niſi poſt narrationem [o] & reſponſionem [p], antequam vtriuſque partis aduocati ſacramentũ legitimum præſtent, & ipſæ principales perſonæ ſubeant iuſiurandum: & actor quidem iuret non calumniandi animo ‖ litem ſe ‖ mouiſſe, ſed exiſtimando bonam cauſam habere: reus autem non aliter ſuis allegationibus vtatur, niſi priùs & ipſe iurauerit, quòd putans ſe bona inſtantia vti, ad reluctandum peruenerit, & poſtea [q] vtriuſque partis viros diſertiſſimos aduocatos (‖ ſecundum ‖ quod iam diſpoſitum eſt à nobis) iuramentum præſtare, ſacroſanctis [r] videlicet Euangelijs ante iudicem poſitis.

Auth. ex Nouell. 49. cap. 3.

IN iſto iuramento adijciendum eſt, nullam in tota lite exacturum probationem, niſi quam pro veritate putat quis neceſſariò eſſe exhibendam: ne ſæpiùs iuretur in cauſa.

[a] ita vt hodie actiones ex legib. & edictis nobis ipſo iure competat, etiam ſi non poſtulentur.

† nec remittẽdo, *l. 2. j. eod. c. cæterùm de iuramẽto calum. & c. 1. §. 1. de iuram. calumn. in 6.* 22. *Eclog. 6. Nouel. 49. Nouell. Leonis 97. 107. vide Vuurmſer. 1. pract. 14.* Hoc non ſeruatur in Gallia, qa non ſolent Galli vti calumnia. Hodie eſſet vtile hoc obſeruari, v. *Rebuff. in proœm. conſtit. gloſ. 5. nu. 50.*

[b] Cur inuentum iuramẽtum calũnię.

[c] hinc colligunt in cauſis volũtariæ iuriſdictionis, puta ſi agitur de impetrando priuilegio, vel impetranda diſpenſatione, hoc iuramentum locum non habere.

[d] Demus iudicem ex officio aliquid facere, num (quaſi litigans) iurabit de calũnia? non iurat. cũ inquirit ex officio, nõ litigat *Bald.*

[e] Qui ſeruos in quæſtionẽ petit, iurat de calumnia: ſed &, alijs ſe ꝓbationibꝰ deſtitui. Tormenta probationum reliquarum ſubſidia ſunt, *j. eod. l. vlt. j. de quæſtionibus.* [f] Qui ita iurat, corporaliter iurat. [g] Quæſtio non expoſcitur, niſi deſperatis alijs probationibus. [h] Iudices non admittunt litigatorum cauſas, niſi primùm litigatores iurauerint. [i] *l. 13. §. 4. j. tit. prox. 7. Ecloga 8. Ex tit. 14. cap. 16.* [k] Aduocatus munere ſuo fungi non poteſt, antequam iuret. [l] Leges imperatorię non obligant extraneos. [m] Leges dant formam futuris negotijs, *l. 7. s. de legibus.* [n] i. reum, qui vt ſæpiùs iudicium ſolet defugere, *l. 5. s. de arbitris.* [o] Petitio actoris, reique reſponſum, præcedere ſolet exactionem iuramenti. Quid, huiuſmodi omiſſio vitiátne proceſſum? vide Rolandum à Valle 1. *conſi. 71. numero 7. 8. 12.* Potéſtne remitti? parentibus & patronis remitti poteſt, v. *Fornerium 2. ſelect. 4. Cuia. 9. obſ. 37. l. 37. §. 4. ff. de iureiur.* Alijs ita remitti non poteſt, quin iudices ex officio poſſint exigere, *Bald. hic. v. §. 4. j. eod.* [p] i. litis conteſtationem. [q] Nota ordinem iurandi. Priore loco, actor: ſecundo, reus: tertio, aduocati iurant. [r] *in princip. s. eod.*

Authent. ex Nouell. 124. cap. 1.

PRincipales perſonæ, vel illæ, ad quas negotium in medio migrauerit, coram iudicibus iurent, quòd nihil penitus cauſa patrocinij iudicibus vel alij cuicunque perſonæ pro hac cauſa dederint, vel promiſerint, vel poſtea dabunt, vel per ſe, vel per aliam mediam perſonam: exceptis his, quæ proprijs aduocatis pro patrocinio præſtant, alijsque perſonis, quibus noſtræ leges dari diſponunt. 1 ¶ *Sed ſi in ſacro conſiſtorio lites vel conſultationes intromittantur: ſub præſentia ſacri Senatus prædictum iuſiurandum præſtetur.* 2 ¶ *Sed ſi qui litigantium ad iudicem venire nequeunt: prædictum iuſiurandum præſtent coram officijs ab adminiſtrantibus directis ad eos cum aduerſa parte.* 3 ¶ *Mulier honeſtæ vitæ abſente aduerſario iuret coram officialibus.* 4 ¶ *Sed ſi partes in alijs locis abeſſe contingat, vel vna earum abſens fuerit: iuret ſub geſtis monumentorum apud iudicem prouinciæ vel apud defenſorem locorum.* 5 ¶ *Si quis autem litigantium prædictum iuſiurandum præſtare noluerit: per ſententiam iudicis actor caſum actionis, reus condemnationem ſuſtineat.* 6 ¶ *Tutores & curatores in cauſis, quas agunt, prædictum iuſiurandum præſtabunt.*

Finis Authenticæ. Sequitur textus I. C.

1 ¶ Sin autem vel dignitas vel ſexus perſonæ non conceſſerit eam ad iudicem peruenire: in domo [a] litigatoris ſacramentum procedere, altera videlicet parte vel procuratore eius præſente. 2 ¶ Quod obſeruari oportet, & ſi [b] tutores, vel curatores, vel aliæ quædam ſint perſonæ, quæ adminiſtrationem alienarum rerum auctoritate legitima gerunt. Conuenit enim & ipſos iureiurando affici: quia ipſi cauſam ſcientes, ita ad eam perueniunt. neque enim pupillus [c], neque adultus, vel aliæ huiuſmodi perſonæ: ſed ipſi, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam legitimam gerunt adminiſtrationem, ſcire poſſunt cauſam, & ita ad iudicium peruenire, eo quòd ex animi ſui ſcientia [d] iurent. Et licèt veræ cauſæ natura alia forſitan eſt: tamen, quod [e] quiſque credit & exiſtimat, hoc eſt iurandum. Omnibus alijs iuramentis, quæ vel ex præteritis deſcendunt legibus, vel a nobis diſpoſita ſunt, in ſua firmitate duraturis. 3 ¶ Sin autem abſuerit [f] alterutra pars, & per procuratorem cauſa eius agitetur: non antè licentiam habeat actor litem exercendam ſuo procuratori mandare, niſi prius actis interuenientib. in [g] prouincia, in qua degit, ſacramentum calumniæ ſubeat. Similiq́ue modo ſi reus abſuerit, & forſitan per iudicatum ſolui ſtipulationem procuratorem ordinauerit, vel defenſor [h] pro eo interuenerit: & ipſe vel pręſente actore per ſe, vel per [i] inſtructum procuratorem, vel etiam abſente eo (ſi hoc iudex perſpexerit) inter acta iuramentum pręſtet, quod reum dare antea diſpoſitum eſt. 4 ¶ Sed quia veremur, ne forſitan quidam colluſione aliqua vtentes, remittere [k] videantur inter ſe huiuſmodi ſacramentum, & ex prædicta diſſimulatione noſtram ſanctionem deludant: ſancimus, omnes iudices, licet ex compromiſſo [l] cognoſcant, vigorem ſuum exercentes (quia non pro commodo priuatorum, ſed pro [m] communi vtilitate præſentem legem poſuimus) minimè [n] pati tale ſacramentum remitti, ſed omnimodo hoc & ab actore, & à fugiẽte exigi: ne paulatim videatur huiuſmodi res defraudari, & ſa-

[a] *Nouell. 123. 124. c. 1.* De denunciationibus ad domũ v. *Cuiaciũ 7. obſ. 15.*

[b] *Nouell. 124. c. 2.* Legitimi adminiſtratores iurare debent de calumnia.

[c] Pupilli iuſta ignorantia præſumitur. Sciens non præſumitur peierare aut fallere, *l. 26. ff. de iureiur.* Nihil poſſe ſcire intelligitur, *l. vlt. ff. de iur. et fact.* Hinc colligit Baldus, Perſonam in qua non eſt diſcretio iuris & facti, nõ iurare de calumnia. & tamen admitti ad teſtimoniũ, quia in eo ferẽdo nõ requiritur ſcientia iuris ſed facti, quæ illi innoteſcit ſenſu corporali.

[d] ſui ſententia, *Cuia. 1. obſ. 21.* & ita ſunt locuti veteres. Liuius 22. Cicero *in Academ. & 3. off.* Gelli. 4. *c. vlt. l. 3. §. 2.* ff. *de teſtib.* [e] & ita qui iurat, poteſt excuſari a periurio, ſi id iurauerit quod crediderit. Iuramentum de calumnia eſt credulitatis: de quo & cuius forma vſitata in quibuſdam Germaniæ locis, vide Vvurmſerum 1. *pract. 14. obſ. 8.* [f] *Nouell. 124. cap. 1.* [g] Iurari alibi poteſt de calumnia quàm in foro in quo litigat reus, i. actor de calumnia iurare poteſt in loco ſui domicilij, non in foro iudicis apud quem experitur. [h] Quid ſi ſit coniuncta perſona? quid ſi ignoretur vbi reus viuat? curator bonis dabitur iuraturus de calumnia, *facit l. 15. ff. ex quibus cauſ. maior. vide Bald. hic.* [i] dixi ſuperiùs de hac re. [k] An iurare de calumnia domini procurator poſſit, vide quæ notaui *l. 14. §. 13.* ff. *de iureiu.* vtique iurare poſſe hîc oſtenditur, & eſt exemplum apud Liuium 31. Demus principalem ſeu dominum iuraſſe de calumnia, an iterum procurator de calumnia iurare cogitur? hoc volunt. ſed tamen eo caſu quo procuratoris confeſſio & contumacia noceret domino. *vide Vvurmſer. 1. Pract. 5. obſ. 8.* Quid, hæredi potéſtne deferri iuramentum calumniæ? v. *l. 12. j. de reb. cred.* [l] Coram compromiſſario iudice, iuratur de calumnia. [m] Quod ad communem vtilitatem immediatè ſpectat, pactis priuatorum remitti non poteſt. [n] Iuramentum de calumnia non eſt remittendum. dixi ſuperius de hac quæſtione. *adde Forner. 2. ſelect. 4.* Ferrarienſis putat remitti poſſe, & partem allegare ſe ſtare ſimplici dicto aduerſarij, *Ferrarienſ. in forma libelli de oppoſit. contra teſtes 12. in verbis, & non iurat. 9.*

cramentum

cramentū vel principalium perſonarum, vel aduocatorum ex quacumque parte mutilari. 5 ¶ Hoc etiam huic legi addendum eſſe cenſemus: vt ſi quis pro alio litem mouere [a] voluerit, & nullo mandato prolato, ſed per fideiuſſionem ratam rem dominum habiturum, ſuā perſonam firmauerit: ne vel ex hac machinatione lex circumſcribi videatur: ſancimus, ſi quid tale in poſterum emerſerit, (ſiue pro vna perſona quis litem mouere voluerit, ſiue pro aliquo corpore [b], vel vico, vel alia vniuerſitate) fideiuſſionem quidem [c] ſolitam præſtare, litem autem vlteriùs [d] minimè procedere, niſi intra à iudice ſtatuendum tempus faciat perſonas principales [e] ſacramentum ſubire, vel præſente aduerſario, ſi hoc maluerit, vel alio pro eo agente, vel [f] penitus altera parte ceſſante, inter acta apud defenſorem locorum huiuſmodi ſacramentum ‖calumniæ,‖ vel ab ipſo, pro quo agitur, vel ‖ à ‖ plurima [g] parte vel idonea vniuerſitatis procedat.

6 ¶ Quòd ſi actor noluerit ſacramētum calumniæ ſubire, & hoc legitimè fuerit approbatum: non liceat ei penitus ad litem peruenire, ſed [h] cadat ab inſtituta actione quaſi [i] improbus litigator, & triſtitia [k] iudicum ei cum ſumma interminatione occurrat, & à iudicio eum quàm longiſſimè expellat. 7 ¶ Sin autem reus hoc ſacramentum ſubire recuſauerit: in his capitulis, quæ narratione comprehenſa ſunt, pro [l] confeſſo habeatur: & liceat iudici ſententiam proferre, quemadmodum ei ipſa rei qualitas ſuggeſſerit. 8 ¶ Sic enim non lites ſolùm, ſed etiam calumniatores minuentur: ſic pro iudicijs putabunt ſeſe homines in ſacrarijs [m] ſiſti. Si enim & ipſæ principales litigantium partes per iuramentum lites exerceant, & cauſarum patroni præbeant ſacramentum, & ipſi [a] iudices propoſitis ſacroſanctis ſcripturis tam cauſæ totius faciant examinationem, quam ſuum proferant arbitrium: quid aliud, niſi pro hominibus Deum in omnibus cauſis iudicem eſſe, credendum eſt? Antiqua itaq; calumnia quieſcente, & eius ambagibus, conſtitutio noſtra dilucida & compendioſa in terris clareat omnibus, & ſit maximum dirimendarum [b] cauſarum remedium. 9 ¶ Sed prædictum ſacramentum in litib. quidem, quæ necdum ſunt inchoatæ, præſtari volumus in ipſo [c] litis primordio. Sin autem cauſæ adhuc pendentes inueniantur: vel poſt litem conteſtatam, & poſt ſolitas iudiciales cautelas iam præſtitas: ſi quidem præſto fuerit vtraq; perſona, & in eadem ciuitate vel in territorio eius moratur: & in his litibus ſacramentum locum habere, & in primo poſt hanc legem ingreſſum eum compelli iuſiurandum præſtare. Sin autem vna pars abſuerit: ne videatur propter abſentiam perſonæ lis differri, & aliquod cōtrarium eueniat noſtro propoſito, & quod pro [d] compendio litium introductum eſt, ‖ protinus ‖ hoc in aduerſariam figuram transformetur: iubemus præſentem quidem perſonam omnimodo dare ſacramentum, abſenti autem in pendentibus dumtaxat, litibus (ſecundum quod prædictum eſt) hoc concedi. Sin autem vtraque principalis perſona abſuerit: ne diutiùs lites protelentur: etiam ſine datione ſacramenti lites pendentes ſuo decurrant tramite. PP. 4. Kalend. Auguſt. Iuſtiniano A. IIII. & Paulino V. C. Coſ. 534.

[a] .i. agere.
[b] Nedū procurator admittitur ad iurandum de rato in cauſa priuatorum, ſed etiam in cauſa corporum, vicorū, vniuerſitatū.
[c] id eſt, de rato.
[d] id eſt, vltra litis conteſtationem.
[e] §.3. ſ. *eod.*
[f] Actor iurare poteſt de calūnia: vel reo præſente vel abſente, abſente vel præſente eius procuratore, vel apud acta.

[g] Nedum in priuatorum cauſis, ſed etiam vniuerſitatis iurandum eſt de calumnia. V. *l. 19. ff. ad municipales.* [h] Nota pœnam actoris nolentis iurare de calumnia. [i] Actor nolens iurare de calumnia, præſumitur improbus litigator. [k] id eſt, ſeueritas. [l] Reus iuramentum calumniæ recuſans, habetur pro confeſſo, *l. 38. ff. de iureiur.* §. 1. *Inſtit. de pœna temerè litig.* [m] Iudicia cùm rectè procedunt, æquitatis delubra: cùm deprauantur, foueæ fallaces & cæcæ. *Ammian.* 30.

[a] *in pr. ſ. eod.*
[b] Iuramentū remediū maximum expediendarum litium, *l. 1. ff. de iureiurando. Paul. 2. ſent.* 1. §. 1.
[c] Iuramentū de calumnia, in ipſo litis primordio præſtandum.
[d] Vt litiū cōpendia ſunt quærēda, ita earum fugiēda eſt cōperendinatio.

3. Idem *

PAteat omnibus noſtram rempub. procurantib. conuenticulam ſeu conſpirationem iuriſiurādi religione, vel quoquo modo compoſitam, à noſtra maieſtate prohiberi & deteſtari. vnde huius rei fautores & ſocios ab omni publico honore ſibi cōmiſſo infamiæ nota priuamus. non habentibus autem, ad vllum publici honoris gradum accedendi licentiam penitus amputamus.

CODICIS DOMINI IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PERPETVI AVGVSTI, REPETITÆ PRÆLECTIONIS,

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS [*],

TITVLVS PRIMVS.

1. Impp. *Seuerus & Anton.* AA. Clementi.

IVDICIO cœpto [b], vſurarum [c] ſtipulatio non eſt perempta. ſupereſt igitur, vt debitorem eius temporis, quod [d] non eſt in iudicium deductum, conuenire poſſis. PP. Kalend. April. Antonino II. & Geta II. Conſſ. 209.

Sententia lata ſuper actione generali, non obſtat agenti de certa ſpecie, quæ in prius iudicium deducta non eſt.

2. Iidem AA. Valerio.

LIcet, iudice accepto [e], cum tutore tuo ègiſti: ipſo ‖ tamen ‖ iure actio tutelæ ſublata non eſt. & ideò ſi rurſus eundem [a] iudicem petieris: contra [b] vtilem exceptionem rei iudicatæ, ſi de ſpecie [c], de qua agis, in iudicio priore tractatum non eſſe allegas, non inutiliter replicatione doli vteris [d]. PP. 6. Kalen. Ianuar. Fauſtino & Rufiniano Coſ. 211.

3. Imp. *Alexand.* A. Fauſtinæ.

QVoties quæſtio ſtatus [e], bonorum diſceptationi concurrit: nihil prohibet, quò magis apud

[*] ſeu cognitionibus iudicum datorum à magiſtratu vel principe, 5. ff. 1. 2. *C. Theodoſ.* 19. 7. *Eclo.* 1. 2. *decreta.* 1. 2. *ſext.* 1. 2. *clement.* 1. 2. *extra* 1.
[b] Iudicium cœptum dicitur interdum lite conteſtata, inter dum ſola citatione.

[c] lite conteſtata vſuræ currunt, *l. 35. ff. de Vſuris.* Sortis obligatione (adde & præteritarum vſurarum) in iudicium deducta, pœna creſcit, *l. 99. ff. de Verborum obligatione.* [d] Petitio ſortis non impedit curſum vſurarum pendente iudicio *Baldus.* Vſuræ quæ pendente iudicio emergunt, ſi non eodem iudicio, vel à principio litis petitæ ſint, alio iudicio ſunt petendæ. [e] Iudex acceptus, delegatus ab ordinario, *l. 5. ſ. eodem. l. decimaquinta. ff. de re iudicata. Zaſius.* non ordinarius, vt v ult Odofredus.

[a] Cauſæ continentia nō eſt diuidēda, *l. 16. ſ. eodem.* Quęri poteſt quomodo hìc ad eundē iudicem eundum, cùm eū conſtet iudicaſſe, atq; ita officio ſuo functum, *l. 42. ff. de re iudi.* Non ita eſt, datus enim iudex fuit in hac hypotheſi generaliter ad definiendam tutelæ actionem. vnicam autē tantum eius ſpeciem definit. ideoq; officium eius non extinctum, *l. 43. ff. de arbitris.* [b] Contra vtilem exceptionem, datur replicatio doli. [c] Si petitio generalis, proſecutio ſpecialis fuerit, & poſtea ſentētia generaliter feratur, ea vtique reſtringetur ad proſecuta tantum, non ad ea quæ in iudicium non deducta fuerint, *adde l. 3. ſ. de tranſact. l. 43. ff. de arbitris.* [d] niſi cùm generaliter petijſſes, de vna tantum ſpecie probaueris, *l. 29. ſ. de tranſact.* niſi id quod nunc petis, continebatur principali. vt ſunt fructus & vſuræ, euictiones, *l. 4. ſ. eod.* [e] Si quæſtio ſtatus in controuerſiam motam inciderit, neglecta principali, cauſa ſtatus priori loco cognoſcitur, *l. 6. ſ. de ord. cogn.*